BENJAMIN FRANKLIN

Autobiografie

BENJAMIN FRANKLIN

AUTOBIOGRAFIE

Original: *Autobiography of Benjamin Franklin*

Traducere de:
FLORIN IONESCU

Prefață și note explicative de:
GHEORGHIȚA DUMITRIU

virtual-project.eu

Editura UNIVERS
1976

BENJAMIN FRANKLIN
OM DE LITERE ȘI MORALIST

Într-una din maximele sale, Franklin spune că cine nu vrea să fie uitat după moarte să scrie lucruri ce merită să fie citite sau să facă lucruri ce merită să fie scrise. Cum îi era obiceiul, el nu s-a mulțumit numai cu sfatul, ci a dat și exemplul. Într-adevăr, dacă el este neuitat astăzi, după aproape două secole de când a încetat din viață, nemurirea lui în memoria posterității se datorește fără îndoială faptelor sale mari, ceea ce însă ne face deseori să uităm că el a știut să și scrie despre ele.

Savant ale cărui descoperiri și invenții figurează în manualele școlare, diplomat și om politic care a jucat un rol hotărâtor în revoluția americană, Benjamin Franklin este și primul scriitor important al Americii. Ca toți oamenii mari din epoca luminilor, a stăpânit și arta scrisului, încât, închipuindu-ne că faptele despre care a scris nu i-ar fi aparținut, proza sa tot i-ar păstra numele în istoria culturii americane.

În Autobiografie*, el ne mărturisește că deprinderea de a scrie și-a format-o singur, prin exercițiu metodic și perseverent. I-au servit ca model eseurile din* The Spectator*, periodicul englez foarte popular în acea vreme, cum și unele lucrări ale lui Daniel Defoe. Încă de atunci a prețuit „rânduiala ideilor”, străduindu-se să-și pună în aplicare regulile teoriei sale despre stil de vădită inspirație neoclasică: cuvintele să fie alese pentru expresivitate și accesibilitatea înțelegerii și să fie astfel înlănțuite încât să placă auzului; să nu se folosească niciodată două cuvinte atunci când sensul se poate exprima printr-unul singur.*

Am greși însă dacă ne-am închipui că Franklin și-a împrumutat stilul. Exercițiul din adolescență nu i-a pus la îndemână decât un mijloc de exprimare, care și-a dezvoltat propria-i vigoare, claritate și forță de persuasiune pe măsură ce mintea sa robustă și originală își descoperea excepționalele posibilități. Orator șters, captând atenția auditoriului prin adevărul ideilor pe care le exprima și mai

puțin prin talentul său de vorbitor, Franklin se simțea în largul lui numai cu pana în mână; când ea luneca pe hârtie, puternica lui personalitate căpăta glas; scrisă de el, chiar și o depeșă diplomatică se transforma dintr-un document sec într-un fapt viu, văzut din perspectiva filosofului pentru care natura umană nu mai ascunde nicio taină.

Dar, se înțelege, scrierile ce-i pun cel mai puternic în lumină calitățile literare sunt, pe lângă Autobiografie*, sumedenia de eseuri, proza satirică, așa-zisele* bagatelles*, precum și almanahul său* Sărmanul Richard. *Laolaltă, ele alcătuiesc o operă ce se impune atenției nu numai pentru că dă literaturii americane din perioada colonială poate singura ei strălucire, ci și pentru că își găsește și astăzi admiratori. Studiile numeroase ce-i sunt consacrate în ultima vreme arată că Franklin-omul de litere începe să iasă din umbra în care l-a ținut mai mult sau mai puțin îndreptățit Franklin-diplomatul, politicianul și savantul.*

Gândirea lui de formație europeană, larga sa deschidere spre cultura engleză și cea franceză dau scrierilor sale un caracter singular în tradiția literaturii americane care, cum știm, s-a format și s-a dezvoltat în ceea ce are ea mai valoros mai mult prin respingerea și mai puțin prin asimilarea spiritului lumii vechi. Prin Franklin, America absoarbe încă din matricea ei culturală, pregătindu-se în același timp să-și deștepte propriul ei suflu creator. Prin excelență american, el aparține în multe privințe iluminismului european; gestul de a se îmbrățișa cu Voltaire la Academia Franceză simbolizează poate cel mai bine această înrudire spirituală; de reprezentanții epocii luminilor îl leagă multe din ideile ce i-au călăuzit faptele și l-au făcut cunoscut Parisului și lumii întregi drept acela care a smuls fulgerul din cer și sceptrul din mâna tiranilor.

Și în scrierile literare recunoaștem influența literaturii iluministe, în special a celei engleze. The Spectator *îi oferă nu numai un model pentru arta de-a scrie, ci și o formă literară ajunsă, așa cum era mânuită de Addison și Steele, la o deplină maturitate artistică. Cu o lungă tradiție în urma lui, eseul, strălucit reprezentat de Francis Bacon în prima jumătate a secolului al XVII-lea, cunoaște acum o nouă epocă de înflorire, grație*

dezvoltării publicațiilor periodice de felul celei amintite; ușor adaptabil acestui nou gen de publicație, el răspunde și scopului de a-i oferi cititorului un mijloc de amuzament, dar și de a-i inocula cu tact o învățătură morală.

E de la sine înțeles că Franklin, atât de desăvârșit integrat în opera reformatoare a secolului său, nu a rămas indiferent la posibilitățile pe care i le oferea contactul nemijlocit cu publicațiile ce-și făcuseră apariția și în noile comunități americane. Încă de pe vremea uceniciei la tipografia fratelui său, fiind ispitit să-și încerce talentul, el dă tiparului o serie de eseuri foarte asemănătoare cu cele publicate în Anglia de Steele și Addison. Sunt Scrisorile sau Eseurile Dogood. După numele deloc tăcutei văduve care le semnează și sub care se ascunde, bineînțeles, tânărul tipograf.

În cele paisprezece epistole trimise la The New England Courant, Silence scoate la iveală preocupări variate, un simț al umorului ieșit din comun și, firește, așa cum se potrivește unei vrednice reprezentante a Bostonului puritan, intenția de a-și aduce semenii pe drumul cel bun.

Intențiile satirice ale scrisorilor semnate de Silence nu sunt greu de observat și nici țintele ce le vizează. Aversiunea lui Franklin față de puritanism este cât se poate de transparentă în reflecțiile personajului său. Unele sunt prilejuite de templul Teologiei – Colegiul Harvard – unde Silence, într-un voiaj alegoric, constată că tronează Pecunia, iar Plagiatul își are lăcașul preferat. Altele au ca obiect – cum se întâmplă în scrisoarea a șaptea, poate cea mai cunoscută din seria Dogood și chiar din eseistica lui Franklin – intoleranța puritană care, cerând un conformism absolut față de dogma religioasă, corupea imaginația și spiritul creator. Elegia funerară avea toate șansele să se întroneze ca formă literară dominantă în Noua Anglie, perspectivă ce-o face pe Silence să ofere o delicioasă rețetă pentru prepararea unui asemenea produs. [1]

Scrisoarea care place în mod deosebit pentru umorul ei reprezintă, în același timp, și unul din primele texte din istoria criticii literare americane. Este adevărat că avem de-a face cu un fel puțin obișnuit de-a exprima aprecieri critice. Dar Franklin semnala o stare de lucruri existentă. Deși poezia din Noua Anglie

dăduse doi poeți autentici – Anne Bradstreet al cărei volum publicat în 1650, A zecea muză s-a ivit de curând în America*, suna profetic, și Edward Taylor, poet în tradiția poeziei metafizice a lui John Donne, dar puțin cunoscut în secolul său – nu se putea tăgădui că preferința excesivă pentru poezia închinată celor morți era cultivată cu deosebită ardoare, ca și cum trecerea în viața de dincolo era singurul moment ce merita să fie proslăvit.*

Am amintit Scrisorile Dogood *nu numai pentru că printre ele se numără unele dintre cele mai izbutite eseuri scrise de Franklin, dar și pentru faptul că aceste scrieri de început fixează forma pe care o va folosi cu precădere de acum înainte. Fiind însă pusă din ce în ce mai mult în slujba numeroaselor sale proiecte de interes economic sau cetățenesc, scrisoarea-eseu își va pierde caracterul literar, transformându-se în articol sau comentariu cu accente moralizatoare foarte pronunțate. Dar înclinația spre satiră nu va fi niciodată potolită și mai ales în proza politică va găsi un teren cât se poate de prielnic. Controversele politice cu Anglia îi vor stârni adesea imaginația satirică, așa cum ne-o dovedesc* Vânzarea hesienilor, Exportarea delincvenților în colonii, Reguli după care un mare imperiu poate fi redus la unul mic*, unde recunoaștem cu ușurință influența lui Swift atât în virulența ironiei cât și în faimosul procedeu al „propunerilor”. Seria* Busy-Body *și ea, de fapt a doua serie de eseuri în ordine cronologică, oferă câteva momente de satiră plină de umor la adresa unor obiceiuri ale concetățenilor, dar puternica tendință moralizatoare și, pe de altă parte, scopurile imediate pe care le urmărește – distrugerea unei gazete rivale – îl împiedică pe* Busy-Body*, indiscretul personaj, să fie la înălțimea lui Silence.*

Talentul lui Franklin de-a schița personaje într-o manieră umoristică sau satirică, talent din păcate cultivat doar incidental în opera sa, are mai târziu ocazia să-l creeze pe Richard Saunders, editorul fictiv al almanahului său. Botezându-l după un astrolog englez care, se pare, a trăit în secolul al XVII-lea și înzestrându-l cu unele trăsături luate de la un personaj al lui Swift – John Partridge din Scrisorile Bickerstaff *– Franklin dă literaturii americane primul personaj important. Strâmtorat bănește, dedicat almanahului și artei de a citi constelațiile, plictisit*

de toți cei care doreau să-și afle viitorul și tot timpul sub papucul nevestei, sărmanul Richard ne apare ca un personaj comic. Din nefericire, cu trecerea anilor el începe să împrumute tonul moralizator al autorului său, ajungând în cele din urmă aproape să se identifice cu el.

Almanahul lui Franklin, bucurându-se de o mare popularitate într-o perioadă când asemenea publicații se tipăreau cu duiumul, are, pe lângă meritul de a-l fi lansat pe sărmanul Richard, și pe cel de a fi răspândit opera unor poeți de seamă ca Dryden sau Pope. Franklin a știut să se servească admirabil de acest tip de publicație modestă și fără pretenții care în America își datora existența dorinței de a oferi cititorilor, în majoritate fermieri și negustori pentru care almanahul era singura lectură, o informație variată și utilă, pentru a face din el o unealtă eficace în activitatea ce-o desfășoară în scopul formării și instruirii morale a concetățenilor săi. Dacă, așa cum am spus, el citează copios din poeții englezi și adesea îi și adaptează, o face în primul rând pentru a-și susține o intenție moralizatoare. Cu același rol intră constant în almanahul său proverbul, aforismul și maxima. În cei 25 de ani de viață, almanahul a pus în circulație un imens număr de asemenea forme condensate de învățătură morală. De cele mai multe ori s-a inspirat din Rabelais, La Rochefoucauld, Montaigne, Bacon, Dryden etc., dar așa cum au dovedit studiile recente care au reușit să stabilească sursele la mai mult de jumătate din proverbele și aforismele din almanah, preluarea a fost mediată de numeroase antologii și culegeri publicate în Anglia ca: Lexicon Tetraglotton al lui James Howell, și Gnomologia lui Thomas Fuller. Franklin a reușit totodată să le prelucreze atât de bine – fie concentrându-le și mai mult, fie schimbând topica pentru a pune în valoare rima și ritmul, fie intervenind cu metafore și personificări – încât forma în care ele s-au păstrat este cea pe care le-a dat-o el; și deci nu întru totul pe nedrept i se atribuie și maximele care nu îi aparțin de fapt.

Cele mai cunoscute dintre acestea sunt, din nefericire, cele cuprinse în Calea spre belșug; din nefericire, deoarece selecția făcută de el în chip de prefață la unul din numerele de mai târziu ale almanahului său adună mai cu seamă maximele ce pun preț pe cumpătare, economie, măsură și chibzuință. Rostite de un bătrân,

Abraham pe nume, care se află la o licitație, ele dau impresia că morala este un fel de servitoare a câștigului, și nu e de mi rare că atât bătrânul Abraham cât și zicalele sale au stârnit cea mai violentă reacție din partea acelora care au refuzat să creadă că banii sunt totul. Probabil că Nathaniel Hawthorne le-a cunoscut numai pe acestea, căci așa își explică el aversiunea împotriva proverbelor lui Franklin: toate vorbesc numai despre cum să faci bani sau cum să-i economisești.

Calea spre belșug – în secolul trecut cea mai populară scriere a lui Franklin – atrage cel mai adesea reproșurile criticilor de astăzi, dar nu rareori este vizată și intenția moralizatoare vizibilă în scrierile sale. Singurele ce scapă acestui reproș sunt scurtele povestioare scrise în formă epistolară și adresate prietenelor sale Madame Brillon sau Madame Helvétius care le și inspiraseră. Cele mai reușite, ca bunăoară Efemera*, se detașează în creația sa prin absența emfazelor moralizatoare și totodată printr-un grațios umor în dosul căruia se ascund reflecții despre viață și înțelesul ei. Numite de Franklin* bagatelles *pentru că, probabil, ca joc gratuit al imaginației, nu i se păreau importante, ele îi reprezintă cel mai bine virtuțile sale literare.* Autobiografia *face și ea acest lucru, dar într-un mod diferit.*

•

Se pare că scrierea Autobiografiei *s-a datorat într-o bună măsură prietenilor lui Franklin. Ei l-au îndemnat să-și pună pe hârtie memoriile și tot ei l-au încurajat să-și reia în repetate rânduri, pe parcursul a două decenii, istorisirea vieții, întreruptă din cauza evenimentelor ce au făurit istoria țării sale și la care el și-a adus una dintre contribuțiile cele mai însemnate.*

Primul îndemn l-a primit pe când se afla în Anglia ca delegat al coloniilor americane; venea din partea lui Jonathan Shipley, episcop și membru al parlamentului, simpatizant al cauzei americane poate și datorită prieteniei ce-l lega de Franklin. Invitat să-și petreacă vacanța la Twyford, reședința lui Shipley, în apropiere de țărmul sudic al Angliei, Franklin se bucură în august 1771 de treisprezece zile de odihnă; erau meritate din plin, căci veneau într-o vreme când relațiile cu Anglia se înăspreau de la o zi la alta și sarcinile lui la Londra nu erau ușoare.

Pentru Shipley și familia sa, ca și pentru toți prietenii săi din Anglia, Franklin nu era numai personalitatea politică de prim rang a Americii și savantul de faimă mondială, ci și omul fermecător care, cu vorbele de duh, blândețea și galanteria ce îl caracterizau, știa să-și cucerească interlocutorii și mai ales interlocutoarele, indiferent de vârstă. Cele cinci fiice ale episcopului i-au arătat multă afecțiune și, curioase să afle cât mai multe lucruri din viața acestui „Socrate modern", cum obișnuiau să-l numească, l-au rugat să le ofere povestea vieții sale. Franklin a purces de îndată să le facă hatârul și, profitând din plin de scurta vacanță, își așterne pe hârtie memoriile cu o iuțeală demnă de toată admirația. Folosind o convenție practicată în literatura colonială și pentru care, cum am văzut, el însuși a arătat o preferință deosebită, își începe Autobiografia *în forma unei scrisori adresate fiului său William, în acea vreme guvernator al coloniei New Jersey.*

Încheierea vizitei la Twyford înseamnă însă o întrerupere de treisprezece ani, ani care aduc cu ei schimbări importante pe harta politică a lumii și în biografia lui Franklin, atât de strâns împletită cu istoria Americii. Când își reia memoriile în 1784, Franklin se afla în Franța, în calitate de ambasador al Statelor Unite. Locuia la Passy, pe atunci o comună în apropierea Parisului, și, fără îndoială, renumele lui era cu mult mai mare decât fusese când se afla în Anglia ca oaspete al „bunului episcop". Socotind că acum viața lui merită să fie cunoscută contemporanilor și posterității și având din nou răgazul necesar după activitatea sa diplomatică în vederea semnării tratatului de pace, Franklin se hotărăște să-și continue memoriile. Se izbește însă de o mare dificultate: manuscrisul primei părți nu se afla cu el. Plecând în Franța când revoluția era în toi, îl lăsase împreună cu alte scrieri în grija unui prieten care, la scurt timp, trecuse de partea englezilor. Printr-un noroc, manuscrisul nu se pierde, cum avea să fie soarta multora dintre scrierile sale, și ajunge în posesia lui Abel James, negustor quaker din Philadelphia și bun prieten de-al său, care îi și scrie îndemnându-l să nu-și lipsească „prietenii și lumea de o lucrare atât de plăcută și de folositoare". Abel James vedea valoarea memoriilor cu deosebire în exemplul moral pe care îl da viața lui

Franklin. La fel socotea și Benjamin Vaughan, editor londonez și de asemeni prieten al lui Franklin, căruia îi trimite manuscrisul și scrisoarea lui Abel James, cerându-i părerea în legătură cu scrierea sa. Răspunzând rugăminții celor doi prieteni, Franklin introduce acum planul său de perfecționare morală. Este pentru el și un prilej nimerit să angajeze o discuție asupra virtuții reprezentate prin cele treisprezece imperative, precum și asupra artei de a o stăpâni prin exercițiu sistematic, întrucât cartea pe care avusese de gând s-o scrie pe această temă – vezi referirea la ea în scrisoarea lui Benjamin Vaughan – rămăsese un proiect nerealizat.

Și în forma Autobiografiei *intervin acum unele modificări. Lui Franklin îi este imposibil să se adreseze în continuare fiului său, așa cum făcuse în secțiunea întâi, deoarece între ei se produsese o ruptură ireparabilă ca urmare a atitudinii ostentativ loialiste a lui William. Scrisorile prietenilor săi, care fac legătura cu partea a doua, îi servesc să pregătească, introducerea problematicii morale și totodată adoptarea unei forme de adresare către un public mai larg.*

La Passy, Autobiografia *nu face progrese prea mari și, cu toate că Franklin are intenția s-o continue în timpul voiajului spre casă, în 1785, vechea sa pasiune pentru navigație și sobe îi captează atenția pe alt făgaș și el își abandonează din nou memoriile. Acasă, funcția de președinte al Pennsylvaniei și marile evenimente politice îi absorb energia în următorii trei ani. Totuși în vara lui 1788 – se pare tot la îndemnul prietenilor – el își propune să nu mai zăbovească, mai ales că și vârsta îl grăbea. Avea acum 82 de ani, și guta și piatra la rinichi nu-l slăbeau. Partea a treia duce relatarea vieții până în anul 1757, anul în care, ca delegat al Pennsylvaniei, Franklin pleacă în Anglia, unde va rămâne un deceniu. Ultimele pagini scrise în iarna lui 1789-1790, vădind semnele bolii și ale apropiatului sfârșit, se ocupă de negocierile pe care le-a purtat la Londra cu familia Penn.*

Aici se opresc memoriile lui Franklin, și nu ne rămâne altceva de făcut decât să împărtășim regretul celorlalte generații de cititori că Autobiografia *a rămas neterminată, că din ea lipsesc trei decenii de activitate bogată. Cititorul interesat să-și completeze*

imaginea despre Franklin, așa cum s-a oglindit în propriile lui scrieri, găsește în operă ample referiri la alte trei momente din cariera sa diplomatică – rolul jucat de el în publicarea scrisorilor guvernatorului Hutchinson, scrisori care s-au dovedit compromițătoare pentru guvernul britanic, ceea ce i-a atras și concedierea din funcțiile publice; de asemeni activitatea desfășurată cu prilejul negocierilor purtate la Londra pentru aplanarea crizei dintre Marea Britanie și coloniile americane; precum și tratativele pe care le-a dus cu Anglia în vederea încheierii păcii.[2]

Exprimând părerea de rău că Autobiografia *nu acoperă decât parțial viața lui Franklin, nu vrem să spunem că ea interesează în primul rând prin valoarea ei informativă. Ca document al vremii, nu poate fi acceptată fără rezerve. Din diferite motive, unele legate de geneza ei mai puțin obișnuită, acuratețea nu reprezintă principala ei caracteristică și, așa cum semnalează și notele de la sfârșitul acestui volum, se întâmplă adesea ca faptele evocate să păcătuiască sub aspectul rigorii.*

Fără îndoială că dacă Franklin ar fi înțeles rostul memoriilor sale numai ca pe cel al unor file de istorie, nu și-ar fi lăsat multe din însemnări numai în seama amintirilor; deprins ca om de știință să aibă reverență pentru preciziune și exactitate, ar fi stat în puterea lui și de data asta să nu se facă vinovat de erori și confuzii în relatarea evenimentelor. Este limpede însă că nu dorința istoricului îl animă. Franklin își scrie autobiografia mânat de impulsul moralistului care vrea să ofere o pildă, un modus-vivendi *recomandabil prin aceea că promite împliniri socotite a defini existența umană în ceea ce are ea mai prețios. „Fiind eu acum ieșit din sărăcia și anonimatul în care m-am născut și am crescut, ajuns la o anumită îndestulare și reputație în lume și având în urmă mulți ani de viață deosebit de fericită, urmașii mei vor dori poate să cunoască mijloacele pe care le-am folosit…" își anunță Franklin scopul ce-l are în vedere atunci când își propune să-și retrăiască viața scriind-o. Intenția lui înscrie așadar Autobiografia în tradiția scrierilor moraliste care de altfel îi vor fi servit ca model.* Viețile lui Plutarh *sau* Memorabilia *lui Xenofon au fost, în adolescență, cărțile lui de căpătâi și este foarte probabil*

ca sub influența lor el să-și fi conceput memoriile.

Substanța morală a cărții rezidă nu numai în puterea exemplului unei vieți trăite după principii etice, ci și în angajarea unei discuții pe marginea acestora, prilej ca el să-și expună nestânjenit de șirul întâmplărilor relatate filosofia asupra vieții. Planul de perfecționare morală ce formează corpul celei de a doua secțiuni aduce astfel lumină deplină într-un edificiu în care nu mai rămân unghere întunecate. La temelia lui stă credința în rațiunea morală, ideea că omul se poate realiza prin cultivarea virtuții; triumful lui ca ființă morală este înțeles ca binele suprem spre care merită să aspire neostenit, căci numai victoria repurtată de om asupra lui însuși în numele virtuții validează existența umană ca demnă de a fi trăită. Idealul anticilor este încă o dată o țintă de atins. În operele lor află și Franklin – cum singur ne mărturisește – nu numai izvorul învățăturii ce așază la locul de cea mai înaltă cinstire înțelepciunea și virtutea, dar și calea de a le dobândi și păstra. Este exigența de sine, autoexamenul moral, o practică obișnuită în unele școli ale antichității, ce se deosebesc uneori numai prin gradul de austeritate al probelor la care se supun. Ascetismul pitagorean se cultivă și el printr-o asemenea metodă. De la Pitagora îi vine lui Franklin imboldul de a se întoarce asupra faptelor sale, de a se apleca asupra lor cu atenție și luciditate, pentru a vedea în ce măsură se apropie sau se depărtează de modelul propus.

Dar în planul de perfecționare morală al lui Franklin, virtutea își va pierde noblețea antică și, proliferându-se în cele treisprezece norme de comportament etic, va muta centrul de greutate spre util. Am putea spune că idealul antic îi servește lui Franklin numai ca un trunchi pe care el va altoi cu pricepere tendințele utilitariste ale secolului său, ce-și vor găsi expresia în tratatele morale ale lui Hume, Helvétius și mai târziu vor atinge maturitate deplină în Jeremy Bentham. Dacă ne gândim că Franklin întocmește planul de perfecționare cu mulți ani înainte de a-și scrie autobiografia, înțelegem că el mai degrabă vine în întâmpinarea filosofiei moralei utilitariste decât se face ecoul ei. La fel, caracterul utilitarist apare limpede în felul în care virtuțile, primind un conținut ce poartă amprenta aspirației clasei burgheze, își propun să le slujească cu

credință. Recunoașterea de care acum încep să se bucure unele dintre ele obligă la o altă ierarhie, ce devine semnificativă tocmai pentru că trimite cu ușurință la scopurile urmărite de noua clasă. La loc de cinste trec astfel cumpătarea și economia, mult prețuite de burghezie în faza de început a dezvoltării sale, pentru motivul lesne de înțeles că o ajută să-și realizeze avansul economic dorit.

Importanța deosebită pe care le-o dă Franklin se explică poate și prin valoarea lor în cadrul tradiției autohtone. Să nu uităm că puritanismul le predicase și el timp de un secol. De altfel, rolul însemnat pe care el l-a avut în dezvoltarea coloniilor americane s-a datorat tocmai conținutului utilitarist al „poruncilor" sale. Este adevărat, că ele nu se armonizau întru totul cu doctrina calvinistă a predestinării. Condițiile în care s-au format și au trăit primele comunități au obligat însă puritanismul să încurajeze hărnicia, munca, cumpătarea, condamnând în același timp trândăvia și risipa și, în acest fel, să cultive de fapt o atitudine activă față de viață.

Trăind în perioada de declin a teologiei puritane, Franklin are marele merit de a fi scos morala de sub tutela religiei. Scopul urmărit nu se mai plasează în viața de dincolo, ci el aparține hotărât acestei lumi. Chiar și atunci când îl invocă pe Dumnezeu, pe care ca deist îl recunoaște, Franklin îl învestește ca autoritate morală și nu religioasă; îi este necesar mai mult pentru că îi înlesnește un dialog, care de fapt este purtat cu sine însuși.

Impunându-se deci atenției noastre prin imensa contribuție pe care a adus-o la eliberarea moralei de sub canoanele religiei, planul de perfecționare al lui Franklin vădește în același timp și îngustimea moralei utilitariste. De aici impresia că modelul lui nu ne poate mulțumi pe deplin. Virtuțile lui sunt bine dimensionate și par a se supune cu ușurință unei măsurători conduse după legile aritmeticii. Metoda, aproape statistică, pleacă de la o concepție care nu recunoaște decât în mică măsură complexitatea actului moral. Voința acționează prin resorturi bine puse la punct, lăsând mai puțin loc pentru reacțiile neașteptate la care psihologia modernă ne-a obișnuit să ne așteptăm. Nu trebuie să vedem sufletul omenesc ca o pădure sălbatecă, așa cum îl vede D.H. Lawrence, pentru a fi totuși de acord cu el că imaginea de grădină

bine întreținută pe care ne-o dă Franklin sacrifică ceva din adâncimea ființei umane. Bunăstarea spirituală pe care o exprimă este o marcă a suficienței.

În același timp, raportat la înțelegerea pe care o avem astăzi asupra valorilor morale, modelul lui apare strâmt, mărginind posibilitățile de afirmare ale omului. Trăsăturile cărora el le dă preferință alcătuiesc un portret moral ce ne îmbie mai puțin, pentru că citim în el însemnul unui spirit individualist ce distonează cu idealul epocii noastre.

Impresia se datorește și faptului că în modul în care se verifică superioritatea virtuților – succesul lui Franklin – accentul pare să cadă pe înavuțire. „Situație de belșug”, „bunăstare”, „îndestulare” se întâlnesc des în Autobiografie, și însuși Franklin pare să aprecieze drumul parcurs de el cu măsura îndestulării când își începe evocarea vieții cu introducerea pe care am citat-o.

Mai ales în America generații întregi – în special generația dintre războiul civil și primul război mondial, subjugată de cultul săracului ajuns milionar – au fost tentate să citească scrierea lui Franklin în această lumină, să vadă în ea o ilustrare a mijloacelor prin care cineva hărăzit din naștere la o condiție umilă reușește să ajungă pe treapta de sus a ierarhiei sociale. Privită astfel, Autobiografia a reprezentat pentru mulți prima expresie a mitului american de îmbogățire. De aici și până la a face din ea un fel de cheie a succesului, distanța nu a fost prea mare. Adesea cartea, redusă la planul de perfecționare morală, era prezentată ca o variantă de proporții mai mari a cărții cu maxime Calea spre belșug, iar autorul ei confundat cu bătrânul Abraham. La această soartă au contribuit confesiunile făcute de diverși deținători ai succesului american, potrivit cărora Autobiografia i-a inspirat în cariera de oameni de afaceri; în semn de recunoștință, ei i-au făcut autorului onoarea să-i ridice statuia în fața câte vreunei firme. În plus, nenumărate case de economii nu s-au sfiit să-l folosească în chip de reclamă.

Imaginea publică a lui Franklin, așa cum a fost întreținută de secolul al XIX-lea, reducându-l la om al succesului, s-a suprapus din nefericire cu portretul pe care ni l-a lăsat în Autobiografie. Așa se face că unii îl văd ca pe un produs al celor mai puțin

încăpătoare din virtuțile sale: cumpătat și chibzuit până la zgârcenie, tăcut până la viclenie, pe scurt un negustor abil căruia viciul îi repugnă nu pentru că trezește indignare morală, ci pentru că este dușmanul înțelepciunii practice. Altora, pe de altă parte, li se prezintă nu cu cartea de vizită pe care s-a străduit atât de sistematic s-o cultive, ci chiar cu opusul ei. Astfel, s-a spus că de fapt din întreaga Autobiografie *iese la iveală vanitatea unui om care a micșorat statura contemporanilor săi, dar n-a pierdut niciun prilej să stăruie asupra meritelor sale proprii.*

Firește, există laturi în portretul lui care astăzi pot trezi mai puțină admirație. Lucru de la sine înțeles, dacă, așa cum am văzut, chiar modelul său este pasibil de serioase amendamente. Nu vrem să spunem prin aceasta că interesul față de omul pe care îl zugrăvește Autobiografia *ne este stârnit numai de dorința de a vedea în ce măsură faimoasele sale virtuți se oglindesc pe chipul propriu. Dimpotrivă. Nu este greu să se observe că spiritul ce-l animă se deosebește de obtuzitatea spirituală a modelului său. În tot ce gândește și în tot ce face, el se recomandă ca antipodul individualistului și, totodată, ca dușmanul declarat al întunecimii de orice fel. Figura lui radiază o suverană seninătate și înțelegem că ea își are izvorul nu în „situația de bunăstare", ci în armonia în care se află cu lumea înconjurătoare. Or, calmul acesta luminos Franklin și-l capătă și îl păstrează printr-un șir de fapte în care recunoaștem ideea că omul nu se va putea apropia de perfecțiune rupt de semenii săi și că el poate păși către atingerea acestui țel laolaltă și sub imboldul comunității. Se desprinde astfel un* modus-vivendi *ce atrage atenția prin felul în care omul își găsește o menire în atributele sale de membru al unei comunități. Franklin însuși trăiește cu plenitudine participarea sa la viața comunității, toate eforturile lui sunt îndreptate spre ridicarea ei; într-un fel* Autobiografia *lui este și istoria urbanizării și dezvoltării Philadelphiei, instituțiile importante născându-se din inițiativa sau cu sprijinul lui. În această operă neîntreruptă a vieții sale – sublimă expresie a unei sincronii desăvârșite între individ și comunitate – stă marele exemplu pe care, credem, ni-l dă* Autobiografia.

Dar Franklin nu ne apare numai ca o imagine simbolică a

înaltelor atribute sociale ale omului. El rămâne unul dintre cele mai reușite portrete pe care ni le oferă tradiția autobiografiei. Alături de ucenicul tipograf din Boston, stăpânit de o mare voință de a cunoaște, adolescentul ce străbate pentru prima oară străzile Philadelphiei și Londrei, mai târziu personalitate de vază în amândouă, antrenat în nenumărate proiecte mai mult sau mai puțin îndrăznețe, simțim prezența celui ce ne povestește – Franklin în anii maturității depline. Ar trebui poate să spunem în anii bătrâneții, dacă bătrânețe nu ar suna atât de nepotrivit când este vorba de el, chiar și la vârsta de 70 sau 80 de ani.

I s-a reproșat, mai ales de acest secol al nostru avid de a ști totul despre ascunzișurile sufletului omenesc, că nu ne satisface curiozitatea de a-l cunoaște pe de-a-ntregul, că, poate cu prea multă discreție, trece sub tăcere latura mai personală a vieții sale. Într-adevăr, Franklin nu ne mărturisește aproape nimic despre frământările și emoțiile pe care fără îndoială că le-a încercat. Ocolind stările și conflictele interioare, luându-și substanța din observația lucidă a raportului în care omul există cu lumea înconjurătoare, Autobiografia *se încadrează mai puțin în tradiția confesiunii inițiate de Sf. Augustin și reprezentată în chiar secolul lui Franklin de J.J. Rousseau. De-altminteri,* Autobiografia *și* Confesiunile*, invitând frecvent la comparație prin apartenența la aceeași perioadă, s-au fixat ca două modele opuse în tradiția scrierilor de acest gen.* (*Nu a lipsit nici presupunerea, neîntemeiată însă, că Franklin și-ar fi scris parte din memorii ca o reacție față de contemporanul său francez*).

Cu tot caracterul extrovertit al memoriilor, omul Franklin nu ne rămâne o necunoscută. Caracterul lui apare cu forța și simplitatea întregii sale personalități. Sociabil și prietenos, are încredere în om, dar nu idealizează natura umană căci o cunoaște destul de bine ca să-i treacă prea ușor cu vederea părțile mai întunecate. Pelerinajul său îl aduce – și nu de puține ori – față în față cu egoismul, cu slăbiciunea omenească într-o mare gamă de manifestări. Fratele său James încearcă să-l domine, Keimer este victima propriei sale irascibilități, James Ralph, poet talentat, prieten din tinerețe, sfârșește ca gazetar de șantaj. Varietatea extraordinară de chipuri omenești pe care le cuprinde

Autobiografia *sunt departe de a face elogiul naturii umane. Și, în ciuda acestor mărturii, Franklin persistă în a acorda omului credit. Slăbiciunile omenești le privește cu îngăduință. Chiar atunci când le ironizează, cum se întâmplă în cazul Lordului Loudoun – superbă personificare a leneviei și incompetenței – ironia lui este lipsită de asprimi. Toleranța devine una din expresiile umanității sale. Știe să arate respect pentru convingerile altora, chiar atunci când le găsește foarte deosebite de ale sale, și asta nu dintr-o pornire de fățărnicie sau viclenie, ci având credința că rațiunea își va spune în cele din urmă cuvântul. De aceea, poate, întreține relații cordiale cu mulți dintre adversarii săi politici și de aici poate insistența cu care caută – când acest lucru mai pare posibil – să ajungă pe calea argumentelor la recunoașterea drepturilor țării sale.*

Cunoscător al naturii umane dar totuși încrezător în om, ironic dar blând, Franklin este înainte de toate simplu. Simplitatea lui nu este o atitudine de suprafață și nu își are obârșia în austeritatea predicată de planul lui de perfecționare, ci se întemeiază pe o adâncă înțelegere a vieții; este rodul acelei, am spune, străbune înțelepciuni care cere omului să întâmpine viața fără ocolișuri, s-o privească drept în față fără teamă, să încerce cu răbdare s-o stăpânească.

Este o trăsătură ce-și află o convingătoare expresie și în stilul scrierii sale. Evocarea se desfășoară în cadențe egale, fără impetuozități care să tulbure curgerea ei potolită. Pana scriitorului este stăpână pe fiecare cuvânt și ele se înlănțuie firesc, aproape cu bunăvoință, descoperindu-și dintr-o dată și cu forță întregul înțeles, ceea ce dă exprimării sale o limpezime ce o distinge chiar și în proza secolului al XVIII-lea. Combinând în chip fericit claritate și vigoare, Autobiografia *este, în ciuda ritmului ei măsurat, ferită de monotonie. O ferește mai ales tonul blajin ironic, care nu rareori se împletește în țesătura cărții cu firul moralizator, colorat și el de proverbele și maximele presărate din belșug.*

Dar, înainte de toate, Autobiografia *cucerește prin reușitele ei portrete. Nu este vorba numai de autoportretul lui Franklin ce domină întreaga carte; lui i se adaugă numeroase alte chipuri care*

izbutesc să prindă viață și să se întipărească în memoria cititorului. Bătrânul Mickle și Samuel Keimer sunt mai degrabă schițe creionate fugar din câteva linii, dar ele sunt de-ajuns pentru a le anima gesturile și a le face să vorbească imaginației noastre. Ne aduc aminte de personajele întâlnite frecvent în romanul picaresc, dându-ne impresia că, dacă ar fi transplantate în lumea lui Smollett sau Fielding, nu s-ar simți deloc străine ori stânjenite.

Calitățile literare ale evocării măresc considerabil valoarea Autobiografiei*, făcând din ea una dintre cele mai de seamă opere ale genului. De altfel, ea a contribuit într-o măsură însemnată nu numai la dezvoltarea tradiției autobiografiei, dar și la bunul ei renume. Dacă atunci când începe să-și scrie memoriile, Franklin are în față o serie de modele – se pare că* Autobiografia *gânditorului deist Herbert of Cherbury l-a influențat direct – el sfârșește prin a crea el însuși un model valoros. Alături de* Confesiunile *lui Rousseau,* Autobiografia *lui Franklin s-a impus pentru urmași drept opera clasică a genului, care s-a îmbogățit mai târziu cu lucrările unor nume prestigioase. Secolul al XIX-lea, atât de iubitor de autobiografii, i-a dat* Praeterita *lui Ruskin,* Autobiografia *lui John Stuart Mill,* Apologia *lui Newman, iar începutul veacului nostru i-a dăruit prin Henry Adams, strănepot al acelui John Adams cu care Franklin s-a întâlnit în activitatea diplomatică, mai târziu al doilea președinte al Statelor Unite, o operă –* Educația lui Henry Adams *– ce ocupă un loc de frunte în literatura americană. Reprezentată astfel, autobiografia și-a cucerit – așa cum ne convinge și Northrop Frye în a sa* Anatomie a criticii *– dreptul de a fi recunoscută ca o formă literară în adevăratul sens al cuvântului. Prin urinare și Franklin-omul de litere se cuvine să fie recunoscut.*

Lectura Autobiografiei *are darul să completeze imaginea noastră despre Franklin, care ca savant și diplomat ne-a impus demult admirația și respectul, să ni-l descopere în calitățile sale omenești și, în același timp, să ne introducă în atmosfera ce-a premers evenimentele al căror bicentenar e sărbătorit în acest an.*

GHEORGHIȚA DUMITRIU

Twyford, la reședința episcopului de Sf. Asaph, 1771

Iubite fiule: Mi-a plăcut din totdeauna să aflu mici istorioare despre strămoșii mei. Îți amintești, poate, de cercetările pe care le-am făcut când ai fost cu mine în Anglia, printre acele rude ale mele care mai trăiau și de călătoria întreprinsă în acest scop.[3] Închipuindu-mi că și ție îți va fi la fel de plăcut să afli întâmplările vieții mele, dintre care multe îți sunt încă necunoscute, și cum am în față o săptămână de răgaz neîntrerupt aici unde mă găsesc, la țară, iată-mă așezat ca să le pun pe hârtie pentru tine. Treabă la care mă mai îndeamnă câteva motive. Fiind eu acum ieșit din sărăcia și anonimatul în care m-am născut și am crescut, ajuns la o anumită îndestulare și reputație în lume și având în urmă mulți ani de viață deosebit de fericită, urmașii mei vor dori poate să cunoască mijloacele pe care le-am folosit, și care, cu binecuvântarea Domnului, au dat roade atât de bune, gândindu-se că unele dintre ele s-ar putea potrivi propriilor lor situații, fiind astfel demne de imitat.

Această fericire, când am meditat asupra ei, m-a făcut uneori să spun că, dacă mi-ar fi dat să aleg, n-aș avea nimic împotriva unei repetări a vieții mele, de la început, cerând doar avantajul pe care îl au autorii de a îndrepta în a doua ediție anumite greșeli ale celei dintâi. Aș putea astfel nu numai să-mi îndrept greșelile, ci și să schimb unele întâmplări și evenimente neplăcute cu altele mai prielnice. Dar chiar și dacă mi s-ar refuza aceasta, eu aș primi totuși oferta. Cum însă o asemenea repetare nu este de așteptat, lucrul cel mai asemănător retrăirii propriei vieți este, se pare, evocarea acestei vieți, iar pentru a face această evocare cât mai durabilă cu putință, cel mai bine este s-o aștern pe hârtie.

Procedând astfel îmi voi împlini, de asemenea, acea înclinație, atât de des întâlnită la oamenii în vârstă, de a vorbi

despre ei înșiși și despre faptele lor trecute; și mi-o voi împlini fără a fi plictisitor pentru alții care, din respect pentru etatea mea, s-ar putea socoti obligați să mă asculte, căci cele de față pot fi citite sau nu, după plac. În sfârșit (și e mai bine să mărturisesc aceasta, căci de-aș nega tot nu m-ar crede nimeni), poate că în bună măsură vreau să-mi mulțumesc propria *vanitate*. Într-adevăr, rareori mi-a fost dat să aud sau să văd această introducere: „Pot să spun fără vanitate că… etc.” și să nu găsesc, urmând îndată după ea, tocmai vreo probă de vanitate. Celor mai mulți dintre noi le displace vanitatea altora, oricât de vanitoși ar fi ei înșiși; eu însă îi acord o bună primire oriunde o întâlnesc, fiind încredințat că adesea ea îi e de folos atât posesorului ei, cât și altora aflați în preajma lui; și ca atare, în multe cazuri, n-ar fi cu totul absurd ca oamenii să mulțumească lui Dumnezeu, printre alte binefaceri ale vieții, și pentru vanitatea lor.

Și pentru că vorbim acum despre a da mulțumire Domnului, aș vrea, cu toată smerenia, să mărturisesc că această fericire a trecutei mele vieți o datorez proniei cerești, care m-a îndreptat spre mijloacele ce le-am folosit și le-a făcut să izbândească. Credința mea în acest lucru mă îndeamnă să nădăjduiesc, deși nu pot fi sigur, că mă voi bucura și în viitor de aceeași bunătate din partea Celui de Sus, fie prelungindu-se această fericire, fie dându-mi-se putința de a suporta o întoarcere nefastă a destinului, care și pe mine mă poate lovi ca pe atâția alții; soarta mea viitoare fiindu-i cunoscută numai Lui, în a cărui putere stă să ne binecuvânteze chiar și în nefericirile pe care ni le trimite.

Ajungându-mi în mâini însemnările unuia dintre unchii mei (care avea aceeași curiozitate de a aduna felurite întâmplări ale familiei), am putut lua cunoștință de unele amănunte despre strămoșii noștri. Din aceste însemnări am aflat că familia noastră trăise în același sat, Ecton, în comitatul Northamptonshire, trei sute și mai bine de ani (poate din timpul când numele de Franklin, care pe vremuri desemna o categorie de oameni[4], a fost luat de străbunii noștri atunci când și alții au făcut aceasta în întreaga țară), pe un lot

răzășesc de vreo treizeci de acri, ajutându-se și cu fierăria – meșteșug practicat în familie până în zilele acelui unchi și revenindu-i întotdeauna fiului celui mai mare; tradiția fiind urmată, de asemenea, de el și de tatăl meu, în privința fiilor lor mai mari. Cercetând registrele de stare civilă la Ecton, am găsit însemnări despre nașterile, căsătoriile și înmormântările lor numai din anul 1555 încoace, căci până atunci parohia nu ținuse asemenea registre. Și tot de acolo am aflat că eram ultimul dintr-un șir de fii mezini ai fiilor mezini pe o perioadă de cinci generații. Bunicul meu Thomas, născut în 1598, a trăit la Ecton până când vârsta l-a împiedicat să-și mai practice meseria, plecând apoi să locuiască la fiul său John, vopsitor la Banbury, în comitatul Oxfordshire, și făcând ucenicie la el. Acolo a murit bunicul și tot acolo a fost înmormântat. I-am văzut piatra de mormânt în 1758. Fiul lui cel mai mare, Thomas, a locuit în casa de la Ecton și a lăsat-o, cu pământ cu tot, singurului său copil, o fată, care cu soțul ei, un anume Fisher din Wellingborough, a vândut-o domnului Isted, acum stăpânul moșiei de acolo. Bunicul a avut patru fii care au trăit, și anume: Thomas, John, Benjamin și Josiah. Îți voi spune tot ce știu despre ei, găsindu-mă acum departe de hârtiile mele, iar dacă acestea nu se vor pierde în lipsa mea, vei putea afla de acolo și alte amănunte.

Pe Thomas, tatăl său l-a pregătit pentru meseria de fierar, dar fiind un băiat priceput, și încurajat la învățătură (ca și toți frații mei, de altfel) de către un moșier, domnul Palmer (pe atunci cel mai de seamă gentilom din parohie), s-a hotărât să urmeze cariera de notar; a devenit om cu vază în comitat, a fost principalul susținător al tuturor inițiativelor obștești din comitatul și orașul Northampton, ca și din propriul său sat (despre el povestindu-se multe lucruri în această privință) și s-a bucurat de multă atenție și sprijin din partea lordului Halifax[5]. Unchiul Thomas a murit la 6 ianuarie 1702, după stil vechi, cu exact patru ani înainte de nașterea mea. Cele ce ne-au relatat despre viața și firea sa mai mulți bătrâni de la Ecton te-au surprins, îmi amintesc, ca fiind niște lucruri extraordinare, judecând după asemănarea lor cu ceea ce știai

despre mine. „Dacă ar fi murit în aceeași zi”, ai spus atunci, „am putea crede că e vorba de transmigrație.”

John a fost pregătit ca boiangiu, de articole din lână cred. Benjamin a devenit boiangiu de mătăsuri, făcându-și ucenicia la Londra. Era un om foarte priceput. Mi-l amintesc bine, căci pe când eram copil a venit la tata, în Boston, și a locuit câțiva ani în casa noastră. A ajuns până la adânci bătrânețe. Nepotul lui, Samuel Franklin, trăiește acum la Boston. Unchiul Benjamin a lăsat în urma lui două volume in-cvarto (manuscris) cu poezii ale sale, mici bucăți ocazionale adresate rudelor și prietenilor; cea de mai jos, trimisă mie, este o mostră[6]. Inventase un sistem de scriere prescurtată și m-a învățat și pe mine să-l folosesc, dar mai apoi, nepracticându-l niciodată, l-am uitat. Mi s-a dat numele acestui unchi deoarece el și cu tata țineau foarte mult unul la altul. Era foarte evlavios și tare dornic să-i asculte pe cei mai buni predicatori, ale căror predici le nota cu scrierea lui prescurtată, strângându-le în numeroase volume. Îi plăcea mult să se ocupe și de politică; poate chiar prea mult pentru rangul său social. De curând mi-a căzut în mâini, la Londra, o colecție strânsă de el, cu toate scrierile mai de seamă privind viața publică dintre anii 1641 și 1717; multe volume lipsesc, așa cum reiese din numerotare, dar tot au mai rămas opt tomuri in-folio și douăzeci și patru in-cvarto și in-octavo. Colecția a ajuns la un anticar, iar acesta, cunoscându-mă, căci cumpăram uneori cărți de la el, mi-a adus-o mie. Se pare să unchiul Benjamin s-a despărțit de ea când a plecat în America, deci cu peste cincizeci de ani în urmă. Există numeroase adnotări de-ale lui pe margini.

Această obscură familie a noastră a îmbrățișat devreme reforma[7] și a rămas protestantă sub toată domnia reginei Mary, punându-se uneori în primejdie din cauza zelului ei anti-papistaș. Aveau o Biblie în limba engleză și, pentru a o ascunde și pune la adăpost, o prinseseră cu panglici sub tapițeria unui scaun. Când stră-străbunicul meu voia să citească din ea familiei, răsturna scaunul pe genunchi și întorcea foile pe sub panglici. Unul dintre copii stătea la ușă

ca să anunțe dacă ar fi venit portărelul, care era slujbaș al tribunalului bisericesc. Într-un asemenea caz scaunul era pus la loc pe picioare, iar Biblia rămânea ascunsă sub el ca mai înainte. Lucrul acesta îl știu de la unchiul Benjamin. Familia a rămas toată de rit anglican până la sfârșitul domniei lui Carol al II-lea{8}, când mai mulți preoți, dați afară pentru disidență față de biserica anglicană, au început să țină adunări religioase secrete în comitatul Northamptonshire; Benjamin și Josiah au aderat la crezul lor și l-au urmat tot restul vieții, iar ceilalți membri ai familiei au rămas în sânul bisericii episcopale.

Josiah, tatăl meu, s-a însurat de tânăr și prin 1682 a plecat în Noua Anglie{9} cu soția și cei trei copii. Cum adunările religioase disidente fuseseră interzise prin lege și ținerea lor era adesea stânjenită, câțiva cunoscuți de-ai lui, oameni de seamă, s-au hotărât să emigreze și l-au convins și pe tata să-i însoțească în America, unde sperau să-și poată urma în libertate credința religioasă. Tata a mai avut acolo patru copii cu aceeași soție și alți zece cu a doua, în total șaptesprezece, și îmi amintesc cum treisprezece dintre ei ședeau în același timp la masă (mai târziu s-au făcut toți mari și s-au căsătorit); eu eram fiul mezin (aveam și două surori mai mici decât mine) și m-am născut la Boston, în Noua Anglie. Mama mea, cea de a doua soție a tatei, era Abiah Folger, fiica lui Peter Folger, unul dintre primii coloniști ai ținutului, pomenit cu cinste de Cotton Mather{10} în cartea sa despre istoria religioasă a Noii Anglii – *Magnolia Christi Americana* – ca „un englez învățat și cu frica lui Dumnezeu”, dacă îmi amintesc bine cuvintele lui. Mi s-a spus că Peter Folger scria tot felul de mici poezii ocazionale, dar numai una din ele – am văzut-o și eu, demult – a văzut lumina tiparului. Fusese scrisă în 1675, în versurile simple ale acelei vremi și lumi, și se adresa celor aflați pe atunci la conducere. Lua partea libertății de conștiință, apărându-i pe baptiști, pe quakeri{11} și pe alți sectanți prigoniți, și punea războaiele cu indienii, ca și alte nenorociri abătute asupra țării, pe seama acelei prigoane, privindu-le ca niște pedepse date de Dumnezeu pentru asemenea păcat

îngrozitor și îndemnând la desființarea acelor legi neîndurătoare. Totul mi-a părut a fi scris cu multă sinceritate cuviincioasă și cu o îndrăzneală bărbătească. Ultimele șase versuri din strofă mi le amintesc, dar le-am uitat pe primele două; oricum, înțelesul era că autorul își întemeia criticile pe intenții bune și, ca atare, n-avea de ce să-și ascundă identitatea.

Căci a fi defăimător (*el spuse*)
E-un lucru ce din inimă-l urăsc;
Din orașul Sherburne, unde trăiesc acum
Îmi aștern numele aici;
Fără supărare, al dumneavoastră adevărat prieten
Rămâne Peter Folgier.

Frații mei mai mari au fost toți dați ucenici pentru a învăța diverse meșteșuguri. Cât despre mine, la vârsta de opt ani am fost trimis la gimnaziul clasic, căci tata voia să mă facă preot, ca un fel de zeciuială dată bisericii, pe seama copiilor lui. Faptul că am învățat să citesc foarte timpuriu (atât de timpuriu încât nu mai țin minte vremea când nu puteam citi) și părerea tuturor prietenilor lui că voi deveni, fără îndoială, un mare cărturar, l-au întărit în această hotărâre. Unchiul Benjamin era și el de aceeași părere și avea de gând să-mi dăruiască toate volumele lui de predici – ca o bibliotecă de bază, cred – cu condiția să-i învăț scrierea prescurtată. N-am rămas, totuși, la gimnaziu nici măcar un an, deși în răstimpul cât am fost acolo mă ridicasem treptat de la mijlocul clasei, ajungând să fiu cel mai bun elev, iar apoi fusesem promovat în clasa următoare, pentru ca la finele anului să pot trece într-a treia. Între timp însă tata, gândindu-se la cheltuiala pe care ar fi adus-o trimiterea mea la un colegiu – cheltuială pe care nu i-o îngăduiau greutățile legate de întreținerea unei familii atât de mari – ca și la viața de sărăcie pe care o duceau mulți dintre cei cu învățătură – motive pe care le-a lămurit prietenilor săi în prezența mea – și-a schimbat intenția, m-a retras de la gimnaziu și m-a dat la o școală de scris și socotit,

ținută de un om cu faimă pe atunci, domnul George Brownell, care obținea rezultate foarte bune în profesia sa, și încă prin metode blânde, de încurajare[12]. Sub îndrumarea lui mi-am format destul de curând un scris frumos, dar nu mă descurcam la aritmetică, unde nu făceam niciun fel de progres. La vârsta de zece ani am fost luat acasă ca să-l ajut pe tata în meseria lui de lumânărar și săpunar, meserie pentru care nu fusese pregătit, dar pe care a îmbrățișat-o la sosirea în Noua Anglie, unde constatase că vechiul său meșteșug de boiangiu nu mai avea căutare și nu-i putea îngădui să-și întrețină familia. Am fost deci pus să tai fitile pentru lumânări, să umplu matrițele de turnat lumânări, să deretic prin atelier, să îndeplinesc comisioane și altele.

Nu-mi plăcea această muncă și simțeam o puternică atracție spre marinărie, dat tata s-a opus dorinței mele; totuși, locuind lângă mare, eram mai tot timpul în apă sau în preajma ei, astfel că am învățat de timpuriu să înot bine și să mânuiesc o barcă; iar când mă aflam într-o barcă sau canoe cu alți băieți, mie mi se dădea de regulă cârma, mai ales în împrejurări grele; și în alte dăți eram în general un fel de șef al băieților, băgându-i uneori în buclucuri, dintre care voi aminti un caz care arată că începusem să vădesc devreme un anumit spirit public, deși pe atunci nu prea bine întrebuințat.

Se afla în apropiere o sărătură care închidea o parte a iazului morii și pe a cărei margine obișnuiam să stăm în timpul fluxului pentru a prinde pești mărunți. Tot călcând în picioare pământul, îl transformasem într-o adevărată mlaștină. Am propus băieților să construim acolo un fel de chei pe care să putem sta și le-am arătat o grămadă mare de pietre, pregătită pentru clădirea unei case lângă sărătură, care se potriveau de minune scopului nostru. Ca atare, seara, după plecarea zidarilor, am adunat o parte din tovarășii mei de joacă și, lucrând ca niște furnici harnice, uneori câte doi-trei la căratul unei pietre, le-am dus pe toate și ne-am construit micul debarcader. În dimineața următoare lucrătorii au rămas uimiți nemaigăsind pietrele, pe care le-au descoperit la chei. S-au întreprins cercetări pentru aflarea făptașilor; am fost

găsiți și reclamați; câțiva dintre noi și-au primit pedeapsa din partea părinților; iar eu, deși am stăruit asupra folosului celor făcute de noi, am fost convins de tata că nicio treabă nu poate fi utilă dacă nu este și cinstită.

Cred că ai dori să afli câte ceva despre persoana și firea tatei. Avea o excelentă constituție trupească și era de statură mijlocie, dar bine legat și foarte puternic; era un om iscusit, știa să deseneze frumos, se pricepea puțin și la muzică și avea un glas limpede și plăcut, astfel că era o încântare să-l asculți cântând psalmi și acompaniindu-se la vioară – așa cum făcea uneori serile, după ce se încheia munca zilei. Era de asemenea priceput la mașinării și, când se ivea prilejul, mânuia cu multă dibăcie sculele altor meseriași; dar marea sa calitate consta într-o bună înțelegere și o temeinică judecată în probleme care cereau spirit de prevedere, atât în treburile sale particulare cât și în cele publice. Cu acestea din urmă, de fapt, n-a avut niciodată de-a face, căci familia numeroasă pe care trebuia s-o întrețină, ca și mijloacele sale restrânse îl țineau legat de meserie; îmi amintesc însă bine că îl vizitau adesea oameni de seamă, pentru a-i cere părerea în treburi privind orașul sau biserica de care ținea, și că arătau mult respect pentru judecata și sfaturile lui. Era mult consultat și de persoane particulare, în tot felul de treburi, atunci când se ivea vreo greutate, și deseori era ales ca arbitru între cei ce nu se înțelegeau. Îi plăcea să aibă la masă, oricât de des posibil, vreun prieten sau vecin înțelept cu care să stea de vorbă și întotdeauna avea grijă să aducă în discuție un subiect interesant sau folositor, care putea lumina mintea copiilor lui. Astfel ne îndruma atenția către ceea ce este bun, drept și cuminte într-ale vieții, și așa se face că nu dădeam prea multă – sau chiar deloc – însemnătate bucatelor de pe masă, fie că erau de sezon sau nu, fie că erau bine sau prost gătite, gustoase sau negustoase, mai bune sau mai rele decât cutare sau cutare mâncare; am fost astfel crescut într-o asemenea nepăsare față de aceste lucruri, încât să-mi fie cu totul indiferent ce fel de bucate mi se pun în față, și chiar și astăzi, dacă sunt întrebat, de-abia de pot spune, la câteva ceasuri

după masă, ce am mâncat. Aceasta mi-a fost de folos în călătorii, pe când tovarășii mei erau uneori foarte necăjiți de faptul că nu-și puteau satisface poftele și gusturile mai bine educate, și deci mai subțiri.

Și mama s-a bucurat de o excelentă constituție, reușind să-și alăpteze toți cei zece copii. Nu-mi amintesc ca tata sau mama să fi avut vreo altă boală decât cea din care li s-a tras moartea, lui la 89 de ani, iar ei la 85. Zac înmormântați împreună la Boston, iar acum câțiva ani am pus pe mormântul lor o placă de marmură[13] cu următoarea inscripție:

JOSIAH FRANKLIN și
ABIAH, soția sa, zac îngropați aici.
Au trăit împreună cu dragoste în căsnicie
cincizeci și cinci de ani.
Fără avere sau vreo slujbă bănoasă,
Prin muncă și vrednicie statornică,
cu binecuvântarea Domnului,
Au hrănit o familie numeroasă
în îndestulare
și au crescut treisprezece copii
și șapte nepoți în cinste.
Fie ca această pildă, cititorule,
Să te îndemne la sârg în meseria ta
Și la încredere în Providență.
El a fost un bărbat cucernic și chibzuit;
Ea, o femeie discretă și virtuoasă.
Fiul lor cel mai mic,
Din respect filial pentru amintirea lor
A așezat această placă.
J.F. născut în 1655, mort în 1744, în etate de 89 ani.
A.F. născută în 1667, moartă în 1752, în etate de 85 ani.

Felul dezlânat în care mă abat de la subiect mă face să-mi dau seama că am îmbătrânit. Pe vremuri scriam mai metodic. Dar nu te îmbraci pentru ai tăi ca pentru bal. Poate că nu este decât neglijență.

Să revin deci: am continuat să-l ajut pe tata în meseria lui timp de doi ani, adică până la vârsta de doisprezece ani, iar cum fratele meu John, care fusese pregătit pentru acest meșteșug, plecase de la noi, se însurase și începuse să lucreze pe cont propriu în Rhode Island, eram, după toate aparențele, menit să-i iau locul tatei și să devin lumânărar. Dar cum meșteșugul continua să-mi rămână nesuferit, tata se temea că, de nu-mi va găsi vreunul mai pe plac, voi fugi pe mare, așa cum făcuse alt fiu, Josiah, spre marele lui necaz. De aceea mă lua uneori să ne plimbăm împreună și să văd la lucru tâmplari, zidari, strungari sau alămari, ca astfel să-mi poată observa preferința și să încerce a o fixa asupra vreunei meserii pe uscat. Am rămas de atunci cu plăcerea de a vedea lucrători buni mânuindu-și uneltele; am tras și un folos, învățând cum să pot face mici treburi prin casă atunci când nu găseam cu ușurință un meseriaș și să construiesc mici instalații pentru experiențele mele cât timp aveam încă proaspătă în minte ideea de a face o experiență. Tata s-a oprit în cele din urmă la meseria de cuțitar și întrucât Samuel (fiul unchiului Benjamin), care învățase această meserie la Londra, tocmai se stabilise la Boston, m-a trimis să stau o vreme la el, de probă. Dar cum Samuel se aștepta și la o plată pentru aceasta, tatei nu i-a plăcut treaba și m-am întors din nou acasă.

De copil mi-a plăcut să citesc și toți banii puțini, ce-mi cădeau în mână se duceau pe cărți. Deoarece îmi plăcuse *Calea pelerinului*, prima colecție mi-am alcătuit-o din operele lui John Bunyan, în mici volume separate. Am vândut-o apoi ca să-mi pot cumpăra *Colecțiile istorice* ale lui R. Burton – cărți ieftine, vândute de negustori ambulanți, vreo 40-50 în total. Mica bibliotecă a tatei se compunea mai ales din cărți de polemică teologică; le-am citit pe cele mai multe și apoi am regretat adesea că, într-o vreme când eram așa dornic de cunoștințe, nu mi-au căzut în mâini cărți mai potrivite, căci acum era lucru hotărât că nu voi mai fi preot. Se mai găseau acolo *Viețile paralele* ale lui Plutarh; am citit mult din ele și cred și acum că acel timp l-am petrecut cu folos. Era, de asemenea, o carte a lui Defoe, *Încercare asupra proiectelor*, ca și

una a doctorului Mather, *Eseuri despre facerea de bine*, care mi-au dat, poate, un fel de a gândi ce avea să înrâurească o parte din principalele întâmplări ale vieții mele de mai târziu[14].

Înclinația mea spre cărți l-a hotărât în cele din urmă pe tata să mă facă tipograf, deși mai avea un fiu (James) cu această meserie. În 1717 fratele meu James s-a întors din Anglia, aducând o presă și litere pentru a-și instala un atelier la Boston. Asta îmi plăcea mult mai mult decât meseria tatei, dar tot mai tânjeam după marinărie. Pentru a preîntâmpina efectul posibil al acestei înclinații, tata era nerăbdător să mă vadă în ucenicie la fratele meu. M-am opus un răstimp, dar până la urmă m-am lăsat convins și am semnat contractul de ucenicie la vârsta de numai doisprezece ani. Urma să slujesc ca ucenic până la douăzeci și unu de ani, primind plată de calfă doar în ultimul an. În scurtă vreme am ajuns foarte priceput în meserie și un bun ajutor al fratelui meu. Acum aveam acces la cărți mai bune. Am cunoscut câțiva ucenici de librari și puteam astfel împrumuta câte o cărticică, pe care aveam grijă s-o dau înapoi curând și în stare bună. Adesea ședeam în camera mea citind până noaptea târziu, deoarece împrumutasem cartea seara și țineam s-o duc înapoi dis-de-dimineață, în cazul că ar fi nevoie de ea.

După câtva timp un negustor luminat, domnul Matthew Adams[15], care avea o bibliotecă frumoasă și trecea des pe la tipografia noastră, a observat înclinația mea spre citit, m-a poftit să-i văd biblioteca și, foarte amabil, mi-a împrumutat cărțile pe care doream să le citesc. Mi-a venit acum gustul de a scrie versuri și am compus câteva scurte poezii; fratele meu, gândindu-se la un eventual câștig, m-a încurajat, îndemnându-mă să scriu balade ocazionale. Una se numea *Tragedia de la far* și relata înecul căpitanului Worthilake cu cele două fete ale lui; alta era un cântec marinăresc, despre prinderea piratului Teach (sau Barbă-neagră)[16]. Erau poezii slabe, în stilul ieftin al baladelor compuse în Grub Street[17]. După ce le-am tipărit, James m-a trimis cu ele în oraș ca să le vând. Prima s-a vândut de minune, căci întâmplarea era recentă și făcuse mare vâlvă. Faptul acesta mi-a măgulit vanitatea, dar tata s-a grăbit

să-mi taie avântul, luând în derâdere realizarea mea și spunându-mi că făcătorii de versuri sunt de regulă niște cerșetori. Am scăpat astfel de soarta de a deveni poet – foarte probabil unul extrem de prost; dar cum scrierile în proză mi-au fost de mult folos în decursul vieții și au constituit pentru mine un mijloc principal de ridicare în societate, îți voi povesti felul cum, în această situație, am dobândit puțina îndemânare pe care o am în privința asta.

Se mai afla în oraș un băiat aplecat spre lectură, John Collins pe nume{18}, cu care eram foarte bun prieten. Uneori discutam în contradictoriu, plăcându-ne nespus aceste dispute și fiind foarte dornici să ne combatem reciproc cu argumente; în treacăt fie zis, o asemenea înclinație poate deveni un obicei foarte prost, care adesea îi face pe unii extrem de neplăcuți în societate, prin spiritul de contradicție care le este caracteristic; și ca atare, pe lângă faptul că strică și otrăvește conversația, dă naștere la dezgust și, poate, chiar la vrajbă acolo unde te-ai aștepta la prietenie. Obiceiul îl prinsesem citind cărțile de controverse religioase ale tatălui meu. Am observat mai apoi că rareori cad în această greșeală persoanele cu bun simț, excepție făcând juriștii, universitarii și în general oamenii crescuți la Edinburgh.

La un moment dat s-a născut – nu-mi mai amintesc cum anume – o discuție între Collins și mine despre faptul dacă ar fi bine să se dea femeilor acces la învățătură și despre aptitudinile lor pentru studiu. El considera că nu ar fi bine și că femeile sunt din fire incapabile de studiu. Eu susțineam contrariul, poate puțin și de dragul disputei în sine. Collins era din fire mai elocvent, avea la îndemână o mulțime de cuvinte și uneori, credeam eu, mă biruia mai mult cu ușurința lui în exprimare decât cu tăria argumentării. Ne-am despărțit fără să lămurim chestiunea, și cum urma să nu ne mai vedem un răstimp, mi-am așternut argumentele pe hârtie, le-am transcris pe curat și i le-am trimis. El mi-a răspuns, iar eu am replicat. Am schimbat astfel trei-patru scrisori, până când s-a întâmplat ca tata să dea peste hârtiile mele și să le citească. Fără să intre în discuție, a folosit prilejul să-mi vorbească despre modul

meu de a scrie, observând că, deși îmi depășeam potrivnicul prin ortografie și punctuație (pe care le datoram muncii de tipograf), eram cu mult în urma lui ca eleganță a exprimării, ca metodă și claritate, lucru de care m-a convins prin câteva exemple. Mi-am dat seama de dreptatea observațiilor lui și de atunci am devenit mai grijuliu în privința modului de a scrie, străduindu-mă cu hotărâre să mi-l îmbunătățesc.

Cam prin acea vreme am dat peste un volum răzleț din *The Spectator*[19]. Era volumul al treilea. Nu mai văzusem niciunul până atunci. L-am cumpărat, l-am citit și răscitit și am rămas încântat de el. Socoteam stilul excelent și doream, dacă-mi va fi cu putință, să-l imit. În acest scop am luat câteva articole și, scoțând scurte note despre ideile cuprinse în fiecare frază, le-am pus deoparte timp de câteva zile iar apoi, fără să mă mai uit la text, am încercat să le rescriu, redând pe larg fiecare idee, tot atât de complet cum fusese exprimată înainte, și folosind pentru aceasta orice cuvinte îmi veneau la îndemână. Am comparat apoi textul meu cu originalul, descoperind la mine câteva greșeli și corectându-le. Am constatat însă că îmi lipsea un bagaj satisfăcător de cuvinte, ca și ușurința de a le găsi și de a le întrebuința, și cred că le-aș fi dobândit mai demult dacă aș fi continuat să fac versuri, căci nevoia permanentă de cuvinte cu același înțeles, dar diferite ca lungime, pentru a satisface măsura, sau cu sunete diferite pentru rimă, m-ar fi silit necurmat să caut o mare varietate de cuvinte, ajutându-mă să mi le fixez în minte și astfel să le stăpânesc. Am luat deci mai multe istorioare și le-am pus în versuri, iar apoi, după un răstimp, când uitasem aproape cu totul prima formă, le-am rescris în proză. De asemenea, uneori îmi amestecam colecția de note și, după câteva săptămâni, mă străduiam să le reașez într-o ordine cât mai bună, înainte de a începe să formulez fraze complete pentru a rescrie articolul. Acest lucru m-a ajutat să devin metodic în rânduirea ideilor. Comparând apoi textul meu cu originalul, descopeream multe greșeli și le îndreptam, dar uneori aveam plăcerea de a-mi închipui că, în anumite puncte de mică însemnătate, avusesem norocul să-i îmbunătățesc alcătuirea sau limba, iar aceasta mă

încuraja în credința că puteam deveni, cu timpul, un scriitor bunicel de limba engleză, lucru la care râvneam foarte mult. Timpul pentru aceste încercări și pentru lectură mi-l găseam noaptea, după muncă, sau înainte de a o începe dimineața, ori duminicile, când reușeam să rămân singur în tipografie, evitând cât mai mult cu putință obișnuita prezență la slujba religioasă pe care mi-o impunea tata când mă aflam în grija lui și pe care, de fapt, încă o mai socoteam o îndatorire, neavând, după părerea mea, timpul necesar pentru așa ceva.

Când aveam vreo șaisprezece ani, s-a întâmplat să dau peste o carte, scrisă de un anume Tryon{20}, care recomanda o dietă vegetariană, și m-am hotărât s-o urmez. Fratele meu, nefiind încă însurat, nu ținea gospodărie ci lua masa în pensiune, cu ucenicii săi, la o altă familie. Faptul că nu voiam să mănânc carne stârnea unele neplăceri și eram adesea mustrat pentru ciudățenia mea. Am învățat rețetele date de Tryon pentru pregătirea anumitor mâncăruri, de pildă cum să fierb cartofii sau orezul, cum să fac un terci de mălai și alte câteva de acest fel și apoi i-am spus fratelui meu că, dacă îmi dă săptămânal jumătate din suma plătită pentru masa mea, mă voi întreține singur. S-a învoit pe loc și curând am constatat că puteam economisi jumătate din banii pe care mi-i dădea, reușind astfel să-mi strâng un fond suplimentar pentru cumpărarea de cărți. Și mai era un avantaj: când fratele meu și ceilalți plecau din atelier ca să se ducă la masă, rămâneam singur, mâncam repede prânzul meu ușor – adesea numai din pesmet sau o felie de pâine cu un pumn de stafide, sau o tartă de la cofetărie și un pahar de apă, iar restul timpului până la întoarcerea lor îmi rămânea pentru studiu, și-l foloseam cu atât mai bine cu cât capul mi-era mai limpede și înțelegerea mai vie, așa cum se întâmplă când mănânci și bei cumpătat.

Cam prin acea vreme, făcându-mă o dată de rușine cu nepriceperea mea la aritmetică – în două rânduri dădusem greș cu acest obiect la școală – am luat *Aritmetica* lui Cocker și am parcurs-o singur, din scoarță-n scoarță, cu multă ușurință. Am citit, de asemenea, cărțile de navigație ale lui Seller și Shermy, învățând puțina geometrie ce o cuprindeau; niciodată

însă n-am ajuns departe în această știință. Și am mai citit pe atunci încercarea lui Locke *Asupra intelectului uman*, ca și *Arta gândirii* a învățaților de la Port Royal{21}.

Pe vremea când eram preocupat să-mi îmbunătățesc limbajul am găsit o gramatică engleză (a lui Greenwood, cred{22}), la sfârșitul căreia se aflau două mici scheme privind arta retoricii și a logicii, acestea din urmă terminându-se cu un model de dispută după metoda socratică; ceva mai târziu mi-am procurat *Memorabilele despre Socrate* ale lui Xenofon{23}, în care se dau multe modele de acest fel. Metoda m-a încântat și am adoptat-o, renunțând la spiritul meu tăios de contradicție și luând poza unui om care cu umilință întreabă și se îndoiește. Iar cum pe atunci ajunsesem, după citirea lui Shaftesbury{24} și Collins{25}, să mă îndoiesc cu adevărat asupra multor puncte de doctrină religioasă, am găsit că metoda era foarte sigură pentru mine și foarte stânjenitoare pentru cei împotriva cărora o foloseam; ca atare recurgeam la ea cu multă plăcere, practicând-o mereu și devenind foarte iscusit în a-i împinge pe alții, chiar mai învățați decât mine, la concesii ale căror urmări nu le prevedeau, pentru ca apoi să-i încurc în dificultăți din care nu mai puteau ieși și în acest chip să câștig biruințe pe care nici eu și nici cauza mea nu le meritau totdeauna. Am continuat astfel timp de câțiva ani, dar treptat am părăsit această metodă, păstrând doar obișnuința de a mă exprima cu rezervă și modestie și de a nu folosi, atunci când făceam vreo afirmație ce putea fi contestată, cuvinte ca *sigur*, *neîndoios* sau altele care să dea părerii mele un ton categoric; ci de a spune mai degrabă, *cred* sau *presupun că un anumit lucru este așa și pe dincolo*; *mi se pare mie* sau *bănuiesc că este așa și așa* din cutare și cutare motive; sau *îmi închipui că este așa*; sau, în sfârșit, *este așa dacă nu cumva greșesc eu*. Această obișnuință mi-a fost, cred, de mare folos atunci când s-au ivit prilejuri de a-i convinge pe alții de părerile mele și de a-i face să adopte anumite măsuri pe care în mai multe rânduri le-am sprijinit; și, întrucât principalele scopuri ale conversației sunt de *a informa* sau *a te informa*, de *a te face plăcut* sau *a convinge*, aș dori ca oamenii bine

intenționați și cu judecată să nu-și micșoreze puterea de a face un lucru bun printr-o manieră categorică, plină de sine, care mai totdeauna duce la dezgust și tinde să creeze împotrivire, anulând astfel toate acele scopuri pentru care ne este dată vorbirea, și anume de a face schimb de informații sau de a prilejui plăcere. Căci, dacă vrei să informezi, un mod categoric și dogmatic de a-ți prezenta ideile poate stârni opoziție și astfel nu vei mai fi ascultat cu o atenție imparțială. Iar dacă vrei să te informezi și să te perfecționezi folosind cunoștințele altora, dar totodată te dovedești fixat în părerile-ți actuale, oamenii modești și cu judecată, care nu îndrăgesc discuțiile în contradictoriu, te vor lăsa probabil să persiști netulburat în greșeală. Rareori poți spera, printr-o asemenea manieră, să te faci plăcut celor ce te ascultă sau să-i convingi pe cei al căror acord îl dorești. Pope spune, pe bună dreptate:

„Oamenii trebuie învățați de parcă nu i-ai învăța,
Iar lucrurile noi să le prezinți ca lucruri uitate

recomandându-ne, mai departe:

„Să vorbești, deși ești sigur, cu aparentă rezervă.”

Și ar fi putut împerechea cu acest vers pe acela pe care l-a legat de un altul, mai puțin potrivit după mine:

„Căci lipsa de modestie e lipsă de judecată.”

Dar de mă veți întreba: De ce mai puțin potrivit? Vă voi repeta versurile lui:

„Cuvintele trufașe n-au niciun fel de scuză
Căci lipsa de modestie e lipsă de judecată.”

Acum, nu e oare lipsa de judecată (dacă un om este atât de nenorocit încât să-i lipsească judecata) o anumită justificare pentru lipsa lui de modestie? Și n-ar sta mai bine versurile în

această formă:

> *„Cuvintele trufașe au doar această scuză,*
> *Că lipsa de modestie e lipsă de judecată*”?[26]

Las, totuși, faptul la aprecierea unora mai pricepuți decât mine.

Prin 1720-1721 fratele meu începuse să tipărească o gazetă. Era a doua publicată în America și se numea *The New England Courant*. Singura care o precedase era *The Boston News-Letter*[27]. Îmi amintesc că unii prieteni au încercat să-l abată de la aceasta, considerând că inițiativa lui va da greș și că un ziar era de ajuns pentru America. Acum (în 1771) sunt nu mai puține de douăzeci și cinci. Fratele meu însă a mers înainte și, după ce lucram la culegerea literelor și la tipărirea foilor, mă trimitea cu ziarele pe străzi, la clienți.

Avea printre prietenii săi câțiva oameni luminați, care se distrau scriind mici articole pentru gazetă, sporindu-i astfel creditul și căutarea. Acești domni veneau adesea pe la noi. Ascultându-le conversația și relatările despre buna primire a articolelor lor, mă simțeam îmboldit să-mi încerc și eu pana; dar, fiind încă foarte tânăr și bănuind că fratele meu va refuza să publice în gazetă ceva scris de mine, dacă va ști că eu sunt autorul, m-am străduit să-mi schimb scrisul și, punând pe hârtie un articol nesemnat, l-am vârât noaptea pe sub ușa tipografiei. Dimineața a fost găsit și arătat prietenilor lui când au venit, după obicei. Aceștia l-au citit, l-au comentat în auzul meu și am avut marea bucurie de a constata că le e pe plac și că, încercând să-i ghicească autorul, numeau doar persoane cu o anumită faimă de talent și învățătură. Socotesc acum că am avut noroc cu acești critici, care nu erau poate atât de pricepuți pe cât îi vedeam eu.

Încurajat totuși de acest rezultat, am mai scris și dat la tipar în același chip alte câteva articole, care au avut o primire la fel de bună, și am păstrat taina până ce mi-am cam sleit micul bagaj de cunoștințe cerute pentru asemenea scop, după care am dat-o în vileag; prietenii fratelui meu au început atunci să-

mi acorde ceva mai multă atenție, și încă într-un fel care lui James nu-i prea plăcea, gândindu-se, probabil cu dreptate, că aș putea deveni un înfumurat. Și este posibil că aceasta a fost una din cauzele neînțelegerilor care au început să apară între noi cam prin acea vreme. Deși frate, el se socotea stăpânul meu, iar pe mine mă considera ucenic și, ca atare, cerea aceeași slujbă de la mine ca de la oricare altul, pe când eu gândeam că mă înjosește prea mult prin unele pretenții, așteptându-mă la mai multă îngăduință din partea unui frate. Certurile noastre erau deseori aduse în fața tatei și probabil că aveam eu în general dreptate, ori știam să pledez mai bine, căci judecata era de regulă în favoarea mea. Fratele meu era însă un om pătimaș și mă bătea des, lucru care mă mâhnea peste măsură, astfel că, găsind ucenicia mea foarte greu de îndurat, căutam mereu vreun prilej de a o scurta, ceea ce până la urmă s-a întâmplat, și încă într-un chip nebănuit{28}.

Unul din articolele publicate în gazeta noastră cu privire la o problemă politică, nu-mi amintesc care, a jignit Adunarea. Fratele meu a fost arestat, judecat și apoi închis timp de o lună, cred că printr-un mandat al președintelui Adunării, deoarece n-a vrut să-l divulge pe autor. Am fost ridicat și eu și cercetat în fața Consiliului, și deși nu le-am dat nicio satisfacție, m-au mustrat și m-au eliberat, socotindu-mă, poate, un simplu ucenic cu îndatorirea de a păstra tainele stăpânului său.

În timpul detenției lui James (pe care am resimțit-o din plin, cu toate certurile dintre noi), gazeta a fost scoasă de mine și mi-am permis să dau prin ea câteva bobârnace conducătorilor noștri, lucru care pe fratele meu l-a încântat, pe când alții au început să mă privească într-o lumină nefavorabilă, ca pe un drăcușor înclinat spre pamflet și satiră. Eliberarea fratelui meu a fost însoțită de un ordin foarte ciudat al Adunării, anume că „James Franklin nu va mai putea tipări gazeta numită *The New England Courant*."

S-a ținut deci o consfătuire la tipografie, cu prietenii lui James, pentru a se stabili ce e de făcut în această situație. Unii au propus să se ocolească ordinul prin schimbarea numelui

gazetei, dar cum fratele meu vedea unele inconveniente în aceasta, s-a găsit în cele din urmă o cale mai bună: gazeta să fie scoasă în viitor sub numele lui BENJAMIN FRANKLIN. Și, pentru a se evita reprobarea Adunării care l-ar fi putut învinui că o publică mai departe prin mijlocirea ucenicului său, s-a recurs la un subterfugiu: fratele meu să-mi restituie vechiul contract de ucenicie, cu o deplină adeverire pe verso, ca s-o pot arăta la nevoie, iar eu, ca să-i asigur în continuare serviciile mele, să semnez pentru restul perioadei un nou contract, care să rămână secret. Era un plan foarte străveziu; totuși, a fost pus îndată în aplicare, iar gazeta a continuat astfel să apară sub numele meu timp de mai multe luni.

În cele din urmă, iscându-se un nou conflict între mine și fratele meu, m-am hotărât să-mi câștig libertatea, presupunând că James nu va îndrăzni să scoată la iveală contractul cel nou. Nu era corect din partea mea să procedez astfel și consider că a fost una dintre primele greșeli din viața mea; dar această lipsă de corectitudine nu conta pe atunci prea mult pentru mine, căci eram mânios gândindu-mă la loviturile pe care firea lui pătimașă prea des îl îndemna să mi le aplice, deși în general nu era un om aspru: poate că eu eram prea obraznic și slobod la gură.

Când a aflat că am de gând să plec de la el, s-a străduit să mă împiedice de a găsi slujbă în vreo altă tipografie din oraș, mergând pe la toți patronii și stând de vorbă cu ei, și ca urmare aceștia, au refuzat să-mi dea de lucru. M-am gândit atunci să mă duc la New York – cel mai apropiat oraș în care exista o tipografie – și eram oarecum doritor să părăsesc Bostonul, zicându-mi că mă făcusem cam nesuferit autorităților și că, judecând după măsurile samavolnice ale Adunării în cazul fratelui meu, se prea putea, dacă rămâneam mai departe, să dau și eu de vreun bucluc; mai mult încă, disputele mele nesocotite despre religie începuseră să-i facă pe unii oameni cucernici să mă arate îngroziți cu degetul ca pe un păgân sau ateu. M-am hotărât deci să mă duc la New York, dar cum tata ținea acum cu fratele meu, îmi dădeam seama că, de-aș încerca să plec pe față, aș putea fi împiedicat s-o fac.

Ca atare, prietenul meu Collins s-a oferit să-mi dea o mână de ajutor. L-a convins pe căpitanul unui barcaz din New York să mă ia cu el, spunându-i că sunt un tânăr amic de-al lui, că am o încurcătură cu o fată care a dat de bucluc din cauza mea și că rudele ei vor să mă oblige s-o iau în căsătorie, ceea ce explica de ce nu pot apărea sau pleca în mod public. Mi-am vândut niște cărți ca să strâng bani, am fost luat la bord pe ascuns și, vasul fiind mânat de un vânt prielnic, în trei zile m-am văzut la New York, la aproape trei sute de mile de acasă, un băiat de numai șaptesprezece ani, fără nicio recomandare sau cunoștință prin partea locului și cu foarte puțini bani în buzunar.

Atracția mea către marinărie se tocise prin acea vreme, căci altfel aș fi avut acum prilejul să mi-o împlinesc. Având însă o meserie și socotindu-mă bun lucrător, mi-am oferit serviciile tipografului din oraș, William Bradford{29}, un om în vârstă, care fusese primul tipograf din Pennsylvania, dar plecase de acolo după o ceartă cu George Keith{30}. Domnul Bradford nu mă putea angaja, având prea puține comenzi și destulă mână de lucru; mi-a spus însă: „Fiului meu din Philadelphia i-a murit de curând lucrătorul principal, Aquila Rose{31}; dacă mergi acolo, cred că te-ar putea angaja.” Philadelphia era la încă o sută de mile distanță; am plecat, totuși, cu o barcă spre Amboy, lăsându-mi cufărul și alte bagaje să vină mai târziu cu o corabie.

În timp ce traversam golful, a dat peste noi o furtună care a făcut zdrențe pânzele putrede ale bărcii, ne-a împiedicat să pătrundem în canalul Kill și ne-a împins spre Long Island. Pe drum un bețivan de olandez, pasager și el, a căzut peste bord; tocmai când se ducea la fund, m-am întins prin apă și l-am apucat de chică, trăgându-l în sus, așa că l-am putut readuce în barcă. Baia l-a dezmeticit puțin și apoi a adormit, după ce mai întâi a scos din buzunar o carte, rugându-mă să i-o pun la uscat. Era tocmai *Calea pelerinului*, opera vechiului meu autor preferat, Bunyan, în olandeză, tipărită fin pe hârtie de bună calitate, cu gravuri în cupru – un veșmânt mai frumos decât văzusem vreodată în propria ei limbă. Am aflat mai târziu că a

fost tradusă în cele mai multe din limbile Europei și cred că este mai citită decât orice altă carte, poate cu excepția Bibliei. Cinstitul John este, după cât știu eu, primul autor care a îmbinat narațiunea cu dialogul – o metodă de a scrie foarte atrăgătoare pentru cititor, care în porțiunile cele mai interesante se găsește, ca să spunem așa, în mijlocul personajelor și prezent la conversație. Defoe l-a imitat cu succes în *Robinson Crusoe*, *Moll Flanders*, *Învățătorul familiei* și alte lucrări, iar Richardson a făcut la fel în *Pamela*{32} etc.

Apropiindu-ne de insulă, ne-am dat seama că ne aflăm într-un loc unde nu se putea acosta din cauza resacului puternic de la țărmul stâncos. Am ancorat deci și ne-am răsucit către țărm. Niște oameni au coborât la țărm și ne-au strigat ceva, iar noi am încercat să le răspundem, dar vântul era atât de tare, iar resacul atât de zgomotos încât, deși ne auzeam, nu ne puteam înțelege. Pe țărm se aflau niște canoe, așa că am arătat prin semne și strigăte că vrem să vină să ne ia, dar ei, fie că n-au înțeles, fie că nu credeau lucrul posibil, au plecat de acolo și, la căderea nopții, nu ne-a mai rămas altceva de făcut decât să așteptăm până când se va domoli vântul; între timp barcagiul și cu mine am hotărât să ne culcăm, dacă vom putea; așa că ne-am îngrămădit sub punte alături de olandez, care era încă ud, iar cum spuma împroșcată peste prova bărcii răzbătea până la noi, am ajuns curând tot atât de uzi ca și el. În chipul acesta am petrecut toată noaptea, cu foarte puțină odihnă, dar potolindu-se vântul a doua zi, am făcut o sforțare să ajungem la Amboy înainte de înnoptat, căci eram de treizeci de ceasuri pe mare, fără merinde și doar cu o sticlă de rom prost ca băutură, căci navigam pe apă sărată.

Seara m-am pomenit că am febră mare și m-am pus la pat, dar cum citisem undeva că la febră face bine să bei multă apă rece, am urmat această prescripție, am asudat din belșug mai toată noaptea, febra mi-a trecut, iar dimineața, după ce am trecut cu bacul, mi-am urmat calea pe jos, având de mers cincizeci de mile până la Burlington, unde mi se spusese că voi găsi bărci care să mă ducă restul drumului până la Philadelphia.

A plouat tare toată ziua, așa că pe la amiază eram ud până la piele și foarte ostenit; m-am oprit deci la un han sărăcăcios, unde am rămas peste noapte, începând să-mi cam pară rău că plecasem de acasă. Arătam atât de prăpădit încât am înțeles, după întrebările ce mi se puneau, că lumea mă bănuia a fi vreo slugă fugită de la stăpân și că eram în pericol de a fi închis pe acest motiv. Mi-am văzut totuși de drum a doua zi și am ajuns seara la un han, aflat la vreo opt-zece mile de Burlington și ținut de un anume doctor Brown. În timp ce mâncam, doctorul a intrat în vorbă cu mine și, aflând că mai citisem câte ceva, a devenit foarte sociabil și prietenos. Amiciția noastră a durat tot restul vieții lui. Fusese, cred eu, un fel de doctor ambulant, căci nu exista oraș în Anglia sau țară în Europa despre care să nu-ți poată vorbi foarte amănunțit. Avea oarecare cultură și era inteligent, dar mare necredincios, iar câțiva ani după aceea s-a apucat, blestematul, să transpună Biblia în versuri lumești, așa cum a făcut Cotton cu Vergiliu{33}. În felul acesta a pus într-o lumină caraghioasă multe din cele descrise acolo și ar fi putut sminti mințile mai slabe dacă se publica lucrarea, dar lucrul acesta nu s-a întâmplat.

Am rămas peste noapte în casa lui, iar a doua zi de dimineață am ajuns la Burlington, unde am avut neplăcerea de a afla că bărcile de cursă plecaseră cu puțin înainte de sosirea mea și că următoarea urma să plece abia marți (era într-o sâmbătă); m-am întors deci la o bătrână din oraș, de la care cumpărasem turtă dulce ca să mănânc pe drum, și i-am cerut sfatul. Bătrâna m-a poftit să stau în casa ei până când voi găsi o barcă și, cum eram obosit de atâta mers pe jos, am acceptat invitația. Aflând că sunt tipograf, mi-a propus să rămân în oraș și să-mi fac meseria, nedându-și seama că îmi trebuiau pentru asta unelte și materiale. Bătrâna era foarte primitoare și, cu multă bunăvoință, mi-a dat la masă o friptură de vacă, primind în schimb doar o cană de bere; mă hotărâsem așadar să rămân acolo până marțea următoare. Totuși, plimbându-mă seara pe malul apei, am văzut o barcă care pleca la Philadelphia, cu mai mulți oameni în ea. M-au

luat și pe mine și, nefiind vânt deloc, am vâslit tot timpul; pe la miezul nopții, nezărind încă orașul, câțiva dintre noi erau încredințați că îl depășisem, și n-au mai vrut să vâslească; ceilalți nu știau unde ne aflăm, astfel că am tras la mal, intrând într-un mic golf, și am acostat lângă un gard vechi, cu leațurile căruia am făcut foc – căci era o noapte rece, de octombrie – și am rămas acolo până la ziuă. Atunci unul dintre noi a recunoscut locul ca fiind Cooper's Creek, ceva mai sus de Philadelphia; am văzut orașul de îndată ce am ieșit din micul golf și am ajuns acolo pe la opt-nouă duminică dimineața, acostând la cheiul din Market Street.

Am folosit atâtea amănunte în descrierea acestei călătorii, și la fel voi proceda și cu prima mea intrare în oraș, tocmai ca să poți compara în minte aceste începuturi prea puțin prielnice cu renumele pe care l-am dobândit acolo mai târziu. Mă aflam în haine de lucru, veșmintele mai bune urmând să-mi vină cu o corabie pe mare. Eram murdar de pe drum, buzunarele îmi erau îndesate cu cămăși și ciorapi, nu cunoșteam niciun suflet de om și nu știam unde să mă îndrept pentru adăpost. Eram ostenit de călătorie, de vâslit și de lipsa de odihnă, și mi-era tare foame, iar toți banii mei constau dintr-un dolar olandez și aproape un șiling în monede de aramă. Pe acestea din urmă le-am dat celor din barcă pentru a-mi plăti călătoria; ei n-au vrut să primească, spunând că trăsesem la vâsle, dar am insistat să le ia. Căci omul e uneori mai darnic când are bani puțini decât când are mulți, poate tocmai din teama de a nu fi crezut sărac.

Am pornit apoi pe stradă, privind în jur pe unde treceam, până lângă hală, unde am întâlnit un băiat cu pâine. Dejunasem de multe ori numai cu pâine așa că, întrebându-l de unde o luase, m-am dus îndată la brutăria arătată de el, în Second Street, și am cerut pesmeți, de felul celor pe care îi aveam la Boston; acolo însă, pe cât se pare, nu se făceau. Am cerut atunci o pâine de trei penny, dar nu aveau nici așa ceva. Cum nu cunoșteam deosebirile de monedă și nici prețurile și numele sorturilor de pâine, am cerut brutarului să-mi dea de trei penny din orice fel ar fi. Ca atare mi-a dat trei chifle mari

și pufoase. Am rămas mirat văzând cât de mult îmi dă, dar le-am luat și, nemaiavând loc în buzunare, am plecat cu câte una sub fiecare braț, mușcând dintr-a treia. Am mers astfel în sus pe Market Street până la Fourth Street, trecând pe la ușa domnului Read, tatăl viitoarei mele soții; aceasta stătea în ușă și, văzându-mă, s-a gândit – și pe drept cuvânt – că eram o arătare stângace și caraghioasă. Am dat apoi colțul și am coborât pe Chestnut Street și pe o parte din Walnut Street, mâncând tot timpul din chiflă, până ce, încheind ocolul, m-am pomenit din nou la cheiul din Market Street, lângă barca cu care venisem, și m-am dus acolo să beau o gură de apă; simțindu-mă sătul după ce mâncasem o chiflă, pe celelalte două le-am dat unei femei și copilului ei, care veniseră cu noi în barcă și așteptau acum să plece mai departe.

Căpătând astfel puteri noi, am plecat din nou în susul străzii, care între timp se umpluse de oameni bine îmbrăcați, care mergeau toți în aceeași direcție. M-am luat după ei și am ajuns astfel la marea casă de rugăciune a quakerilor, lângă piață. Am intrat și eu acolo, uitându-mă o vreme prin jur, și neauzind pe nimeni că-mi spune ceva, cum eram foarte obosit de muncă și nu mă odihnisem deloc în noaptea trecută, am adormit buștean și am rămas așa până la sfârșitul adunării, când cineva a avut bunătatea să mă trezească. Aceasta a fost deci prima casă în care am intrat și am dormit la Philadelphia.

Pornind iarăși în jos spre fluviu și privind figurile oamenilor, am întâlnit un tânăr quaker a cărei față mi-a plăcut și, oprindu-l, l-am rugat să-mi spună unde ar putea găsi locuință un străin ca mine. Ne aflam lângă hanul „La trei marinari”. „Aici”, a spus el, „este un han unde trag străinii, dar e un loc cam deocheat; dacă vrei să vii cu mine, am să-ți arăt unul mai bun.” Și m-a dus la „Crooked Billet”, în Water Street. Am prânzit acolo și, în timp ce luam masa, mi s-au pus câteva întrebări piezișe, lumea părând a mă bănui, după vârstă și înfățișare, că fugisem de undeva.

După masă m-a prins din nou somnul și, arătându-mi-se un pat, m-am culcat fără să mă dezbrac, dormind până la șase seara, când am fost chemat la cină, după care m-am culcat iar,

foarte devreme, și am dormit tun până dimineața. A doua zi m-am ferchezuit cum am putut mai bine și am plecat la tipografia lui Andrew Bradford{34}. L-am găsit în atelier pe bătrânul lui tată, pe care îl cunoscusem la New York și care, venind călare, ajunsese la Philadelphia înaintea mea. Acesta m-a prezentat fiului său, care m-a primit cu curtenie, și mi-a dat micul dejun, spunându-mi totuși că deocamdată nu-i trebuia încă un lucrător, căci tocmai angajase unul, dar că mai era un tipograf instalat de curând în oraș, pe nume Keimer{35}, la care ar fi cu putință să găsesc de lucru; dacă nu, sunt binevenit să stau în casa lui și îmi va da câte ceva de lucru din când în când, până vor mai spori comenzile.

Bătrânul a spus că va merge el cu mine, iar când l-am găsit i s-a adresat astfel: „Vecine, ți-am adus un tânăr care se pricepe în meseria dumitale, poate ai nevoie de el." Keimer m-a întrebat câteva lucruri, mi-a pus în mână un culegar pentru a vedea cum lucrez și apoi mi-a spus că-mi va da curând de lucru, deși deocamdată n-avea treabă pentru mine; și socotind că bătrânul Bradford, pe care nu-l mai văzuse înainte, era un cetățean din oraș care îi arăta bunăvoință, a început să-i vorbească despre munca și gândurile lui de viitor; iar Bradford, care nu i-a dezvăluit că era tatăl celuilalt tipograf, auzindu-l spunând că în scurt timp se așteaptă să preia cea mai mare parte a comenzilor din oraș, l-a tras de limbă cu întrebări șirete, stârnindu-i mici îndoieli și făcându-l să-și dea gândurile pe față, să arate pe a cui influență se bizuia și în ce chip urma să procedeze. Eu, care stăteam acolo și auzeam tot, am înțeles pe loc că unul din ei era un pezevenghi bătrân și viclean, iar celălalt un biet ageamiu. Bradford a plecat, lăsându-mă cu Keimer, care a rămas foarte surprins când i-am spus cine era bătrânul.

Tipografia lui Keimer se alcătuia, după câte mi-am dat seama, dintr-o presă veche și prăpădită și o mică garnitură de litere englezești uzate, pe care o folosea tocmai atunci pentru a tipări o lucrare proprie, o elegie despre Aquila Rose, pe care l-am amintit mai sus – un tânăr înzestrat, cu un excelent renume, mult prețuit în oraș, secretar al Adunării și poet

remarcabil. Keimer făcea el însuși versuri, dar fără nicio valoare. Nu se poate spune că le scria, căci obișnuia să le culeagă direct în tipar pe măsură ce le compunea. Neexistând deci un manuscris, și doar un singur set de casete, iar elegia părând a necesita toate literele, nu aveam cum să-l ajut. M-am străduit să-i pun presa (pe care încă n-o folosise, neștiind cum să umble cu ea) în bună stare de funcțiune și, făgăduind să vin să-i tipăresc elegia de îndată ce o va termina, m-am întors la Bradford, care mi-a dat ceva de lucru pentru moment, și am rămas la el cu casa și masa. După câteva zile m-a chemat Keimer să-i tipăresc elegia. Făcuse rost de încă două casete și avea și o broșură de retipărit, așa că m-a pus la treabă.

Mi-am dat seama că acești doi tipografi erau prost pregătiți pentru meseria lor. Bradford nu fusese instruit pentru ea și n-avea deloc școală, iar Keimer, deși cu oarecare învățătură, era un simplu zețar și nu cunoștea nimic din mânuirea presei. Fusese unul dintre „profeții francezi” și se pricepea să imite agitațiile lor înflăcărate.

Pe atunci nu profesa vreo religie anumită, ci din toate câte ceva, după prilej; nu știa nimic despre lume și avea în fire, așa cum mi-am dat seama mai târziu, o bună măsură de ticăloșie. Lui Keimer nu-i convenea să locuiesc la Bradford cât timp lucram pentru el. Avea, firește, o locuință, însă nemobilată, așa că nu mă putea adăposti, dar mi-a găsit găzduire la domnul Read, amintit mai sus, care era proprietarul locuinței lui; cum între timp îmi sosiseră cufărul și hainele, m-am putut prezenta în ochii domnișoarei Read mai arătos decât prima oară, când se întâmplase să mă vadă mâncându-mi chifla pe stradă.

Am început acum să-mi fac unele cunoștințe printre tinerii din oraș, oameni cărora le plăcea să citească și cu care îmi petreceam serile în chip foarte plăcut; și câștigând bani prin hărnicia și cumpătarea mea, trăiam foarte bine, căutând să uit cât mai mult Bostonul și nedorind ca nimeni de acolo să-mi afle adresa, cu excepția prietenului meu Collins, care îmi era părtaș la taină și nu mă dădea de gol când îi scriam. Până la urmă, totuși, s-a întâmplat ceva care m-a expediat înapoi mult

mai repede decât avusesem eu de gând. Un cumnat al meu, Robert Holmes, avea o corăbioară cu care transporta mărfuri între Boston și Delaware. Aflându-se la Newcastle, la patruzeci de mile de Philadelphia, a auzit de mine și mi-a trimis o scrisoare în care pomenea de îngrijorarea pricinuită alor mei de plecarea mea neașteptată din Boston, asigurându-mă de bunăvoința lor față de mine și spunând că totul va fi după voia mea de voi vrea să mă întorc, lucru la care mă îndemna cu multă stăruință. I-am răspuns și eu printr-o scrisoare, mulțumindu-i pentru sfaturi, dar înfățișând motivele plecării mele din Boston pe larg și în așa fel încât să-l conving că nu procedasem chiar atât de greșit cum credea el.

Guvernatorul provinciei, Sir William Keith{36}, se afla în acea vreme la Newcastle, iar căpitanul Holmes, întâmplându-se să se afle pe lângă el când a primit scrisoarea mea, i-a vorbit despre mine și i-a arătat scrisoarea. Guvernatorul a citit-o, a părut surprins când a aflat ce vârstă am și a spus că par a fi un tânăr care promite și aș merita deci să fiu încurajat, că tipografii din Philadelphia sunt foarte nepricepuți și că, dacă mă voi instala acolo, fără îndoială voi izbuti; din partea sa, îmi va oferi comenzile oficiale și mă va ajuta în orice alt fel îi va sta în putință. Toate acestea mi le-a povestit mai târziu la Boston cumnatul meu, dar deocamdată nu știam nimic, când, într-o bună zi, în timp ce lucram cu Keimer lângă fereastră, l-am văzut pe guvernator, împreună cu un alt domn (care se dovedi a fi colonelul French din Newcastle), elegant îmbrăcați, trecând strada drept spre casa noastră, și i-am auzit la ușă.

Keimer a fugit imediat jos să deschidă, crezând că veneau să-l viziteze pe el, dar guvernatorul a întrebat de mine, a venit sus și, cu o bunăvoință și politețe care îmi erau cu totul neobișnuite, mi-a adus multe laude, și-a exprimat dorința să mă cunoască mai bine, m-a mustrat blând pentru faptul că nu mă prezentasem la el după sosirea în oraș și m-a invitat să-l însoțesc la cârciumă, unde se ducea cu colonelul French pentru a gusta, zicea el, un excelent vin de Madera. Am rămas foarte surprins, iar Keimer se uita ca vițelul la poarta nouă. M-

am dus, totuși, cu guvernatorul și cu colonelul French la cârciuma din colț, pe Third Street și, la un pahar de vin de Madera, mi-a propus să mă instalez acolo ca tipograf, mi-a înfățișat perspectivele de reușită și atât el cât și colonelul m-au asigurat că mă voi bucura de atenția și influența lor în procurarea de comenzi din partea autorităților civile și militare. Arătându-mi eu îndoiala că tata mă va sprijini, Sir William spuse că îmi va da o scrisoare pentru el, în care îi va înfățișa foloasele, și că era sigur că îl va convinge. S-a hotărât deci să mă întorc la Boston cu primul vas și să-i duc tatei scrisoarea de recomandare a guvernatorului. Între timp lucrul trebuia ținut secret, așa că am continuat să lucrez la Keimer, iar guvernatorul mă chema din când în când să prânzesc cu el – o foarte mare cinste, socoteam eu – și stătea de vorbă cu mine în felul cel mai familiar și mai prietenesc ce se putea închipui.

Pe la sfârșitul lunii aprilie 1724 s-a ivit un vas ce pleca la Boston, așa că mi-am luat rămas bun de la Keimer, spunându-i că mă duc să-i văd pe ai mei. Guvernatorul mi-a dat o scrisoare lungă, în care îi scria tatei multe lucruri măgulitoare despre mine, susținând cu tărie planul instalării mele la Philadelphia, ca un lucru de care depindea viitorul meu. Traversând golful, am lovit însă un banc de nisip și vasul a căpătat o spărtură; marea era foarte agitată așa că am fost nevoiți să pompăm aproape tot timpul, eu în rând cu ceilalți. Am sosit totuși cu bine la Boston după vreo două săptămâni. Lipsisem șapte luni, iar familia nu știa nimic de mine, căci cumnatul meu Holmes nu se înapoiase încă și nici nu le scrisese. Sosirea mea neașteptată i-a surprins pe ai mei; toți au fost însă bucuroși să mă revadă și m-au primit bine, în afară de fratele meu. Pe acesta m-am dus să-l văd la tipografie. Eram mai bine îmbrăcat decât pe vremea când slujeam la el, purtând lucruri noi și elegante din cap până-n picioare, aveam ceas, iar buzunarele îmi era căptușite cu aproape cinci lire sterline în monede de argint. M-a primit nu prea amabil, m-a privit pe toate părțile și s-a întors la treabă.

Lucrătorii erau curioși să afle unde fusesem, cum erau

locurile și cum îmi mersese acolo. Am lăudat orașul foarte mult, ca și viața mea fericită de acolo, arătându-mi hotărârea de a pleca înapoi; unul din ei întrebându-mă ce fel de bani avem la Philadelphia, am scos un pumn de arginți și i-am întins în fața lor, ceea ce a fost pentru ei un spectacol rar, căci la Boston se întrebuințau bani de hârtie. Am folosit apoi un prilej ca să-i las să-mi vadă ceasul și, în sfârșit (fratele meu rămânând tot ursuz și încruntat) le-am dăruit un dolar spaniol să aibă de băutură și mi-am luat rămas bun. Vizita mea l-a supărat nemaipomenit pe James, căci atunci când mama i-a vorbit după câtva timp despre o împăcare și despre dorința ei de a ne vedea în relații bune, ca să putem trăi în viitor ca frații, el i-a spus că îl jignisem atât de tare în fața oamenilor săi, încât niciodată nu va putea să uite sau să mi-o ierte. În această privință, totuși, greșea.

Tata a primit scrisoarea guvernatorului cu oarecare surpriză, dar n-a prea pomenit de ea vreme de câteva zile, până ce, întorcându-se căpitanul Holmes, i-a arătat-o și lui și l-a întrebat dacă îl cunoaște pe Keith și ce fel de om este, dându-și părerea că nu poate fi prea chibzuit dacă se gândește să instaleze ca tipograf un băiat care mai are încă trei ani până la vârsta majoratului. Holmes a spus ce s-a priceput în sprijinul planului nostru, dar tata insista că e un lucru nepotrivit și, până la urmă, s-a opus categoric. A trimis apoi o scrisoare politicoasă lui Sir William, mulțumindu-i pentru protecția pe care atât de amabil mi-o oferise, dar refuzând să mă ajute deocamdată să mă instalez întrucât, după părerea lui, eram încă prea tânăr pentru a mi se da pe mână o treabă atât de importantă, a cărei pregătire ar fi fost foarte costisitoare.

Prietenul și tovarășul meu Collins, care era funcționar la poștă, încântat de cele ce îi povestisem despre noua mea patrie s-a hotărât să meargă și el acolo și, în timp ce eu așteptam hotărârea tatei, a plecat pe uscat în Rhode Island, lăsându-și în urmă cărțile – o frumoasă bibliotecă cu tomuri de matematici și fizică – pe care urma să le aduc împreună cu cărțile mele la New York, unde avea de gând să mă aștepte.

Tata, deși nu aproba propunerea lui Sir William, era, încântat că putusem primi o asemenea recomandare frumoasă din partea unei persoane atât de însemnate în orașul unde locuiam și că fusesem așa de harnic și econom încât să mă îmbrac foarte arătos într-un răstimp atât de scurt; ca atare, neîntrezărind vreo posibilitate de împăcare între James și mine, a consimțit să mă lase la Philadelphia, sfătuindu-mă să mă port respectuos cu oamenii de acolo, să mă străduiesc să câștig stima tuturor și să mă feresc de a scrie pamflete și calomnii, spre care mă credea prea mult înclinat; mi-a mai spus că, prin hărnicie statornică și economie chibzuită, aș putea strânge destul până la douăzeci și unu de ani ca să pot deschide un atelier și că, dacă totuși nu mi-ar ajunge, m-ar ajuta el cu restul. Asta a fost tot ce am putut obține, afară de câteva daruri primite în semn de dragoste de la el și de la mama când m-am îmbarcat pentru New York, acum cu învoirea și cu binecuvântarea lor.

Vasul a oprit la Newport, în Rhode Island, unde l-am vizitat pe fratele meu John, care se căsătorise și se așezase acolo cu câțiva ani înainte. M-a primit foarte drăgăstos, căci întotdeauna ținuse la mine. Cum un prieten al său, un oarecare Vernon, avea de primit niște bani în Pennsylvania – vreo treizeci și cinci de lire – m-a rugat să-i iau eu și să-i țin până când îmi va comunica ce să fac cu ei. Pentru aceasta mi-a dat și un înscris. Treaba asta mi-a pricinuit multă bătaie de cap mai târziu.

La Newport am luat un număr de pasageri pentru New York, printre care și două tinere – care călătoreau împreună – și o quakeră gravă, chibzuită, cu aer de matroană, însoțită de slugile ei. M-am arătat totdeauna gata să-i fac acestei doamne unele mici servicii, ceea ce cred că i-a creat o anumită bunăvoință față de mine și ca atare, văzându-mă cum devin zilnic tot mai familiar cu cele două fete – lucru pe care ele păreau să-l încurajeze – m-a luat deoparte și mi-a spus: „Tinere, sunt îngrijorată pentru tine, căci n-ai niciun prieten în preajmă și pari să nu prea cunoști lumea sau capcanele ce pândesc vârsta tinereții; crede-mă, acestea sunt niște femei

foarte stricate, lucru ce-l pot vedea din tot ceea ce fac, iar de nu te păzești, te vor vârî în vreo primejdie; sunt niște necunoscute pentru tine și te sfătuiesc, din grijă prietenească pentru binele tău, să n-ai de-a face cu ele.” Cum la început nu păream să le socotesc atât de decăzute pe cât spunea ea, femeia mi-a arătat unele lucruri pe care le observase și auzise și care îmi scăpaseră, convingându-mă astfel că are dreptate. I-am mulțumit pentru sfatul ei bun și i-am promis că am să-l urmez. Când am ajuns la New York, fetele mi-au spus unde locuiau și m-au poftit să vin să le văd, dar m-am ferit și bine am făcut, căci a doua zi căpitanului i-a lipsit o lingură de argint ca și alte câteva lucruri, care îi fuseseră luate din cabină și, știind că cele două sunt niște târfe, a scos un mandat pentru a le percheziționa locuința, a găsit lucrurile furate și a obținut pedepsirea hoațelor. Și astfel, deși scăpasem de o stâncă submarină, pe care am atins-o în timpul călătoriei, am socotit mai important pentru mine faptul că mă izbăvisem de cealaltă primejdie.

La New York l-am găsit pe prietenul meu Collins, care sosise cu puțin timp înaintea mea. Fusesem foarte apropiați de mici copii și citiserăm aceleași cărți împreună; el însă avusese mai mult timp pentru citit și învățătură, ca și o înzestrare deosebită pentru studiul matematicii, în care mă depășea cu mult. Cât timp locuisem la Boston, îmi petreceam în discuții cu el cele mai multe din ceasurile mele de răgaz. Rămăsese un băiat așezat și harnic, era prețuit pentru cunoștințele sale de mai multe fețe bisericești și de alți oameni cu vază, și promitea să ajungă cineva în viață. În lipsa mea, însă, luase obiceiul de a se îmbăta cu rachiu, și am aflat din chiar spusele lui, și din ce am auzit de la alții, că fusese beat în fiecare zi de la sosirea la New York și că se purtase foarte straniu. Jucase, de asemenea, jocuri de noroc și își pierduse toți banii, trebuind să-i plătesc eu găzduirea și cheltuielile făcute până la Philadelphia și acolo, în oraș, ceea ce a fost foarte neplăcut pentru mine.

Guvernatorul de atunci al New York-ului, Burnet{37} (fiul episcopului Burnet), auzind de la căpitan că un tânăr aflat

printre pasageri avea o mulțime de cărți, i-a cerut să mă aducă la el. M-am dus deci să mă prezint și l-aș fi luat și pe Collins cu mine dacă n-ar fi fost beat. Guvernatorul m-a tratat cu multă politețe, mi-a arătat biblioteca lui – era foarte mare – și am stat mult de vorbă despre cărți și autori. Era al doilea guvernator care îmi făcea cinstea de a mă lua în seamă, ceea ce, pentru un biet băiat ca mine, constituia un lucru foarte măgulitor.

Am pornit apoi mai departe, spre Philadelphia. Pe drum am primit banii lui Vernon, fără de care cu greu ne-am fi putut termina călătoria. Collins ar fi vrut o slujbă la vreun birou, dar, întrucât era mereu descoperit că bea, după duhneală și comportare, nu se putea angaja nicăieri – deși avea unele recomandări – și continua să stea și să mănânce cu mine, pe cheltuiala mea. Știind că am la mine banii lui Vernon, îmi cerea mereu cu împrumut, făgăduind să mi-i dea înapoi imediat ce va căpăta de lucru. Până la urmă luase atât de mulți bani, încât mă apuca groaza gândindu-mă ce aș putea face de mi s-ar cere să-i trimit.

Collins continua să bea și uneori ne certam din această cauză, căci era foarte arțăgos când se amețea. O dată, când ne aflam cu alți tineri într-o barcă pe fluviul Delaware, a refuzat să vâslească și el, spunând: „Vreau să fiu dus cu barca acasă!” „Ba n-o să te ducem”, am răspuns eu. „Ori vâsliți, ori rămâneți toată noaptea aici pe apă”, spuse el, „faceți cum doriți.” Ceilalți interveniră: „Hai să vâslim, e un lucru fără importanță.” Eu însă, necăjit de purtarea lui, am continuat să refuz. Atunci Collins se jură că ori mă face să vâslesc, ori mă aruncă în apă și, călcând peste bănci, porni spre mine; când s-a apropiat și a dat să mă lovească, l-am prins cu mâna pe sub coapsă și, ridicându-mă, l-am aruncat cu capul înainte în apă. Știam că e bun înotător, așa că nu-mi făceam nicio grijă; când îl vedeam că e gata să se apuce de barcă, dădeam de câteva ori la vâsle și ne îndepărtam, și când se apropia din nou, îl întrebam dacă vrea să vâslească și iarăși ne îndepărtam. Plin de ciudă se încăpățâna, nevoind să promită că va vâsli. Văzând totuși că începe să obosească, l-am ridicat în barcă și

l-am dus acasă seara, cu apa curgând de pe el. Foarte puține cuvinte amabile am mai schimbat după aceea și, întâmplându-se să-l întâlnească un căpitan din Indiile de Vest, care avea nevoie de un preceptor pentru fiii unui om înstărit din Barbados, acesta s-a învoit să-l ia acolo. Când ne-am despărțit, a făgăduit să-mi trimită, pentru a-și plăti datoria, primii bani pe care îi va căpăta, dar de atunci n-am mai auzit de el.

Faptul că m-am atins de banii lui Vernon a fost una din primele mari greșeli din viața mea, iar aceasta a arătat că tata nu se înșela prea mult crezându-mă prea tânăr pentru a mânui treburi importante. Sir William însă, citindu-i scrisoarea, a socotit că era prea prevăzător. Sunt mari deosebiri de la om la om, iar chibzuința nu e totdeauna tovarășa vârstei, după cum nici tinerețea nu e totdeauna lipsită de ea. „Și dacă el nu vrea să te sprijine”, a continuat Sir William, „am s-o fac eu însumi. Dă-mi o listă cu lucrurile ce trebuie aduse din Anglia, și voi trimite după ele. Ai să-mi restitui banii când vei putea; vreau să avem aici un tipograf bun și sunt sigur că o să reușești.” Acestea au fost spuse cu atâta prietenie, încât nu mă îndoiam deloc că avea într-adevăr intenția s-o facă. Până atunci păstrasem secretul la Philadelphia, despre instalarea mea în oraș, și continuam să-l păstrez. De s-ar fi știut că mă bizuiam pe guvernator, poate că vreun prieten care îl cunoștea mai bine m-ar fi sfătuit să nu fac aceasta, căci mai târziu am aflat, ca un fapt bine știut, că era darnic în promisiuni pe care n-avea de gând să le țină. Totuși, cum nici măcar nu-i cerusem ceva, aș fi putut oare să-mi închipui că ofertele lui generoase erau nesincere? Îl socoteam unul dintre cei mai buni oameni din lume.

I-am prezentat deci inventarul unei mici tipografii, care se ridica, după socotelile mele, la vreo sută de lire sterline. I-a plăcut și m-a întrebat dacă prezența mea la fața locului în Anglia, pentru a alege literele și a vedea dacă tot ce se cumpără e lucru bun, n-ar fi cumva utilă. „Și apoi”, a adăugat el, „fiind acolo poți să-ți faci cunoștințe și să găsești relații printre librari și papetari.” Am convenit că ar putea fi o treabă folositoare. „Atunci”, a spus guvernatorul, „pregătește-te să

pleci cu *Annis*." Acesta era vasul – singurul de altfel – care făcea cursa anuală între Londra și Philadelphia. Mai rămâneau însă câteva luni până la plecarea lui Annis, astfel că am continuat să lucrez la Keimer, îngrijorat de banii pe care mi-i luase Collins și temându-mă în fiecare zi de venirea lui Vernon, lucru care, totuși, s-a întâmplat numai după câțiva ani.

Cred că am uitat să spun că, în timpul primei mele călătorii de la Boston, rămânând fără vânt lângă insula Block, lumea de pe vas s-a apucat să prindă cod, pescuind un număr foarte mare. Până atunci mă ținusem de hotărârea de a nu mânca hrană animală, iar prilejul de față îl socoteam, ca și dascălul meu Tryon, un soi de crimă nejustificată, căci niciunul dintre acești pești nu ne făcuse, și nu ne-ar fi putut face, vreun rău care să îndreptățească un asemenea omor. Totul părea foarte rațional. Pe vremuri însă fusesem mare amator de pește, iar codul, când l-am văzut scos fierbinte din tigaie, mirosea grozav de plăcut. Am cumpănit puțin între principii și poftă, până ce mi-am adus aminte că la spintecarea peștilor văzusem cum erau scoși alți pești, mai mici, din burțile lor. Așadar, am cugetat, dacă voi vă mâncați unul pe altul, nu văd de ce noi nu v-am putea mânca pe voi; și am prânzit cu multă poftă, continuând apoi să mănânc ce mâncau și alții și doar când și când revenind la un regim vegetarian. Ce convenabil este să fii o creatură rațională, dacă acest lucru îți permite să găsești sau să născocești justificări pentru orice îți pui în gând să faci!

Cu Keimer mă înțelegeam destul de bine și eram în relații bune, prietenești, el nebănuind nimic despre planul meu de a deschide o tipografie. Își păstrase în bună măsură vechile avânturi și îi plăcea să discute în contradictoriu. Aveam așadar numeroase controverse. Obișnuiam să-l ațâț așa de rău cu metoda mea socratică și îl amăgisem atât de des cu întrebări aparent nelegate de subiectele noastre, aducându-l apoi treptat la acestea și vârându-l în dificultăți și contradicții, încât până la urmă deveni ridicol de prudent și de-abia mai voia să răspundă la cele mai obișnuite întrebări, fără a întreba mai întâi: „Unde vrei să ajungi cu asta?" Oricum, își făcuse o

părere atât de bună despre calitățile mele în asemenea dispute, încât mi-a propus, cu toată seriozitatea, să-i fiu tovarăș într-un plan al lui de a întemeia o nouă sectă. El urma să predice doctrina, iar eu să-i combat pe toți oponenții. Când a început să-mi explice noua doctrină, am găsit în ea unele speculații la care am obiectat, spunându-i că nu le accept decât dacă îmi face și mie voia și mă lasă să introduc câteva din ale mele.

Keimer purta o barbă lungă, deoarece undeva în legea lui Moise scrie: „Să nu-ți razi colțurile bărbii"; de asemenea ținea ziua a șaptea, sabatul, iar aceste două lucruri erau esențiale pentru el. Mie îmi displăceau amândouă, dar m-am învoit să le primesc, cu condiția că el să accepte principiul de a nu folosi hrană animală. „Nu cred să pot", spunea el, „constituția mea nu suportă asta." L-am asigurat că va suporta, și că se va simți chiar mai bine. Era un mare mâncău, și mi-am promis să mă amuz puțin înfometându-l. S-a învoit să încerce dacă îi țin tovărășie. Așa am și făcut, pe o durată de trei luni. Mâncarea ne era gătită și adusă de o femeie din vecini, care avea de la mine o listă cu patruzeci de feluri pe care să ni le prepare în diferite zile; mâncărurile nu conțineau nici pește, nici pasăre, nici carne de vită, iar această hrană îmi convenea de minune la acea vreme pentru ieftinătatea ei, căci nu ne costa mai mult de optsprezece penny pe săptămână. De atunci am ținut de câteva ori postul cu multă strictețe, trecând de la regimul obișnuit la post și invers fără niciun necaz, astfel că nu prea iau în serios sfatul de a face aceste treceri cu încetul. Am continuat deci acest regim cu plăcere, dar bietul Keimer, care suferea groaznic și tânjea după îndestularea dinainte, s-a plictisit de planul nostru și a comandat un purcel fript. M-a invitat și pe mine la masă, împreună cu două prietene, dar purcelul fiind adus prea devreme, n-a putut rezista ispitei și l-a mâncat pe tot înainte de venirea noastră.

În acest răstimp îi făcusem puțină curte domnișoarei Read. Nutream pentru ea mult respect și afecțiune și aveam motive să cred că și ea avea simțăminte asemănătoare pentru mine; dar cum urma să plec într-o lungă călătorie, și cum amândoi

eram foarte tineri, doar puțin peste optsprezece ani, mama ei a găsit cu cale că nu trebuia deocamdată să ne gândim prea departe; așadar căsătoria, dacă era să aibă loc, ar fi fost mai nimerită după înapoierea mea, când, potrivit speranțelor ce le nutream, mă voi fi instalat în meserie. Poate se gândea și că aceste speranțe nu sunt atât de întemeiate pe cât le socoteam eu.

Cei mai buni prieteni ai mei erau în acea vreme Charles Osborne, Joseph Watson și James Ralph{38}, tustrei mari amatori de lectură. Primii doi lucrau ca secretari la un distins notar din oraș, Charles Brogden, iar al treilea era în slujbă la un negustor. Watson era un tânăr pios și simțitor, de o mare integritate; ceilalți se dovedeau mai puțin riguroși în principiile lor religioase, în special Ralph, care, ca și Collins, fusese convertit de mine, lucru pentru care amândoi m-au făcut să sufăr. Osborne era un băiat simțitor, deschis și cinstit, sincer și afectuos cu prietenii, dar prea bătăios în chestiuni literare. Ralph era ager la minte, foarte politicos în purtări și priceput la vorbă; cred că niciodată n-am întâlnit vreun vorbitor mai plăcut ca el. Amândoi erau mari amatori de poezie și au început să-și încerce puterile compunând mici bucăți. Multe plimbări agreabile am făcut tuspatru duminica în pădurile de lângă Schuylkill{39}, unde ne citeam unul altuia felurite lucrări și discutam apoi despre cele citite.

Ralph ar fi dorit să continue cu studiul poeziei, fiind convins că va ajunge renumit și va face astfel avere; spunea că și cei mai mari poeți au trebuit să facă, atunci când au început să scrie, tot atâtea greșeli ca și el. Osborne îl sfătuia să renunțe, asigurându-l că n-are talent de poet, povățuindu-l să nu se gândească decât la profesia pentru care era pregătit și arătându-i că, în ce privește negoțul, deși n-avea capital, ar putea, prin sârguință și punctualitate, să capete o slujbă de agent comercial și, cu timpul, să adune cele de trebuință pentru a lucra pe cont propriu. Cât despre mine, vedeam în poezie un mijloc de a te amuza din când în când și de a-ți îmbunătăți limbajul, dar nimic mai mult.

Și astfel s-a ajuns la propunerea ca fiecare din noi să vină la

întâlnirea următoare cu câte o bucată proprie, pentru a ne perfecționa prin observații, critici și îndreptări reciproce. Cum aveam în vedere doar limba și exprimarea, am exclus toate considerentele de originalitate, convenind să ne mulțumim să redăm psalmul al optsprezecelea. Când s-a apropiat sorocul, Ralph a venit mai întâi la mine și m-a înștiințat că terminase. I-am spus că fusesem ocupat și că, neavând prea mult chef, nu scrisesem nimic. Mi-a arătat atunci ce compusese, cerându-mi părerea; mi-a plăcut mult și socoteam că are mari calități. „Uite ce e”, a spus el, „Osborne nu va admite niciodată că un lucru scris de mine are vreun merit cât de mic, ci va face o mie de critici numai din invidie. Pe tine însă nu este invidios; aș vrea, deci, să o iei tu și să o dai drept a ta; eu voi spune că n-am avut timp și nu voi înfățișa nimic. Să vedem atunci ce-o să spună.” Ne-am învoit și eu am copiat-o imediat, ca să fie scrisă de mâna mea.

În fine, ne-am întâlnit. Watson și-a citit poezia; erau în ea câteva lucruri frumoase, dar și multe defecte. Și-a citit-o și Osborne; a lui era mult mai bună, iar Ralph a căutat să fie obiectiv, remarcând unele greșeli și lăudând părțile frumoase. În ceea ce îl privește, n-avea nimic de arătat. Eu mă codeam, părând doritor să fiu scuzat căci n-avusesem destul timp pentru corectare și altele, dar nu s-a admis nicio scuză și a trebuit să mă produc. Poezia a fost citită și răscitită. Watson și Osborne au declarat că ies din competiție și au elogiat-o amândoi. Doar Ralph a adus unele critici și a propus câteva îmbunătățiri, dar eu mi-am apărat textul. Osborne s-a ridicat împotriva lui, spunându-i că e la fel de slab ca critic ca și ca poet, astfel că Ralph a renunțat la dispută.

Ducându-se împreună acasă, Osborne s-a declarat și mai hotărât în favoarea a ceea ce el socotea a fi creația mea, spunându-i lui Ralph că se abținuse mai înainte, pentru ca să nu cred că mă măgulește. „Cine și-ar fi închipuit”, zicea el, „că Franklin e în stare de asemenea lucru! Ce descriere, ce forță, ce înflăcărare! A îmbunătățit chiar originalul. De-abia își alege cuvintele în vorbirea obișnuită, șovăind și bâjbâind, dar Doamne, cum mai scrie!” La întâlnirea următoare Ralph a dat

în vileag renghiul pe care i-l jucasem lui Osborne și am făcut puțin haz pe socoteala acestuia.

Faptul l-a întărit pe Ralph în hotărârea de a deveni poet. M-am străduit din răsputeri să-i schimb părerea, dar a continuat să însăileze versuri până când l-a lecuit Pope{40}. A ajuns, totuși, un prozator destul de bun. Voi reveni la el mai jos. Dar, cum s-ar putea să nu mai am vreun prilej de a-i pomeni pe ceilalți doi, voi nota aici că Watson a murit în brațele mele după câțiva ani, și l-am plâns mult, căci era cel mai bun dintre noi. Osborne a plecat în Indiile de Vest, unde a ajuns avocat de seamă și a făcut avere, dar a murit și el tânăr. Făcusem o învoială foarte serioasă ca acela dintre noi care s-o întâmpla să moară primul să vină, de va putea, într-o vizită prietenească la celălalt și să-i spună cum stau lucrurile pe lumea cealaltă. Nu s-a ținut însă de cuvânt.

Guvernatorul, părând că apreciază compania mea, mă invita deseori acasă la el și pomenea mereu de instalarea mea ca de un lucru stabilit. Urma să iau cu mine scrisori de recomandare pe lângă mai mulți prieteni ai săi, ca și o scrisoare de credit care să-mi asigure banii necesari pentru cumpărarea presei, literelor, hârtiei etc. Trebuia să vin după aceste scrisori în diferite rânduri, pe măsură ce aveau să fie gata, dar eram mereu amânat. Lucrurile au mers astfel până când vasul, a cărui plecare fusese de asemenea amânată de câteva ori, se afla gata de pornire. Prezentându-mă atunci ca să-mi iau rămas bun și să primesc scrisorile, secretarul, doctorul Bard, mi-a spus că guvernatorul este extrem de ocupat cu scrisul, dar că va ajunge la Newcastle înaintea corăbiei și că acolo voi primi și eu scrisorile.

Ralph, deși căsătorit și cu un copil, se hotărâse să mă însoțească în acest voiaj. Lumea credea că are de gând să-și facă unele legături și să obțină mărfuri de vândut cu comision; am descoperit mai târziu că, fiind nemulțumit de rudele soției, avea intenția să le-o lase în grijă și să nu mai revină niciodată. Luându-mi rămas bun de la prieteni și schimbând unele promisiuni cu domnișoara Read, am plecat din Philadelphia pe corabie, care a ancorat apoi la Newcastle. Guvernatorul era

acolo, dar când m-am dus la el, secretarul a venit cu cel mai politicos mesaj din lume, în care Sir William îmi spunea că nu mă poate primi, având treburi de cea mai mare importanță, că îmi va trimite scrisorile la bord și că îmi ura din inimă „drum bun” și o grabnică înapoiere etc. M-am întors pe corabie puțin nedumerit, dar încă fără bănuieli.

Domnul Andrew Hamilton[41], un vestit avocat din Philadelphia, călătorea și el pe vas cu fiul său și, împreună cu domnul Denham, un comerciant quaker, și cu domnii Onion și Russel, proprietarii unei turnătorii din Maryland, ocupaseră cabina cea mare, astfel că Ralph și cu mine a trebuit să ne mulțumim cu paturi la clasa a II-a și, necunoscându-ne nimeni pe corabie, eram priviți ca oameni de rând. Dar domnul Hamilton și fiul său James (mai târziu guvernator) s-au întors din Newcastle la Philadelphia, tatăl fiind chemat cu un onorariu mare ca să pledeze pentru restituirea unei nave confiscate; iar cum înainte de plecare colonelul French a venit la bord și mi-a arătat mare stimă, mi s-a dat mai multă atenție și am fost poftit de ceilalți domni să vin cu prietenul meu Ralph în cabină, unde se făcuse acum loc. Ca atare, ne-am mutat acolo.

Presupunând că domnul French a adus la bord corespondența guvernatorului, l-am rugat pe căpitan să-mi dea scrisorile pe care urma să le duc eu. Mi-a răspuns că erau toate puse într-un sac și că nu le putea scoate atunci, dar că înainte de a sosi în Anglia îmi va permite să le aleg; răspunsul m-a mulțumit pentru moment și astfel ne-am continuat călătoria. Am avut o societate agreabilă în cabină și am dus-o deosebit de bine, dispunând și de toate alimentele domnului Hamilton, care se aprovizionase din belșug. În timpul voiajului domnul Denham a prins pentru mine o prietenie ce avea să dureze toată viața. În alte privințe, n-a fost o călătorie plăcută, căci am avut adeseori vreme rea.

Când am intrat în Canalul Mânecii, căpitanul, ținându-și făgăduiala, mi-a dat voie să cercetez sacul cu scrisorile guvernatorului. N-am găsit niciuna însemnată cu numele meu, astfel că am ales vreo șase-șapte care după scris păreau a fi

cele promise, cu atât mai mult cu cât una era adresată lui Basket, tipograful curții regale, iar alta unui papetar. Am ajuns la Londra pe 24 decembrie 1724. M-am dus la papetar, care era mai în drumul meu, și i-am dat scrisoarea ca din partea guvernatorului Keith. „Nu cunosc această persoană”, îmi spuse el, dar deschizând scrisoarea exclamă: „A, este de la Riddlesden! Am aflat de curând că e un mare ticălos și nu vreau să mai am de a face cu el și nici să primesc scrisori de la el.” Și, punându-mi scrisoarea în mână, îmi întoarse spatele și se duse să servească un client. Am rămas surprins aflând că nu erau scrisorile guvernatorului, iar după ce mi-am amintit și am cântărit unele împrejurări, am început să mă îndoiesc de sinceritatea lui. L-am găsit pe prietenul meu Denham și i-am povestit toată tărășenia. El mi-a dezvăluit caracterul lui Keith, spunându-mi că nu exista nici cea mai mică probabilitate că acesta să fi scris vreo scrisoare pentru mine și că niciun om care îl cunoștea nu se bizuia câtuși de puțin pe el; Denham a râs la ideea că guvernatorul mi-ar fi dat o scrisoare de credit pentru că, spunea el, Sir William n-avea nicăieri niciun fel de credit. Exprimându-mi îngrijorarea în legătură cu ce urma să fac, Denham m-a sfătuit să caut ceva de lucru în meseria mea. „Printre tipografii de-aici”, spunea el, „te vei perfecționa și, întorcându-te în America, ai să-ți poți face mai ușor un rost.”

Se întâmpla că amândoi știam, ca și papetarul de altfel, că avocatul Riddlesden e un mare nemernic. Îl ruinase aproape pe tatăl domnișoarei Read convingându-l să-l gireze. Din scrisoare reieșea că se pusese la cale ceva secret spre paguba lui Hamilton (care urma să vină cu noi) și că în treaba asta era amestecat Keith împreună cu Riddlesden. Denham, care era prieten cu Hamilton, socotea că s-ar cuveni să-l înștiințăm pe acesta, astfel că la venirea avocatului în Anglia, parte din ranchiună și antipatie față de Keith și Riddlesden, parte din bunăvoință față de el, l-am vizitat și i-am dat scrisoarea. Hamilton mi-a mulțumit călduros, vestea fiind de mare importanță pentru el, și din clipa aceea a devenit prietenul meu, lucru ce mi-a fost de mare folos în multe ocazii mai târziu.

Dar ce să mai credem despre purtarea unui guvernator care joacă asemenea feste josnice unui sărman tânăr neștiutor, înșelându-l cu atâta neomenie! Era de fapt o obișnuință la el. Dorea să facă pe plac tuturor și, neavând prea multe de dat, dădea speranțe. De altfel, era un om înzestrat și simțitor, scriitor destul de bun și un bun guvernator pentru populație, dar nu și pentru alegătorii săi, proprietarii{42}, ale căror instrucțiuni uneori nu le lua în seamă. Câteva dintre cele mai bune legi au fost plănuite de el și adoptate sub administrația lui.

Ralph și cu mine eram tovarăși nedespărțiți. Ne-am găsit locuință împreună, pe strada Little Britain{43}, cu trei șilingi și jumătate pe săptămână – tot ce ne puteam permite atunci. El și-a descoperit niște rude, dar erau sărace și nu-l puteau ajuta. Mi-a spus că avea de gând să rămână la Londra și să nu se mai întoarcă în America niciodată. N-avea deloc bani la el; tot ce putuse strânge cheltuise pentru plata călătoriei. Eu aveam cincisprezece pistoli{44}, așa că se împrumuta când și când de la mine, ca să poată trăi în timp ce căuta de lucru. Mai întâi a încercat să intre la un teatru, crezându-se înzestrat pentru actorie, dar Wilkes{45}, căruia i se adresase, l-a sfătuit sincer să-și ia gândul de la așa ceva, căci era cu neputință să reușească. Atunci i-a propus lui Roberts, un editor din Paternoster Row{46}, să-i redacteze o gazetă săptămânală, în felul lui *The Spectator*, cu anumite condiții pe care Roberts nu le-a primit. S-a străduit apoi să găsească o slujbă de copist la librarii și avocații din Temple{47}, dar nu era niciun post liber.

Eu am găsit de lucru imediat la tipografia lui Palmer{48}, pe atunci un atelier vestit din Bartholomew Close, unde am rămas aproape un an. Eram foarte sârguincios, dar cheltuiam cu Ralph o bună parte din câștigul meu mergând la teatru și în alte locuri de petrecere. Isprăvisem toți pistolii și acum o duceam de azi pe mâine. El părea să-și fi uitat de tot soția și copilul, iar eu, treptat, promisiunile schimbate cu domnișoara Read, căreia nu i-am trimis decât o singură scrisoare, prin care o vesteam că, probabil, nu voi reveni curând. Aceasta a fost o altă mare greșeală a vieții mele, pe care aș voi s-o îndrept de

mi-ar fi dat s-o mai trăiesc odată. De fapt, datorită cheltuielilor noastre, eram mereu în neputință de a-mi plăti drumul înapoi.

La tipografia Palmer mi se dăduse să lucrez la culesul celei de a doua ediții a cărții lui Wollaston – *Religia naturii*[49]. Găsind că unele judecăți ale lui nu sunt bine întemeiate, am scris un mic eseu filosofic în care făceam observații asupra lor. Se intitula *Dizertație despre libertate și necesitate, plăcere și durere*[50] și era dedicată prietenului meu Ralph. Am tipărit doar un mic număr de exemplare. Acest fapt m-a mai ridicat în ochii domnului Palmer, care mă socotea acum un tânăr cu oarecari talente, deși mi-a adus obiecții puternice în legătură cu principiile lucrării, pe care nu le aproba. Tipărirea acestei scrieri a fost o altă greșeală a mea. În timpul șederii în Little Britain am făcut cunoștința unui librar, pe nume Wilcox, a cărui prăvălie se afla alături de locuința mea. Wilcox avea o uriașă colecție de cărți vechi. Pe atunci nu existau încă biblioteci publice, așa că m-am înțeles cu el să pot lua, în condiții convenabile pe care nu mi le mai amintesc, orice cărți aș fi vrut să citesc. Acesta era un mare avantaj pentru mine și l-am folosit pe cât am putut.

Lucrarea mea a căzut în mâinile unui anume William Lyons, chirurg și autor al unei cărți intitulate *Infailibilitatea rațiunii umane*, ceea ce a prilejuit cunoștința noastră. Lyons îmi dădea mare atenție, venea adesea la mine ca să vorbim despre aceste subiecte, m-a invitat la „Horns”, o berărie din Cheapside și m-a prezentat doctorului Mandeville, autorul *Fabulei albinelor*[51]. Acest doctor avea acolo un club al cărui suflet era chiar el, fiind un om deosebit de hazliu și plăcut. Tot Lyons m-a prezentat la cafeneaua lui Batson doctorului Pemberton[52], care mi-a făgăduit că-mi va da cândva prilejul să-l văd pe Sir Isaac Newton[53], lucru pe care-l doream foarte mult, dar acest prilej nu s-a ivit niciodată.

Adusesem cu mine câteva curiozități, cea mai însemnată fiind o pungă făcută din azbest, substanță ce se purifica prin foc. Sir Hans Sloane[54] a auzit de ea și a venit să mă vadă, invitându-mă la casa sa din Bloomsbury Square, unde mi-a

arătat toate curiozitățile strânse de el și m-a convins să adaug la ele și punga mea, plătindu-mă pentru aceasta cu dărnicie.

În casă cu noi locuia și o tânără modistă care avea, cred, un atelier în Cloisters. Era bine crescută, simțitoare, plină de viață și foarte agreabilă în conversație. Ralph obișnuia să-i citească seara câte o piesă și astfel au devenit intimi; fata s-a mutat în altă parte, iar Ralph a urmat-o. Un timp au locuit împreună dar, cum el tot n-avea de lucru, iar venitul ei nu ajungea pentru traiul lor și al copilului ei, Ralph s-a hotărât să plece din Londra și să-și caute slujbă la vreo școală sătească, lucru pentru care se considera destul de potrivit, căci avea un scris excelent și era foarte priceput la aritmetică și contabilitate. Privea, totuși, un astfel de post ca fiind sub demnitatea lui și, încrezător într-un viitor mai bun, când nu i-ar conveni să se știe că pe vremuri a avut o slujbă atât de umilă, și-a schimbat numele și mi-a făcut cinstea de a-l lua pe al meu; căci curând am primit de la el o scrisoare prin care mă anunța că se așezase într-un sătuleț (din comitatul Berkshire, pe cât îmi amintesc, unde învăța vreo zece-doisprezece băieți să citească și să scrie, primind de la fiecare câte șase penny pe săptămână) și o lăsa pe doamna T – în grija mea, rugându-mă să-i răspund pe adresa domnului Franklin, învățător, în satul respectiv.

A continuat să-mi scrie frecvent, trimițându-mi lungi porțiuni dintr-un poem epic la care lucra pe atunci și cerându-mi păreri și sugestii de îndreptare. Îi răspundeam din timp în timp, încercând însă, mai degrabă, să-l fac să-și schimbe gândul. Tocmai se publicase una dintre *Satirele* lui Young[55]. Am copiat și i-am trimis un lung fragment, în care poetul dezvăluia prostia celui care încearcă să urmeze Muzele fără a avea de la ele vreo speranță de succes. Totul a fost însă în zadar și cu fiecare poștă continuau să-mi sosească foi întregi din poem. Între timp doamna T –, care din pricina lui își pierduse prietenii și clientela, avea necazuri bănești și obișnuia să apeleze la mine, rugându-mă să o ajut. A început să-mi placă să mă aflu pe lângă ea și, cum în vremea aceea nu aveam niciun fel de rețineri de ordin religios, bizuindu-mă pe

ajutorul pe care i-l dădeam mi-am permis unele familiarități (o altă greșeală), pe care ea le-a respins cu cuvenita indignare, anunțându-l și pe Ralph. Aceasta a dus la o ruptură între noi; iar când s-a întors la Londra, Ralph mi-a spus că el consideră șterse toate obligațiile pe care le avea față de mine. Am înțeles deci să nu mă mai aștept că-mi va plăti vreodată banii pe care îi împrumutasem sau îi avansasem în contul lui. Faptul, totuși, nu era de prea mare însemnătate, căci el tot n-avea de unde plăti, iar pierzând prietenia lui scăpasem într-adevăr de o povară. Totuși, am început acum să mă gândesc că e bine să am ceva bani puși deoparte și, în nădejdea unei slujbe mai bune, am plecat de la Palmer ca să lucrez în tipografia mai mare a lui Watts[56], lângă Lincoln's Inn Fields. Acolo am rămas tot restul șederii mele la Londra.

La început, munceam în această tipografie la presă, părându-mi-se că simt lipsa acelui exercițiu fizic cu care mă obișnuisem în America, unde culesul se îmbină cu tipăritul. Eu beam numai apă, dar ceilalți lucrători, aproape cincizeci la număr, erau mari bețivani. Uneori urcam și coboram scările cu câte o formă mare de litere în fiecare mână, pe când alții duceau una cu amândouă mâinile. Lucrătorii se minunau văzând, ca și în alte câteva împrejurări, că „americanul apă chioară", cum îmi spuneau, era mai *tare* decât ei, care beau bere *tare*. Aveam un băiat de la berărie care se găsea mereu în atelier, ca să-i servească cu bere pe tipografi. Tovarășul meu de la presă înghițea zilnic o halbă înainte de micul dejun, o halbă la micul dejun, cu pâine și brânză, o halbă între micul dejun și prânz, o halbă la prânz, o halbă pe la ora șase seara și încă una la sfârșitul zilei de muncă. Consideram acest lucru drept un obicei detestabil, dar el își închipuia că, pentru a fi *tare* la lucru, trebuia să bea bere *tare*. M-am străduit să-l conving că forța trupească dată de bere putea fi doar pe măsura boabelor sau făinii de orz puse în apa din care fusese făcută, că era mai multă făină într-o pâine de un penny și că, prin urmare, dacă ar mânca o pâine cu o cană de apă ar căpăta mai multă forță decât dintr-un litru de bere. A continuat totuși să bea și în fiecare sâmbătă seara avea de

plătit patru-cinci șilingi din leafă pentru acea băutură amețitoare – o cheltuială de care eram scutit. Și astfel acești nenorociți rămân mereu într-o stare de mizerie.

După câteva săptămâni am plecat de la presă, căci Watts dorea să trec la zețărie. Zețarii mi-au cerut să ofer un nou „bun venit”, adică o sumă de cinci șilingi pentru băutură. Întrucât mai plătisem unul la angajare, am socotit faptul un abuz. Și patronul l-a privit la fel și mi-a interzis să plătesc. Am rezistat vreo două-trei săptămâni, fiind ca atare considerat un fel de proscris; mi se făceau tot felul de neajunsuri, mi se amestecau literele, mi se încurcau paginile, și multe altele, de îndată cei ieșeam puțin din încăpere, iar toate erau puse în seama „duhului tipografiei”, care, spuneau lucrătorii, îi persecuta pe toți cei care nu respectă datina; și astfel, cu toată protecția patronului, m-am văzut nevoit să mă supun și să plătesc banii, încredințat de nechibzuința de a fi în relații proaste cu cei printre care trebuia să mă aflu zi de zi.

M-am împăcat astfel cu ei și curând am dobândit asupra lor o influență considerabilă. Am propus câteva schimbări raționale în regulile din atelier și am reușit să le impun în ciuda tuturor împotrivirilor. Urmându-mi pilda, mulți dintre ei au renunțat la micul dejun prostesc alcătuit din bere, pâine și brânză și, ca și mine, primeau de la un birt din vecinătate câte o ceașcă mare cu terci fierbinte de ovăz presărat cu piper și bucățele mici de pâine, și cu puțin unt în el, la prețul unei halbe de bere, adică un penny și jumătate. Era o mâncare mai bună și mai ieftină, și nici nu le amețea mințile. Cei care au continuat să înghită toată ziua bere s-au pomenit că, neplătind, li s-a tăiat creditul la berărie, și veneau să se dea bine pe lângă mine ca să-i împrumut să-și cumpere bere căci, după cum spuneau ei, își băuseră leafa. Sâmbătă seara pândeam plata și strângeam ce le avansasem, căci uneori trebuia să plătesc până la treizeci de șilingi pe săptămână pe seama lor. Acest lucru, ca și împrejurarea că mă socoteau destul de priceput la vorbe de duh, îmi întăreau poziția printre ei. Faptul că nu lipseam de la slujbă (nu făceam nicio sfântă luni) m-a ridicat în ochii patronului, iar acesta, datorită

iuțelii mele de mână la culesul literelor, mă punea să lucrez la comenzile urgente, care erau în general mai bine plătite.

Cum locuința mea din Little Britain era prea departe, mi-am găsit alta în Duke Street, peste drum de capela catolică. Era în spatele unei băcănii. Gazda, o văduvă, avea o fiică, o slujnică și un băiat care servea în prăvălie dar locuia în altă parte. După ce s-a informat despre mine la vechea locuință, a acceptat să mă primească cu aceeași chirie, adică trei șilingi și șase penny pe săptămână; mai ieftin decât ar fi trebuit, spunea ea, ținând seama de protecția pe care i-o ofeream, fiind în casă un bărbat. Era o văduvă în vârstă, crescută în religia protestantă, căci fusese fiică de preot, dar convertită la catolicism de soțul ei, a cărui amintire o venera. Trăise mult timp în preajma unor oameni cu vază și cunoștea nenumărate istorioare despre ei, încă de pe vremea lui Carol al II-lea. Avea genunchii înțepeniți de gută și doar rareori ieșea din odaie, iar cum compania ei îmi era tare plăcută, nu șovăiam să-mi petrec serile la ea ori de câte ori o dorea. Cina noastră era alcătuită din câte o jumătate de scrumbie de fiecare, cu o felioară de pâine și puțin unt, stropită cu o jumătate de halbă pentru amândoi, dar adevăratul ospăț era conversația văduvei. Cum mă culcam totdeauna devreme și nu-i făceam niciun fel de deranj în casă, n-ar fi vrut să mă lase să plec, astfel că, pomenindu-i eu de o locuință despre care auzisem că s-ar găsi mai aproape de atelier, cu doi șilingi pe săptămână, ceea ce avea o anumită importanță pe vremea aceea, când eram hotărât să strâng ceva bani, bătrâna mea gazdă m-a rugat să nu mă gândesc la asemenea lucru, căci pe viitor îmi va scădea și ea chiria, cu doi șilingi pe săptămână. Și așa se face că am rămas la ea cu un șiling și șase penny tot restul șederii mele în Londra.

Într-o odaie de la mansardă locuia o domnișoară bătrână, în vârstă de șaptezeci de ani, care trăia foarte retrasă și despre care gazda mi-a povestit următoarele: bătrâna domnișoară era catolică, în tinerețe fusese trimisă în străinătate și intrase într-o mănăstire cu gândul de a se călugări, dar cum ținutul nu-i pria, s-a întors în Anglia, unde, neexistând mănăstiri de maici,

făcuse legământ să ducă o viață de călugăriță, pe cât o îngăduiau împrejurările. Ca atare își dăruia întreaga avere în scopuri de binefacere, păstrându-și doar douăsprezece lire pe an din care să trăiască, și chiar și din această sumă dădea o mare parte pentru milostenie, iar ea mânca doar terci de ovăz și nu făcea foc decât atât cât să poată fierbe terciul. Locuia de mulți ani în acea mansardă, fiind ținută fără plată de chiriașii catolici ai casei, care socoteau prezența ei acolo drept o binecuvântare. În fiecare zi venea la ea un preot să o spovedească. „Am întrebat-o”, mi-a spus gazda, „cum se poate ca, așa cum trăia ea, să dea atâta de lucru unui duhovnic.” „O”, mi-a răspuns ea, „e cu neputință să alungi gândurile deșarte.” Mi s-a îngăduit o dată să o vizitez. Era veselă și amabilă și avea o conversație foarte plăcută. Odaia era curată, dar n-avea altă mobilă decât o saltea, o masă cu un crucifix și Biblia, un scăunel pe care bătrâna m-a poftit să stau și, deasupra căminului, o pictură cu Sfânta Veronica arătând marama cu fața însângerată a lui Hristos pe ea – lucru pe care ea mi l-a explicat cu multă gravitate. Bătrâna era palidă, dar niciodată bolnavă; iată deci o nouă pildă de felul cum se poate trăi sănătos cu un venit foarte mic.

În atelierul lui Watts am făcut cunoștință cu un tânăr inteligent, pe nume Wygate, oare, având rude înstărite, căpătase mai multă învățătură decât majoritatea tipografilor: cunoștea destulă latină, vorbea franțuzește și îi plăcea foarte mult să citească. M-am dus cu el și cu un prieten al lui de două ori la Tamisa și i-am învățat să înoate, iar curând au devenit buni înotători. Ei m-au prezentat unor domni din provincie, care veniseră pe fluviu până la Chelsea ca să vadă colegiul și minunățiile lui Don Saltero[57]. La întoarcere, fiind rugat de cei prezenți a căror curiozitate o stârnise Wygate, m-am dezbrăcat și am sărit în apă, înotând de lângă Chelsea până la Blackfriars[58] și făcând în acest timp tot felul de giumbușlucuri la suprafață și sub apă, care i-au uimit și încântat pe cei ce vedeau prima oară așa ceva.

De mic copil îndrăgisem foarte mult înotul și am avut grijă să învăț și să exersez toate mișcările și pozițiile indicate de

Thévenot[59] – adăugând chiar câteva de la mine – cu rezultate plăcute, grațioase și utile. Am folosit deci prilejul ca să arăt toate figurile învățate tovarășilor mei, rămânând foarte măgulit de admirația lor; iar Wygate, care dorea să se facă profesor, s-a atașat și mai mult de mine după aceasta, mai ales că și studiile noastre se asemănau. În cele din urmă mi-a propus să călătorim împreună prin Europa, trăind de pe urma meseriei noastre. La început eram înclinat s-o fac, dar discutând cu bunul meu prieten domnul Denham, cu care adesea îmi petreceam câte o oră liberă, m-a sfătuit să-mi schimb planul, și să mă întorc în Pennsylvania, unde și el se pregătea să se înapoieze.

Trebuie să notez aici o trăsătură de caracter a acestui om cumsecade. Pe vremuri făcuse comerț la Bristol, dar, rămânând dator mai multor persoane, a ajuns la înțelegere cu creditorii săi și apoi a plecat în America. Acolo, printr-o deosebită sârguință în negoț, a strâns în câțiva ani o avere considerabilă. Revenind în Anglia pe aceeași corabie cu mine, și-a invitat vechii creditori la o masă, cu care prilej le-a mulțumit pentru înțelegerea ce i-o arătaseră și, în timp ce ei nu se așteptau decât la un ospăț, fiecare a găsit sub farfurie un ordin de plată pentru tot restul sumei datorate, cu cuvenita dobândă.

Domnul Denham mi-a spus că are de gând să se întoarcă la Philadelphia cu un mare transport de mărfuri, căci voia să deschidă o prăvălie acolo. Mi-a propus să mă ia și pe mine, ca angajat al său, urmând să-i țin contabilitatea – lucru pe care îmi va arăta cum să-l fac –, să-i transcriu corespondența și să servesc în prăvălie. A adăugat că îndată ce voi deprinde diversele îndeletniciri comerciale, mă va promova, trimițându-mă cu o încărcătură de făină, pâine și alte mărfuri în Indiile de Vest și procurându-mi comisioane avantajoase de la alți negustori; iar dacă mă voi descurca bine, mă va instala în afaceri cu generozitate. Propunerea mi-a plăcut, căci mă cam plictisisem de Londra și, amintindu-mi de lunile plăcute petrecute în Pennsylvania, m-am învoit imediat, urmând a primi cincizeci de lire pe an în banii din Pennsylvania; mai

puțin, de fapt, decât câștigul meu ca zețar, dar cu perspective mai bune.

Mi-am luat deci rămas bun de la tipărit – pentru totdeauna, credeam eu – și mă ocupam zilnic de noua mea muncă, mergând cu domnul Denham pe la negustori ca să cumpărăm felurite mărfuri, îngrijindu-mă de ambalarea lor, îndeplinind diverse însărcinări, îndemnându-i pe lucrători să se grăbească, etc., iar când totul a fost adus pe corabie, am căpătat câteva zile de răgaz. Într-una din aceste zile am fost chemat, spre surprinderea mea, de un om însemnat pe care îl știam doar după nume, Sir William Wyndham{60}, și m-am dus la el acasă. Auzise, nu știu cum, de faptul că înotasem de la Chelsea până la Blackfriars și că în câteva ceasuri îi învățasem pe Wygate și pe prietenul lui să înoate. Avea doi fii, care urmau să plece prin străinătăți să călătorească și, dorind ca mai întâi cineva să-i învețe înotul, s-a oferit să-mi plătească bine dacă aș face eu aceasta. Ei nu sosiseră încă la Londra, iar cum însăși șederea mea acolo era nesigură, n-am putut primi, dar din această întâmplare am înțeles că rămânând în Anglia și deschizând o școală de înot, aș putea câștigă o mulțime de bani; ideea mi-a părut atât de bună încât, dacă propunerea mi-ar fi fost făcută mai demult, probabil că nu m-aș mai fi întors așa de curând în America. Mulți ani după aceea, tu și cu mine am avut o treabă mai însemnată cu unul din acești fii ai lui Sir William Wyndham, devenit conte de Egremont – o treabă despre care voi aminti la locul potrivit.

Am petrecut, așadar, cam un an și jumătate la Londra; cea mai mare parte a timpului am muncit din greu în meseria mea și puținul răgaz ce mi-l luam l-am folosit doar pentru citit și piese de teatru. Prietenul meu Ralph mă lăsase sărac: îmi datora vreo douăzeci și șapte de lire, pe care nu mai puteam nădăjdui să le capăt vreodată – o sumă mare pentru câștigul meu modest! Țineam la el, cu toate acestea, căci avea multe însușiri bune. Nu-mi sporisem în niciun fel starea în rândul lumii, dar cunoscusem câțiva oameni foarte înzestrați, a căror conversație mi-a fost de mare folos, și citisem foarte mult.

Am plecat din Gravesend la 23 iulie 1726. Întâmplările din

această călătorie le poți găsi în jurnalul meu, unde se află toate, povestite în amănunt[61]. Cea mai importantă parte a acestui jurnal este, poate, „planul” pe care l-am introdus în el și pe care l-am întocmit pe mare, ca să mă conduc după el în viitor. Este cu atât mai remarcabil cu cât l-am alcătuit la o vârstă foarte tânără și l-am respectat destul de fidel până la bătrânețe.

Am ajuns la Philadelphia în 11 Octombrie, găsind acolo numeroase schimbări. Keith nu mai era guvernator; fusese înlocuit cu maiorul Gordon[62]. L-am întâlnit umblând pe stradă ca simplu cetățean. A părut puțin rușinat văzându-mă, dar a trecut pe lângă mine fără să spună nimic. Aș fi fost și eu la fel de rușinat la vederea domnișoarei Read dacă familia ei, pierzând, pe bună dreptate, după primirea scrisorii mele, nădejdea că mă voi mai întoarce, n-ar fi convins-o să se mărite cu un anume Rogers, olar de meserie, ceea ce s-a și făcut în lipsa mea. Ea n-a fost, totuși, deloc fericită cu acest Rogers și curând l-a părăsit, refuzând să conviețuiască cu el și să-i poarte numele. Olarul era un om de nimic, dar excelent meșteșugar, ceea ce îi ademenise pe ai ei. S-a înglodat în datorii și prin 1727-1728 a fugit în Indiile de Vest, murind apoi acolo.

Keimer avea acum o casă mai bună, o prăvălie cu tot felul de articole de papetărie, o mulțime de litere noi, mai mulți lucrători – dar niciunul bun – și treburile păreau a-i merge foarte bine.

Domnul Denham și-a luat o prăvălie în Water Street, unde ne-am adus mărfurile; mi-am văzut de lucru cu sârg, am învățat contabilitate și în scurt timp am ajuns un vânzător foarte priceput. Locuiam și mâncam împreună, iar el mă povățuia ca un tată, căci ținea sincer la mine. Îl respectam și îl iubeam și am fi putut continua astfel foarte fericiți, dar la începutul lunii februarie 1726/7[63], când tocmai împlinisem douăzeci și unu de ani, am căzut amândoi bolnavi. La mine a fost o pleurezie, din care era cât pe ce să mi se tragă moartea. Am suferit foarte mult, în cugetul meu mă dădusem bătut și am fost chiar dezamăgit când m-am văzut pe calea

înzdrăvenirii, regretând într-un fel că va trebui, cândva în viitor, să iau de la cap această treabă neplăcută. Nu mai știu ce a avut el; boala l-a ținut mult timp și până la urmă l-a răpus. Domnul Denham mi-a lăsat, în semn de prietenie, o mică moștenire printr-un testament verbal și astfel m-am pomenit din nou în voia valurilor, căci prăvălia a fost dată în grija executorilor, iar slujba mea acolo a luat sfârșit.

Cumnatul meu Holmes, care se afla acum la Philadelphia, m-a sfătuit să revin la meseria mea, iar Keimer mă ispitea, oferindu-mi leafă mare, să vin și să iau conducerea tipografiei, ca el să se poată ocupa mai bine de papetărie. Auzisem însă lucruri proaste despre el la Londra, de la soția lui și prietenele ei, așa că nu mai doream să am de-a face cu el. Am încercat să-mi fac rost de o slujbă ca funcționar comercial, dar neivindu-se niciuna, m-am învoit până la urmă cu Keimer. În atelierul lui am găsit următorii lucrători: Hugh Meredith, un pennsylvanian de origine galeză, în vârstă de treizeci de ani, băiat de la țară; cinstit, cuminte, avea o deosebită putere de observație, mai și citea din când în când, dar îi plăcea băutura. Stephen Potts, tot băiat de la țară, de vreo douăzeci și unu de ani, cu remarcabile însușiri înnăscute, isteț și plin de haz, dar cam lenevos. Pe aceștia Keimer îi angajase cu o leală săptămânală foarte mică, urmând a le-o spori cu câte un șiling la fiecare trei luni, în măsura în care vor arăta că o merită prin progresul făcut în meserie; tocmai cu această speranță în lefuri viitoare mari reușise Keimer să-i ademenească. Meredith trebuia să lucreze la presă, iar Potts la legătorie – Keimer se înțelesese cu ei să-i învețe, deși nu se pricepea nici la una nici la cealaltă. John –, un irlandez aprig și fără nicio pregătire, ale cărui servicii Keimer le cumpărase pe patru ani de la căpitanul unei corăbii; și el urma să lucreze la presă. George Webb, fost student la Oxford, de asemenea angajat de Keimer pe patru ani pentru a lucra ca zețar; voi reveni la el imediat. În sfârșit David Harry, alt băiat de la țară, luat de Keimer în ucenicie.

Am înțeles curând că, angajându-mă cu o leafă mult mai mare decât cele obișnuite oferite de el, Keimer își făcuse

planul ca eu să-i învăț meserie pe acești ageamii plătiți ieftin, iar după ce voi fi făcut aceasta – ei fiind toți legați de el prin contract – să se poată descurca fără mine. Am purces totuși la lucru cu multă voioșie, i-am pus atelierul în ordine, căci era mare neorânduială acolo, iar pe lucrători i-am învățat treptat să-și facă treaba, și încă bine.

Era ciudat lucru să găsești un fost student la Oxford în situația unei slugi năimite. Webb n-avea mai mult de optsprezece ani și mi-a povestit despre sine următoarele: se născuse la Gloucester și învățase ia un gimnaziu clasic, distingându-se printre ceilalți elevi datorită unui anumit talent cu care își juca rolul atunci când reprezentau vreo piesă; făcuse parte din Clubul Isteților și scrisese câteva bucăți în proză și în versuri care apăruseră în gazetele din Gloucester; fusese apoi trimis la Oxford, unde rămăsese cam un an, dar nu fusese mulțumit, căci ținea mult să vadă Londra și să se facă actor. Până la urmă, primindu-și suma trimestrială de cincisprezece guinee, în loc să-și achite datoriile a plecat din oraș, și-a ascuns roba{64} într-un tufiș, și s-a dus pe jos la Londra. Acolo, neavând pe nimeni care să-l sfătuiască de bine, a intrat în tovărășii proaste, și-a cheltuit repede banii și, negăsind nicio cale de a pătrunde printre actori, a ajuns la strâmtoare, și-a amanetat hainele și nu mai avea ce mânca. Bătând străzile înfometat și neștiind încotro s-o apuce, un agent recrutor i-a pus în mână un anunț care oferea întreținere și sprijin celor care se angajau să slujească în America. S-a dus imediat să semneze contractul, a fost îmbarcat și a ajuns aici fără să lase măcar un rând familiei despre soarta sa. Era un băiat vioi la minte și la trup, prietenos și bun tovarăș, dar leneș, pripit și nechibzuit cum nu se mai poate.

Irlandezul John a fugit curând, iar cu ceilalți am început să o duc foarte bine, căci mă respectau cu atât mai mult cu cât își dădeau seama că de la Keimer nu pot învăța nimic. Sâmbăta nu lucram, căci era ziua de odihnă a lui Keimer, așa că îmi rămâneau două zile pentru a studia. Mi-am înmulțit cunoștințele printre oamenii mai luminați din oraș. Keimer

însuși mă trata cu multă politețe și vădit respect, astfel că nimic nu mă mai necăjea, afară de banii datorați lui Vernon, pe care tot nu-i puteam plăti, căci nu mă prea dovedisem econom. Dar și el a fost îngăduitor și nu mi i-a cerut.

Ne trebuiau adesea caractere noi în tipografie, iar în America nu exista niciun turnător de litere. Văzusem cum se toarnă literele în atelierul lui James{65}, la Londra, dar fără să mă uit prea atent. Am reușit, totuși, să pun la punct o formă și, folosind ca patrițe literele pe care le aveam, am făcut niște matrițe de plumb cu care, de bine, de rău, ne puteam completa toate lipsurile. Am lucrat și câteva gravuri când a fost nevoie; tot eu preparam cerneala, eram și magazioner, pe scurt, făceam de toate.

Dar oricât de folositor aș fi fost, vedeam că serviciile mele își pierd zilnic din însemnătate, pe măsură ce ceilalți lucrători deprindeau meseria, iar Keimer, dându-mi leafa pe al doilea trimestru, mi-a spus că e cam prea mare și că, după părerea lui, ar trebui să mi-o mai reducă. Treptat a devenit mai puțin politicos, făcea tot mai mult pe stăpânul, îmi căuta adesea vină, era greu de mulțumit și părea gata să izbucnească din orice.

Mi-am văzut totuși de treabă cu multă răbdare, crezând că pricina se află, în parte, în strâmtorarea lui materială. În cele din urmă ne-am despărțit dintr-un fleac: auzind zgomot mare lângă judecătorie, am scos capul pe fereastră ca să văd ce este. Keimer, care se găsea în stradă, a privit în sus și, văzându-mă, mi-a strigat tare și cu mânie să-mi văd de lucru, adăugând și câteva vorbe de dojană, care m-au înfuriat și mai mult prin faptul că fuseseră spuse în public, și toți vecinii, care ieșiseră și ei la ferestre, au fost martori la felul cum eram tratat. Keimer a intrat îndată în tipografie, continuând cearta, amândoi am rostit vorbe de ocară, iar el mi-a dat preavizul trimestrial – așa cum ne învoisem – spunând că ar fi vrut să nu fi pus un termen atât de lung. I-am răspuns că dorința lui era de prisos, căci voi pleca chiar în acea clipă; mi-am luat deci pălăria și am ieșit pe ușă, rugându-l pe Meredith, pe care l-am întâlnit jos, să strângă cele câteva lucruri ce le mai

aveam acolo și să mi le aducă acasă.

Meredith a venit, după înțelegere, în cursul serii și am discutat toată povestea. Nutrea multă considerație pentru mine și era foarte necăjit că voi pleca din atelier iar el va rămâne. Începusem să mă gândesc la înapoierea în ținutul meu de baștină, dar el m-a întors de la acest plan. Mi-a amintit apoi de datoriile în care se înglodase Keimer și de neliniștea pe care începeau s-o arate creditorii lui; Keimer își ținea atelierul într-o stare jalnică, de multe ori vindea fără niciun câștig, numai pentru a face rost de bani gheață, iar adesea lucra pe încredere, nețināând socoteli; ca atare, era sortit falimentului, și astfel se va ivi un gol pe care l-aș putea umple eu. I-am obiectat că nu am bani, dar Meredith mi-a spus că tatăl său avea o părere foarte bună despre mine și că, din unele discuții purtate între ei, era sigur că i-ar avansa bani ca să deschidem un atelier, dacă m-aș întovărăși cu el, Meredith. „La primăvară”, adăugă el, „se încheie termenul meu la Keimer, și până atunci putem comanda o presă și litere de la Londra. Îmi dau seama că nu sunt un bun meseriaș dar, dacă vrei, îmbinăm priceperea ta cu banii pe care-i dau eu și împărțim câștigul pe din două.”

Propunerea era bună și m-am învoit; tatăl lui Meredith se afla în oraș și a fost și el de acord, cu atât mai mult cu cât vedea că am o mare înrâurire asupra fiului său, convingându-l să-și înfrâneze patima băuturii, și spera că voi putea să-l dezbar până la urmă de acest nărav nenorocit dacă vom fi într-o atât de strânsă asociere. I-am dat tatălui o listă de materiale, iar el s-a dus cu ea la un negustor și a făcut comanda; totul trebuia ținut în taină până la sosirea materialelor, eu urmând să caut o slujbă, de se va putea, la cealaltă tipografie. Acolo nu erau însă locuri libere, astfel că mă aflam fără ocupație de vreo câteva zile când Keimer, nădăjduind să i se comande tipărirea unor bani de hârtie pentru New Jersey – treabă la care avea nevoie de clișee și felurite litere pe care numai eu i le puteam pregăti – și temându-se că m-ar putea angaja Bradford, luându-i astfel comanda, mi-a trimis un mesaj foarte amabil, spunând că

prietenii vechi nu se despart pentru niște vorbe scăpate la mânie și rugându-mă să revin. Meredith m-a îndemnat să-l ascult, căci astfel îi voi da prilejul să progreseze în meserie sub îndrumarea mea zilnică. M-am întors deci și lucrurile au mers chiar mai bine decât în vremea din urmă. Keimer a primit comanda din New Jersey, iar eu am făcut pentru ea un teasc cu clișee de cupru, primul folosit în țara noastră, și am pregătit mai multe viniete și semne de control pentru bancnote. Ne-am dus împreună la Burlington, unde am executat totul foarte mulțumitor, Keimer primind pentru această treabă o sumă atât de mare încât a reușit să scape de datorii pe multă vreme.

La Burlington am făcut cunoștință cu mulți oameni de vază. Astfel, câțiva fuseseră numiți de Adunare într-un comitet care să supravegheze tipărirea biletelor de hârtie, și să aibă grijă să nu se scoată mai multe bilete decât numărul prevăzut prin lege. Aceștia se aflau deci, pe rând, întotdeauna lângă noi, și în general cel care venea aducea cu dânsul unul sau doi prieteni ca să-i țină de urât. Cum eu mă luminasem mult mai mult prin citit decât Keimer, bănuiesc că acesta e motivul pentru care discuțiile cu mine păreau să fi fost mai apreciate. M-au invitat la ei acasă, m-au prezentat prietenilor lor și mi-au arătat multă bunăvoință, pe când el, patronul, se vedea lăsat deoparte. La drept vorbind, Keimer era un personaj ciudat: necunoscător în ale vieții obișnuite, înclinat să respingă cu grosolănie părerile îndeobște acceptate, neîngrijit până la ultimul hal de murdărie, pătimaș în unele chestiuni religioase și, pe deasupra, cam necinstit.

Am rămas acolo aproape trei luni, la capătul cărora puteam să-i număr printre noii mei prieteni pe judecătorul Allen, Samuel Bustill, secretarul provinciei, Isaac Pearson, Joseph Cooper, pe câțiva membri ai familiei Smith, deputați în Adunare, și pe Isaac Decow, șeful cadastrului provinciei. Acesta din urmă era un bătrân ager și inteligent, care mi-a povestit cum pe vremuri, în tinerețe, a început prin a căra lut pentru niște cărămidari, cum a învățat carte după ce ajunsese la majorat, cum a dus lanțurile de măsurat ale unor hotarnici,

care l-au învățat să lucreze în hotărnicie, și cum, prin sârguința sa, dobândise o moșie frumoasă, după care a adăugat: „Prevăd că în curând vei lua locul acestui om în meserie și vei face avere la Philadelphia.” Bătrânul n-avea nici cea mai mică idee despre planul meu de a deschide un atelier la Philadelphia sau altundeva. Acești prieteni mi-au fost de mult folos mai târziu, după cum și eu le-am fost, câteodată, unora dintre ei. Toți au continuat să mă stimeze cât timp au trăit.

Înainte de a vorbi despre prima mea afirmare în public ca tipograf independent, ar fi bine să-ți arăt ce gândeam pe atunci despre principiile și morala mea, ca să poți înțelege cât de mult au influențat acestea desfășurarea ulterioară a vieții mele. Părinții mei mi-au dat de timpuriu unele idei religioase și m-au crescut cu evlavie, cât am fost copil, în spiritul nonconformismului. Dar de-abia împlinisem cincisprezece ani când, nutrind îndoieli asupra anumitor probleme – îndoieli ce mi se nășteau pe măsură ce găseam aceste probleme discutate în cărțile pe care le citeam – am început să pun la îndoială revelația însăși. Mi-au căzut în mână unele cărți împotriva deismului{66}, considerate a fi esența predicilor ținute la Prelegerile Boyle{67}. S-a întâmplat însă că efectul lor asupra mea a fost cu totul contrar celui așteptat, căci argumentele deiștilor, citate pentru a fi respinse, mi-au părut mult mai tari decât cele folosite pentru respingerea lor; pe scurt, în curând am devenit un deist convins. Argumentele mele i-au convertit și pe alții, în special pe Collins și pe Ralph, dar cum aceștia doi mi-au făcut apoi mult rău fără cel mai mic scrupul, și amintindu-mi și de purtarea lui Keith față de mine (și el un liber-cugetător) ca și de a mea față de Vernon și de domnișoara Read (căci uneori mă necăjeam mult, aducându-mi aminte), am început să bănuiesc că această doctrină, deși putea fi adevărată, nu prea era de mare folos. Broșura mea de la Londra, care avea ca motto aceste versuri din Dryden:

„Orice există, este drept. Deși omul, aproape orb, / Vede doar o parte din lanț, veriga cea mai

apropiată: / Privirea lui neajungând până la cântarul imparțial / Ce cumpănește totul deasupra.”{68}

și care, pornind de la însușirile divinității, de la nemărginita ei înțelepciune, bunătate și putere, încheia că nimic nu putea fi nedrept pe lume și că viciul și virtutea sunt vorbe goale, căci așa ceva nu există, nu-mi mai părea acum atât de ingenioasă ca înainte și începusem să mă întreb dacă nu cumva se strecurase vreo eroare în argumentația mea, compromițând tot restul, așa cum se întâmplă adesea în raționamentele filosofice.

M-am încredințat că *adevărul, sinceritatea* și *cinstea* în relațiile dintre oameni sunt de cea mai mare importanță pentru a fi fericit în viață și am luat anumite hotărâri în scris – care încă se mai găsesc în jurnalul meu – să-mi fac din ele reguli pentru tot timpul cât voi trăi. Revelația ca atare n-avea, de fapt, nicio însemnătate pentru mine, dar nutream părerea că, deși s-ar putea ca unele fapte să nu fie rele *pentru că* sunt oprite, sau bune *pentru că* sunt poruncite, ar fi cu putință dacă ne gândim bine, ca ele să fie oprite *pentru că* ne sunt dăunătoare, sau poruncite *pentru că* ne sunt binefăcătoare prin însăși natura lor. Iar această convingere, ca și mâna bună a Providenței, sau vreun înger păzitor, sau unele întâmplări și împrejurări favorabile, sau toate laolaltă, m-au ferit în acei ani nesiguri ai tinereții și în situațiile primejdioase în care m-am aflat uneori printre străini, departe de ochiul și sfatul părintelui meu, m-au ferit așadar de orice nedreptăți și imoralități grave pe care le-aș fi putut săvârși dinadins datorită lipsei mele de religie. Spun „dinadins”, căci lucrurile pe care le-am pomenit au în ele o trăsătură de *necesitate* izvorând din tinerețea și neștiința mea ca și din ticăloșia altora. Aveam deci, la intrarea în lume, un caracter destul de bun, pe care îl prețuiam cum se cuvine și eram hotărât să-l păstrez.

Scurt timp după întoarcerea noastră la Philadelphia, au sosit noile litere de la Londra. Am încheiat amândoi socotelile

cu Keimer și am plecat înainte ca el să simtă ceva. Am găsit o casă liberă lângă piață și am închiriat-o, iar pentru a mai micșora chiria, care era pe atunci de numai douăzeci și patru de lire pe an – mai târziu am auzit că s-au dat pentru ea până la șaptezeci – l-am luat cu noi pe Thomas Godfrey, un geamgiu, cu familia sa, urmând ca el să ne plătească o parte considerabilă din chirie, iar noi să luăm mesele la ei. De-abia despachetaserăm literele și puseserăm presa în ordine, când George House, o cunoștință de-a mea, a sosit la noi cu un provincial, întâlnit pe stradă, care căuta o tipografie. Toți banii noștri fuseseră cheltuiți cu procurarea a tot felul de mărunțișuri trebuincioase, astfel că cei cinci șilingi ai provincialului, veniți ca o saftea într-un moment atât de potrivit, mi-au făcut mai multă plăcere decât orice coroană{69} câștigată mai apoi; iar recunoștința mea față de House m-a făcut poate mai binevoitor decât aș fi fost altfel față de tinerii începători.

Nu există loc pe lume fără cobele sale, care mereu prezic ruina. Era una și la Philadelphia, un om cu vază, destul de bătrân, cu înfățișare de înțelept și cu multă gravitate în felul de a vorbi – Samuel Mickle pe nume. Acest domn, necunoscut mie, se opri într-o zi la ușa mea și mă întrebă dacă eu sunt tânărul care a deschis de curând un atelier tipografic. I-am răspuns că da; atunci el mi-a spus că îi pare rău pentru mine, pentru că asta e o treabă cu multă cheltuială, și cheltuiala va fi în zadar, căci Philadelphia este pe ducă, locuitorii fiind pe jumătate faliți sau pe aproape, iar toate aparențele contrare – noile clădiri și creșterea chiriilor – sunt, știe el sigur, înșelătoare, aflându-se, de fapt, tocmai printre cauzele ce în curând ne vor ruina. Și îmi dădu atâtea amănunte despre nenorocirile existente sau foarte apropiate, încât mă lăsă în bună măsură deprimat. Dacă l-aș fi cunoscut înainte de a porni la treabă, de bună seamă că n-aș mai fi pornit niciodată. Omul a continuat să trăiască în acest oraș sortit decăderii și s-o țină pe același ton, refuzând mulți ani să-și cumpere o casă, căci zicea că totul mergea spre ruină; dar am avut până la urmă plăcerea să-l văd plătind de cinci ori mai mult pe o

locuință decât ar fi dat în vremea când își începuse cobitul.

Ar fi trebuit să amintesc mai întâi că în toamna anului precedent îi strânsesem pe majoritatea prietenilor mei mai înzestrați într-un club de perfecționare reciprocă, pe care l-am numit JUNTO[70] și unde ne reuneam în fiecare vineri seara. Regulamentul făcut de mine cerea fiecărui membru, pe rând, să pună în discuție una sau mai multe probleme având legătură cu morala, politica sau științele naturii, iar o dată la trei luni să citească un eseu propriu asupra oricărui subiect va dori. Dezbaterile noastre urmau să fie conduse de un președinte și să se desfășoare într-un spirit sincer de căutare a adevărului, fără înclinație spre dispută sau dorință de a triumfa, iar pentru a preîntâmpina înfocarea, orice exprimare categorică a părerilor și contrazicere directă au fost după un timp interzise și pedepsite cu mici amenzi.

Primii membri au fost Joseph Breintnal, copist de acte notariale, un om între două vârste, blajin, prietenos și mare iubitor de poezie – citea toate poeziile ce-i cădeau în mână și scria și el unele destul de bune; era foarte priceput la tot felul de mărunțișuri și dovedea mult bun simț în discuții;

Thomas Godfrey, matematician autodidact, om de seamă în domeniul său și mai târziu inventatorul a ceea ce numim azi cvadrantul Hadley. N-avea însă cunoștințe în alte domenii și nu era un interlocutor plăcut, căci, ca și cei mai mulți matematicieni mari pe care i-am întâlnit, cerea o precizie absolută în tot ce se spunea și mereu contesta și se lega de amănunte, tulburându-ne toată conversația. Ne-a părăsit curând;

Nicholas Scull, hotarnic, mai târziu șef al cadastrului, un mare iubitor de cărți; făcea uneori versuri;

William Parsons, de meserie cizmar; plăcându-i cititul, dobândise mari cunoștințe de matematică, pe care la început o studiase în scopuri astrologice, de care râdea el însuși mai târziu. A devenit și el șef al cadastrului;

William Maugridge, tâmplar, un excelent meșteșugar, om de temei și cu multă judecată;

Hugh Meredith, Stephen Potts și George Webb, pe care i-am

descris mai sus;

Robert Grace, un tânăr cu oarecare avere, generos, plin de viață și spiritual; îndrăgea calambururile și era foarte devotat față de prietenii săi.

În sfârșit, William Coleman, pe atunci funcționar comercial, cam de vârsta mea; avea, dintre aproape toți oamenii pe care i-am cunoscut, mintea cea mai așezată și mai limpede, inima cea mai bună și principiile morale cele mai riguroase. A devenit mai târziu negustor de seamă și unul dintre judecătorii provinciei. Am rămas prieteni timp de peste patruzeci de ani fără întrerupere, până la moartea lui; iar clubul a ființat cam tot atât, fiind cea mai bună școală de filosofie, morală și politică ce exista pe atunci în provincia noastră, căci subiectele pe care le tratam, citite cu o săptămână înainte de discutarea lor, ne obligau să ne informăm cu atenție asupra respectivelor domenii, ca să putem vorbi în cunoștință de cauză; în plus, dobândeam deprinderi mai bune de conversație, regulamentul nostru excluzând orice atitudini care să ne facă neplăcuți unul altuia. De aici lunga existență a clubului, pe care voi mai avea deseori prilejul să-l pomenesc în cele ce urmează.

Am introdus aici această relatare pentru a arăta folosul pe care îl aveam, căci fiecare dintre membrii clubului se străduia să ne procure de lucru. Breintnal, mai ales, ne-a adus de la quakeri o comandă pentru patruzeci de coli dintr-o carte despre istoria lor, restul urmând a fi tipărit de Keimer. Am muncit din greu la această carte, căci prețul era destul de mic. Era o lucrare in-folio, de format *pro patria*, culeasă cu corp de literă 10, și note cu corp 12. Culegeam o coală pe zi, iar Meredith o trăgea la presă; deseori se făcea unsprezece noaptea sau chiar mai târziu până îmi terminam împărțirea lucrului pe a doua zi, căci micile lucrări pe care ni le trimiteau uneori prietenii noștri ne țineau în loc. Totuși, atât de hotărât eram să continui cu o coală pe zi, încât într-o seară, când îmi aranjasem paginile și socoteam munca terminată, una dintre ele s-a stricat din întâmplare, iar alte două s-au amestecat, le-am cules din nou și abia după aceea m-am culcat. Această

hărnicie, vizibilă vecinilor noștri, a început să ne dea nume bun și credit; astfel, după câte am aflat, pomenindu-se la clubul negustorilor despre noul atelier, opinia generală era că va da faliment, în oraș existând deja doi tipografi, Keimer și Bradford; dar doctorul Baird (pe care tu și cu mine l-am văzut mulți ani mai târziu în orășelul lui natal, St. Andrews, în Scoția) fusese de altă părere: „Căci hărnicia acestui Franklin", a spus el, „depășește cu mult tot ceea ce am cunoscut eu în această privință; îl văd încă muncind când mă duc acasă de la club, și e din nou la lucru dimineața, înainte ca vecinii lui să se dea jos din pat." Spusele doctorului au făcut impresie și curând am primit oferte de la unul din ei de a ne furniza articole de papetărie, dar deocamdată nu voiam să ne apucăm și de negoț.

Vorbesc despre această hărnicie în amănunt și fără stinghereală, deși s-ar părea că-mi aduc laude mie însumi, pentru ca aceia dintre urmașii mei care vor citi să afle foloasele acestei virtuți, văzând din întregul cuprins al celor de față ce roade bune a avut pentru mine.

George Webb își găsise o prietenă care i-a împrumutat bani ca să-și răscumpere contractul de la Keimer și acum venise la noi să-și ofere serviciile ca ajutor de tipăritor. Pentru moment nu puteam să-l angajăm, dar am făcut prostia de a-i spune în taină că intenționam să scot curând o gazetă și că atunci i-aș putea da de lucru. Speranțele mele de reușită, i-am spus eu, se întemeiau pe faptul că singurul ziar din oraș[71], tipărit de Bradford, era lipsit de valoare, prost administrat, fără interes pentru cititori și totuși bănos pentru tipograf; mă gândeam deci că un ziar bun nu putea să nu găsească cumpărători. I-am cerut lui Webb să nu pomenească nimic despre gazetă, dar el i-a spus lui Keimer, care imediat, ca să mi-o ia înainte, a publicat anunțuri că va scoate în curând un ziar, la care urma să lucreze și Webb. Treaba asta m-a înfuriat și, ca răspuns, căci deocamdată nu puteam încă scoate ziarul nostru, am scris câteva articole amuzante pentru cel al lui Bradford, sub numele de BUSY BODY[72], pe care Breintnal le-a continuat apoi timp de câteva luni. În acest fel atenția publicului s-a

fixat asupra gazetei lui Bradford, și nimeni n-a mai dat atenție planurilor lui Keimer, pe care noi le luam în râs și le zeflemiseam. El începu totuși publicarea și, după trei trimestre de apariție, cu cel mult nouăzeci de abonați, mi-l oferi mie pe nimica toată, iar eu, fiind pregătit în acest scop, l-am preluat îndată și, în câțiva ani, a devenit foarte avantajos pentru mine{73}.

Observ că sunt înclinat să vorbesc la singular, deși tovărășia noastră continua încă; motivul poate fi acela că, de fapt, întreaga conducere a atelierului îmi revenea mie. Meredith nu știa zețărie, nu se pricepea la tipărit și rareori se afla nebăut. Prietenii mei deplângeau tovărășia mea cu el, dar eu ajunsesem să mă obișnuiesc.

Primele numere au fost cu totul deosebite de tot ce apăruse înainte în provincia noastră: caractere mai bune și mai bine imprimate, iar câteva note curajoase, scrise de mine cu privire la disputa ce avea loc pe atunci între guvernatorul Burnet și Adunarea din Massachusetts, au făcut o anumită impresie asupra cetățenilor de seamă și le-au dat prilejul să vorbească mult despre ziar și despre cel care îl tipărea; în câteva săptămâni, cu toții au devenit abonații noștri.

Exemplul lor a fost urmat de mulți, astfel că tirajul creștea necontenit. Iată deci unul din primele roade ale faptului că învățasem puțin să mâzgălesc hârtia; un altul a fost acela că oamenii de frunte, văzând acum o gazetă pe mâinile unuia care se pricepea să mânuiască și pana, au găsit cu cale să mă ajute și să mă încurajeze. Bradford continua să imprime hotărârile Adunării, legile și alte documente publice. Tipărise o notă a Camerei către guvernator într-un chip grosolan și neîndemânatic; noi am retipărit-o elegant și corect, trimițând câte un exemplar fiecărui deputat. Aceștia au observat deosebirea; faptul a întărit poziția amicilor noștri din Cameră și am fost numiți tipografi oficiali pentru anul următor.

Printre prietenii noștri din Cameră trebuie să-l amintesc pe domnul Hamilton, pomenit și mai sus, care se înapoiase din Anglia și ocupa un loc de deputat. M-a sprijinit mult cu acel prilej, ca și de numeroase ori mai târziu, continuându-și

patronajul până la moarte.{74}

Cam prin acea vreme domnul Vernon mi-a amintit de datoria pe care o aveam față de el, dar fără să mă grăbească. I-am scris o sinceră scrisoare de confirmare, rugându-l să mă păsuiască puțin, ceea ce a acceptat, și îndată ce am putut, i-am plătit banii cu dobândă și cu multe mulțumiri, astfel că acea greșeală a fost întrucâtva îndreptată.

Acum însă m-am pomenit cu alt necaz, la care nu m-aș fi așteptat niciodată. Tatăl lui Meredith, care urma să achite costul tipografiei noastre, așa cum făgăduise, nu putuse avansa decât o sută de lire, care fuseseră plătite; furnizorul mai avea de primit o sută de lire și, pierzându-și răbdarea, ne-a dat în judecată. Am depus o garanție, dar am înțeles că, dacă nu facem rost de bani la timp, cazul va ajunge curând în instanță și la executare, iar planurile noastre optimiste se vor prăbuși odată cu noi, căci presa și literele vor fi vândute pentru a achita datoria, poate cu nici jumătate din preț.

În această situație grea, doi prieteni adevărați, a căror bunăvoință n-am uitat-o și nici n-o voi uita vreodată cât timp voi avea ținere de minte, au venit la mine pe rând, fără să știe unul de celălalt și, fără ca eu să le-o cer, mi-au oferit să avanseze toți banii ce-mi trebuiau ca să pot prelua întregul atelier, dacă treaba se va putea face. N-ar fi vrut, însă, să rămân în tovărășie cu Meredith care, spuneau ei, era deseori văzut beat pe stradă sau jucând jocuri de noroc prin cârciumi, ceea ce ne compromitea bunul nume. Acești doi prieteni erau William Coleman și Robert Grace. Le-am spus că n-o puteam face atât timp cât mai era posibil ca Meredith și tatăl lui să-și îndeplinească partea lor din înțelegere, deoarece mă socoteam foarte îndatorat lor pentru ceea ce făcuseră și ar mai fi făcut de-ar fi fost în stare; dar, dacă până la urmă nu-și vor îndeplini obligațiile și va trebui să ne despărțim, mă voi considera liber să accept sprijinul prietenilor mei.

Astfel stăteau lucrurile de câtăva vreme, când i-am spus tovarășului meu: „Poate că tatăl tău e nemulțumit de partea ta în tovărășia noastră și nu dorește să avanseze pentru noi doi suma pe care ar avansa-o numai pentru tine. Dacă aceasta e

situația, spune-mi și voi lăsa totul pe seama ta, văzându-mi de alte treburi". „Nu", mi-a răspuns el, „tata într-adevăr este dezamăgit și într-adevăr nu poate plăti, iar eu nu vreau să-l necăjesc și mai mult. Văd că e o meserie pentru care nu sunt pregătit. Trebuia să fiu fermier și am făcut o mare prostie venind la oraș ca să ajung, la treizeci de ani, ucenic într-o altă meserie. Mulți galezi de-ai noștri vor să se așeze în Carolina de Nord, unde pământul e ieftin. Aș vrea să merg cu ei și să revin la vechea mea ocupație. Tu poți găsi prieteni care să te ajute. Dacă vrei să iei datoria asupra ta și să-i dai tatei suta de lire pe care a avansat-o, iar mie treizeci de lire și o șa nouă, ies din tovărășie și las totul în mâinile tale." Am primit propunerea lui, pe care îndată am și pus-o în scris, am semnat-o și am întărit-o. I-am dat apoi ce îmi ceruse și curând a plecat în Carolina, de unde mi-a trimis, în anul următor, două lungi scrisori, cuprinzând cea mai bună descriere făcută până atunci acelei regiuni, climei, pământului, agriculturii de acolo etc., căci la asemenea treburi era foarte priceput. Le-am tipărit în gazetă și au fost foarte bine primite de public.

Imediat după plecarea lui, am apelat la cei doi prieteni pomeniți mai sus, și cum nu voiam să arăt o preferință nedreaptă pentru vreunul din ei, am luat jumătate din ce mi se oferise de la unul, și jumătate de la celălalt; am plătit datoriile și am continuat munca pe cont propriu, anunțând că tovărășia mea cu Meredith luase sfârșit. Cred că acestea se întâmplau prin preajma anului 1729.

Cam în acea vreme era mare cerere printre locuitori pentru mai mulți bani de hârtie, căci în provincie nu se mai aflau decât 15.000 de lire în circulație, și acestea urmând a fi retrase în curând. Cei bogați se opuneau sporirii numărului lor, fiind împotriva banilor de hârtie în general, de teamă că s-ar putea deprecia, așa cum se întâmplase în Noua Anglie, păgubindu-i pe creditori. Discutasem această chestiune la clubul nostru, eu fiind în favoarea înmulțirii lor, căci eram convins că prima sumă, mică de altfel, emisă în 1723, adusese multe foloase – prin dezvoltarea comerțului, o mai largă întrebuințare a brațelor de muncă și sporirea numărului de

locuitori ai provinciei, deoarece acum vedeam locuite toate casele vechi, iar multe altele noi erau în construcție; pe când, așa cum îmi amintesc bine, la prima mea plimbare pe străzile Philadelphiei, atunci când hoinărisem mâncându-mi chifla, văzusem cele mai multe case din Walnut Street, între Second Street și Front Street, cu afișe pe ușă „De închiriat"; și multe la fel pe Chestnut Street și în alte părți, ceea ce mă făcuse să cred că locuitorii orașului îl părăsesc treptat.

Discuțiile noastre mă luminaseră atât de bine asupra acestui subiect, încât am scris și am tipărit o broșură anonimă, intitulată *Natura și necesitatea unei monede de hârtie*{75}. A fost în general bine primită de oamenii de rând, dar bogaților nu le-a plăcut, căci ea sporea și intensifica cererea de mai mulți bani, dar cum s-a întâmplat să nu aibă printre ei vreo pană în stare să răspundă, opoziția lor a slăbit iar chestiunea a obținut majoritatea în Cameră. Prietenii mei de acolo, apreciind că fusesem de un anumit folos, au găsit cu cale să mă răsplătească dându-mi comanda de tipărire a banilor – o treabă foarte avantajoasă și bine venită. Iată deci un alt câștig dobândit prin faptul că mă pricepeam puțin în ale scrisului.

Utilitatea banilor de hârtie a devenit cu timpul atât de vădită, încât prea puțini au mai pus-o la îndoială; astfel încât s-a ajuns curând la 55.000 lire, iar în 1739 la 80.000, după care, în timpul războiului{76}, suma a urcat la peste 350.000, însoțită fiind de o creștere necontenită a comerțului, construcțiilor și populației; acum însă, socotesc că există limite dincolo de care sporul ar putea fi dăunător.

Curând am obținut, prin prietenul meu Hamilton, dreptul de a tipări bani de hârtie pentru Newcastle – o altă treabă rentabilă, așa cum o vedeam eu pe atunci, căci lucrurile mărunte par mari celor aflați într-o situație modestă, iar pentru mine acestea erau cu adevărat avantajoase, după cum erau și foarte încurajatoare. Hamilton mi-a mai făcut rost de comenzi pentru tipărirea legilor și a hotărârilor oficiale, care au rămas în seama mea tot timpul cât m-am ocupat cu acest meșteșug.

Am deschis acum și o mică papetărie. Aveam acolo tot felul

de formulare tipărite, cele mai bune de pe la noi, fiind ajutat în această privință de prietenul meu Breintnal. Țineam de asemenea hârtie, pergament, cărticele ieftine etc. Un anume Whitemash, un zețar pe care-l cunoscusem la Londra, excelent meseriaș, a venit acum să se angajeze; era un om care lucra cu mine permanent și cu sârguință. Am luat și un ucenic, pe fiul lui Aquila Rose.

Treptat, am început să-mi plătesc datoriile pe care le făcusem la preluarea atelierului. Pentru a-mi întări creditul și reputația ca meseriaș, aveam grijă nu numai să fiu într-adevăr harnic și cumpătat, dar și să mă feresc de a crea impresii greșite; mă îmbrăcam simplu și nu eram văzut în localuri de distracție trândavă. Nu ieșeam niciodată la pescuit sau la vânătoare; o carte mă mai abătea când și când de la muncă, dar acest lucru era rar și tainic, și nu făcea vâlvă; iar ca să arăt că nu mă dau în lături de la niciuna din îndeletnicirile meseriei mele, uneori aduceam singur cu roaba hârtia pe care o cumpăram de la negustori. Fiind deci socotit un tânăr vrednic și muncitor, și plătind corect ceea ce cumpăram, eram îmbiat cu oferte de comercianți care importau papetărie; alții îmi propuneau să-mi furnizeze cărți, astfel că treaba mergea de minune. Între timp lui Keimer îi scădeau zilnic creditul și comenzile, până când, în cele din urmă, s-a văzut nevoit să-și vândă tipografia pentru a-și plăti creditorii. A plecat apoi în insula Barbados, unde a trăit câțiva ani în mare sărăcie.

Ucenicul său, David Harry, pe care îl instruisem eu cât timp am lucrat la Keimer, a cumpărat atelierul și s-a instalat tipograf la Philadelphia. La început mă temeam să nu am în el un rival puternic, căci avea prieteni foarte destoinici și cu multă trecere. I-am propus deci o tovărășie, pe care el însă, din fericire pentru mine, a respins-o cu dispreț. Era foarte mândru, se îmbrăca elegant, trăia cu mare cheltuială și petrecea deseori în oraș, astfel că a făcut datorii și și-a neglijat atelierul; drept care a rămas fără comenzi și, negăsind nimic altceva de făcut, s-a dus după Keimer în Barbados, luându-și tipografia cu el. Acolo ucenicul și-a angajat vechiul stăpân ca lucrător; au avut loc dese certuri între ei; Harry s-a înglodat

tot mai mult în datorii și până la urmă a fost nevoit să-și vândă literele și să se întoarcă la agricultură în Pennsylvania. Persoana care le cumpărase l-a angajat pe Keimer ca tipograf, dar după câțiva ani acesta a murit.

Nu mai aveam, așadar, niciun concurent la Philadelphia, în afară de cel vechi, Bradford, care era bogat și comod, scotea când și când unele tipărituri folosind lucrători ocazionali și nu se ocupa prea mult de atelier. Totuși, cum ținea și oficiul poștal, se considera că are mai multe ocazii de a afla noutăți, iar gazeta lui era socotită un mijloc mai bun de publicitate decât a mea; ca atare, primea mai multe anunțuri, ceea ce era un avantaj pentru el și o pierdere pentru mine. Într-adevăr, deși căpătam și trimiteam ziare prin poștă, publicul nu știa defel căci dacă izbuteam să trimit ceva, o făceam mituind pe curieri să ducă ziarele în secret, Bradford fiind destul de dușmănos ca să le interzică aceasta, ceea ce mi-a prilejuit un oarecare resentiment; am socotit purtarea lui atât de josnică încât, atunci când, mai târziu, am ajuns eu însumi șef de poștă, am avut grijă să nu fac niciodată la fel.

În tot acest răstimp am continuat să mănânc la Godfrey, care ocupa o parte din casă cu soția și copiii lui; luase o parte din atelier pentru a-și practica meseria de geamgiu, dar lucra puțin, fiind tot timpul cufundat în studiile sale matematice. Doamna Godfrey, care plănuia să mă însoare cu fiica unei rude de-a lor, folosea orice prilej ca să ne apropie unul de altul, până ce am început să-i fac fetei o curte serioasă, căci era într-adevăr o fată vrednică. Bătrânii mă încurajau invitându-mă mereu la cină și apoi lăsându-ne singuri până când, în cele din urmă, a sosit vremea explicațiilor. Doamna Godfrey a pus la cale micul nostru contract. I-am spus deci că mă așteptam să primesc, căsătorindu-mă cu fata, banii ce-mi mai lipseau pentru achitarea datoriei – cred că nu depășeau o sută de lire. Doamna Godfrey mi-a adus vorbă că părinții fetei nu aveau această sumă, la care am răspuns că ar putea lua bani de la casa de împrumut, ipotecându-și locuința. Răspunsul lor a fost, după câteva zile, că nu-și dau consimțământul la căsătorie; că, interesându-se la Bradford,

au aflat că meseria de tipograf nu este bănoasă, pentru că literele se uzează repede și trebuie înlocuite; că S. Keimer și D. Harry dăduseră faliment unul după altul și că în curând voi urma probabil și eu; și că, de aceea, nu voi mai fi primit la ei, iar fata va fi închisă în casă.

Nu știu dacă era într-adevăr o schimbare de atitudine sau numai un șiretlic, bazat pe presupunerea că noi doi înaintaserăm prea mult în dragoste pentru a da acum înapoi și că, prin urmare, ne vom căsători pe ascuns, ceea ce le-ar fi lăsat libertatea de a ne da numai ce voiau; dar eu, bănuind un șiretlic, m-am supărat și n-am mai dat pe acolo. Doamna Godfrey mi-a adus, după o vreme, vești mai favorabile despre atitudinea lor, căutând să mă apropie iar de ei; eu însă am declarat categoric că nu vreau să mai am de-a face cu acei oameni. Acest lucru n-a fost pe placul familiei Godfrey; ne-am certat, ei s-au mutat, lăsându-mă pe mine în toată casa, iar eu m-am decis să nu mai primesc alți locatari.

Dar cum această întâmplare îmi îndreptase gândurile spre însurătoare, m-am uitat împrejur și am început să fac cercetări în alte părți; am aflat însă curând că, meșteșugul de tipograf fiind în general socotit prea puțin bănos, nu mă puteam aștepta să găsesc o soție cu zestre, decât poate vreuna care altminteri nu mi-ar fi fost plăcută. Între timp acea greu de stăpânit pornire a tinereții m-a vârât adesea în legături cu femeile ușoare care îmi ieșeau în cale, legături însoțite de unele cheltuieli și de mari neajunsuri, pe lângă riscul permanent pe ca- re-l reprezentau pentru sănătatea mea prin vreo boală, temându-mă nespus de așa ceva, dar am avut mult noroc și am scăpat teafăr.

Continuasem să am legături de prietenie, ca între vecini și vechi cunoștințe, cu familia domnișoarei Read, unde eram bine văzut încă de pe vremea când locuiam în casa lor. Mă invitau adesea la ei și îmi cereau sfatul în anumite probleme, iar uneori reușeam să le fiu de folos. Regretam situația nefericită a sărmanei domnișoare Read, care era ades abătută și rareori veselă și se ferea de societate. Socoteam că purtarea mea ușuratică și nestatornică de la Londra fusese în mare

măsură cauza nefericirii ei, deși maică-sa avea bunăvoința de a-și lua vina asupra ei, căci împiedicase căsătoria înaintea plecării mele și insistase, în lipsa mea, asupra celeilalte partide. Dragostea noastră a reînviat, dar acum existau mari piedici în calea unei căsătorii. Cea veche era considerată nulă, căci se spunea că el mai are o soție în viață în Anglia, dar faptul nu putea fi dovedit cu ușurință din pricina depărtării; pe de altă parte, existau niște știri despre moartea lui, dar nu erau sigure. Iar apoi, chiar de-ar fi fost adevărate, el avea multe datorii, pe care succesorul său putea fi poftit să le plătească. Ne-am încumetat, totuși, în ciuda acestor greutăți, și am luat-o de soție la 1 septembrie 1730. Nu s-a produs niciunul din neajunsurile de care ne temeam; ea s-a dovedit o soție bună și credincioasă, ajutându-mă mult în treburile tipografiei. Am prosperat împreună și totdeauna ne-am străduit să ne facem fericiți unul pe celălalt. Am îndreptat astfel, cum am putut mai bine, acea mare greșeală din viața mea.

Cam prin aceeași vreme, clubul nostru reunindu-se nu într-un local, ci într-o cămăruță a domnului Grace destinată acestui scop, am făcut propunerea ca, întrucât foloseam adesea cărțile noastre în cercetările întreprinse pe felurite teme, ar fi folositor să le avem chiar la locul întâlnirilor și să le putem consulta la nevoie; astfel, strângându-le pe toate într-o bibliotecă comună, am putea, cât timp ne va plăcea să le ținem laolaltă, să ne bucurăm de avantajul de a folosi cărțile tuturor membrilor, ceea ce era aproape tot atât de util ca și când fiecare le-ar fi avut pe toate. Propunerea a fost găsită bună și acceptată, astfel că am umplut un colț al camerei cu cărțile de care ne puteam lipsi mai ușor. Nu erau atât de numeroase pe cât ne așteptam și, deși ne-au fost de mult folos, ivindu-se unele neajunsuri din cauza lipsei de grijă pentru ele, după vreun an colecția s-a desfăcut și fiecare și-a luat cărțile înapoi acasă.

După aceasta am inițiat primul meu proiect cu caracter public, cel al unei biblioteci cu abonament. Am alcătuit planul, l-am dat, pentru a fi pus în forma legală, marelui

nostru notar, Brockden, și cu ajutorul prietenilor de la club, am făcut rost de cincizeci de abonați, cu patruzeci de șilingi fiecare pentru început, plus zece șilingi anual pe o durată de cincizeci de ani, cât urma să ființeze asociația noastră. Am obținut apoi un act oficial de întemeiere, iar numărul membrilor a sporit la o sută. Aceasta a fost muma tuturor bibliotecilor cu abonament din America de Nord, atât de numeroase acum. A devenit ea însăși o instituție foarte importantă și continuă să crească. Aceste biblioteci au îmbunătățit vorbirea generală a americanilor, i-au făcut pe meșteșugarii și fermierii de rând tot atât de luminați ca și majoritatea gentilomilor din alte țări și au contribuit, poate, într-o anumită măsură, la hotărârea atât de neabătută cu care coloniile noastre și-au apărat privilegiile.

NOTĂ: Cele de până aici au fost scrise cu intenția exprimată la început și, ca atare, conțin câteva mici întâmplări de familie fără însemnătate pentru alții. Ceea ce urmează a fost scris mulți ani mai târziu, potrivit sfaturilor cuprinse în scrisorile de mai jos, și este așadar destinat publicului. Întreruperea s-a datorat evenimentelor legate de Revoluție.

Scrisoare de la domnul Abel James, cu note asupra vieții mele (primită la Paris)

„Iubite și stimate prietene,

Am avut deseori dorința de a-ți scrie, dar nu m-am putut împăca cu gândul că scrisoarea ar putea să cadă în mâinile englezilor și că vreun tipograf sau cine știe ce nepoftit ar putea publica o parte a conținutului ei, pricinuind astfel prietenului meu supărări, iar mie reproșuri.

Acum câtva timp mi-a căzut în mână, spre marea mea bucurie, vreo douăzeci și trei de file scrise de mâna ta, conținând o descriere a vieții și a neamurilor tale, destinată fiului tău și terminându-se cu anul 1730; era însoțită de niște note, scrise tot de mâna ta. Îți trimit o copie, cu speranța că ar putea exista un mijloc, dacă ai continuat-o până mai târziu, ca prima parte și restul să fie reunite; iar dacă n-ai continuat-o, nădăjduiesc să nu întârzii a o face, căci ce s-ar spune dacă bunul, omenosul și binevoitorul Ben Franklin și-ar lipsi prietenii și lumea de o lucrare atât de plăcută și de folositoare, o lucrare ce ar fi utilă și interesantă nu numai pentru câțiva, ci pentru milioane de oameni? Înrâurirea scrierilor de acest fel asupra minții celor tineri este foarte mare, și nicăieri nu mi-a părut ea mai vădită decât în însemnările prietenului meu. Aproape pe nesimțite, ea le insuflă tinerilor hotărârea de a se strădui să devină tot atât de buni și de remarcabili ca autorul. Dacă scrierile tale, de pildă, după publicare (și cred că nu se poate să nu fie așa) ar îndemna tineretul să egaleze hărnicia și cumpătarea anilor tăi tineri, ce binecuvântată ar fi pentru el o asemenea operă! Nu cunosc vreo altă persoană în viață, și nici chiar mai multe luate laolaltă, care să aibă putința ta de a insufla tineretului american un asemenea spirit de sârguință și de concentrare timpurie asupra muncii, economiei și cumpătării. Nu că aș considera lucrarea ca neavând vreun alt

merit sau folos pe lume, departe de mine așa ceva; dar primul dintre ele este atât de însemnat, încât știu că nimic nu-i poate sta alături.”

Arătând unui prieten scrisoarea de mai sus și notele ce o însoțeau, am primit de la el următorul răspuns:

Scrisoarea de la domnul Benjamin Vaughan

„Paris, 31 ianuarie 1783.

Mult stimate domn,

După ce am citit în întregime filele cu însemnări despre principalele întâmplări ale vieții dumneavoastră, restituite de prietenul dumneavoastră quaker{77}, v-am spus că vă voi trimite o scrisoare cuprinzând motivele pentru care cred că ar fi folositor să le completați și să le publicați conform dorinței lui. Diferite treburi m-au împiedicat câtva timp să scriu această scrisoare, și nici nu știu dacă ea va justifica așteptările; dar, întâmplându-se să am acum răgazul necesar, o voi scrie, pentru că fac astfel un lucru interesant și instructiv măcar pentru mine însumi; dar cum termenii pe care sunt înclinat să-i întrebuințez pot ofensa o persoană cu felul de a fi al dumneavoastră, vă voi scrie așa cum m-aș adresa oricărei alte persoane tot atât de ilustră și valoroasă, dar mai puțin modestă. I-aș spune deci – Stimate domn, solicit povestirea vieții dumneavoastră din următoarele motive:

Această povestire este atât de remarcabilă încât, dacă nu o relatați dumneavoastră, cu siguranță o va face altcineva și, poate, în chip pe atât de dăunător pe cât ar putea acest lucru să fie util dacă l-ați întreprinde dumneavoastră. Mai mult, ea ar înfățișa un tablou al situației interne a țării dumneavoastră care va atrage spre ea coloniști cu sufletul plin de bărbăție și virtute. Și, ținând seama de dorința cu care ei caută să afle asemenea informații ca și de marea dumneavoastră reputație, nu cunosc o altă publicitate mai eficace decât cea cuprinsă în

biografia dumneavoastră. Tot ceea ce vi s-a întâmplat dumneavoastră se leagă în amănunt de moravurile și situația unui popor în plină înaintare și nu cred, în această privință, că scrierile lui Cezar și Tacit pot fi mai interesante pentru un adevărat judecător al firii și societății omenești. Dar acestea, stimate domn, sunt motive minore, după părerea mea, în comparație cu prilejul oferit de biografia dumneavoastră pentru formarea unor oameni de seamă în viitor; iar, îmbinată cu Arta Virtuții[78] (pe care aveți de gând s-o publicați), pentru perfecționarea trăsăturilor morale individuale și, în consecință, pentru fericirea generală, atât cea publică cât și cea de familie. Aceste două scrieri la care m-am referit vor da, mai ales, o minunată pildă și rânduială de autoinstruire. Școala și alte mijloace de educație pornesc totdeauna de la principii greșite și constituie o mașinărie greoaie îndreptată către un țel fals; a dumneavoastră, însă, este simplă, iar țelul este întemeiat; iar cât timp părinții și tineretul sunt lipsiți de alte mijloace de a aprecia și a se pregăti pentru un drum chibzuit în viață, dezvăluirea dumneavoastră că acest drum stă la îndemâna multor oameni va fi de neprețuit! Influența exercitată asupra firii omenești târziu în cursul vieții nu este numai o influență târzie, ci și o influență slabă. Căci în tinerețe ne formăm principalele deprinderi și prejudecăți, în tinerețe luăm hotărâri cu privire la profesie, preocupări și căsătorie. În tinerețe, deci, se dă orientarea, în tinerețe educăm chiar și generația următoare, în tinerețe se hotărăște caracterul particular și public al cuiva, iar cum viața se întinde numai între tinerețe și bătrânețe, ea ar trebui să înceapă deplin încă din anii tineri și, mai cu seamă, înainte de a ne fixa asupra principalelor noastre țeluri. Însă biografia dumneavoastră nu arată numai cum să te autoinstruiești, ci și cum să te instruiești pentru a deveni înțelept; căci, și cel mai înțelept om va fi luminat și se va perfecționa cunoscând în amănunt conduita unui alt înțelept. Și de ce ar fi oare lipsiți de asemenea sprijin oamenii mai slabi atunci când vedem că, încă din străfundul vremilor, specia noastră orbecăie în întuneric, aproape fără niciun fel de călăuză? Arătați-le deci,

stimate domn, atât copiilor cât și părinților, ce multe rămân încă de făcut și îndemnați-i pe toți cei înțelepți să devină ca dumneavoastră, iar pe ceilalți să devină înțelepți. Văzând cât de crud se pot purta cu neamul omenesc politicienii și războinicii, și cât de absurzi pot părea oamenii de seamă celor care îi cunosc, ar fi instructiv să observăm o mai mare răspândire a manierelor pașnice și smerite și să constatăm că un om poate fi în același timp mare și totuși blajin, un exemplu demn de invidiat și totuși o persoană agreabilă.

Micile întâmplări personale pe care de asemenea le veți relata vor fi de mare folos, căci avem trebuință, mai presus de orice, de reguli de purtare prudentă în treburile zilnice, și este interesant de văzut cum ați acționat dumneavoastră în aceste împrejurări. Vom avea deci un fel de cheie a vieții, ce va lămuri multe chestiuni care trebuie să fie cândva lămurite tuturor oamenilor, pentru a le da prilejul să devină înțelepți prin prevedere. Cel mai bun lucru, în lipsa unei experiențe proprii, este să poți lua cunoștință de întâmplările altora, expuse într-o formă atrăgătoare; iar aceasta o va face cu siguranță pana dumneavoastră; felul cum v-ați condus treburile va avea neîndoios un izbitor aer de simplicitate sau de importanță; și sunt încredințat că ați făcut-o tot atât de original ca în cazul unei discuții publice sau filosofice; căci există oare ceva mai demn de experimentare și sistematizare decât viața omenească?

Unii oameni sunt virtuoși din neștiință, alții fac speculații fantastice, iar alții sunt iscusiți în scopuri necinstite; dumneavoastră, însă, stimate domn, ne veți da în această scriere numai pilde care să fie, în același timp, bune, înțelepte și practice. Relatarea vieții dumneavoastră (întrucât presupun că paralela pe care o fac cu doctorul Franklin se va menține nu numai în privința omului ci și a trecutului său personal) va arăta că nu vă rușinați de obârșia pe care o aveți – un lucru cu atât mai însemnat cu cât dumneavoastră dovediți că obârșia nu este nicidecum o premisă necesară pentru fericirea, meritele sau celebritatea cuiva. Iar cum niciun țel nu poate fi atins fără anumite mijloace, vom constata, stimate domn, că

dumneavoastră înșivă ați întocmit un plan care să vă permită să ajungeți om de seamă; totodată, însă, vom afla că, deși faptul este măgulitor, mijloacele sunt simple, dictate de înțelepciune, și depind de firea, destoinicia, concepția și conduita celui în cauză. Un alt lucru pe care îl veți demonstra este acela că fiecare om trebuie să știe să aștepte clipa când va apărea pe scena lumii. Interesul nostru fiind puternic concentrat asupra acestei clipe, suntem înclinați să uităm că alte clipe vor veni după cea dintâi și, în consecință, că omul trebuie să-și fixeze conduita pentru o viață întreagă. Acest lucru pare să se fi aplicat vieții pe care ați trăit-o, iar momentele ei trecătoare au fost prilejuri de mulțumire și delectare, în loc să fie chinuite de nerăbdare prostească sau de păreri de rău. O asemenea conduită este lucru ușor pentru cei ce reușesc, urmând pildele altor oameni cu adevărat mari – la care răbdarea este atât de des principala trăsătură de caracter – să îmbine virtutea cu propria lor natură. Prietenul dumneavoastră quaker, stimate domn (și aici din nou voi presupune că persoana despre care scriu se aseamănă doctorului Franklin) v-a lăudat economia, munca harnică și cumpătarea, pe care le socotește un model pentru întregul tineret dar, ciudat lucru, a uitat să menționeze firea dumneavoastră modestă și dezinteresată, fără de care n-ați fi putut vreodată aștepta clipa propășirii, împăcându-mă, între timp, cu situația existentă; iar aici găsim o convingătoare lecție despre sărăcia gloriei și despre importanța unei bune ordonări a vieții noastre spirituale. Dacă acest prieten ar fi cunoscut la fel de bine ca mine natura reputației dumneavoastră, v-ar fi spus: Scrierile și faptele dumneavoastră trecute vor atrage atenția asupra *Biografiei* și asupra *Artei Virtuții*, iar *Biografia* și *Arta Virtuții*, la rândul lor, vor atrage atenția asupra celor dintâi. Acesta este unul din avantajele de care se bucură oamenii multilaterali și care scoate mai mult în evidență toate însușirile lor, fiind cu atât mai folositor cu cât se poate ca multora să le lipsească, mai curând decât timpul sau dorința, mijloacele de a-și îndruma mintea și caracterul.

Mai am o ultimă observație, stimate domn, care va arăta

folosul adus de povestirea vieții dumneavoastră, ca simplă scriere biografică. Lucrările de acest fel par să nu prea mai fie la modă, și totuși sunt foarte necesare; iar a dumneavoastră se poate dovedi deosebit de utilă prin aceea că prilejuiește o comparație cu viețile anumitor ticăloși și intriganți notorii sau cu cele ale unor anahoreți ridicoli și scriitorași înfumurați. Dacă va încuraja publicarea altor opere de același fel și va face un mai mare număr de oameni să trăiască o viață vrednică de povestit în scris, ea va fi mai valoroasă decât toate *Viețile* lui Plutarh luate împreună.

Dar ostenind a-mi tot imagina un personaj ale cărui însușiri să corespundă unui singur om pe lume, fără să-i aduc acestuia laudele cuvenite, îmi voi încheia scrisoarea, mult stimate domnule Franklin, cu o solicitare personală adresată chiar dumneavoastră. Aș dori deci foarte mult să arătați lumii adevăratele dumneavoastră trăsături de caracter, căci conflictele din viața publică ar putea altfel duce la prezentarea lor într-o lumină falsă sau denaturată. Având în vedere vârsta dumneavoastră înaintată, firea dumneavoastră prevăzătoare și felul dumneavoastră caracteristic de a gândi, este improbabil ca altcineva să cunoască îndeajuns faptele vieții dumneavoastră sau intențiile cugetului dumneavoastră. Pe lângă toate acestea, uriașa mișcare revoluționară a epocii în care trăim va îndrepta neapărat atenția noastră asupra autorului, și când cititorul va găsi în ea referiri la principii de virtute, va fi foarte important să se vadă că acestea au avut într-adevăr o anumită înrâurire; iar cum propriul dumneavoastră caracter va fi mai întâi supus cercetării, se cuvine (chiar și pentru urmările avute asupra întinsei dumneavoastră țări în plină ridicare, ca și asupra Angliei și întregii Europe) ca el să se dovedească respectabil și mereu același. Întotdeauna am considerat că, pentru propășirea fericirii omenești, este necesar să se arate că omul nu este, nici chiar în ziua de azi, un animal înrăit și odios; mai mult, că o bună îndrumare îl poate corecta mult. Din același motiv, în mare măsură, aș dori să văd formată părerea că, printre indivizii speciei noastre, sunt și caractere frumoase, căci din

clipa în care toți oamenii, fără excepție, s-ar considera abandonați răului, cei buni își vor înceta strădaniile, socotite zadarnice, și vor gândi poate să intre și ei în încăierarea vieții sau măcar să-și asigure un trai confortabil pentru sine. Așadar, mult stimate domn, începeți cât mai grabnic această lucrare; arătați-vă destoinic așa cum sunteți, cumpătat așa cum sunteți, și, mai presus de toate, arătați-vă ca un om care din fragedă copilărie a iubit dreptatea, libertatea și buna înțelegere într-o asemenea măsură încât a fost cu totul firesc și consecvent din partea sa să acționeze așa cum noi toți v-am văzut acționând în ultimii șaptesprezece ani. Faceți-i pe englezi nu numai să vă respecte, dar chiar să vă îndrăgească, căci apreciind anumite persoane individuale din țara dumneavoastră natală, vor ajunge să aprecieze și această țață; iar compatrioții dumneavoastră, văzându-se apreciați de englezi, vor ajunge să aprecieze Anglia. Lărgiți chiar și mai mult preocupările dumneavoastră și nu vă limitați la cei care vorbesc englezește ci, după ce ați rezolvat atâtea probleme de ordin natural și politic, reflectați la îndreptarea întregului neam omenesc.

Întrucât n-am citit nimic din viața dumneavoastră, ci cunosc doar omul care a trăit-o, scriu acestea oarecum la întâmplare. Sunt încredințat, totuși, că biografia și tratatul de care am vorbit aici (despre *Arta Virtuții*) vor împlini neîndoielnic așteptările mele, și cu atât mai mult dacă veți binevoi să țineți seama de cele câteva păreri expuse mai sus. Iar de se vor dovedi neizbutite în tot ce așteaptă de la ele un fervent admirator al dumneavoastră, veți fi creat, cel puțin, scrieri interesante pentru spiritul uman; căci cel ce reușește să dea omului un sentiment de plăcere pură, nevătămătoare adaugă mult laturii frumoase a unei vieți altminteri prea întunecată de neliniște și prea ades chinuită de durere.

Nădăjduind, așadar, că veți da ascultare rugăminții ce vă adresez în această scrisoare, am cinstea de a rămâne, mult stimate domn etc. etc.

(semnat) *BENJ. VAUGHAN*.”

Continuarea relatării vieții mele, începută la Passy, lângă Paris, în anul 1784.

A trecut câtva timp de la primirea scrisorilor de mai sus, dar am fost prea ocupat până acum pentru a mă putea gândi la îndeplinirea cererii pe care acestea o conțin. Și apoi, aș putea scrie mult mai bine dacă m-aș afla acasă, printre hârtiile mele, care mi-ar sprijini memoria și m-ar ajuta să verific unele date; dar cum întoarcerea mea rămâne nesigură, iar eu am puțin răgaz în clipa de față, mă voi strădui să îmi amintesc și să pun pe hârtie ce va fi cu putință, și dacă mai trăiesc și ajung acasă, voi face acolo corectările și îmbunătățirile cuvenite.

Neavând aici nicio copie a celor deja relatate, nu mai știu dacă am descris mijloacele pe care le-am folosit pentru a întemeia biblioteca publică din Philadelphia, care, de la începuturi modeste, a ajuns acum atât de cuprinzătoare; țin însă minte că am ajuns până în preajma acestui eveniment (1730). Voi începe deci cu relatarea lui, care poate fi scoasă dacă se va constata că a fost deja scrisă.

În vremea când m-am stabilit în Pennsylvania, nu se afla nicio librărie bună în colonii la sud de Boston. La New York și Philadelphia tipografii erau de fapt papetari; ei nu vindeau decât hârtie, calendare, balade populare și câteva cărți de școală. Amatorii de lectură erau nevoiți să-și comande cărțile tocmai din Anglia. Membrii clubului JUNTO aveau fiecare câte o mică bibliotecă. Părăsiserăm berăria unde ne întâlneam la început și închiriaserăm o încăpere ca local pentru club. Am propus apoi să ne aducem toți cărțile în acea încăpere, unde nu numai că ne vor sta la îndemână pentru consultare în timpul discuțiilor noastre, dar vor fi de folos tuturor, fiecare dintre noi având dreptul să le împrumute pe cele pe care dorea să le citească acasă. Așa am și făcut, iar câtva timp am fost foarte mulțumiți.

Văzând avantajele acestei mici colecții, am propus să prilejuim și altora folosul dobândit prin lectură și să înființăm o bibliotecă publică pentru abonați. Am schițat planul și regulamentul de trebuință și am angajat un notar priceput, pe domnul Charles Brockden, să pună totul în forma unui contract de semnat, prin care fiecare semnatar se angaja să plătească o anumită sumă de bani pentru prima cumpărare de cărți, iar apoi o cotă anuală pentru mărirea colecției. Atât de puțini cititori eram pe atunci în Philadelphia, și cei mai mulți dintre noi atât de săraci, încât de-abia am reușit, cu mari strădiuințe, să găsesc cincizeci de persoane, în majoritate tineri meseriași, dispuși să dea în acest scop patruzeci de șilingi fiecare, iar apoi zece șilingi pe an. Iată deci cu ce mic fond am început. S-au importat cărțile, iar biblioteca era deschisă o zi pe săptămână pentru împrumut către abonați, care se angajau în scris să plătească de două ori valoarea dacă nu vor înapoia cărțile la timp. Instituția noastră și-a dovedit curând utilitatea, fiind instalată și în alte orașe și provincii. Bibliotecile s-au mărit prin donații, lectura a ajuns la modă, iar oamenii, neavând distracții publice care să-i abată de la studiu, s-au apropiat mai mult de cărți; în câțiva ani erau socotiți de către străini a fi mai instruiți și mai inteligenți decât sunt în general semenii lor din alte părți ale lumii.

Când ne pregăteam să semnăm sus-amintitul contract, care ne angaja pe noi și pe urmașii noștri pe o durată de cincizeci de ani, domnul Brockden, notarul, ne-a spus: „Sunteți oameni tineri, dar este îndoielnic că vreunul dintre dumneavoastră va apuca sfârșitul perioadei înscrise în acest contract.” O parte dintre noi, totuși, suntem încă în viață; câțiva ani mai târziu însă contractul a fost anulat printr-un alt document, care dădea instituției un statut legal perpetuu.

Obiecțiile și ezitările cu care eram primit când solicitam abonamente m-au făcut curând să simt cât de nepotrivit este să apari ca inițiator al vreunui proiect util, care ți-ar putea cât de cât ridica reputația deasupra celei a vecinilor tăi, atunci când ai nevoie de sprijinul lor pentru a înfăptui acel proiect. De aceea m-am tras cât mai deoparte, prezentând totul ca

fiind inițiat de un grup de prieteni, care mă rugaseră să propun acest plan persoanelor considerate a fi iubitoare de citit. Astfel treaba a mers mai ușor; am procedat apoi la fel și în alte prilejuri și, având în vedere desele mele reușite, pot recomanda cu căldură această metodă. Micul sacrificiu de vanitate pe care îl faci acum va fi din belșug compensat mai târziu. Iar dacă o vreme nu se știe cu siguranță al cui este meritul, cineva încă mai vanitos decât tine se va vedea încurajat să-l pretindă el, și atunci invidia însăși va fi gata să-ți facă dreptate, smulgându-i meritul uzurpat și înapoindu-l celui căruia îi revine de drept.

Această bibliotecă mi-a dat posibilitatea să mă cultiv prin studiu permanent, căruia îi rezervam o oră sau două în fiecare zi, reușind astfel să îndrept într-o anumită măsură lipsa acelei învățături înalte căreia tata mă hărăzise cândva. Lectura era singura distracție pe care mi-o îngăduiam. Nu-mi iroseam timpul prin cârciumi, cu jocuri de noroc sau petreceri de vreun alt fel, iar în meseria mea continuam să dovedesc o silință pe cât de neobosită, pe atât de necesară. Eram dator pentru atelier, urma să am curând copii de crescut și trebuia să concurez cu alți doi tipografi, stabiliți în oraș înaintea mea. Situația devenea, totuși, zi după zi mai ușoară pentru mine. Iar întrucât continuam să fiu un om cumpătat și îmi aminteam cum tata, printre sfaturile ce mi le dădea în copilărie, repeta adesea un proverb al lui Solomon: „Dacă vezi un om iscusit în lucrul lui, acela poate sta lângă regi, nu lângă oamenii de rând”, socoteam silința drept o cale spre avuție și distincție, lucru ce m-a încurajat, deși nu mă gândeam că într-adevăr voi sta lângă regi, ceea ce totuși s-a întâmplat, căci am stat lângă cinci, și am avut chiar onoarea de a mă așeza cu unul – regele Danemarcei – la masă.{79}

Există un proverb englezesc care spune: „Cel care vrea să propășească, cu nevasta să se sfătuiască.” Am avut norocul să mă însor cu o femeie tot atât de înclinată spre hărnicie și cumpătare ca și mine, care mă ajuta voioasă în meserie, îndoind și cosând broșurile, servind în prăvălie, cumpărând zdrențe vechi pentru fabricarea hârtiei etc. etc. Nu țineam

slugi inutile, masa noastră era simplă și frugală, iar mobila dintre cele mai ieftine. De pildă, mult timp nu aveam dimineața decât lapte cu pâine (fără ceai), mâncându-l într-o strachină de doi penny, cu o lingură de tinichea. Dar observați cum pătrunde luxul în casa omului și câștigă teren în ciuda principiilor: fiind chemat într-o dimineață la micul dejun, am găsit pe masă un castron de porțelan și o lingură de argint! Fuseseră cumpărate de soția mea, fără să știu eu, și costaseră enorma sumă de douăzeci și trei de șilingi; n-a avut altă scuză sau justificare decât aceea că își închipuise că soțul ei merita o lingură de argint și un castron de porțelan, ca oricare dintre vecinii noștri. Aceasta a fost prima ivire a porțelanului și argintăriei în căminul nostru; mai târziu, în decursul anilor, pe măsură ce am devenit mai avuți, au sporit și ele, ajungând treptat la mai multe sute de lire.

Fusesem crescut în credința religioasă a prezbiterienilor[80], și cu toate că unele dogme ale acestei credințe, cum ar fi „poruncile eterne ale lui Dumnezeu”, „predestinarea”, „osânda veșnică” și altele îmi păreau de neînțeles, iar altele le socoteam îndoielnice și de timpuriu am început să lipsesc de la adunările publice ale sectei – duminica fiind ziua mea de studiu –, n-am fost niciodată lipsit de anumite principii religioase. Niciodată nu m-am îndoit, bunăoară, că există un Dumnezeu; că el a creat lumea și o conduce prin providența sa; că fapta cea mai plăcută lui Dumnezeu este să faci bine semenilor tăi; că sufletele noastre sunt nemuritoare și că toate fărădelegile vor fi pedepsite, iar toate virtuțile răsplătite, fie acum fie în viața de apoi. Vedeam în aceste lucruri fundamentale oricărei religii, și cum ele se găseau în toate credințele existente în țara noastră, le respectam pe toate, deși în măsură diferită, după felul cum erau amestecate cu alte precepte care, departe de a inspira, încuraja sau întări simțul moral, slujeau mai ales să ne despartă și să ne învrăjbească unul cu altul. Acest respect pentru toate credințele, ca și părerea că și cea mai rea are unele roade bune, mă făcea să evit orice afirmații care ar fi putut tinde să deprecieze buna părere pe care un altul o avea despre propria sa religie; iar

cum populația noastră se înmulțea și necontenit se simțea nevoia unor noi lăcașuri de rugăciune, care erau de regulă construite prin contribuție voluntară, niciodată nu mi-am refuzat obolul în asemenea scopuri, indiferent de secta ce mi-l solicita.

Deși doar rareori participam la slujbe religioase, continuam să am o părere bună despre rostul și utilitatea lor, când se desfășurau în chipul cuvenit, și îmi plăteam regulat subscripția anuală pentru întreținerea singurului preot și a singurei case de rugăciuni prezbiteriene din Philadelphia. Preotul îmi făcea uneori câte o vizită prietenească și mă îndemna să asist la slujbele lui, uneori reușind să mă convingă – m-am dus chiar și cinci duminici la rând. Dacă l-aș fi socotit bun predicator, aș fi continuat poate, în ciuda faptului că îmi foloseam răgazul duminical pentru studiu; dar predicile lui erau mai ales dispute polemice sau explicări ale unor doctrine specifice ale sectei noastre și îmi păreau foarte seci, neinteresante și nelămuritoare, căci nu insuflau niciun singur principiu moral, țintind parcă îndeosebi să ne facă prezbiterieni mai curând decât buni cetățeni.

În cele din urmă și-a ales ca temă un verset din capitolul 4 al Epistolei lui Pavel către Filipeni – „Mai departe, fraților, câte sunt adevărate, câte sunt de cinste, câte sunt drepte, câte sunt curate, câte sunt de iubit, câte sunt cu nume bun, orice virtute și orice laudă, la acestea să vă fie gândul.” Îmi închipuiam că dintr-o predică pe această temă nu puteam rămâne fără anumite învățături morale. Dar el s-a mărginit să trateze numai cinci puncte, cele avute în vedere de apostol: 1. Ținerea cu sfințenie a zilei de duminică; 2. Citirea cu râvnă a Sfintei Scripturi; 3. Cuvenita participare la serviciul religios; 4. Luarea împărtășaniei; 5. Respectul cuvenit slujitorilor Domnului. Erau, desigur, lucruri bune, dar cum nu constituiau felul de lucruri bune pe care îl așteptam de la acea predică, mi-am pierdut nădejdea că le-aș mai putea întâlni în vreo alta, mi s-a făcut lehamite și nu m-am mai dus la predicile lui. Cu câțiva ani înainte (în 1728) scrisesem o mică Liturghie, un fel de rugăciune pentru folosința mea personală – intitulată

Principii de credință și fapte de religie[81]. Am revenit la ea și nu m-am mai dus la adunări religioase publice. Purtarea mea poate fi socotită condamnabilă, dar mă opresc aici, fără a mai încerca să o justific, căci scopul meu de acum este să prezint faptele, iar nu să caut scuze pentru ele.

Cam prin vremea aceea am conceput un plan îndrăzneț și anevoios de atingere a perfecțiunii morale. Voiam să trăiesc fără a săvârși niciodată nicio greșeală; voiam să înving toate relele spre care m-ar fi putut împinge fie înclinația mea firească și obișnuința, fie cei din jurul meu. Întrucât știam, sau credeam că știu, ce înseamnă binele și răul, nu vedeam de ce n-aș fi putut urma mereu calea binelui, evitând-o pe cealaltă. Dar mi-am dat curând seama că îmi asumasem o sarcină mai grea decât bănuisem. În timp ce căutam să mă feresc de o greșeală, adesea cădeam pe neașteptate în alta; obișnuința profita de clipele de neatenție, iar înclinația se dovedea uneori mai puternică decât rațiunea. Am tras în cele din urmă concluzia că simpla convingere speculativă potrivit căreia este în folosul nostru să ne dovedim virtuoși nu e de ajuns pentru a ne împiedica să greșim și că trebuie să lepădăm obiceiurile contrare și să dobândim altele bune, înainte de a ne putea bizui câtuși de puțin pe corectitudinea constantă, neabătută a conduitei noastre. În acest scop am conceput, așadar, următoarea metodă.

Diversele enumerări de virtuți morale întâlnite de mine prin lecturi erau mai mult sau mai puțin cuprinzătoare, după cum autorii lor includeau în această categorie mai multe sau mai puține noțiuni. Cumpătarea, de pildă, era limitată de unii la mâncare și băutură, pe când alții o interpretau ca însemnând moderație în oricare altă plăcere, poftă, înclinație sau pasiune, trupească sau sufletească, până și în ambiție sau zgârcenie. Pentru claritate, am preferat să folosesc un număr mai mare de denumiri cu mai puține idei legate de fiecare, decât denumiri puține cu mai multe idei subsumate, și astfel am cuprins sub treisprezece nume de virtuți tot ce mi se părea în acea vreme necesar sau de dorit, adăugând la fiecare un scurt precept, care exprima deplin înțelesul ce i-l dădeam eu.

Iată aceste nume de virtuți, cu preceptele respective:

1. CUMPĂTAREA

Să nu mănânci până la ghiftuire; să nu bei până la amețeală.

2. TĂCEREA

Să nu spui decât ceea ce poate folosi altora sau ție însuți; să te ferești de conversația ușuratică.

3. RÂNDUIALA

Să-ți așezi fiecare lucru la locul lui; să-ți îndeplinești fiecare treabă la timpul ei.

4. HOTARÂREA

Să te hotărăști a face ceea ce trebuie; să înfăptuiești negreșit ceea ce ai hotărât.

5. ECONOMIA

Să nu cheltuiești decât pentru a face bine altora sau ție însuți; deci, să nu irosești nimic.

6. SILINȚA

Să nu pierzi timpul; să faci mereu ceva folositor; să renunți la orice acțiuni inutile.

7. SINCERITATEA

Să nu te folosești de înșelăciuni dăunătoare; să cugeți drept și neprihănit; și dacă vorbești, să vorbești ca atare.

8. DREPTATEA

Să nu nedreptățești pe nimeni făcându-i vreun neajuns sau omițând să-i dai ce i se cuvine.

9. STĂPÂNIREA DE SINE

Să te ferești de extreme; să te străduiești a nu te lăsa ofensat de insulte pe cât crezi că merită.

10. CURĂȚENIA

Să nu îngădui nicio lipsă de curățenie a corpului, a veșmintelor sau a locuinței.

11. SENINĂTATEA

Să nu te lași tulburat de nimicuri sau de întâmplări obișnuite ori inevitabile.

12. CASTITATEA

Rareori să folosești dragostea în alte scopuri decât cele ale sănătății și procreării, și niciodată până la prostire, moleșire sau până la vătămarea liniștei sau reputației tale ori a altuia.

13. UMILINȚA

Imită-i pe Iisus și Socrate.

Intenția mea fiind să dobândesc *obișnuința* tuturor acestor virtuți, socoteam că ar fi bine să nu-mi împart atenția încercând să îndeplinesc totul dintr-o dată, ci să mi-o concentrez pe rând asupra fiecăreia dintre ele, astfel încât, însușindu-mi mai întâi una, să trec apoi la alta, și așa mai departe, până la cea de-a treisprezecea; și cum era de presupus că stăpânirea unora dintre aceste virtuți va înlesni

însușirea altora, le-am înșiruit în ordinea arătată mai sus. Mai întâi *Cumpătarea*, căci ea îți dă acea minte limpede și calmă atât de necesară când trebuie să fii mereu atent și să te păzești de atracția necontenită a vechilor obișnuințe și de presiunea permanentă a feluritelor tentații. Odată dobândită și întărită aceasta, *Tăcerea* devine mai ușoară; iar întrucât doream să câștig și cunoștințele odată cu căpătarea acestor virtuți, și cum în conversație aceasta se înfăptuiește prin folosirea mai mult a urechilor decât a limbii, țineam să mă dezbar de obiceiul pe care începusem să-l prind de a flecări și a mă deda la glume și jocuri de cuvinte, obicei care mă făcea plăcut doar unei tovărășii ușuratice, astfel că am pus *Tăcerea* pe locul al doilea. Socoteam că aceasta, ca și următoarea, *Rânduiala,* îmi vor asigura mai mult timp pentru planul și studiile mele. Hotărârea, odată devenită obișnuință, mă va întări în strădaniile de a stăpâni toate celelalte virtuți, pe când *Economia* și *Silința* mă vor ajuta să plătesc restul datoriei și, aducându-mi belșug și independență, vor face mai ușoară practicarea *Sincerității* și *Dreptății* etc. etc. Gândindu-mă apoi că, potrivit sfatului dat de Pitagora în ale sale *Versuri de aur*{82}, era necesar un control zilnic, am născocit următoarea metodă de verificare.

Mi-am făcut un caiețel, în care am rezervat câte o pagină pentru fiecare virtute. Cu cerneală roșie am tras șapte coloane, câte una pentru fiecare zi din săptămână, și le-am însemnat cu inițialele zilelor respective. Pe orizontală am tras treisprezece linii roșii, însemnând capătul fiecărui rând cu inițiala câte unei virtuți; pe aceste rânduri, în coloana potrivită, urma să notez cu puncte negre toate greșelile pe care, controlându-mă, constatam că le săvârșisem în ziua aceea{83}.

Forma paginilor

CUMPĂTAREA							
SĂ NU MĂNÂNCI PÂNĂ LA GHIFTUIRE, SĂ NU BEI PÂNĂ LA AMEAȚEALĂ							
	D[80]	L	M	M	J	V	S
C							
T	*	*		*		*	
R	**	*	*		*	*	*
H			*			*	
E		*			*		
S			*				
S							
D							
S							
C							
S							
C							
U							

D[80] – După calendarul englez, duminica este prima zi a săptămânii.

M-am hotărât să dau în fiecare săptămână o atenție deosebită câte unei virtuți. Astfel, în prima săptămână, grija mea de seamă era să mă feresc de cel mai mic păcat împotriva *Cumpătării*, lăsând celelalte virtuți oarecum în voia soartei și notând în fiecare seară greșelile de peste zi. Astfel, dacă în prima săptămână reușeam să păstrez nepunctat primul rând, însemnat cu C, consideram obișnuința acelei virtuți atât de întărită, iar contrariul ei atât de slăbit, încât puteam îndrăzni să-mi extind atenția și asupra celei următoare, iar în săptămână a doua să mențin neatinse ambele rânduri. Continuând astfel până la ultima, puteam parcurge, în treisprezece săptămâni, întregul ciclu, iar într-un an să-l repet de patru ori. Și ca omul care, având de plivit o grădină, nu încearcă să smulgă toate buruienile dintr-o dată – lucru ce i-ar depăși puterile – ci plivește mai întâi un strat, apoi, terminându-l pe acesta, trece la al doilea, și așa mai departe, tot astfel și eu nădăjduiam să am încurajatoarea plăcere de a vedea în paginile mele cum înaintez pe calea virtuții,

înlăturând succesiv punctele de pe rânduri până ce, la sfârșit, parcurgând mai multe cicluri, aș fi încercat fericirea de a privi un caiet curat, după treisprezece săptămâni de verificări zilnice.

Pe caiețel așternusem ca motto următoarele versuri din piesa *Cato* de Addison:

> „*Aici mă voi opri. Dacă există o putere deasupra noastră*
> (*Și că ea există o strigă întreaga fire*
> *Prin toate lucrările ei*), *Ea trebuie să se desfete în virtute*;
> *Iar acela în care se desfată trebuie să fie fericit*."{84}

Mai era un citat din Cicero:

> „*O vitae Philosophia dux*! *O virtutum indagatrix expultrixque vitiorum*! *Unus dies, bene et ex praeceptis tuis actus, peccanti immortalitati est anteponendus*."{85}

Și încă unul, scos din *Pildele* lui Solomon, vorbind despre înțelepciune sau virtute:

> „*Viața lungă e în dreapta ei, iar în stânga ei, bogăție și slavă… Căile ei sunt plăcute, și toate cărările ei sunt căile păcii*." III, 16, 17.

Și, concepând divinitatea ca un izvor al înțelepciunii, am socotit de cuviință și necesar să-i cer ajutorul pentru a o căpăta; în acest scop am alcătuit următoarea scurtă rugăciune, pe care am scris-o înaintea tabelelor mele, pentru folosință zilnică:

> „*O puternice Doamne*! *Mărinimos Părinte*! *Milostiv Povățuitor*! *Sporește în mine acea înțelepciune care descoperă ce este cu adevărat binele meu. Întărește-mă în hotărârea de a săvârși ce cere această înțelepciune. Primește buna mea purtare față de ceilalți copii ai tăi*

drept singura răsplată ce-mi stă în putere pentru necontenita bunăvoință ce mi-ai arătat.”

Foloseam de asemenea o mică rugăciune găsită în *Poeziile* lui Thomson, și anume:

„*Părinte al luminii și vieții, o tu Supremă Bunătate*!
Învață-mă ce este bine; *învață-mă ce ești Tu însuți*!
Izbăvește-mă de ticăloșie, vanitate și viciu,
De orice îndeletniciri josnice; *și revarsă în sufletul meu*
Cunoaștere, liniște conștientă și virtute pură;
Sfântă, trainică, neîntreruptă fericire!”{86}

Întrucât preceptul privitor la *Rânduială* cerea ca fiecare din treburile mele să fie făcută la timpul ei, o pagină din caiet cuprindea următorul plan de întrebuințare a celor douăzeci și patru de ore dintr-o zi:

DIMINEAȚA

Întrebare: Ce fapte bune voi face astăzi?
5 6 7
Scoală-te, spală-te și roagă-te *Atotputernicului*. Plănuiește-ți treburile de peste zi și ia hotărârea zilei; continuă ce ai de studiat și ia-ți apoi micul dejun.
8 9 10 11
Lucrează.

AMIAZA

12 1
Citește, sau cercetează-ți socotelile; prânzește.
2 3 4 5
Lucrează.

SEARA

Întrebare: Ce fapte bune am făcut astăzi?

6 7 8 9

Pune-ți lucrurile la locurile lor. Cina. Muzică sau distracție, ori conversație. Cercetarea ocupațiilor zilei.

NOAPTEA

10 11 12 1 2 3 4

Somn.

Am început aplicarea acestui plan de autocontrol și am continuat o vreme cu unele întreruperi întâmplătoare. Am fost surprins să constat că aveam mult mai multe lipsuri decât crezusem; dar am avut și satisfacția de a le vedea scăzând. Pentru a scăpa de grija înlocuirii din timp în timp a caietelului, care, cum eu răzuiam mereu de pe hârtie semnele vechilor greșeli pentru a face loc altora dintr-un nou ciclu, se umpluse de găuri, mi-am copiat tabelele și preceptele pe plăcuțele de fildeș ale unei agende de însemnări, pe care liniile erau trase cu cerneală roșie, greu de șters, iar greșelile le însemnam cu un creion, putând apoi să le șterg ușor cu un burete ud. După o vreme am ajuns să trec printr-un ciclu întreg abia într-un an, iar mai târziu chiar în câțiva ani, până când, în cele din urmă, am renunțat de tot, fiind prins cu treburi și călătorii în străinătate și cu o mulțime de alte ocupații ce nu-mi lăsau timp; dar am purtat întotdeauna agenda cu mine.

Cea mai mare bătaie de cap mi-a dat-o problema *Rânduielii*; am constatat că, deși planul meu era aplicabil pentru un om căruia treburile îi permiteau să-și rânduiască timpul cum voia – pentru un lucrător tipograf, bunăoară – el nu putea fi respectat întocmai de către un patron, care trebuie să aibă de-a face cu lumea și să-și primească clienții la orele dorite de ei. De asemenea, mi-a venit foarte greu să mă deprind cu rânduiala ținerii lucrurilor, hârtiilor etc. Nu fusesem obișnuit din timp cu așa ceva și, având o memorie foarte bună, nu mă stânjenea prea mult lipsa de ordine. Acest punct, așadar, îmi cerea o atenție atât de încordată, greșelile mă necăjeau atât de

tare, iar progresul se vădea atât de mic, și cu atât de numeroase dări înapoi, încât eram aproape gata să renunț, mulțumindu-mă să am un caracter cu lipsuri în această privință, ca omul care, cumpărând o secure de la un vecin al meu, fierar, a vrut să aibă toată fața securii strălucitoare ca tăișul. Fierarul s-a învoit să i-o lustruiască la tocilă, cu condiția ca omul să învârtească roata; omul a început să învârtească, în timp ce fierarul apăsa cu putere pe piatră fața lată a securii, ceea ce făcea învârtitul foarte obositor. Omul lăsa din când în când roata ca să vadă cum înaintează lucrul, și în cele din urmă ar fi vrut să-și ia securea cum era. „Nu", a spus fierarul, „învârtește, învârtește, că acuși e gata; așa, nu este decât pătată." „Da", a răspuns omul, „dar mie îmi place cel mai mult o secure pătată."

Și cred că tot astfel s-a întâmplat cu mulți alții, care constatând, din lipsa unor mijloace ca acelea folosite de mine, cât de greu este în privința viciilor și virtuților, să-ți formezi deprinderi bune și să te lepezi de cele rele, s-au dat bătuți, hotărând că „o secure pătată le plăcea cel mai mult", căci ceva ce părea a fi rațiunea îmi dădea din timp în timp să înțeleg că scrupulozitatea extremă pe care mi-o impuneam era un fel de deșertăciune morală care, dacă ar deveni cunoscută, m-ar face de râsul lumii; că un caracter desăvârșit are neajunsul de a te face invidiat și urât de alții; și că un om bun la suflet trebuie să-și îngăduie anumite abateri pentru a nu stârni dezaprobarea prietenilor săi.

Ca să spun adevărul, am constatat că sunt incapabil de îndreptare în privința *Rânduielii*; iar acum, la bătrânețe, când memoria mi-a slăbit, simt foarte mult lipsa acestei virtuți. Dar, una peste alta, deși n-am ajuns niciodată la acea perfecțiune spre care țînteam cu atâta râvnă, ba chiar am rămas foarte departe de ea, am devenit, prin străduință, un om mai bun și mai fericit decât aș fi fost dacă n-aș fi încercat deloc; ca aceia care țintesc spre desăvârșire în scris imitând modele gravate și, deși nu ating niciodată măiestria mult dorită a modelelor, își deprind mâna prin străduință și dobândesc o scriere destul de frumoasă, îngrijită și citeață.

Este poate bine ca urmașii mei să știe că acestui mic artificiu își datorește străbunul lor, cu binecuvântarea Domnului, fericirea statornică a vieții sale, până în al șaptezeci și nouălea an, în care am scris cele de față. Schimbările ce le poate aduce viitorul sunt în mâna Providenței; dar chiar de vor veni, gândul la fericirea din trecut ar trebui să-l ajute a le îndura cu mai multă resemnare. Cumpătării îi atribuie îndelunga sa stare de sănătate, ca și ce i-a mai rămas dintr-o constituție viguroasă; Silinței și Economiei – îndestularea dobândită de timpuriu, averea sa, ca și toate acele cunoștințe ce i-au îngăduit să fie un cetățean folositor și i-au adus un anumit renume printre învățați; Sincerității și Dreptății – încrederea țării sale și însărcinările de cinste ce i-au fost date; iar influenței însumate a tuturor virtuților, chiar și în stare imperfectă în care le-a putut dobândi – acea fire senină și acea voioșie în conversație care încă îl fac un interlocutor căutat și plăcut, chiar și pentru prietenii săi mai tineri. Nădăjduiesc, așadar, că vreunii dintre descendenții mei vor urma această pildă, culegând foloasele.

Veți fi observat, cred, că planul meu, deși nu cu totul lipsit de o latură religioasă, nu cuprindea referiri la niciuna din dogmele specifice ale vreunui cult. Mă ferisem de aceasta dinadins căci, fiind cu totul încredințat de meritele și utilitatea metodei mele, ca și de faptul că ea putea fi de folos unor oameni de diferite religii, și intenționând să o public cândva, nu voiam să conțină nimic supărător pentru vreo anumită persoană sau sectă. Aveam de gând să scriu câte un mic comentariu asupra fiecărei virtuți, în care să arăt foloasele ei, ca și relele pricinuite de viciul contrar, și să-mi intitulez cartea *ARTA VIRTUȚII*{87}, deoarece ar fi arătat felul și mijloacele prin care se poate dobândi virtutea, deosebindu-se astfel de un simplu îndemn la cumsecădenie, care nu povățuiește și nu arată mijloacele, ci seamănă cu acel om din Scriptură, milos în cuvinte, care fără să le arate celor goi și flămânzi cum ar putea face rost de haine sau bucate, îi îndemna doar să se hrănească și să se îmbrace (Iacob, II, 15, 16).

Dar s-a întâmplat că intenția mea de a scrie și publica aceste comentarii nu s-a mai îndeplinit niciodată. De fapt am reușit, din timp în timp, să aștern pe hârtie scurte însemnări despre simțăminte, judecăți etc. ce urmau să fie folosite în carte (o parte încă le mai am); dar marea grijă ce a trebuit s-o acord treburilor mele personale în prima parte a vieții și celor publice mai târziu m-a făcut să tot amân scrierea ei; căci, fiind legată în mintea mea de un plan mare și cuprinzător, a cărui înfăptuire cerea toate puterile unui om și pe care un șir de ocupații neprevăzute m-a împiedicat să-l întreprind, cartea a rămas până astăzi neterminată.

În acea lucrare aveam de gând să lămuresc și să propag doctrina că faptele imorale nu sunt dăunătoare pentru că sunt oprite, ci sunt oprite pentru că sunt dăunătoare, ținând seama numai de natura omenească; că a fi virtuos este deci spre binele tuturor celor care vor să fie fericiți încă în această lume; și, pornind de la această împrejurare (în lume găsindu-se totdeauna o seamă de negustori bogați, de nobili, state și principi care au nevoie de slujbași cinstiți pentru conducerea treburilor lor, iar aceștia din urmă fiind atât de rari), m-aș fi străduit să-i conving pe tineri că nu există calități mai potrivite decât cinstea și integritatea, pentru a asigura bunăstarea unui om sărac.

La început lista mea cuprindea doar douăsprezece virtuți, dar cum un prieten quaker avusese bunăvoința să-mi spună că eram îndeobște socotit mândru, că mândria mea se vădea deseori în conversație, că nu mă mulțumeam să am dreptate în discutarea vreunei probleme, ci eram arogant, ba chiar insolent, lucru de care m-a convins amintindu-mi câteva cazuri, m-am hotărât să mă străduiesc a mă dezbăra, de va fi cu putință, de acest nărav, și astfel am adăugat pe listă *Umilința*, dând acestui cuvânt un înțeles foarte larg.

Nu pot să mă laud cu prea mari reușite în dobândirea *substanței* acestei virtuți, dar am progresat mult în ceea ce privește *aparența* ei. Mi-am impus ca o regulă să evit orice contrazicere directă a părerilor altora, ca și orice afirmare hotărâtă a propriilor mele păreri. De asemenea, mi-am interzis

folosirea oricărui cuvânt și a oricărei expresii care ar fi implicat o părere prea categoric afirmată, ca *desigur, neîndoielnic* etc., folosind, în locul lor, *cred, presupun* sau *îmi închipui* că un lucru este așa și pe dincolo, sau că *așa îl văd eu în prezent.* Dacă altcineva făcea o afirmație pe care o socoteam greșită, nu-mi îngăduiam plăcerea de a-l contrazice direct, sau de a arăta pe loc o anumită absurditate din spusele sale ci, răspunzându-i, începeam prin a observa că în anumite cazuri sau situații părerea lui ar fi întemeiată, dar că în împrejurarea de față lucrurile *îmi păreau* oarecum diferite, și așa mai departe. Am aflat curând foloasele acestei schimbări de atitudine, căci conversațiile la care luam parte se desfășurau într-un chip mai plăcut. Modestia cu care îmi făceam cunoscute părerile le asigura o primire mai amabilă și mai lipsită de opoziție; simțeam mai puțină umilință atunci când se dovedea că n-am dreptate, iar pe de altă parte mi-era mai ușor să-i conving pe alții să-și recunoască greșelile și să mi se alăture atunci când se întâmpla să am dreptate.

Acest mod de comportare, care la început se cam ciocnea de înclinația mea firească, mi-a devenit cu timpul atât de obișnuit și la îndemână, încât se prea poate ca în ultimii cincizeci de ani nimeni să nu mă fi auzit scăpând vreo vorbă sau expresie categorică. Și tocmai acestei obișnuințe i-aș atribui (în al doilea rând după caracterul meu integru) faptul că de timpuriu m-am bucurat de o mare înrâurire asupra concetățenilor mei atunci când am propus unele instituții noi, sau schimbări în cele vechi, ca și de atâta influență în organele publice al căror membru am fost; căci deși eram un vorbitor slab, lipsit de elocință, foarte șovăitor în alegerea cuvintelor și nu prea corect în folosirea limbii, izbuteam de regulă să-mi impun punctul de vedere.

În realitate nu este, probabil, printre pornirile noastre firești niciuna mai greu de stăpânit ca mândria. Putem s-o ascundem, să ne luptăm cu ea, s-o reducem la tăcere, s-o înăbușim și s-o sugrumăm cât dorim, căci ea rămâne vie și din timp în timp iese la iveală; veți vedea, poate, acest lucru deseori în relatarea de față căci, chiar de mi-aș închipui că am

înfrânt-o cu desăvârșire, m-aș dovedi, desigur, mândru în însăși umilința mea.

(Cele de până aici au fost scrise la Passy în 1784.)

(*Sunt acum pe punctul de a începe să scriu acasă, în august 1788, dar nu mă pot bizui pe ajutorul ce-l așteptam din partea hârtiilor mele, căci multe s-au pierdut în timpul războiului. Am găsit, totuși, următoarele*.)[88]

Deoarece am amintit de un plan mare și cuprinzător pe care îl concepusem, se cuvine, cred, să scriu aici câteva lucruri despre el și despre menirea lui. Prima mea idee despre acest plan apare în următoarea notiță, păstrată întâmplător:

Observații privind lecturile mele istorice, la bibliotecă, 19 mai 1731.

— „Marile treburi ale lumii, războaiele, revoluțiile etc., sunt întreprinse și îndeplinite de partide.

— Scopul acestor partide este interesul lor general imediat sau ceea ce ele privesc ca atare.

— Scopurile deosebite ale acestor partide constituie cauza tuturor încurcăturilor.

— Pe când un partid urmărește un țel general, fiecare om se ocupă de interesul său personal, particular.

— Îndată ce un partid și-a atins scopul general, fiecare membru al său se concentrează asupra interesului particular, care, ciocnindu-se de altele, desparte partidul în facțiuni și dă naștere unei confuzii și mai mari.

— Puțini oameni pornesc în treburile publice de la țelul binelui patriei, oricâte afirmații contrare s-ar face; și chiar dacă acțiunile lor aduc într-adevăr un bine patriei, acești oameni, înainte de toate, au socotit că interesul lor și al țării sunt una și n-au acționat din simplă bunăvoință.

— Și mai puțini lucrează, în treburile publice, pentru binele omenirii.

— Momentul îmi pare foarte potrivit în prezent pentru înființarea unui Partid Unit al Virtuții – o grupare oficială de

oameni virtuoși și de treabă din toate națiunile, bazată pe reguli corespunzătoare, înțelepte și bine întemeiate, pe care oamenii înțelepți și destoinici se vor dovedi, probabil, mai unanimi în a le respecta decât izbutesc oamenii de rând să respecte legiuirile obișnuite.

Socotesc în prezent că oricine va încerca să înfăptuiască aceasta, și e în măsură s-o facă, neîndoios că va săvârși un lucru plăcut lui Dumnezeu și încununat de izbândă.

B. F.”

Frământând în minte acest plan, pentru a-l putea aplica mai târziu când împrejurările îmi vor lăsa răgazul necesar, am continuat să notez din când în când, pe bucățele de hârtie, felurite idei ce îmi veneau în minte în această privință. Cele mai multe s-au pierdut, dar am găsit o asemenea foaie, care cuprinde un fel de esență a unui crez alcătuit de mine, conținând, după părerea mea, fundamentele tuturor religiilor cunoscute și lipsit, în același timp, de orice afirmații ce ar fi putut jigni pe credincioșii vreunei religii. Crezul este exprimat în următoarele cuvinte:

„Există un singur Dumnezeu care a făcut totul. El cârmuiește lumea prin providența sa.

Lui trebuie să ne închinăm prin slăvire, rugăciuni și slujbe de mulțumire.

Dar slujba cea mai plăcută lui Dumnezeu este aceea de a face bine oamenilor.

Sufletul este nemuritor.

Dumnezeu va răsplăti negreșit virtutea și va pedepsi viciul, fie în lumea aceasta fie în cea de apoi.”

Pe atunci socoteam că noua sectă trebuie să ia ființă și să fie răspândită la început numai printre bărbații tineri și necăsătoriți; că fiecare neofit trebuie nu numai să adere la un astfel de crez, dar și să fi trecut prin cele treisprezece săptămâni de studiere și practicare a virtuților, potrivit

modelului de mai sus; că existența acestei grupări trebuie ținută secretă până ce numărul membrilor va fi ajuns destul de însemnat, pentru a se preîntâmpina cererile de primire a unor persoane nepotrivite, dar că fiecare membru trebuie să caute printre cunoștințele sale tineri înzestrați și binevoitori cărora, cu multă prudență, să li se aducă la cunoștință acest plan; că membrii trebuie să se oblige să-și dea unul altuia sfaturi, sprijin și ajutor în promovarea intereselor profesiei și poziției lor în lume; că, pentru a ne deosebi, ar trebui să ne numim „Societatea celor liberi și netul- burați”: liberi, deoarece prin practicarea generală și obișnuința virtuții am fi eliberați de sub stăpânirea viciului, iar prin practicarea mai cu seamă a silinței și economiei, am fi eliberați de datorii, care te pot lipsi de libertate și, într-un fel, te înrobesc creditorilor.

Cam atât îmi mai pot aminti acum despre acest plan, în afară de faptul că l-am comunicat în parte unor tineri, doi la număr, care l-au primit cu oarecare entuziasm; dar strâmtorarea mea bănească de atunci, ca și nevoia de a mă ocupa îndeaproape de treburile mele, m-au făcut să-i amân o vreme înfăptuirea, iar mai târziu numeroasele mele ocupații, publice și personale, au dus la alte amânări, astfel că a rămas neînfăptuit până în prezent, când nu mai am suficientă putere și însuflețire pentru o asemenea inițiativă; deși sunt încă încredințat că era un proiect realizabil, care s-ar fi putut dovedi foarte util în formarea unui mare număr de cetățeni destoinici; și nu eram descurajat de aparenta lui ambiție, căci dintotdeauna am considerat că un om singur, de înzestrare mijlocie, poate aduce schimbări însemnate, săvârșind lucruri mari pe lume, dacă mai întâi își alcătuiește un plan potrivit și, renunțând la orice distracții și alte îndeletniciri ce îi pot abate atenția, face din înfăptuirea acestui plan unicul său obiect de studiu și activitate.

În 1732 mi-am publicat prima oară Almanahul{89}, sub numele de *Richard Saunders*; a continuat să apară timp de vreo douăzeci și cinci de ani, fiind cunoscut mai ales ca *Almanahul sărmanului Richard*. M-am străduit să-l fac amuzant și folositor, și a ajuns atât de căutat încât îmi aducea un câștig apreciabil,

căci vindeam aproape zece mii de exemplare pe an. Observând că era larg citit – mai niciun colțișor al provinciei nu rămânea fără el –, l-am considerat un bun mijloc pentru luminarea oamenilor de rând, care rareori cumpărau vreo altă carte; ca atare umpleam toate spațiile mici ce rămâneau între zilele importante din calendar cu expresii, proverbe și zicători, mai ales dintre acelea care îndemnau la silință și economie ca mijloace de a câștiga avuție și, prin urmare, de a dobândi virtute; căci îi este mai greu unui nevoiaș să se poarte întotdeauna cinstit, deoarece – ca să folosesc aici unul din acele proverbe – „sacul gol cu greu se poate ține drept."

Aceste proverbe, care cuprindeau înțelepciunea multor epoci și popoare, le-am adunat într-o înșiruire închegată, pe care am adăugat-o la începutul Almanahului pe 1757 sub forma unei morale adresate de un bătrân înțelept mulțimii ce participa la o licitație{90}. Strânse laolaltă, aceste sfaturi răzlețe făceau o impresie mai puternică. Culegerea s-a bucurat de aprobare generală, fiind tipărită în toate gazetele de pe continent, iar în Anglia pe o foaie volantă care să poată fi prinsă de perete în casă; s-au făcut după ea două traduceri în limba franceză, cumpărate în număr mare de clerici și de mica nobilime pentru a fi împărțite gratis printre enoriașii și țăranii săraci. În Pennsylvania, întrucât combătea cheltuiala de bani pe tot felul de fleacuri inutile aduse din străinătate, unii considerau că ea a jucat un anumit rol în adunarea acelui prisos crescând de monedă ce s-a observat câțiva ani după publicarea ei.

Socoteam gazeta mea, de asemenea, ca un mijloc de luminare; din acest motiv adesea tipăream în ea extrase din *The Spectator* și din alte scrieri moralizatoare, iar uneori publicam mici scrieri de-ale mele, compuse inițial pentru a fi citite la club. Printre acestea se află un dialog socratic menit să demonstreze că, oricare i-ar fi aptitudinile și capacitatea, omul vicios nu poate fi nicidecum numit om cu judecată; se mai află și o expunere despre înfrânare, în care arătam că virtutea nu se dobândește decât atunci când practicarea ei devine o obișnuință, nestingherită de împotrivirea unor

înclinații contrare. Acestea pot fi găsite în numerele de gazetă de la începutul anului 1735.

În redactarea gazetei mele mă feream cu grijă de orice defăimări sau atacuri personale (care în anii din urmă au devenit o rușine a țării noastre). Ori de câte ori eram solicitat să public așa ceva – iar autorii invocau, de obicei, libertatea presei și faptul că ziarul este ca un poștalion, în care oricine plătește are dreptul la un loc – răspundeam că voi tipări acel material separat, dacă autorul este de acord, și că îi voi da acestuia câte exemplare dorește, ca să le împartă el însuși, dar că eu nu pot accepta să răspândesc scrierea lui defăimătoare și că, angajându-mă față de abonați să le ofer lucruri de folos sau amuzante, nu puteam umple gazeta cu dispute personale, care pe ei nu-i interesau, fără a le aduce o vădită daună. Astăzi mulți tipografi de-ai noștri nu șovăie deloc să satisfacă răutatea unor inși, prin acuzații false la adresa unora din cele mai oneste persoane, ațâțând dușmăniile până la provocarea de dueluri; mai mult, sunt într-atâta de nesocotiți, încât tipăresc observații injurioase despre cârmuirea statelor vecine cu noi, ba chiar despre acțiunile celor mai buni aliați ai noștri, ceea ce poate să ducă la cele mai primejdioase consecințe. Amintesc de toate acestea ca un avertisment adresat tipografilor tineri, în dorința de a-i îndemna să nu-și mânjească tiparele și să nu-și facă profesia de ocară prin asemenea practici infame, ci să le respingă hotărât, întrucât din exemplul meu ei pot vedea că o astfel de conduită nu va fi, la urma urmelor, dăunătoare interesului lor.

În 1733 am trimis pe unul dintre lucrătorii mei la Charleston, în Carolina de Nord, unde era nevoie de un tipograf{91}. I-am dat o presă și litere și am încheiat cu el un contract de tovărășie, prin care urma să primesc o treime din câștig, plătind o treime din cheltuieli. Era un om cinstit și cu carte, dar nepriceput la contabilitate, și cu toate că mi-a trimis uneori bani, n-am putut căpăta de la el, cât timp a trăit, vreo socoteală scrisă sau vreo informație satisfăcătoare privind mersul tovărășiei noastre. După moartea lui, atelierul a rămas pe mâna văduvei sale care, fiind născută și crescută în Olanda

(iar acolo, după câte am aflat, ținerea contabilității face parte din educația primită de fete), nu numai că mi-a trimis date cât se poate de exacte asupra situației din trecut, dar a continuat apoi să-mi dea socoteală trimestrial cu cea mai mare precizie și regularitate, și și-a condus treburile cu atâta succes, încât nu numai că a reușit să-și crească onorabil copiii, dar a și cumpărat de la mine atelierul la expirarea contractului și și-a instalat fiul ca tipograf.

Amintesc întâmplarea numai spre a recomanda acest fel de educație pentru fetele noastre, căci le va fi, probabil, de mai mult folos lor și copiilor lor, în caz de văduvie, decât muzica sau dansul, apărându-le de pagubele produse prin înșelătoriile unor oameni vicleni și permițându-le să continue, poate, vreo afacere negustorească rentabilă, cu vad bine închegat, până când vreun fiu va crește destul de mare pentru a o prelua și duce mai departe, spre binele și înavuțirea întregii familii.

Cam prin anul 1734 a venit printre noi, din Irlanda, un tânăr predicator prezbiterian, Hemphill pe numele său, care ținea, cu o voce frumoasă și aparent pe nepregătite, predici excelente ce atrăgeau mulți ascultători de felurite credințe, stârnind admirația generală. Am devenit și eu un ascultător regulat, căci îmi plăceau predicile lui, care nu aveau mai nimic dogmatic în ele, ci propovăduiau cu tărie practicarea virtuții, sau a ceea ce în vorbirea religioasă se numește „fapte bune". Totuși, acei membri ai congregației care se socoteau prezbiterieni ortodocși respingeau învățăturile lui, fiind sprijiniți de majoritatea clericilor în vârstă, care l-au învinuit de erezie în fața sinodului, pentru a-l reduce astfel la tăcere. Am devenit atunci sprijinitorul lui zelos și am făcut tot ce mi-a stat în putință pentru a crea o grupare în sprijinul lui. Un timp am izbutit să acționăm în favoarea lui cu oarecare nădejde de succes. S-au scris cu acest prilej multe lucruri pro și contra și, constatând că, deși predica foarte frumos, Hemphill nu era cine știe ce scriitor, i-am împrumutat pana mea și am scris pentru el două-trei foi volante{92} și un articol în numărul pe aprilie 1735 al *Gazetei*. Acele foi volante, așa cum se întâmplă de regulă cu scrierile polemice, deși citite cu aviditate la

început, și-au pierdut curând interesul și mă întreb dacă mai există astăzi vreun exemplar din ele.

În timpul acestei controverse, o întâmplare nefericită a dăunat foarte mult cauzei lui. Unul dintre oponenții noștri l-a auzit ținând o predică – mult admirată, de altfel – și și-a amintit că o mai citise undeva înainte, sau măcar o parte din ea. Cercetând, a găsit acea parte citată integral într-un număr al publicației *British Review*, dintr-o predică a doctorului Foster{93}. Această descoperire a scârbit pe mulți membri ai partidei noastre, care au abandonat cauza, înlesnind astfel mult înfrângerea noastră în sinod. Eu am rămas totuși alături de el, căci preferam să-l ascult ținând predici bune compuse de alții decât predici proaste alcătuite de el însuși, așa cum făceau de regulă predicatorii noștri. Mai târziu a recunoscut față de mine că niciuna din predicile pe care le ținuse nu-i aparținea, adăugând că avea o memorie atât de bună, încât putea reține și repeta orice predică după ce o citea o singură dată. După înfrângere ne-a părăsit, plecând să-și caute norocul în altă parte, iar eu am ieșit din congregație pentru a nu mai reveni niciodată, cu toate că mulți ani am continuat să-mi plătesc contribuția pentru întreținerea preoților.

Începusem din 1733 să învăț limbi străine și curând stăpâneam franceza așa de bine, încât eram în stare să citesc cărți cu ușurință. M-am apucat apoi de italiană. O cunoștință de-a mea, care de asemenea învăța această limbă, mă invita adesea la câte o partidă de șah. Dându-mi seama că astfel consumam prea mult din timpul pe care îl puteam rezerva studiului, până la urmă n-am mai primit să joc decât cu condiția ca câștigătorul fiecărei partide să aibă dreptul de a impune o sarcină, fie de învățare pe dinafară a unor părți din gramatică, fie de traducere etc., pe care cel învins să o execute, pe cuvânt de onoare, până la următoarea întâlnire. Cum eram jucători cam la fel de buni, ne obligam unul pe altul să învățăm limba. Mai târziu am învățat destulă spaniolă ca să pot citi cărți și în această limbă.

Am amintit deja că latină nu învățasem decât un an, la școală, în fragedă copilărie, după care o neglijasem cu totul.

Însă după ce m-am familiarizat cu franceza, italiana și spaniola, am constatat cu surprindere, răsfoind o Biblie în latinește, că înțelegeam mult mai mult din această limbă decât aș fi bănuit, ceea ce m-a încurajat să încep din nou s-o studiez, lucru pe care l-am făcut cu mai mult succes, căci celelalte limbi îmi neteziseră calea.

Din aceste împrejurări am tras concluzia că există unele nepotriviri în modul nostru obișnuit de predare a limbilor. Ni se spune că este bine să se înceapă cu latina, după care devine mai ușoară învățarea limbilor moderne descinse din ea; și totuși, nu începem cu greaca pentru a învăța apoi mai ușor latina. Este adevărat că, dacă te poți cățăra în vârful unei scări fără a folosi treptele, ți-e mai ușor să pui piciorul pe ele la coborâre; dar neîndoielnic, dacă începi cu cele de jos, vei urca mai ușor spre vârf; și aș voi deci să supun următoarele spre considerare celor care conduc instruirea tineretului nostru: dacă – ținând seama că mulți dintre cei care încep cu latina renunță la ea după ce pierd câțiva ani fără vreun mare progres, iar ceea ce au învățat devine aproape inutil, astfel că și-au irosit de fapt timpul – n-ar fi oare mai bine să se înceapă cu franceza, trecându-se apoi la italiană și așa mai departe; căci deși, după aceeași perioadă de vreme, unii ar putea părăsi studiul limbilor fără să mai ajungă la latină, vor fi dobândit, în schimb, uzul uneia sau a două limbi moderne, care să le poată fi de folos în viața de toate zilele.

După zece ani de absență din Boston, și ajungând la o situație mai înstărită, am făcut o călătorie acolo pentru a-mi vizita rudele, lucru ce nu mi-l putusem permite mai devreme. La întoarcere m-am oprit la Newport ca să-mi văd fratele, stabilit acolo cu tipografia lui. Vechile noastre certuri fuseseră uitate și revederea a fost foarte cordială și plină de afecțiune. Fratele meu o ducea rău cu sănătatea și mi-a cerut, în cazul morții sale – care, se temea, nu era prea îndepărtată – să-l iau la mine pe fiul lui, de zece ani pe atunci, și să-l calific tipograf. Acest lucru l-am și făcut, trimițându-l vreo câțiva ani la școală înainte de a-l lua în atelier. Băiatul s-a făcut mare – până atunci de tipografie s-a îngrijit mama lui – iar eu i-am

dat un rând de litere noi, căci cele rămase de la taică-său erau cam uzate. Și astfel m-am plătit din plin față de fratele meu pentru neajunsul ce i-l pricinuisem părăsindu-l înainte de vreme.

În 1736 mi-am pierdut unul din băieți, un copil frumos în vârstă de patru ani, mort de vărsat, de care se molipsise de la un alt copil. Mult timp am regretat amarnic, și încă mai regret, că nu-l obișnuisem cu boala prin vaccinare{94}. Pomenesc de aceasta pentru acei părinți care se feresc de vaccinare, gândindu-se că nu și-ar ierta-o niciodată dacă vreun copil ar muri de pe urma ei; exemplul meu arată că regretul poate fi la fel de mare și într-un caz și în celălalt, și, deci, trebuie urmată calea care e mai sigură.

Clubul nostru, Junto, era socotit foarte folositor și dădea multă satisfacție membrilor săi, astfel încât unii dintre ei doreau să-și aducă și prietenii, ceea ce nu puteam face fără a depăși numărul pe care îl fixasem ca fiind cel mai nimerit, adică doisprezece. De la început ne înțeleseserăm să păstrăm secretă existența lui, lucru în general îndeplinit; scopul era să evităm cererile de înscriere ale unor oameni nepotriviți, dintre care pe unii cu greu i-am fi putut refuza. Eram printre cei ce se opuneau măririi numărului de membri și am propus în scris ca, în loc de aceasta, fiecare membru să se străduiască separat să înființeze un club-filială, cu aceleași reguli privind dezbaterile etc., fără a spune nimănui de legătura cu clubul Junto. Avantajele unui asemenea procedeu era: ridicarea spirituală a unui număr mai mare de cetățeni tineri prin deprinderea principiilor noastre; o mai bună cunoaștere a sentimentelor generale ale publicului cu diferite prilejuri, întrucât membrii clubului Junto puteau propune subiecte ce ne interesau, informându-ne apoi despre cele ce se petreceau în filialele respective; promovarea intereselor noastre profesionale prin înmulțirea posibilităților de recomandare; creșterea influenței noastre în treburile publice, ca și a putinței noastre de a face bine prin propagarea punctelor de vedere ale clubului cu ajutorul acestor filiale.

Planul a fost aprobat și fiecare membru s-a angajat să-și

formeze un club, dar n-au reușit chiar toți. Numai cinci-șase filiale au luat ființă până la urmă, sub diverse denumiri: „Vița de vie”, „Uniunea”, „Ceata” etc. Erau un lucru bun pentru membrii lor, iar nouă ne furnizau din plin distracții, informații și învățăminte, pe lângă faptul că ne ajutau într-o măsură considerabilă să influențăm opinia publică în felurite ocazii – lucru pe care îl voi ilustra mai jos cu câteva exemple, la epocile când acestea s-au întâmplat.

Prima mea funcție publică am primit-o în 1736, când am fost ales secretar al Adunării Generale. Alegerea a decurs în acel an fără vreo opoziție, dar în anul următor, când am fost propus din nou (alegerea mea, ca și a membrilor Adunării, se făcea anual), un membru nou a rostit un lung discurs contra mea, în favoarea altui candidat. Am fost ales, totuși, ceea ce mi-a dat o și mai mare satisfacție căci, pe lângă leafa ce o primeam ca secretar, această funcție îmi permitea să mă mențin în atenția deputaților, obținând astfel comenzi de tipărire a hotărârilor, legilor, bancnotelor, ca și diverse alte lucrări de natură publică, acestea fiind, în general, foarte bine plătite.

Nu mi-a plăcut deci opoziția membrului celui nou, care era un om înstărit și cult, cu aptitudini ce-i puteau crea, cu timpul, o mare influență în Cameră, ceea ce de fapt s-a și întâmplat. N-aveam însă de gând să-i câștig bunăvoința printr-o atitudine de respect servil, astfel că, după un răstimp, am folosit următoarea metodă: Aflând că are în biblioteca sa o carte foarte rară și curioasă, i-am scris un bilet, exprimându-mi dorința de a o studia și rugându-l să mi-o împrumute pentru câteva zile. Mi-a trimis-o imediat, iar după vreo săptămână i-am înapoiat-o împreună cu alt bilet, în care îi mulțumeam într-un chip foarte simțit. Când ne-am întâlnit după aceea la Cameră, mi-a vorbit (ceea ce nu mai făcuse niciodată înainte), ba chiar cu multă amabilitate; iar mai târziu și-a arătat dorința de a mă servi cu orice prilej, astfel că ne-am împrietenit, rămânând buni prieteni până la moartea lui. Iată deci încă o pildă despre adevărul cuprins într-o veche maximă învățată de mine: „Mai degrabă este gata să-ți facă un

serviciu cel ce ți-a mai făcut cândva unul decât cel pe care l-ai servit tu însuți.” Ceea ce arată că este mult mai bine să acționezi cu înțelepciune decât să te arăți supărat și să ripostezi, adâncind astfel dușmănia.

În 1737, colonelul Spotswood{95}, fost guvernator al Virginiei și pe atunci șef al poștelor, fiind nemulțumit de purtarea locțiitorului său din Philadelphia, care se făcuse vinovat de unele neglijențe în remiterea banilor încasați și în ținerea socotelilor, l-a scos din funcție, și mi-a oferit-o mie. Am primit cu dragă inimă și am găsit-o foarte avantajoasă căci, deși salariul era mic, această funcție îmi înlesnea aflarea de noutăți pentru gazetă, ceea ce sporea numărul de cititori ca și de anunțuri publicate, astfel că îmi procura un venit substanțial. Ziarul vechiului meu concurent a decăzut în mod corespunzător, lucru ce mi-a dat satisfacție fără ca eu să mă fi răzbunat pentru refuzul lui, de pe vremea când era diriginte de poștă, de a lăsa curierii să-mi ducă ziarele. Iată deci cum a ajuns să tragă ponoasele pentru neglijența sa în socoteli; amintesc acest fapt ca pe o învățătură pentru acei tineri care se ocupă de afacerile altor persoane și îi sfătuiesc să dea întotdeauna socoteală și să facă plățile cuvenite cu cea mai mare atenție și punctualitate. O asemenea conduită este cea mai bună recomandare pentru o nouă funcție și pentru ridicarea profesională.

Am început acum să-mi îndrept întrucâtva gândul spre treburile publice, pornind totuși de la lucruri mărunte. Paza orașului era unul dintre primele lucruri care, după părerea mea, se cereau puse la punct. Această pază era asigurată, prin rotație, de către gardienii diferitelor cartiere; fiecare gardian chema un număr de cetățeni care să-l însoțească noaptea. Cei care doreau să fie scutiți trebuiau să-i plătească gardianului șase șilingi pe an, cu care el să angajeze oameni în loc, dar în realitate suma depășea cu mult această cheltuială, funcția de gardian devenind astfel o sursă de câștiguri, iar gardianul, pentru o dușcă, deseori lua cu el la pază niște derbedei cu care cetățenii respectabili nu voiau să aibă de-a face. Se neglijau, de asemenea, rondurile, cele mai multe nopți fiind petrecute

la băutură. Am scris deci, pentru a fi discutată la club, o lucrare în care arătam aceste nereguli, insistând cu precădere asupra inegalității acelei taxe de șase șilingi percepută de gardieni, față de posibilitățile celor care o plăteau, căci o biată văduvă al cărei avut nu depășea poate valoarea de cincizeci de lire plătea la fel ca și cel mai bogat negustor, care avea în magazii mărfuri de mii de lire.

În esență propuneam, pentru a putea avea o pază mai eficace, să se angajeze oameni potriviți care să slujească permanent; iar ca un mijloc mai echitabil de împărțire a cheltuielilor, ceream impunerea unei taxe proporționale cu averea fiecărui cetățean. Această idee, fiind aprobată de clubul Junto, a fost transmisă celorlalte cluburi, dar astfel încât să se creadă că se născuse în fiecare dintre ele; și cu toate că planul n-a fost pus în aplicare imediat, el a pregătit spiritele pentru o schimbare, deschizând astfel calea unei legi ce a fost votată câțiva ani mai târziu, când membrii cluburilor noastre au căpătat mai multă influență.

Cam prin acea vreme am scris un articol (mai întâi pentru a fi citit la club, dar apoi l-am publicat)[96] despre feluritele accidente și neglijențe care duceau la incendii, dând sfaturi de prevenire și propunând mijloace de evitare a unor asemenea situații. Articolul a fost socotit foarte folositor și a dat curând naștere unui plan de alcătuire a unei asociații pentru stingerea mai rapidă a incendiilor și ajutor reciproc în salvarea bunurilor materiale primejduite. S-au găsit fără întârziere membri ai acestei asociații – treizeci la număr. Regulamentul nostru obliga pe fiecare membru să țină totdeauna în bună rânduială și gata de folosire un anumit număr de burdufe, saci și coșuri rezistente (pentru transportul bunurilor), care să fie aduse la locul incendiului; de asemenea, am convenit să ne adunăm o dată pe lună și să petrecem o seară laolaltă, discutând și schimbând diferite idei cu privire la incendii, care ne puteau fi de folos în acțiunile întreprinse în asemenea ocazii.

Noua instituție și-a dovedit curând utilitatea, și cum primeam mai multe cereri de înscriere decât părea a fi cazul

pentru asociația noastră, i-am sfătuit pe solicitanți să formeze încă o asociație, ceea ce au și făcut; iar acțiunea s-a desfășurat, mai departe, formându-se noi și noi asociații, până când în ele au fost cuprinși cei mai mulți dintre proprietarii de case; chiar și acum, în vremea când scriu cele de față, la peste cincizeci de ani după înființare, *Union Fire Company*[97], căreia i-am pus eu bazele, continuă să existe și să se dezvolte, deși membrii fondatori au murit cu toții, în afară de mine și de un altul, care mă întrece în vârstă cu un an. Micile amenzi plătite de membrii ei pentru absențe de la adunările lunare au fost întrebuințate pentru a cumpăra pompe, scări, cârlige și alte unelte necesare fiecărei asociații, astfel că mă întreb dacă se află pe lume vreun alt oraș mai bine echipat cu mijloace de a înăbuși incendiile în fașă; de altfel, de la întemeierea acestor asociații, orașul n-a pierdut mai mult de o casă-două la fiecare incendiu, iar flăcările au fost adesea stinse înainte ca imobilul unde izbucniseră să fi ars măcar pe jumătate.

În 1739 a sosit printre noi, venind din Irlanda, reverendul Whitefield[98], care se distinsese acolo ca predicator ambulant. La început i s-a permis să țină predici în bisericile noastre, dar curând a început să nu le fie pe plac preoților, care i-au refuzat accesul în amvoane, obligându-l astfel să predice pe câmp. La aceste predici venea o mare mulțime de oameni de toate sectele și confesiunile, iar mie, care mă număram printre ei, îmi dădea ca subiect de meditație extraordinara înrâurire a elocinței sale asupra ascultătorilor, care îl admirau și îl respectau nespus, cu toate că adesea îi ocăra, asigurându-i că erau de la natură *jumătate fiare și jumătate diavoli*. Era uimitor să vezi schimbarea ce s-a produs curând în purtarea concetățenilor noștri. Din nepăsători și insensibili față de religie, părea că toți deveniseră cucernici, astfel că nu puteai trece prin oraș seara fără să auzi psalmi intonați în diferite case.

Dar cum era neplăcut să ne adunăm în aer liber, la cheremul intemperiilor, s-a propus curând construirea unei case de adunare și s-au numit persoane care să primească subscripțiile; în scurt timp s-a strâns o sumă suficientă pentru

cumpărarea terenului și ridicarea clădirii, care era lungă de o sută de picioare și lată de șaptezeci, cam cât Westminster Hall; iar lucrul a decurs cu atâta însuflețire, încât s-a terminat cu mult mai repede decât ne așteptam. Atât clădirea cât și terenul au fost date în grija unor epitropi, urmând a fi folosite de orice predicator – oricare i-ar fi fost convingerile religioase – care ar dori să spună ceva populației din Philadelphia; căci menirea clădirii nu era să primească vreo anumită sectă, ci pe locuitori în general; astfel încât chiar dacă muftiul din Constantinopol ar fi trimis un misionar care să ne propovăduiască islamismul, și acesta ar fi găsit un amvon la dispoziția sa.

Plecând de la noi, reverendul Whitefield a străbătut, predicând, toate coloniile până în Georgia. Colonizarea acestei provincii începuse de scurtă vreme dar, în loc să se facă cu gospodari harnici și viguroși, învățați cu munca – singurii oameni potriviți pentru așa ceva – s-a făcut cu familii de negustori ruinați și alți datornici faliți, mulți dintre ei tembeli și leneși, scoși de prin pușcării și care, fiind așezați în păduri, nepricepându-se să defrișeze terenul și incapabili să facă față greutăților legate de colonizare, au pierit în masă, lăsând în urma lor numeroși copii neajutorați. Situația lor nenorocită a dat naștere în sufletul milostiv al domnului Whitefield ideii de a construi acolo un orfelinat, unde acești copii să poată avea întreținere și învățătură. Revenind în nord, el a propovăduit acest act de filantropie, strângând sume mari, căci elocința lui avea o uimitoare putere asupra inimilor și pungilor celor care îl ascultau, eu însumi fiind un asemenea caz.

Nu eram împotriva acestui plan, dar cum în Georgia lipseau muncitorii și materialele, care urmau a fi trimise din Philadelphia cu mare cheltuială, găseam mai potrivit să construim orfelinatul aici și să-i aducem pe copii încoace. Mi-am făcut cunoscută părerea, dar el ținea hotărât la primul plan și mi-a respins propunerea, astfel că am refuzat să subscriu. Curând după aceea s-a întâmplat să asist la una din predicile lui, în cursul căreia am înțeles că aceasta se va sfârși cu o colectă și am decis în sinea mea că reverendul nu va

căpăta nimic de la mine. Aveam în buzunar niște mărunțiș de aramă, trei-patru dolari de argint și cinci pistoli de aur. Pe măsură ce domnul Whitefield vorbea, am început să mă înmoi și m-am hotărât să-i dau mărunțișul. Un nou asalt oratoric m-a făcut să mă rușinez de hotărârea luată, convingându-mă să-i dau și piesele de argint. A încheiat însă atât de frumos, încât mi-am golit tot buzunarul cu aur cu tot, în talgerul de chetă. La predică se afla și un membru al clubului nostru, care, fiind de aceeași părere cu mine în privința orfelinatului, și bănuind că va urma și o chetă, își golise, prudent, buzunarele înainte de a pleca de acasă. Către încheierea predicii, totuși, a simțit un puternic imbold de a da ceva și s-a rugat de un vecin, care stătea lângă el, să-i împrumute niște bani în acest scop. A avut însă ghinionul să se adreseze poate singurului om de acolo care avusese tăria de a rezista predicatorului. Iată ce răspuns i-a dat acesta: „Cu orice alt prilej, prietene Hopkinson, ți-aș da cu dragă inimă, dar nu acum, căci pari să-ți fi pierdut judecata."

Câțiva dintre adversarii domnului Whitefield dădeau a înțelege că el va folosi acești bani în scopuri personale, dar eu, care îl cunoșteam foarte bine (îi tipărisem niște volume de predici și însemnări etc.), nu i-am pus niciodată integritatea la îndoială și până în ziua de azi consider că în toate faptele sale a fost un om cu desăvârșire cinstit, iar această mărturie din partea mea cred că ar trebui să aibă cu atât mai multă greutate cu cât între noi nu existau niciun fel de legături. Obișnuia, uneori, să se roage pentru convertirea mea, dar niciodată n-a avut satisfacția de a crede că rugăciunile îi fuseseră ascultate. Prietenia noastră avea doar un caracter laic, era sinceră de ambele părți și a durat până la moartea reverendului.

Întâmplarea de mai jos va arăta cam ce fel de relații existau între noi. După una din călătoriile sale din Anglia la Boston, mi-a scris că va sosi curând la Philadelphia, dar că nu știa unde poate trage acolo, căci aflase că vechiul lui prieten, care-l găzduia de obicei, domnul Benezet, se mutase la Germantown. Răspunsul meu a fost: „Cunoști casa mea; dacă

te împaci cu strâmtoarea de la mine, vei fi foarte binevenit." Mi-a răspuns că, dacă îi făcusem această ofertă amabilă din dragoste pentru Hristos, voi fi neapărat răsplătit. Iar eu am replicat: „Să ne înțelegem bine, n-a fost din dragoste pentru Hristos, ci de hatârul dumitale." Un prieten comun a observat în glumă că, întrucât știam obiceiul sfinților, atunci când primeau vreo favoare, să strămute povara obligației de pe umerii lor asupra cerului, eu reușisem s-o fixez pe pământ.

Ultima oară l-am văzut pe reverendul Whitefield la Londra; cu acel prilej m-a consultat în legătură cu clădirea orfelinatului său, unde voia să întemeieze o universitate.

Avea un glas puternic și limpede și pronunța cuvintele și frazele atât de desăvârșit, încât putea fi auzit și înțeles de la mare distanță, mai ales că ascultătorii săi, oricât de numeroși ar fi fost, păstrau o liniște absolută. Într-o seară a predicat de pe treptele tribunalului, la intersecția dintre Market Street și Second Street. Ambele străzi erau pline de ascultători până la o mare depărtare. Aflându-mă printre cei mai din spate de pe Market Street, am fost curios să aflu cât de departe putea fi auzit, și m-am retras de-a lungul străzii către fluviu; i-am auzit vocea distinct până ce am ajuns lângă Front Street, când au acoperit-o niște zgomote de pe acea stradă.

Mi-am imaginat atunci un semicerc, având raza egală cu distanța la care mă aflam eu; semicercul l-am considerat plin de ascultători, rezervând pentru fiecare un spațiu de două picioare pătrate; în acest fel am socotit că putea fi auzit de peste treizeci de mii de oameni. Constatarea aceasta m-a împăcat cu afirmațiile din gazete că ar fi predicat pe câmp în fața a douăzeci și cinci de mii de ascultători, ca și cu vechile relatări despre generali care se adresau unor armate întregi, relatări, de care mă cam îndoisem.

Ascultându-l adesea, am început să deosebesc cu ușurință predicile noi de cele pe care le rostea de multe ori în cursul călătoriilor lui. Felul cum le ținea pe acestea din urmă devenise atât de perfecționat prin repetări frecvente, că fiecare accent, fiecare subliniere, fiecare modulație a vocii era atât de desăvârșit plasată și articulată încât, chiar dacă nu te

interesa subiectul, nu puteai să nu rămâi încântat de rostire – o încântare aproape la fel cu cea pe care ți-o dă o excelentă piesă muzicală. Iată un avantaj pe care predicatorii ambulanți îl au asupra celor statornici, care nu-și pot îmbunătăți rostirea prin atât de multe repetiții.

Cele scrise și tipărite de el din timp în timp dădeau multă apă la moară dușmanilor săi, căci o exprimare neglijentă, sau chiar o părere greșită care apare într-o predică, poate fi apoi explicată sau atenuată, ba chiar negată; dar *litera scripta manet.*{99} Criticii atacau scrierile lui cu violență și cu atâta aparentă justificare, încât reușeau să-i reducă numărul susținătorilor și să împiedice înmulțirea lor; astfel că, după părerea mea, dacă n-ar fi scris absolut nimic, ar fi lăsat după sine o sectă mult mai numeroasă și importantă, iar reputația lui ar fi putut astfel continua să crească, chiar și după moartea lui, căci n-ar fi existat nicio scriere pe care să se poată întemeia eventualii critici, micșorându-i astfel valoarea, iar prozeliții lui ar fi fost liberi să-i proclame un număr pe atât de mare de calități pe cât i-ar fi îndemnat admirația lor entuziastă să-i găsească.

Treburile îmi mergeau din ce în ce mai bine, iar traiul îmi devenea din zi în zi mai îndestulat, căci gazeta ajunsese o foarte bună sursă de câștig, rămânând un timp aproape singura din provincia noastră și din cele învecinate. Am verificat, de asemenea, adevărul cuprins în observația că „după prima sută de lire, este mai ușor s-o câștigi pe a doua”, banii având de la sine o natură prolifică.

Cum tovărășia din Carolina dusese la rezultate bune, m-am simțit îndemnat să închei și altele, promovându-i pe unii dintre lucrătorii mei, care munceau bine, și instalându-i ca tipografi în diferite colonii, după modelul din Carolina. Cei mai mulți au făcut treabă frumoasă, reușind după șase ani, la expirarea contractului, să cumpere de la mine literele și să continue lucrul pe cont propriu; un număr de familii s-a ridicat astfel la o situație mai bună. Asociațiile se termină adesea cu ceartă, dar eu am avut norocul să le văd pe toate duse la bun sfârșit și să păstrez legături prietenești, datorită –

cred eu – în mare parte prudenței mele de a fi stabilit foarte clar, în contracte, obligațiile fiecărui partener, astfel încât nu exista niciun prilej de ceartă; această prudență o recomand tuturor celor care intră în tovărășie, căci, oricâtă stimă și încredere și-ar nutri reciproc partenerii în clipa încheierii contractului, se pot naște mai târziu mici neînțelegeri și suspiciuni, ca și presupuneri despre împărțirea inegală a grijilor și poverilor tovărășiei etc., care duc adesea la ruperea prieteniilor și legăturilor, iar uneori chiar la procese și alte urmări neplăcute.

Aveam, în general, suficiente temeiuri de a fi mulțumit că mă stabilisem în Pennsylvania. Existau, totuși, două lucruri pe care le regretam: lipsa unor măsuri de apărare ca și a unui sistem complet de instruire a tineretului – n-aveam nici miliție, nici universitate. Ca atare, în 1743 am întocmit o propunere de întemeiere a unei universități. Tot în acea vreme, văzând în reverendul Peters{100}, care pe atunci era lipsit de ocupație, o persoană nimerită pentru conducerea acestei instituții, i-am comunicat planul meu, dar reverendul, având perspective mai avantajoase în serviciul proprietarilor, ceea ce s-a și realizat, n-a acceptat oferta, iar eu, neștiind pe nimeni altul potrivit pentru aceasta, o vreme am lăsat baltă proiectul. Mai mult succes am avut în anul următor, 1744, când am propus și înființat o societate filosofică. Memoriul pe care l-am scris în acest scop{101} va fi găsit printre hârtiile mele, când acestea vor fi adunate.

În ceea ce privește apărarea, Spania se afla de câțiva ani în război cu Marea Britanie, până la urmă alăturându-i-se și Franța, ceea ce ne-a pus în mare primejdie; iar cum îndelungile strădanii ale guvernatorului Thomas{102}, de a convinge Adunarea noastră dominată de quakeri să voteze o lege pentru înființarea miliției și să ia și alte măsuri privind apărarea provinciei, se dovediseră zadarnice, m-am hotărât să încerc a atinge acest țel printr-o asociație voluntară a poporului. În acest scop mai întâi am scris și publicat o broșură, intitulată *ADEVĂRUL CURAT*,{103} în care arătam, într-o lumină convingătoare, situația noastră lipsită de

apărare, ca și necesitatea pregătirii acestei apărări prin unire și disciplină, și făgăduiam să propun, peste câteva zile, fondarea unei asociații și strângerea de semnături în acest scop. Broșura a avut un efect prompt și surprinzător. Mi s-a cerut să alcătuiesc regulamentul asociației și, după ce am redactat un proiect împreună cu câțiva prieteni, am convocat o întrunire cetățenească în clădirea cea mare, amintită mai sus. Sala era destul de plină. Preparasem un număr de exemplare tipărite și am pus pene și cerneală în întreaga sală. Am ținut o scurtă cuvântare la subiect, am citit apoi broșura, am explicat-o și am împărțit exemplarele aduse, care au fost semnate grabnic și fără cea mai mică obiecție.

După ce ne-am despărțit și am adunat broșurile, am găsit peste o mie două sute de semnături; iar după trimiterea altor exemplare în provincie, numărul semnatarilor s-a ridicat în cele din urmă la peste zece mii. Toți aceștia și-au procurat arme cât mai repede cu putință, s-au alcătuit în companii și regimente, și-au ales ofițerii și se adunau săptămânal pentru a se instrui în mânuirea armelor și în alte domenii ale pregătirii militare. Femeile, deschizând și ele subscripții, au făcut rost de steaguri de mătase, pe care le-au dăruit companiilor, pictate cu diferite embleme și devize, pe care le-am propus eu însumi.

Ofițerii companiilor care formau regimentul din Philadelphia s-au întrunit și m-au ales pe mine colonel; eu însă, socotindu-mă nepotrivit pentru aceasta, n-am primit și l-am recomandat pe domnul Lawrence, un om destoinic și cu influență, care a și fost ales. Am propus apoi ținerea unei loterii, pentru a se procura suma necesară construirii unui fort în fața orașului și echipării lui cu tunuri. Suma s-a completat rapid și am clădit în scurt timp fortul, crenelurile fiind încadrate cu bârne și întărite cu pământ. Am cumpărat niște tunuri vechi de la Boston dar, nefiind suficiente, am comandat alte câteva în Anglia, solicitând în același timp și sprijinul proprietarilor noștri, dar fără multe speranțe de a-l căpăta.

Între timp colonelul Lawrence, William Allen, domnul Abram Taylor și cu mine am fost trimiși de asociație la New

York, cu misiunea de a împrumuta câteva tunuri de la guvernatorul Clinton.{104} La început acesta ne-a refuzat categoric, dar la masa pe care am luat-o împreună cu consiliul, și unde s-a băut mult vin de Madera, așa cum era obiceiul locului, s-a îmblânzit treptat și ne-a făgăduit șase tunuri. După alte câteva cupe pline, a ridicat numărul lor la zece, iar până la urmă ne-a dat, cu multă bunăvoință, optsprezece. Erau niște tunuri foarte bune, cu ghiulele de optsprezece livre; le-am luat curând, cu afeturi cu tot, și le-am instalat în fortul nostru, unde membrii asociației au menținut o gardă de noapte pe toată durata războiului; mi-am îndeplinit și eu cu regularitate această îndatorire, ca soldat de rând.

Activitatea mea în aceste privințe era pe placul guvernatorului și al consiliului, care mi-au acordat încrederea lor, consultându-mă asupra tuturor măsurilor care erau socotite a fi utile asociației. Chemând în ajutor religia, le-am propus să proclame un post general, să încurajeze îndreptarea moravurilor și să implore binecuvântarea Celui de Sus pentru acțiunea noastră. Au acceptat propunerea, dar acesta fiind primul post ținut vreodată în provincie, secretarul n-avea niciun precedent pentru redactarea proclamației. Aici s-a dovedit de folos, într-o anumită măsură, faptul că fusesem educat în Noua Anglie, unde se proclamă post în fiecare an; am redactat deci proclamația în forma obișnuită, după care ea a fost tradusă în germană, tipărită în amândouă limbile și răspândită în întreaga provincie. Acest lucru a dat clerului de diferite secte un prilej de a-și influența enoriașii să se alăture asociației, ceea ce probabil ar fi făcut cu toții, în afară de quakeri, dacă nu s-ar fi încheiat curând pacea.

Unii dintre prietenii mei socoteau că, prin asemenea activități ale mele, puteam ofensa această sectă, pierzându-mi astfel trecerea de care mă bucuram în Adunarea provinciei, formată în mare majoritate din quakeri. Un tânăr domn, care avea și el mai mulți prieteni în Cameră și ar fi vrut să-mi ia locul ca secretar, m-a informat că se hotărâse să fiu înlocuit la următoarele alegeri și ca atare, plin de bunăvoință, m-a sfătuit să demisionez – un lucru mai potrivit onoarei mele decât

concedierea. Am răspuns că auzisem și eu sau citisem despre un personaj public care își făcuse o regulă din a nu solicita niciodată o funcție și a nu refuza niciodată vreuna când i se oferea. „Aprob această regulă și o voi folosi, cu un mic adaos: nu voi cere niciodată, nu voi *refuza* niciodată, dar nici nu voi *demisiona* vreodată dintr-o funcție. Dacă vor să dea postul meu de secretar altcuiva, trebuie mai întâi să mi-l ia mie. Nu vreau ca, renunțând singur la el, să-mi pierd dreptul de a mă răfui cândva cu adversarii mei.” N-am mai auzit apoi nimic în această privință, iar la următoarele alegeri am fost din nou votat, ca de obicei, în unanimitate. Se prea poate ca, displăcându-le apropierea mea din ultima vreme de membrii consiliului, care îi susținuseră pe guvernatori în toate disputele privind pregătirile militare ce sâcâiseră multă vreme Camera, să fi fost bucuroși dacă aș fi plecat de bunăvoie; dar nu voiau să mă înlocuiască numai din pricina zelului meu în slujba asociației, iar alt motiv nu prea puteau găsi.

De fapt, aveam temeiuri să cred că apărarea țării nu-i era neplăcută nici unuia dintre ei, cu condiția să nu i se ceară să contribuie direct. Și am constatat că un număr cu mult mai mare decât ar fi fost de presupus, deși se opuneau războiului ofensiv, erau chiar în favoarea celui de apărare. Pe această temă s-au publicat multe scrieri pro și contra, unele chiar de către quakeri cu vază, în sprijinul apărării, ceea ce, cred eu, i-a convins pe cei mai mulți membri tineri ai sectei.

O întâmplare petrecută la corpul nostru de pompieri mi-a permis să-mi dau întrucâtva seama de sentimentele ce predominau printre ei. Se făcuse propunerea să sprijinim planul de construire a unui fort, cumpărând cu fondurile noastre (vreo șaizeci de lire pe atunci) bilete la loteria organizată în acest scop. Potrivit statutului, nicio sumă nu putea fi cheltuită până la ședința imediat următoare celei în care s-a făcut propunerea. Corpul se compunea din treizeci de membri, dintre care douăzeci și doi erau quakeri și numai opt de alte convingeri religioase. Noi, cei opt, ne-am prezentat punctual la ședință și, deși speram că unii dintre quakeri ni se vor alătura, nu eram nicidecum siguri de majoritate. Numai

un singur quaker, domnul James Morris, s-a opus acestei măsuri. El și-a exprimat profundul regret că a fost propusă, căci, spunea el, „prietenii” erau toți împotriva ei, și s-ar putea să se creeze o discordie care să ducă la desființarea corpului. Noi am răspuns că nu vedeam niciun motiv pentru așa ceva, că noi eram o minoritate și că, dacă „prietenii” sunt împotriva măsurii și ne împing la vot, va trebui, așa cum se face în toate asociațiile, să ne supunem. La momentul cuvenit s-a propus să se treacă la vot; domnul Morris a fost de acord că, potrivit statutului, aveam dreptul să procedăm astfel; dar cum el ne putea asigura că un număr de membri intenționau să vină pentru a se opune, ar fi cinstit să le lăsăm oarecare timp pentru aceasta.

În vreme ce noi discutam, a venit un chelner să-mi spună că doi domni voiau să stea de vorbă cu mine. Am coborât ca să constat că de fapt erau doi dintre membrii quakeri. Aceștia mi-au spus că se aflau, opt cu toții, într-o cârciumă din apropiere și că erau hotărâți să vină și să voteze cu noi dacă va fi cazul, ceea ce sperau să nu se întâmple, și ar fi dorit să nu-i chemăm în ajutor dacă ne puteam descurca și fără ei, căci votul lor pentru măsura propusă i-ar pune într-o situație dificilă față de prietenii lor și de conducătorii sectei. Fiind astfel asigurați de majoritate, m-am întors sus și, după o scurtă șovăială de formă, am acceptat să mai așteptăm timp de o oră. Domnul Morris a admis că suntem foarte corecți, dar niciunul dintre amicii lui nu s-a ivit (fapt pentru care a arătat mare surprindere) și astfel, la expirarea termenului, am aprobat rezoluția cu opt voturi contra unu. Cum dintre cei douăzeci și doi de quakeri opt erau gata să voteze cu noi, iar treisprezece, prin absența lor, dovediseră că nu doreau să se opună măsurii, am apreciat mai târziu că proporția quakerilor care în mod sincer se opuneau măsurilor de apărare era de numai unu la douăzeci și unu; căci aceștia din urmă erau cu toții membri activi ai corpului de pompieri, cu o reputație bună, și fuseseră înștiințați la timp de ceea ce urma să hotărâm la ședință.

Onorabilul și învățatul domn Logan[105], care era un vechi

membru al sectei, a scris un apel adresat quakerilor, în care arăta că aprobă războiul de apărare și își susținea punctul de vedere cu multe argumente convingătoare. El mi-a înmânat șaizeci de lire pentru a cumpăra bilete de loterie în vederea construirii fortului, cu instrucțiuni de a folosi în acest scop premiile ce ar putea fi câștigate. Domnul Logan mi-a povestit următoarea istorie despre vechiul lui patron, William Penn[106], cu privire la apărare. Logan venise din Anglia în tinerețe, însoțindu-l pe William Penn ca secretar. Se aflau în vreme de război și nava era urmărită de un vas înarmat, bănuit a fi inamic. Căpitanul navei se pregătea de apărare, dar le-a spus lui Penn și tovarășilor lui quakeri că nu le va solicita ajutorul și că se pot retrage în cabină, ceea ce ei au și făcut, afară de James Logan, care a preferat să rămână pe punte, fiind repartizat la un tun. Până la urmă dușmanul s-a dovedit a fi prieten, așa că nu s-a dat nicio luptă; dar când secretarul a coborât în cabină ca să ducă această veste, William Penn l-a mustrat aspru pentru că rămăsese pe punte și era gata să ajute la apărarea corăbiei, contrar principiilor „prietenilor”, mai ales că nu i-o ceruse căpitanul. Mustrarea făcută în fața tuturor l-a întărâtat pe secretar, care a răspuns: „Fiind în slujba ta, de ce nu mi-ai poruncit să cobor? Dar îți convenea să rămân și să ajut la apărare atunci când credeai că ne aflam în primejdie.”

Prezența mea mulți ani în Adunare, ai cărei membri erau în majoritate quakeri, mi-a dat deseori prilejul de a-i vedea în încurcătură din cauza principiului lor antirăzboinic, ori de câte ori li se cerea, din partea Coroanei, să voteze fonduri pentru scopuri militare. Pe de o parte, nu voiau să ofenseze guvernul printr-un refuz direct; dar nici pe prietenii lor, quakerii, pe de alta, nu voiau să-i supere acceptând un lucru contrar principiilor lor; prin urmare foloseau tot felul de mijloace pentru a evita să ia o hotărâre sau, când aceasta nu mai era cu putință, pentru a-și deghiza acordul. Până la urmă se ajungea la votarea fondurilor așa-numite „pentru folosința regelui”, și nu se mai interesau niciodată ce întrebuințare li se dădea.

Dar dacă cererea nu venea direct din partea Coroanei, această expresie nu mai era potrivită și trebuia inventată alta. Astfel, atunci când s-a întâmplat să fie nevoie de pulbere (cred că pentru garnizoana din Louisburg), iar guvernul Noii Anglii a solicitat Pennsylvaniei a subvenție – insistent cerută Camerei de către guvernatorul Thomas –, deputații n-au putut acorda fonduri pentru cumpărarea de pulbere, care era un material de război, dar au votat un ajutor de trei mii de lire pentru Noua Anglie, acesta urmând a fi pus la dispoziția guvernatorului pentru cumpărarea de pâine, făină, grâu sau *alte grăunțe*.

Câțiva dintre membrii consiliului, dorind să pună Camera în și mai mare încurcătură, l-au sfătuit pe guvernator să nu accepte această formulare, ca nefiind ceea ce ceruse, dar el a răspuns: „Voi lua banii, căci înțeleg foarte bine ce au vrut să spună; alte grăunțe înseamnă praf de pușcă”, pe care apoi l-a și cumpărat, iar deputații n-au mai avut nicio obiecție.{107}

Ca o urmare a acestui fapt, atunci când în corpul nostru de pompieri am avut temeri în privința propunerii de ținere a loteriei, i-am spus prietenului meu, domnul Syng, membru și el: „Dacă dăm greș, să cerem cumpărarea unei *pompe de incendiu* cu acești bani. Quakerii nu pot ridica nicio obiecție, iar dacă dumneata mă propui pe mine, și eu pe dumneata, să formăm o comisie în acest scop, vom cumpăra un tun mare, care fără îndoială este o *armă de joc*.{108} „Văd,” mi-a răspuns el, „că ai făcut progrese stând atâta timp în Adunare; planul dumitale este de fapt perechea acelei povești cu grâu sau *alte grăunțe*.”

Aceste neplăceri pe care quakerii le sufereau datorită faptului că, printre alte principii ale lor, îl stabiliseră și îl proclamaseră și pe acela că nicio formă de război nu este legiuită – și ca atare, odată proclamat, nu mai putea după aceea, oricât de mult s-ar fi schimbat părerile, să se dezică de el prea ușor – aceste neplăceri, așadar, îmi amintesc de procedeul mai prudent, socotesc eu, folosit de o altă sectă de la noi, cea a dunkerilor{109}. L-am cunoscut pe unul dintre fondatorii sectei, Michael Welfare, la scurt timp după ce

fusese întemeiată. Acesta mi s-a plâns că erau cumplit calomniați de adepții altor confesiuni, fiind învinuiți de principii și practici abominabile, cu care de fapt n-aveau nimic de-a face. I-am răspuns că așa se întâmplă întotdeauna cu o sectă nouă și că, pentru a pune capăt acestor insulte, ar fi bine, după părerea mea, să facă publice principiile credinței lor și regulile de organizare ale sectei. Atunci el mi-a spus că o asemenea propunere venise și dintre membrii ei, dar că nu fusese primită din următorul motiv: „Când ne-am reunit prima dată ca sectă, Domnul a binevoit să ne lumineze mintea ca să putem vedea că unele învățături, pe care odinioară le socotisem adevăruri, erau greșite, iar altele, pe care le socotisem greșite, erau de fapt adevărate. Din timp în timp Domnul a binevoit să ne mai lumineze puțin, și astfel principiile noastre s-au îmbunătățit mereu, iar greșelile s-au împuținat. Dar nu suntem siguri că am ajuns la capătul acestei îmbunătățiri treptate, la perfecțiunea cunoștințelor noastre spirituale sau teologice, și ne temem că, dacă tipărim profesiunea noastră de credință, ne vom simți legați de ea și, poate, nedoritori de alte îmbunătățiri, iar urmașii noștri și mai mult, închipuindu-și că cele înfăptuite de noi, înaintașii și fondatorii, sunt ceva sacru, de la care nu se pot abate niciodată."

Asemenea modestie la o sectă religioasă este, poate, un caz unic în istoria omenirii, căci fiecare sectă se crede stăpână a întregului adevăr, iar pe toți ceilalți îi socotește a fi în greșeală; ca un om care, umblând pe vreme cețoasă, îi vede învăluiți în ceață pe cei aflați mai departe înaintea sau în urma lui, ca și pe cei de pe câmp în ambele laturi, dar lângă el totul apare limpede, deși în realitate și el e tot atât de mult învăluit în ceață.

Pentru a evita asemenea încurcături, în ultimii ani quakerii au început să refuze funcții publice în Adunare și în administrație, renunțând mai degrabă la putere decât la principiile lor.

În ordine cronologică ar fi trebuit să amintesc că în 1742 inventasem, pentru mai buna încălzire a încăperilor, o sobă

deschisă care economisea combustibil, căci aerul proaspăt intra încălzit în sobă. Modelul îl dăruisem domnului Robert Grace, unul din primii mei prieteni, care, având un furnal de fier, a găsit că turnarea plitelor pentru aceste sobe era foarte rentabilă, căci cererea creștea necontenit. Pentru a spori această cerere, am scris și publicat o broșură intitulată „*O prezentare a nou-inventatelor căminuri din Pennsylvania, în care se explică pe larg construcția și modul lor de funcționare*; *se arată avantajele lor asupra oricăror altor metode de încălzire a încăperilor*; *se răspunde la toate obiecțiile ce s-au adus folosirii lor*", etc. Broșura a avut un efect bun. Guvernatorului Thomas i-a plăcut atât de mult construcția acestei sobe, așa cum o descrisesem, încât mi-a oferit un patent prin care aș fi devenit singurul vânzător al sobelor pe un anumit număr de ani; am refuzat însă, dintr-un principiu la care am ținut întotdeauna în astfel de ocazii, și anume că, *așa cum ne bucurăm de mari foloase de pe urma invențiilor altora, trebuie să fim bucuroși de prilejul de a-i servi pe alții printr-o invenție a noastră*; *iar aceasta s-o facem dezinteresat și cu generozitate*.

Totuși un negustor de fierărie din Londra, folosind multe din cele descrise de mine în broșură și aducând sobei unele mici modificări – care mai degrabă îi îngreunau funcționarea – a scos un patent acolo și am auzit că a făcut o mică avere de pe urma lui. Și acesta nu este singurul caz când alții au scos patente pentru invenții de-ale mele – deși nu totdeauna cu același succes – patente pe care eu nu le-am contestat, căci nu doream vreun profit personal și nici nu-mi plăceau conflictele. Folosirea acestor căminuri în foarte multe case din colonia noastră și din cele învecinate a înlesnit și înlesnește populației mari economii de lemne.

Încheindu-se pacea, activitatea asociației noastre a luat sfârșit, iar eu mi-am îndreptat din nou atenția spre ideea înființării unei universități. Prima mea măsură a fost să asociez la acest plan un număr de prieteni activi, cei mai mulți membri ai clubului Junto; a doua, să scriu și să public o broșură intitulată *Propuneri cu privire la instruirea tineretului din Pennsylvania*[110]. Această broșură am împărțit-o gratuit celor

mai de seamă dintre cetățeni și, îndată ce am socotit spiritele oarecum pregătite prin citirea ei, am lansat o subscripție pentru înființarea și susținerea materială a unei universități. Această subscripție urma să fie plătită în rate anuale pe o perioadă de cinci ani; împărțind-o astfel, am socotit că suma va fi mai mare și cred că așa s-a și întâmplat, ridicându-se, dacă îmi amintesc bine, până la cinci mii de lire.

În introducerea la aceste propuneri, am prezentat publicarea lor nu ca o inițiativă a mea, ci a unor *oameni preocupați de binele obștesc*, evitând pe cât puteam mai bine, așa cum îmi era obiceiul, să mă prezint publicului ca autor al vreunui plan.

Pentru ca planul să fie pus neîntârziat în aplicare, cei care au subscris au ales dintre ei douăzeci și patru de efori, numindu-l pe domnul Francis, pe atunci procuror general, și pe mine însumi ca să alcătuim regulamentul de funcționare a universității; acesta fiind scris și semnat, s-a închiriat un local, s-au angajat profesori, iar cursurile au început, cred, chiar în acel an, 1749.

Cum numărul studenților creștea cu repeziciune, localul a rămas curând prea mic, și tocmai căutam un teren bine situat pentru a ridica o clădire nouă, când Providența ne-a scos în cale un local mare, gata construit care, cu mici modificări, era foarte potrivit pentru scopul nostru. Era tocmai clădirea de care am amintit mai înainte, înălțată de cei ce ascultau predicile domnului Whitefield, și am obținut-o în chipul următor:

Întrucât contribuțiile pentru construirea acestui local proveneau de la oameni de diferite secte, s-a căutat ca în alegerea eforilor care urmau să răspundă de clădire și de teren să nu se dea preponderență niciunei secte, pentru ca nu cumva, cu timpul, această preponderență să înlesnească acapararea întregii clădiri pentru uzul unei singure secte, contrar intenției inițiale. Prin urmare s-a ales câte un efor din fiecare sectă, adică un anglican, un prezbiterian, un baptist, un morav[111] și așa mai departe, iar în caz de moarte a vreunuia din ei, locul rămas liber trebuia să fie completat cu o

persoană aleasă din sânul aceleiași secte, și anume dintre cei care contribuiseră cu sume de bani. Întâmplându-se ca eforul morav să nu fie pe placul colegilor săi, la moartea lui aceștia au hotărât să nu mai aleagă pe nimeni din acea sectă. Greutatea era deci cum să se evite, cu prilejul noii alegeri, existența a doi efori din aceeași sectă.

Au fost propuse mai multe persoane dar, din acest motiv n-au fost acceptate. În cele din urmă cineva a amintit de mine, observând că eram pur și simplu un om cinstit, neaparținând niciunei secte, lucru ce i-a determinat să mă aleagă. Zelul existent pe vremea construirii localului scăzuse de mult, iar eforii nu mai erau în stare să adune noi contribuții pentru a plăti chiria terenului și alte câteva datorii legate de construcție, ceea ce îi punea în mare încurcătură. Fiind eu acum membru al ambelor consilii de efori – cel al clădirii și cel al universității – aveam o bună ocazie de a negocia cu amândouă, și până la urmă i-am ajutat să ajungă la o înțelegere prin care eforii clădirii urmau să cedeze localul eforilor universității, aceștia din urmă angajându-se să plătească datoria, să mențină permanent deschisă în clădire o mare sală pentru predicatori ocazionali – conform destinației inițiale – și să înființeze o școală gratuită pentru copiii săraci. S-au întocmit actele necesare, iar la achitarea datoriei eforii universității au intrat în posesia localului. Sala cea mare și înaltă a fost împărțită în caturi, cu diferite încăperi sus și jos pentru diferitele școli, iar după cumpărarea unui teren suplimentar, totul a fost curând adaptat scopului nostru, iar studenții s-au mutat în noul local. Grija și alergătura legate de tocmirea meșterilor, de cumpărarea materialelor și supravegherea lucrului mi-au revenit mie și m-am ocupat de ele cu atât mai bucuros cu cât nu mă stânjeneau în treburile mele particulare; căci cu un an în urmă îmi luasem un asociat foarte harnic și priceput, domnul David Hall, pe care îl cunoșteam bine deoarece fusese în slujba mea timp de patru ani. El m-a scăpat de toată grija tipografiei, plătindu-mi cu punctualitate partea mea din venit. Tovărășia noastră a durat optsprezece ani, spre mulțumirea amândurora.

După un timp, printr-un act al guvernatorului, eforii universității au fost declarați persoană juridică, fondurile puse la dispoziția lor au crescut prin contribuții venite din Anglia și prin donații de terenuri din partea proprietarilor, la care Adunarea a votat ulterior adaosuri considerabile, și astfel a luat ființă actuala universitate din Philadelphia. Am rămas de la început – deci timp de peste patruzeci de ani – unul din eforii acestei instituții și am avut marea satisfacție de a vedea un număr de tineri ce învățaseră aici distingându-se prin capacitatea lor, slujind cu folos în funcții publice și dovedindu-se adevărate podoabe ale țării.

Atunci când mă eliberasem, așa cum am arătat mai sus, de afacerile mele particulare, îmi închipuiam că, prin averea modestă dar suficientă pe care o agonisisem, voi dispune de tihna necesară, pe tot restul vieții mele, ca să mă ocup de studii științifice și de lucruri distractive. Am cumpărat toată aparatura doctorului Spence, care venise din Anglia ca să țină conferințe aici, și mi-am continuat cu multă râvnă experiențele de electricitate; dar obștea socotindu-mă acum un om cu mult timp liber, m-a acaparat pentru diverse scopuri, fiecare departament al guvernului nostru civil, aproape în același timp, dându-mi câte o îndatorire. Guvernatorul m-a numit în comisia de pace; corporația orașului m-a ales membru al consiliului comunal și, curând după aceea, consilier principal, iar cetățenii de rând m-au ales deputat, ca să-i reprezint în Adunare. Această din urmă funcție îmi era mai plăcută, căci mă plictisisem să stau acolo ascultând dezbateri la care, ca secretar, nu puteam participa, și care deseori erau atât de neinteresante încât mă distram făcând pătrate ori cercuri magice, sau felurite alte lucruri pentru a-mi alunga plictisul; apoi, devenind deputat, presupuneam că voi avea o mai mare putere de a face bine. Nu vreau, totuși, să spun că toate aceste funcții nu-mi măguleau ambiția; ba chiar dimpotrivă căci, gândindu-mă la originea mea obscură, reprezentau mari realizări pentru mine și erau cu atât mai plăcute cu cât constituiau mărturii spontane ale aprecierii de care mă bucuram în ochii opiniei publice, nefiind în niciun fel

solicitate de mine.

Am încercat puțin și funcția de judecător de pace, luând parte la câteva ședințe ale tribunalului și audiind cazuri; am constatat însă că, pentru a face față onorabil în această funcție, erau necesare mai multe cunoștințe juridice decât posedam, astfel că m-am retras treptat, scuzându-mă că eram nevoit să îndeplinesc obligații mai înalte ca legiuitor în Adunare. Alegerea mea ca deputat s-a repetat în fiecare an, timp de un deceniu, fără să cer vreodată votul vreunui alegător sau să-mi arăt, direct sau indirect, dorința de a fi ales. După ce mi-am ocupat locul în Cameră, în postul de secretar a fost numit fiul meu.

În anul următor, trebuind să se încheie un tratat cu indienii la Carlisle, guvernatorul a trimis Camerei un mesaj, propunând deputaților să desemneze pe câțiva dintre ei pentru ca, împreună cu o parte din membrii consiliului, să alcătuiască o comisie în acest scop.{112} Camera l-a desemnat pe președinte (domnul Morris) și pe mine; iar după ce am primit împuternicirile cuvenite, ne-am dus la Carlisle și ne-am întâlnit cu indienii.

Cum aceștia se îmbată foarte ușor și devin arțăgoși și turbulenți în asemenea stare, am interzis cu strășnicie să li se vândă vreo băutură alcoolică, iar când ei s-au plâns de această oprelişte, le-am spus că, dacă se vor abține de la băutură în timpul tratativelor, le vom da de băut din belșug după încheierea tratatului. Ne-au făgăduit că așa vor face și și-au ținut cuvântul, căci n-aveau de unde căpăta de băut, iar tratatul a fost negociat în liniște și încheiat spre mulțumirea ambelor părți. Apoi indienii au cerut – și au primit – băutura promisă; aceasta s-a întâmplat într-o după-amiază; erau aproape o sută de bărbați, femei și copii, adăpostiți în niște barăci provizorii, așezate în formă de pătrat chiar la marginea orașului. Seara, auzind mare tărăboi la ei, membrii comisiei s-au dus să vadă ce se întâmplase. Am constatat că aprinseseră un foc mare în mijlocul pătratului și că erau toți beți, bărbați și femei, certându-se și bătându-se. Văzuți la lumina slabă a focului, cu trupurile lor închise la culoare și pe jumătate

despuiate, alergând unul după altul și lovindu-se cu lemne aprinse, totul însoțit de urletele lor înfiorătoare, alcătuiau o scenă foarte apropiată de felul în care ne închipuim iadul. N-am putut domoli vacarmul, așa că ne-am retras la locuința noastră. Pe la miezul nopții unii dintre ei au venit la ușile noastre cu o gălăgie infernală, cerând să le mai dăm de băut, dar nu i-am luat în seamă.

A doua zi, când și-au dat seama că se purtaseră urât făcându-ne atâta tulburare, au trimis pe trei dintre bătrânii lor să ne prezinte scuze. Vorbitorul a recunoscut greșeala, dar a pus-o în seama alcoolului, iar apoi a încercat să ia apărarea acestuia spunând: „Marele Spirit, care le-a făcut pe toate, a făcut fiece lucru pentru o anumită întrebuințare, și oricare ar fi întrebuințarea menită de el pentru un anumit lucru, trebuie să i se dea totdeauna acea întrebuințare. Ei bine, când a făcut alcoolul, Marele Spirit a spus: acesta să fie pentru ca indienii să se îmbete cu el – și așa trebuie să se întâmple”. Și într-adevăr, dacă scopul Providenței este să stârpească seminția lor pentru a face loc celor oare lucrează pământul, nu pare improbabil ca alcoolul să fie mijlocul ales, căci această băutură a nimicit toate triburile ce trăiau odinioară pe coastă.

În 1751, un bun prieten al meu, doctorul Thomas Bond, a conceput ideea înființării unui spital la Philadelphia (un plan foarte folositor, care mi-a fost atribuit mie, deși la origine a fost al lui) pentru primirea și tămăduirea bolnavilor săraci, atât din provincia noastră cât și din alte părți. Doctorul Bond a dovedit mult zel și energie în strădania de a obține subscripții în acest scop, dar cum o asemenea propunere era ceva nou în America și la început n-a fost bine înțeleasă, nu prea s-a bucurat de succes.

În cele din urmă mi s-a adresat mie, aducând argumentul măgulitor că niciun plan pentru binele obștesc nu putea fi pus în aplicare fără participarea mea. „Căci”, spunea el, „deseori sunt întrebat de cei pe care îi îndemn să subscrie: L-ai consultat pe Franklin în această privință? Și ce crede el despre asta? Iar când le răspund negativ (presupunând că nu este un lucru care să vă intereseze direct), ei refuză să contribuie,

spunând că se vor mai gândi". M-am interesat de natura și utilitatea probabilă a planului și, primind de la doctorul Bond explicații foarte mulțumitoare, nu numai că am subscris eu însumi, dar am pornit cu râvnă la treabă, căutând să obțin subscripții și de la alții. Totuși, înainte de a le solicita, am căutat să pregătesc mințile oamenilor scriind despre acest subiect în gazetă, așa cum era obiceiul meu în asemenea cazuri, dar cum el omisese s-o facă{113}.

Ulterior, subscripțiile au devenit mai dese și mai generoase; când însă au început să se împuțineze, mi-am dat seama că nu vor fi de ajuns, fără un anumit sprijin din partea Adunării și, în consecință, am propus să se solicite acest lucru printr-o petiție, ceea ce s-a și făcut. Membrilor de la țară proiectul la început nu le-a fost pe plac; ei obiectau că se va dovedi folositor numai orașului și, ca atare, cheltuiala să fie suportată numai de orășeni; mai mult, se îndoiau chiar că orășenii înșiși îl aprobă. Afirmația mea că, dimpotrivă, aprobarea era atât de mare încât nu încăpea îndoială că vom putea strânge două mii de lire din donații voluntare, o considerau o presupunere extravagantă și imposibilă.

Tocmai pe aceasta mi-am întemeiat eu planul și cerând îngăduința de a introduce un proiect de lege pentru constituirea ca persoană juridică a celor care vor contribui cu sume de bani, conform petiției lor, și pentru a li se acorda un fond nespecificat – îngăduință pe care am primit-o mai mult pe considerentul că Adunarea putea respinge proiectul dacă nu-l găsea acceptabil – l-am redactat astfel încât să fac din clauza cea mai importantă o condiție, și anume: „Și se hotărăște, de către sus-amintitul organ, că atunci când persoanele care au subscris se vor fi întrunit ca să aleagă administratorii și trezorierul, *și vor fi realizat prin contribuțiile lor un fond în valoare de* – (a cărei dobândă anuală va fi folosită pentru îngrijirea în acest spital a bolnavilor săraci, fără a li se lua nicio plată pentru hrană, îngrijire, consultații și medicamente), *și vor dovedi existența acestui fond în fața președintelui în funcție al Adunării, numai atunci* numitul președinte va fi împuternicit, iar acestuia i se cere prin

prezenta, să semneze un ordin de plată asupra trezoreriei provinciale pentru plata a două mii de lire, în două rate anuale, către trezorierul sus-amintitului spital, sumă ce se va folosi pentru înființarea, construirea și terminarea spitalului.”

Această condiție a asigurat votarea legii, întrucât deputații care se opuseseră au presupus acum că și-ar putea crea renume de filantropi fără a cheltui bani și, ca atare, au acceptat-o; pe de altă parte, solicitând subscripții de la populație, insistam asupra promisiunii condiționate, cuprinse în lege, ca un motiv suplimentar de a subscrie, căci donația primită de la fiecare persoană se va dubla; astfel clauza acționa în ambele sensuri. În consecință, subscripțiile au depășit curând suma necesară, iar noi am pretins și primit subvenția publică, ceea ce ne-a dat putința să punem planul în aplicare. Curând s-a construit o clădire frumoasă, potrivită scopului urmărit; spitalul, așa cum arată experiența zilnică, este un lucru folositor, și s-a dezvoltat foarte frumos până în ziua de azi; iar eu nu-mi pot aminti vreo altă manevră politică de-a mea care, reușind, să-mi dea mai multă satisfacție decât aceasta, sau în legătură cu care, după ce m-am gândit bine, să mă scuz mai ușor pentru faptul că procedasem cu oarecare viclenie.

Tot cam prin acea vreme un alt inițiator de proiecte, reverendul Gilbert Tennent{114}, a venit la mine cerându-mi să-l sprijin în obținerea de subscripții pentru o nouă casă de rugăciune. Aceasta urma să fie întrebuințată de o congregație alcătuită de el din rândurile prezbiterienilor, care la început fuseseră discipolii domnului Whitefield. Nevrând să devin dezagreabil concetățenilor mei prin solicitarea atâtor contribuții, am refuzat categoric. El m-a rugat atunci să-i dau o listă cu numele acelor persoane despre care știam din experiență că sunt generoase și săritoare pentru binele obștesc. Am considerat că nu se cuvine, după ce ei răspunseseră atât de amabil la solicitările mele, să-i notez pentru a fi sâcâiți și de alții, așa că am refuzat să-i dau o asemenea listă. Atunci el m-a rugat să-i dau măcar un sfat. „Aceasta o voi face cu plăcere”, i-am răspuns; „în primul rând,

vă sfătuiesc să vă adresați mai întâi celor despre care știți că vor da ceva; apoi, celor despre care nu știți sigur dacă vor da sau nu, și să le arătați lista celor care au dat; iar la urmă nu-i omiteți nici pe cei despre care știți cu siguranță că nu vor da nimic, pentru că v-ați putea înșela cu unii din ei”. Reverendul a râs și mi-a mulțumit, spunând că îmi va urma sfatul. Așa a și făcut, cerând de la toți și reușind să strângă o sumă mult mai mare decât se aștepta, cu care a construit încăpătoarea și foarte frumoasa casă de rugăciune din Arch Street.

Orașul nostru, deși croit cu o regularitate plăcută, cu străzi largi și drepte care se întretaie în unghi drept, se complăcea pe atunci în rușinea de a lăsa aceste străzi mult timp nepavate; pe vreme ploioasă roțile vehiculelor grele le transformau în mocirle, astfel încât abia le mai puteai traversa, iar pe vreme uscată praful era de nesuferit. Locuisem lângă ceea ce se numea pe atunci Piața Jersey, și-i vedeam cu întristare pe locuitori umblând greu prin noroi când își făceau cumpărăturile. Până la urmă s-a pavat cu cărămizi o fâșie de pământ prin mijlocul pieței, astfel că, odată ajunși în piață, oamenii călcau pe teren tare, dar adesea intrau în noroi până la glezne ca să ajungă până acolo. Vorbind și scriind despre aceasta, am izbutit în cele din urmă să fac ca strada să fie pavată cu piatră între piață și trotuarul așternut cu cărămizi ce trecea prin fața caselor, de fiecare parte.

Un timp acest lucru ne-a permis să ajungem în piață cu încălțămintea uscată, dar cum restul străzii nu era pietruit, ori de câte ori vehiculele ieșeau din noroi pe acest pavaj, lepădau pe el murdăria de pe roți, așa că n-a trecut mult și l-au acoperit cu clisă, pe care n-o îndepărta nimeni căci orașul n-avea încă măturători de stradă.

Interesându-mă, am găsit un om sărman și harnic care s-ar fi învoit să țină pavajul curat, măturându-l de două ori pe săptămână și adunând noroiul din fața tuturor caselor, pentru o sumă de șase penny lunar, ce urma să-i fie plătită de fiecare casă. Am scris apoi și am tipărit un memoriu, în care arătam foloasele ce puteau fi trase de cartier cu o cheltuială atât de mică; mai marea ușurință cu care casele se puteau ține curate

dacă oamenii nu vor mai aduce atâta noroi pe încălțări; câștigul negustorilor printr-o vânzare mai mare etc. etc., căci clienții vor ajunge mai lesne la ei, iar vântul nu le va mai umple mărfurile de praf etc. etc. Am trimis câte un exemplar fiecărei case și peste o zi-două m-am dus să văd cine vrea să semneze un angajament că va plăti cei șase penny. L-au semnat toți și un răstimp proiectul a fost pus în aplicare. Toți locuitorii orașului erau încântați de pavajul curat care înconjura piața, căci le era de folos tuturor, iar de aici s-a născut o dorință generală de a se pava toate străzile, oamenii fiind acum mai înclinați să plătească o taxă în acest scop.

După câtva timp am alcătuit un proiect de lege pentru pavarea orașului și l-am supus Adunării. Aceasta se întâmpla chiar înaintea plecării mele în Anglia, în 1757, și proiectul n-a ajuns să fie votat până la plecarea mea[115], iar după aceea a fost acceptat, cu introducerea unei schimbări în privința modului de impunere a taxei, ceea ce nu considera a fi o îmbunătățire, dar și cu o prevedere suplimentară pentru iluminatul public, care într-adevăr a fost un adaos bun[116]. Populația căpătase prima oară idee de iluminarea întregului oraș de la un cetățean particular, răposatul John Clifton, care dovedise utilitatea felinarelor atârnând unul la ușa lui. Cinstea acestei binefaceri publice mi-a fost atribuită tot mie, dar de fapt ea îi revine lui. Eu i-am urmat doar exemplul, iar oarecare merit n-am decât în ceea ce privește forma felinarelor noastre, deosebite de cele sferice procurate la început de la Londra. Pe acestea le găseam nepotrivite din două motive: nu primeau aer pe dedesubt și astfel fumul nu ieșea cu ușurință în sus, ci rămânea în glob, depunându-se pe el și în scurt timp nu mai lăsa să treacă lumina pe care aceste felinare erau menite s-o dea; mai era apoi și grija zilnică de a le curăți, iar o lovitură întâmplătoare ducea la spargerea felinarului, care devenea cu totul inutilizabil. Am propus așadar ca felinarele să fie făcute din patru plăci de sticlă fiecare, cu o pâlnie lungă în partea de sus, pe unde să iasă fumul, și dedesubt cu orificii de pătrundere a aerului, înlesnindu-se astfel evacuarea fumului; în felul acesta ele

rămâneau curate și nu se mai înnegreau în câteva ore, ca felinarele aduse de la Londra, ci continuau să lumineze până dimineața, iar dacă erau lovite întâmplător se spărgea, de regulă, o singură placă, ușor apoi de înlocuit. M-am întrebat numai cum de nu învață londonezii, văzând efectul produs de găurile din partea de jos a lămpilor sferice din Vauxhall{117}, să facă găuri asemănătoare în felinarele de pe stradă. Dar cum aceste găuri erau făcute acolo în alt scop, și anume pentru a înlesni aprinderea fitilului cu ajutorul câtorva fire de in care atârnau prin ele, celălalt scop, de a lăsa să intre aerul, pare să fi scăpat neobservat; ca atare, după ce felinarele stau aprinse câteva ceasuri, străzile Londrei devin foarte prost luminate.

Pentru că tot am amintit despre aceste perfecționări, îmi amintesc de una pe care am propus-o, pe când mă aflam la Londra, doctorului Fothergill{118}, unul dintre cei mai destoinici oameni pe care i-am cunoscut și un mare sprijinitor al proiectelor folositoare. Observasem că pe timp uscat străzile nu erau măturate niciodată, iar praful nu era îndepărtat, ci lăsat să se adune până când ploile îl transformau în noroi, iar apoi, după ce rămânea câteva zile pe stradă în straturi atât de groase încât nu mai puteai traversa decât prin niște culoare pe care sărăcimea le ținea curate măturându-le, era adunat cu multă trudă și aruncat în căruțe deschise, prin ale căror părți laterale noroiul se scurgea și cădea pe pavaj la fiecare hurducătură, uneori spre necazul pietonilor. Explicația dată pentru faptul că nu se mătura praful de pe străzi era că acesta ar intra pe ferestrele prăvăliilor și locuințelor.

O simplă întâmplare îmi arătase cât de mult se poate mătura într-un timp scurt. Într-o dimineață am găsit la ușa mea, în Craven Street{119}, o femeie sărmană care îmi mătura pavajul cu un târn; arăta foarte slabă și palidă, parcă de-abia sculată după boală. Am întrebat-o cine o pusese să mături acolo. „Nimeni”, mi-a răspuns ea, „dar sunt foarte săracă și nenorocită, și de aceea mătur în fața caselor înstărite, nădăjduind să capăt și eu câte ceva”. I-am spus atunci să măture toată strada, făgăduindu-i un șiling; era ora nouă, iar pe la douăsprezece femeia s-a prezentat să-și ia șilingul.

Judecând după încetineala cu care o văzusem lucrând, nu-mi prea venea să cred că terminase treaba atât de repede, astfel că mi-am trimis servitorul să se uite, iar acesta mi-a spus că strada fusese măturată perfect și tot praful strâns în șanțul care trecea prin mijloc; următoarea ploaie l-a spălat de-acolo, așa că pavajul și chiar și șanțul erau perfect curate.

M-am gândit atunci că dacă acea femeie prăpădită putuse mătura o asemenea stradă în trei ceasuri, un bărbat puternic și activ ar fi putut-o face în jumătate de timp. Și am să notez aici avantajul de a avea doar un șanț pe o astfel de stradă îngustă, în loc de două, câte unul lângă fiecare trotuar; căci dacă toată apa de ploaie ce cade pe o stradă se adună dinspre margini spre mijloc, ea formează un șuvoi puternic, suficient pentru a lua tot noroiul întâlnit în cale; dar dacă se desparte în două canale, este adesea prea slabă ca să curețe rigolele și doar face mai fluid noroiul pe care îl întâlnește, iar roțile trăsurilor și picioarele cailor îl împroașcă pe trotuar – care devine murdar și alunecos – ba, uneori, chiar și peste trecători. Propunerea făcută de mine doctorului Fothergill suna astfel:

„Pentru o mai eficace curățenie a străzilor din Londra și Westminster, se propune să se încheie învoieli cu un număr de paznici de stradă care să măture praful pe vreme uscată și să adune noroiul pe vreme ploioasă, fiecare într-un cartier cuprinzând mai multe străzi și străduțe; paznicilor să li se dea târnuri și alte unelte potrivite acestui scop, care să fie păstrate în rasteluri, pentru a putea fi la îndemâna săracilor angajați de paznici în acest scop.

În timpul lunilor uscate de vară, tot praful să fie adunat în grămezi la distanțe potrivite, înainte de deschiderea prăvăliilor și a ferestrelor, spre a fi luat de gunoieri în căruțe închise.

Noroiul adunat să nu fie lăsat în grămezi pentru a fi împrăștiat iarăși de roțile trăsurilor și de picioarele cailor, ci să li se dea gunoierilor căruțe, puse nu pe roți înalte ci pe tălpici joase și având fundul zăbrelit și acoperit cu paie, care să rețină noroiul aruncat în ele, permițând totodată scurgerea apei, ceea ce va face acest noroi mult mai ușor, căci apa

reprezintă cea mai mare parte din greutatea lui; aceste căruțe să fie așezate la distanțe convenabile, iar noroiul să fie adus la ele cu roaba, căruțele rămânând acolo până la scurgerea apei din noroi, după care se vor înhăma caii care să le tragă”.

Mai târziu am căpătat unele îndoieli cu privire la aplicabilitatea ultimei părți a propunerii mele, din cauza îngustimii unor străzi și a greutății de a așeza căruțele astfel încât să nu stânjenească prea mult circulația; dar sunt încă de părere că prima parte, în care ceream că praful să fie măturat și îndepărtat înainte de deschiderea prăvăliilor, este un lucru foarte folositor vara, când zilele sunt lungi; căci, trecând pe Strand și pe Fleet Street într-o dimineață la ora șapte, am observat că nu era deschisă nicio prăvălie, deși soarele răsărise de peste trei ore, locuitorii Londrei preferând să stea mult la lumina lumânărilor și să doarmă pe lumina zilei, plângându-se totuși adesea, într-un mod cam absurd, de taxele puse pe lumânări și de prețul mare al seului.

Unii ar putea socoti aceste lucruri drept fleacuri ce nu merită a fi luate în seamă sau povestite, că praful aruncat într-o zi cu vânt în ochii unui singur om sau în vitrinele unei singure prăvălii n-are prea multă importanță; dar cum mulțimea de asemenea cazuri întâmplate într-un mare oraș, ca și deasa lor repetare, le dau o anumită greutate și însemnătate, poate că nu-i vor critica prea sever pe cei care acordă o oarecare atenție unor asemenea treburi aparent mărunte. Fericirea omului se naște nu atât din marile prilejuri norocoase ce rar se ivesc, cât din micile înlesniri de fiecare zi. Astfel, dacă îl înveți pe un tânăr sărman să se bărbierească și să-și țină briciul în bună stare, poți contribui mai mult la fericirea lui decât dacă i-ai da o mie de guinee. Banii ar putea fi curând cheltuiți, pe când în celălalt caz el va scăpa de frecventa neplăcere de a aștepta la bărbier ca și de degetele murdare, răsuflarea neplăcută și bricele tocite ale unora dintre ei, bărbierindu-se când va crede el de cuviință și având satisfacția de a face aceasta cu o unealtă bună. Iată deci sentimentele care m-au îndemnat să scriu cele câteva pagini de mai sus, în speranța că ele vor oferi unele sugestii ce

cândva s-ar putea dovedi utile unui oraș drag mie – căci am trăit mulți ani acolo foarte fericit – ca și, poate, câtorva dintre orașele noastre americane.

Aflându-mă de câtva timp în serviciul directorului general al poștelor din America în funcția de inspector pentru controlul unor oficii și verificarea diriginților, la moartea acestuia, în 1753, am fost numit, împreună cu domnul William Hunter{120}, ca succesor al lui, printr-o împuternicire primită de la ministrul poștelor din Anglia. Până atunci poșta americană nu plătise niciodată nimic celei din Marea Britanie. Urma să primim împreună șase sute de lire pe an, dacă reușeam să realizăm această sumă din venitul poștei. În acest scop se impuneau mai multe îmbunătățiri; o parte dintre ele au fost, desigur, costisitoare la început, astfel că în primii patru ani poșta ne-a rămas datoare cu peste nouă sute de lire. Dar curând după aceea am început să ne scoatem banii și, înainte de a fi fost înlocuit dintr-un capriciu al guvernului, așa cum voi arăta mai jos, făcusem ca poșta americană să aducă Coroanei un câștig net de *trei ori* mai mare decât cel provenit de la poșta irlandeză. După înlocuirea mea pripită, nu s-a mai primit însă de la ea niciun bănuț!

Treburile legate de noua mea funcție mi-au prilejuit în acel an o călătorie în Noua Anglie, unde colegiul din Cambridge mi-a acordat, din proprie inițiativă, titlul de *Master of Arts*. Universitatea Yale din Connecticut îmi făcuse mai înainte o cinste asemănătoare. Astfel, fără să fi urmat studii superioare, am ajuns să mă bucur de onorurile decurgând din ele. Aceste titluri mi-au fost conferite pentru descoperirile și perfecționările făcute de mine în ramura electrică a fizicii.

În 1754, existând din nou temeri despre un război cu Franța, urma să se întrunească la Albany, din ordinul înaltelor autorități comerciale, un congres al delegaților din diferitele colonii, pentru a conferi acolo cu șefii celor Șase Națiuni{121} asupra mijloacelor de a apăra țara lor și a noastră. Primind acest ordin, guvernatorul Hamilton{122} l-a adus la cunoștința Camerei, cerând să se procure daruri potrivite pentru a fi înmânate cu acest prilej indienilor și numindu-l pe președinte

(domnul Morris) și pe mine ca, împreună cu domnul Thomas Penn[123] și cu domnul secretar Peters, să reprezentăm Pennsylvania. Camera a aprobat numirile și a procurat darurile necesare, deși deputaților nu le prea plăceau tratativele purtate în afara provinciei; și astfel ne-am întâlnit cu ceilalți delegați la Albany, pe la mijlocul lunii iunie.

Pe drum am conceput și am alcătuit un plan de unire a tuturor coloniilor sub un singur guvern, în măsura în care acest lucru putea fi necesar pentru apărare, ca și alte chestiuni de importanță generală. Trecând prin New York, am arătat planul meu domnilor Alexander și Kennedy[124], persoane cu mare pricepere în treburile obștești; și, încurajat de aprobarea lor, am îndrăznit să-l supun congresului. S-a constatat atunci că alți câțiva delegați veniseră cu planuri asemănătoare. S-a ridicat mai întâi o problemă de procedură, dacă să se discute imediat constituirea unei uniuni, votul fiind în unanimitate afirmativ. S-a ales atunci un comitet, cuprinzând câte un membru din fiecare colonie, pentru a examina diferitele planuri și a prezenta concluzii. S-a întâmplat să fie preferat planul meu și, cu câteva amendamente, comitetul l-a supus spre dezbatere congresului.

În baza acestui plan, conducerea generală urma să se afle în mâinile unui președinte, numit și sprijinit de Coroană; un mare consiliu urma să fie ales de reprezentanții populației din diferitele colonii, reuniți în Adunările respective. Dezbaterile asupra planului se desfășurau în congres zilnic, paralel cu tratativele ce se purtau cu indienii. S-au ivit multe greutăți și împotriviri, dar până la urmă toate au fost depășite, planul a fost aprobat în unanimitate, și s-a hotărât să se trimită cópii ale planului la consiliul comerțului ca și Adunărilor din diferitele provincii. Soarta planului a fost curioasă: Adunările nu l-au adoptat socotind toate că conținea prea multe *prerogative*, pe când în Anglia a fost considerat prea *democratic*. Ca atare, consiliul comerțului nu l-a aprobat și nici nu l-a recomandat spre aprobare Majestății Sale; s-a întocmit însă alt plan, socotindu-se că ar servi mai bine aceluiași scop, după care guvernatorii provinciilor și unii membri ai

consiliilor respective urmau să se întrunească și să ordone strângerea de trupe, construirea de forturi etc., primind de la trezoreria britanică fonduri ce aveau să fie rambursate apoi pe baza unei legi de impunere votate de parlament asupra coloniilor americane. Planul întocmit de mine, cu expunerea de motive, se găsește printre documentele mele politice care s-au tipărit[125].

În iarna următoare, aflându-mă la Boston, am discutat mult despre ambele planuri cu guvernatorul Shirley[126]. O parte din cele discutate de noi cu acel prilej se găsesc de asemenea printre aceste documente. Motivele diferite și contradictorii de dezacord cu planul meu mă fac să bănuiesc că el oferea într-adevăr calea cea mai bună, și încă sunt de părere că adoptarea lui ar fi fost un motiv de mulțumire de ambele părți ale oceanului. Coloniile, astfel unite, ar fi fost îndeajuns de puternice pentru a se apăra, fără să mai fie nevoie de trupe din Anglia; ca urmare, pretenția ulterioară de a stabili impozite asupra Americii, ca și sângerosul conflict prilejuit de ea, ar fi fost evitate. Dar asemenea greșeli nu sunt un lucru nou: istoria e plină de erorile statelor și principilor.

> *Privește-n lumea locuită, ce puțini*
> *Își cunosc propriul bine și, cunoscându-l, îl caută*![127]

Cei care guvernează au multe treburi pe cap și, ca atare, nu prea se ostenesc să ia în considerație și să aplice planuri noi. Cele mai bune măsuri obștești sunt, așadar, rareori *luate după matură chibzuință, ci impuse de împrejurări.*

Trimițând planul spre dezbatere Adunării, guvernatorul Pennsylvaniei și-a exprimat aprobarea, „considerându-l a fi întocmit cu multă claritate și putere de judecată, și ca atare recomandându-l ca demn de cea mai mare și mai serioasă atenție din partea deputaților.” Totuși Camera, îndemnată de un anumit membru, l-a luat în discuție când eu eram absent – lucru ce nu mi-a părut prea corect – și, spre marea și neplăcuta mea surprindere, l-a respins fără să-i dea nicio atenție.

Călătorind spre Boston în acel an, m-am întâlnit la New York cu noul nostru guvernator, domnul Morris, care tocmai atunci sosise din Anglia și pe care îl cunoșteam foarte bine. Primise sarcina de a-l înlocui pe domnul Hamilton care demisionase, sâcâit de disputele în care îl implicau instrucțiunile primite de la proprietari. Domnul Morris m-a întrebat dacă cred că și funcția lui va fi tot atât de neplăcută. I-am răspuns: „Nu, dimpotrivă, poate fi chiar foarte plăcută, cu condiția să nu intri în vreun conflict cu Adunarea." „Dragă prietene," a spus el amabil, „cum de mă sfătuiești să evit conflictele? Știi doar că-mi plac disputele, care constituie una din cele mai mari distracții ale mele; totuși, pentru a-ți dovedi că respect sfatul dumitale, îți promit că voi încerca, în măsura posibilităților, să le ocolesc." Avea motive să-i placă disputele, fiind un om elocvent și un sofist abil și, ca atare, de regulă triumfa în discuțiile purtate în contradictoriu.

Fusese crescut în acest spirit de mic copil, căci tatăl lui – așa am auzit – își obișnuise copiii să discute, pentru propria lui distracție, după cină; cred însă că nu era un obicei înțelept, căci, așa cum am observat, acestor oameni iubitori de dispute și controverse treburile nu le merg în general prea bine. Uneori obțin succese, dar niciodată bunăvoință, care le-ar fi de mai mult folos. Ne-am despărțit apoi, el ducându-se la Philadelphia, iar eu la Boston.

La înapoiere, am aflat la New York hotărârile Adunării, din care reieșea că, în ciuda promisiunii ce mi-o făcuse, domnul Morris se afla într-o mare dispută cu Camera; iar lupta a continuat neîntrerupt cât timp a rămas guvernator. Am participat și eu la ea deoarece, îndată după ce mi-am reluat locul în Adunare, am fost ales în toate comitetele ce trebuiau să răspundă cuvântărilor și mesajelor lui, iar aceste comitete mă însărcinau pe mine să redactez răspunsurile. Răspunsurile noastre, ca și mesajele lui, erau adesea tăioase, iar uneori de-a dreptul ofensatoare. Cum domnul Morris știa că eu le redactez pentru Adunare, s-ar fi putut presupune că, atunci când ne întâlneam, eram gata să sărim unul la altul; dar era un om atât de amabil, încât controversele nu creau niciun

resentiment personal între noi și adesea luam cina împreună.

În toiul unei asemenea dispute publice, ne-am întâlnit într-o după-amiază pe stradă. „Franklin”, zice el, „trebuie să vii să petreci seara asta la mine. Am niște invitați care-ți vor fi pe plac.” Și, luându-mă de braț, mă conduse la el acasă. După cină, în timpul unei conversații vesele la un pahar de vin, ne spuse, glumind, că admira mult ideea lui Sancho Panza care, propunându-i-se să devină guvernator, a cerut să guverneze un popor de *negri*, căci astfel, dacă nu se va putea înțelege cu supușii săi, va putea să-i vândă. Unul dintre prietenii domnului Morris, care ședea lângă mine, mi-a spus atunci: „Franklin, de ce continui să ții cu acești quakeri blestemați? N-ar fi mai bine să-i vinzi? Proprietarul ți-ar da pe ei un preț bun.” „Numai că”, am răspuns eu, „guvernatorul nu i-a *înnegrit* încă destul”. Într-adevăr, domnul Morris se străduise să ponegrească Adunarea în toate mesajele sale, dar aceasta curăța negreala pe măsura ce el o punea, așternând-o în schimb pe propria lui față, astfel că, dându-și seama că până la urmă el însuși va fi probabil cel înnegrit, a urmat pilda domnului Hamilton și, săturându-se de dispute, a părăsit funcția.

Aceste certuri publice{128} se datorau în fond atitudinii proprietarilor, conducătorii noștri ereditari, care, atunci când urmau să se facă anumite cheltuieli pentru apărarea provinciei, îi însărcinau pe guvernatori, cu o nemaipomenită meschinărie, să nu admită nicio lege privind perceperea impozitelor necesare, decât dacă se prevedea în ele ca vastele lor posesiuni să fie explicit scutite; ba chiar le cereau acestora angajamente scrise că vor respecta asemenea instrucțiuni. Timp de trei ani Adunările s-au opus nedreptății, dar până la urmă au fost nevoite s-o accepte. Până la urmă căpitanul Denny{129}, succesorul guvernatorului Morris, a îndrăznit să nu dea ascultare instrucțiunilor; cum s-a întâmplat aceasta, voi arăta mai jos.

Iar am înaintat prea repede cu povestirea mea, căci mai sunt de amintit unele evenimente petrecute în timpul guvernatorului Morris.

Întrucât războiul cu Franța începuse de fapt, cârmuirea din Massachusetts plănuia un atac împotriva localității Crown Point și l-a trimis pe domnul Quincy în Pennsylvania, iar pe domnul Pownall[130] (mai târziu guvernatorul Pownall) la New York, pentru a solicita sprijin. Cum eu eram membru al Adunării, cunoșteam starea ei de spirit și eram concetățeanul domnului Quincy, acesta mi s-a adresat mie, cerându-mi să-l ajut cu influența mea. I-am redactat mesajul pentru Adunare, care a fost bine primit, deputații votând un fond de zece mii de lire ce urma să se cheltuiască pe provizii. Guvernatorul însă a refuzat să semneze legea (care prevedea acest fond laolaltă cu alte sume destinate uzului Coroanei) dacă nu vom introduce o clauză scutind averea proprietarului de orice participare la constituirea fondului necesar. Adunarea, deși foarte doritoare să dea Noii Anglii un ajutor real, nu știa cum să procedeze.

Domnul Quincy s-a străduit mult să-l convingă pe guvernator să semneze, dar acesta refuza cu încăpățânare.

Am propus atunci o procedură de ocolire a guvernatorului, prin bonuri de plată asupra eforilor Casei de Credit, bonuri pe care Adunarea era autorizată prin lege să le emită. În acea vreme Casa de Credit nu avea aproape deloc bani, astfel că am propus ca bonurile să fie plătite în interval de un an, cu o dobândă de cinci la sută. Mă gândeam că proviziile vor putea fi ușor procurate cu asemenea bonuri. Adunarea, după o foarte scurtă ezitare, a adoptat propunerea. Bonurile de plată au fost neîntârziat tipărite, iar eu am fost numit în comitetul ce urma să le semneze și să le elibereze. Fondul din care urmau a fi achitate consta din dobândă tuturor banilor de hârtie existenți atunci în provincia noastră, pe bază de împrumut, plus venitul rezultat din accize. Știindu-se că aceste sume erau mai mult decât suficiente, bonurile au fost imediat acceptate ca mijloc de plată pentru furnizarea de provizii; de fapt numeroși oameni înstăriți, care dispuneau de bani gheață, i-au investit în aceste bonuri, pe care le găseau avantajoase căci, pe lângă faptul că puteau fi folosite la nevoie ca bani, aduceau și dobândă. Și astfel bonurile au fost cumpărate în

cantități mari, iar după câteva săptămâni nu se mai găsea niciunul. Iată deci cum am ajutat să se ducă la bun sfârșit această chestiune importantă. Domnul Quincy a mulțumit Adunării printr-un document frumos întocmit și a plecat acasă foarte satisfăcut de succesul misiunii sale, rămânând tot restul vieții în relații de caldă și afectuoasă prietenie cu mine.

Nedorind să permită unirea coloniilor, așa cum se propusese la Albany, și să încredințeze coloniilor reunite sarcina propriei lor apărări (de teamă că acestea ar putea deveni prea puternice din punct de vedere militar și și-ar da astfel seama de propria lor forță), guvernul britanic, care nutrea pe atunci față de ele o anumită neîncredere și suspiciune, l-a trimis încoace în acest scop pe generalul Braddock{131} cu două regimente de trupe englezești. Acesta a debarcat la Alexandria, în Virginia, iar de acolo a mărșăluit până la Frederictown, în Maryland, unde s-a oprit în așteptarea căruțelor. Adunarea noastră presupunând, în temeiul anumitor informații, că generalul nutrea puternice prejudecăți împotriva ei, ca fiind opusă armatei, m-a însărcinat să mă prezint la el nu ca trimis al Adunării, ci ca director general al poștelor, sub pretextul de a-i propune să stabilim un mod de transmitere cât mai sigură și mai rapidă a mesajelor dintre el și guvernatorii provinciilor, cu care trebuia să se afle în permanentă corespondență și care se oferiseră să suporte cheltuielile poștale. În această călătorie am fost însoțit de fiul meu.

L-am găsit pe general la Frederictown, unde aștepta nerăbdător înapoierea oamenilor pe care îi trimisese prin regiunile mai îndepărtate din Maryland și Virginia ca să adune căruțe. Am rămas cu el câteva zile, prânzind împreună în fiecare zi, și am avut astfel prilejul să-i înlătur toate prejudecățile, informându-l despre ce făcuse Adunarea înainte de sosirea lui, și ce era dispusă să mai facă pentru a-i înlesni operațiile. Când mă pregăteam de plecare, au sosit vești despre numărul căruțelor rechiziționate, reieșind că erau numai douăzeci și cinci, și nici măcar toate în stare bună. Generalul și toți ofițerii au rămas surprinși și, declarând că

expediția devenea absolut imposibilă, au început să-i critice pe miniștri pentru că, în necunoștință de cauză, îi trimiseseră într-un ținut lipsit de mijloacele necesare pentru transportarea proviziilor, bagajelor etc., pentru care le trebuiau nu mai puțin de o sută cincizeci de căruțe.

S-a întâmplat să spun atunci că, după părerea mea, era păcat că nu debarcaseră în Pennsylvania, căci la noi aproape fiecare fermier își avea căruța sa. Generalul a fost bucuros să audă cuvintele mele și mi-a spus: „Atunci, dumneavoastră, care sunteți un om influent acolo, puteți probabil să ni le procurați și vă rog chiar s-o faceți”. L-am întrebat ce condiții urmau a fi oferite posesorilor de căruțe și mi-a răspuns să aștern chiar eu pe hârtie condițiile ce îmi păreau necesare. Am făcut aceasta, condițiile au fost acceptate, și imediat s-au pregătit împuternicirile și instrucțiunile corespunzătoare. Aceste condiții se pot vedea din anunțul pe care l-am publicat îndată după sosirea mea la Lancaster. Fiind vorba, prin efectul mare și neașteptat pe care l-a produs, de un document destul de interesant, îl reproduc aici în întregime, după cum urmează:{132}

„ANUNȚ

Lancaster, 26 aprilie 1755.

Întrucât o sută cincizeci de căruțe, cu patru cai fiecare, și o mie cinci sute de cai de călărie și povară sunt necesari pentru trupele Majestății Sale ce urmează să se adune în curând la Will’s Creek, și întrucât excelența sa domnul general Braddock a binevoit a mă împuternici să contractez închirierea acestor mijloace de transport, înștiințez prin prezentul anunț că mă voi afla în acest scop la Lancaster începând de astăzi până miercurea viitoare, seara, și la York de joia viitoare dimineața până vineri seara, fiind gata să închiriez căruțe și atelaje, sau cai separați, în următoarele condiții: 1. Pentru fiecare căruță cu patru cai buni și căruțaș, se vor plăti cincisprezece șilingi pe zi; pentru fiecare cal sănătos cu samar sau șa și alt

harnașament, doi șilingi pe zi; pentru fiecare cal sănătos fără șa, optsprezece penny pe zi. 2. Plata va începe din clipa în care se vor alătura trupelor la Will's Creek, ceea ce trebuie să se întâmple până în ziua de 20 mai următor, iar pentru durata deplasării lor la Will's Creek și înapoi acasă, după încetarea angajării, se va plăti în plus o indemnizație convenabilă. 3. Fiecare căruță și atelaj, ca și fiecare cal de povară sau de călărie, va fi prețuit de către persoane imparțiale alese de mine și de proprietari și, în caz de pierdere a vreunei căruțe cu atelaj sau a vreunui cal în timpul serviciului, se va plăti prețul fixat de prețuitori. 4. Voi achita în mână, ca arvună la contractare, plata pe șapte zile proprietarului fiecărei căruțe cu atelaj, sau al fiecărui cal, la cerere, restul urmând să fie plătit de domnul general Braddock, sau de casierul armatei, la încetarea serviciului sau din timp în timp, după cum se va cere. 5. Niciunui căruțaș și niciunei persoane care îngrijește de caii închiriați nu i se va pretinde, sub niciun motiv, să se angajeze ca soldat sau să presteze alte munci decât conducerea și îngrijirea căruțelor și a cailor respectivi. 6. Toate cantitățile de ovăz, porumb și alte furaje aduse în tabără de căruțe și cai, care vor depăși nevoile de întreținere a cailor, vor fi luate pentru folosința armatei, plătindu-se pentru ele un preț convenabil.

Notă: Fiul meu, William Franklin, este împuternicit să încheie contracte asemănătoare cu orice persoană din comitatul Cumberland.

B. FRANKLIN."

„CĂTRE LOCUITORII COMITATELOR LANCASTER, YORK ȘI CUMBERLAND.

Prieteni și compatrioți,

Aflându-mă întâmplător acum câteva zile în tabăra de la Frederictown, l-am găsit pe general cu ofițerii săi foarte supărați din pricină că nu primiseră caii și căruțele pe care le

așteptau din partea acestei provincii, ca fiind cea mai în stare să le furnizeze; dar, din cauza neînțelegerilor dintre guvernatorul nostru și Adunare, nu s-au prevăzut bani și nu s-a luat nicio măsură în acest scop.

S-a propus atunci să se trimită imediat în aceste comitate o forță militară care să rechiziționeze cele mai bune căruțe și cei mai buni cai de care va fi nevoie și să ia în serviciu cu sila oamenii necesari pentru conducerea și îngrijirea lor.

Temerile mele că înaintarea soldaților britanici prin aceste comitate în astfel de împrejurări – mai ales ținând seama de dispoziția acestor soldați și de pornirea lor împotriva noastră – va duce la multe și mari neajunsuri pentru populație, m-au îndemnat să-mi dau silința de a încerca mai întâi să văd ce s-ar putea face prin mijloace drepte și cinstite. Oamenii din aceste comitate mai îndepărtate s-au plâns în ultima vreme Adunării că lipsesc de pe piață banii; aveți acum prilejul de a căpăta și împărți între voi o sumă foarte mare căci, dacă această expediție se va prelungi, așa cum este mai mult ca sigur, timp de o sută douăzeci de zile, chiria căruțelor și a cailor se va ridica la peste treizeci de mii de lire, care vă vor fi plătite în bani de aur și de argint din vistieria regelui.

Serviciul va fi ușor de îndeplinit, căci armata nu va mărșălui mai mult de douăsprezece mile pe zi, iar căruțele și caii de povară, care duc lucruri absolut necesare pentru nevoile armatei, trebuie să meargă în pas cu ea, și nu mai repede, și sunt așezați, în chiar interesul armatei, în locurile cele mai sigure, fie pe timpul marșului, fie în tabără.

Dacă sunteți într-adevăr, așa cum vă cred eu, supuși buni și credincioși ai Majestății Sale, puteți face acum un serviciu foarte binevenit, în condiții ușoare pentru voi, căci trei sau patru oameni care nu-și pot lipsi, fiecare în parte, gospodăria de o căruță cu patru cai și căruțaș, o pot face împreună, dând unul căruța, altul un cal sau doi, iar altul căruțașul, și împărțind plata proporțional între ei. Dar dacă nu veți face de bună voie acest serviciu regelui și țării voastre, atunci când vi se oferă o plată bună și condiții convenabile, loialitatea voastră va fi pusă la mare îndoială. Slujba regelui trebuie

îndeplinită, iar acești soldați numeroși și bravi, care au venit atât de departe pentru a vă apăra, nu pot sta degeaba din cauza codelii voastre de a face ceea ce, pe drept cuvânt, se așteaptă să faceți; căruțele și caii trebuie să fie procurați, și astfel se va ajunge, probabil, la metode de constrângere, ceea ce vă va pune în situația de a cere plată acolo unde se va putea – o situație în care, poate, nu vă veți bucura de multă milă și înțelegere.

Nu am niciun interes personal în aceasta, căci în afară de mulțumirea de a mă fi străduit să fac un bine, truda îmi va fi singura răsplată pentru silințele mele. Dacă această metodă de a procura căruțe și cai nu va avea sorți de reușită, mă voi vedea nevoit să-l anunț pe general peste paisprezece zile; și cred că Sir John St. Clair din trupele de husari, cu un detașament de soldați, va intra imediat în provincie în acest scop, ceea ce voi afla cu părere de rău, căci sunt al vostru foarte sincer și adevărat prieten și binevoitor,

B. FRANKLIN”

Am primit de la general vreo opt sute de lire pentru a plăti arvuna proprietarilor de căruțe etc., dar suma fiind insuficientă, am mai avansat de la mine peste două sute de lire, iar după două săptămâni cele o sută cincizeci de căruțe, cu două sute cincizeci și nouă de cai de povară, se aflau în drum spre tabără. Anunțul promitea plată după prețuire în cazul pierderii vreunei căruțe sau a vreunui cal. Posesorii, totuși, spunând că nu-l cunosc pe generalul Braddock și nu știu cât de mult pot conta pe promisiunea lui, au insistat să fiu eu garant, ceea ce am primit.

În timp ce mă aflam în tabără, cinând într-o seară cu ofițerii din regimentul colonelului Dunbar[133], acesta mi-a împărtășit grija lui pentru subalterni care, spunea el, nu sunt în general oameni bogați și nu-și prea pot permite în această țară, unde mărfurile sunt scumpe, să strângă proviziile necesare pentru un marș atât de lung, prin ținuturi pustii, în care nu se pot face cumpărături. Am înțeles situația lor și m-

am hotărât să încerc să le-o ușurez. Nu le-am spus, totuși, nimic despre planul meu. Iar în dimineața următoare am scris comitetului Adunării, care putea dispune de anumite fonduri publice, recomandând cu căldură atenției cazul acestor ofițeri și propunând să li se trimită alimente și lucruri de primă necesitate. Fiul meu, care avea o oarecare experiență a vieții de tabără și a nevoilor ei, a alcătuit o listă, pe care am anexat-o la scrisoarea mea. Comitetul a aprobat propunerea mea și și-a dat atâta silință încât, aduse de fiul meu, proviziile au sosit în tabără odată cu căruțele. Ele se compuneau din douăzeci de pachete, fiecare conținând:

6 livre zahăr căpățâni
6 livre zahăr Muscovado[134] de bună calitate
1 livră ceai verde de bună calitate
1 livră ceai bohea[135] de bună calitate
6 livre cafea măcinată de bună calitate
6 livre ciocolată
1/4 chintal pesmeți albi de prima calitate
1/2 livră piper
1 litru oțet din vin alb de prima calitate
1 bucată brânză de Gloucester
1 butoiaș cu 20 livre unt de bună calitate
2 duzini de sticle cu vin vechi de Madera
2 galloni[136] spirt de Jamaica
1 borcan cu făină de muștar
2 șunci afumate
1/2 duzină limbi afumate
6 livre orez
6 livre stafide

Aceste douăzeci de pachete, bine ambalate, au fost încărcate pe douăzeci de cai, fiecare pachet, cu calul respectiv, urmând a fi dăruit unui ofițer. Ele au fost primite cu multă gratitudine, iar gestul nostru de bunăvoință a fost apreciat, în scrisorile pe care mi le-au trimis coloneii ambelor regimente, în termenii cei mai recunoscători. Și generalul a fost foarte

mulțumit de acțiunea mea în procurarea căruțelor etc., și mi-a restituit prompt arvuna plătită, mulțumindu-mi de mai multe ori și solicitându-mi și pe viitor sprijinul în procurarea de provizii care să fie trimise în urma sa. M-am angajat și la această treabă, de care m-am ocupat intens până când am auzit de înfrângerea lui; am avansat în acest scop peste o mie de lire sterline din banii mei și i-am trimis generalului un decont de cheltuieli. Acesta a ajuns în mâinile lui – din fericire pentru mine – cu câteva zile înainte de bătălie, iar el mi-a trimis imediat un ordin de plată pentru casierul armatei, în sumă rotundă de o mie de lire, lăsând restul pentru socoteala următoare. Cred că am avut noroc primind acești bani, căci n-am mai putut obține restul niciodată; dar despre aceasta mai târziu.

Generalul Braddock era, cred, un om viteaz, și s-ar fi putut afirma ca un bun ofițer într-un război purtat în Europa. Era însă prea sigur de sine, credea prea mult în valoarea trupelor regulate și prea puțin în cea a americanilor și a indienilor. Interpretul nostru indian, George Croghan, l-a însoțit în marș cu o sută de localnici, care i-ar fi putut fi de mare folos ca cercetași, călăuze etc., dacă s-ar fi purtat amabil cu ei; el însă îi disprețuia și nu-i lua în seamă, iar aceștia treptat l-au părăsit.

Discutând cu mine într-o zi, îmi vorbea despre planurile lui de înaintare. „După ce voi lua fortul Duquesne”, spunea, „voi avansa spre Niagara și, după ce o voi cuceri și pe aceasta, spre Frontenac, dacă anotimpul mi-o va permite; și cred că mi-o va permite, căci fortul nu mă poate reține mai mult de trei-patru zile, iar după aceea nu văd ce ar mai putea împiedica marșul spre Niagara.” Întrucât frământasem în minte atât lunga cale pe care trupele lui trebuiau s-o străbată mărșăluind pe un drum foarte îngust ce urma să fie tăiat prin păduri și tufărișuri, cât și ceea ce auzisem despre o înfrângere mai veche a o mie cinci sute de francezi care invadaseră ținutul irochezilor{137}, nutream anumite îndoieli și temeri în legătură cu reușita campaniei. M-am mulțumit, totuși, să-i spun doar atât: „Desigur, domnule general, dacă veți ajunge cu bine la

fortul Duquesne, cu acești soldați destoinici și atât de bine înzestrați cu artilerie, fortul, care nu este prea bine întărit și, așa cum se aude, n-are o garnizoană prea puternică, nu va putea rezista multă vreme. Singurul pericol care, mă tem, v-ar putea împiedica înaintarea vine de la ambuscadele indienilor, căci, folosindu-le necontenit, aceștia sunt foarte pricepuți în organizarea și executarea lor; iar linia subțire, lungă de aproape patru mile, pe care trebuie s-o formeze armata dumneavoastră, o expune la atacuri prin surprindere din flancuri, putând fi tăiată ca un fir în mai multe bucăți care, din cauza depărtării dintre ele, nu-și vor putea veni la timp în ajutor."

El a zâmbit la auzul părerii mele ignorante și mi-a răspuns: „Acești sălbatici pot fi, într-adevăr, un inamic formidabil pentru miliția dumneavoastră americană neexperimentată, dar nu pot face nicio impresie, stimate domn, asupra trupelor regulate și disciplinate ale regelui." Mi-am dat seama că n-avea rost să contrazic un militar în chestiuni de militărie și n-am mai spus nimic. Inamicul, totuși, n-a profitat de situația nefavorabilă în care, așa cum mă temeam eu, se găsea armata din cauza liniei lungi de marș, ci a lăsat-o să înainteze fără piedici până la vreo nouă mile de fort; numai acolo, trupele găsindu-se într-o formație mai compactă (căci tocmai traversaseră un râu, iar cele din față se opriseră pentru a aștepta trecerea celorlalte) și într-o porțiune mai deschisă a pădurii decât toate cele prin care trecuseră, indienii au atacat avangarda cu focuri puternice de după copaci și tufișuri, aceasta fiind prima informație pe care o primea generalul despre existența unor dușmani în apropiere. Producându-se dezordine în rândurile avangardei, generalul a trimis restul trupelor în ajutorul ei, ceea ce s-a făcut cu multă zăpăceală, printre căruțe, bagaje și vite; imediat însă focul dușmanului s-a abătut din flanc; ofițerii călări puteau fi țintiți mai ușor și astfel au căzut foarte repede; atunci soldații, nemaiprimind sau nemaiauzind ordine, s-au îngrămădit laolaltă, și au stat așa în focul inamicului până când au fost uciși două treimi din ei, după care, cuprinși de panică, toți ceilalți au fugit în mare

grabă.

Căruțașii au luat câte un cal din atelaje și s-au făcut nevăzuți, iar pilda lor a fost imediat urmată de alții, astfel că toate căruțele, proviziile, tunurile și muniția au căzut în mâinile dușmanului. Generalul, rănit, a fost scos din luptă cu multă greutate; secretarul său, domnul Shirley[138], a fost ucis lângă el; din optzeci și șase de ofițeri, șaizeci și trei au fost omorâți sau răniți, iar dintre cei o mie și o sută de soldați, au pierit șapte sute paisprezece. Acești o mie și o sută de ostași fuseseră aleși cu grijă din întreaga armată, restul rămânând în urmă cu colonelul Dunbar și urmând să vină cu grosul bagajelor și proviziilor. Nefiind urmăriți, fugarii au ajuns în tabăra lui Dunbar, iar panica lor s-a întins îndată asupra lui și a trupelor sale; și cu toate că avea peste o mie de oameni, iar dușmanul care îl învinsese pe Braddock nu depășea patru sute de indieni și francezi laolaltă, în loc să înainteze și să încerce a redobândi o parte din onoarea pierdută, colonelul a ordonat distrugerea tuturor proviziilor, munițiilor etc., pentru a avea mai mulți cai ca să fugă înapoi și mai puține lucruri de cărat. Ajungând în teritoriul colonizat, Dunbar a primit cereri din partea guvernatorilor provinciilor Virginia, Maryland și Pennsylvania să-și așeze trupele pe graniță, pentru a da o oarecare protecție locuitorilor. El însă și-a continuat marșul grăbit prin toată țara și nu s-a socotit în siguranță decât după ce a ajuns la Philadelphia, unde putea fi apărat de locuitori. Toată această poveste ne-a trezit nouă, americanilor, prima bănuială că părerile noastre frumoase despre bravura trupelor britanice nu erau chiar atât de întemeiate.

Încă de la început, în marșul lor de la debarcare până dincolo de teritoriile colonizate, trupele engleze prădaseră și jefuiseră populația, ruinând cu totul unele familii sărace și insultând, batjocorind și arestând pe cei care protestau. Toate acestea reușiseră să ne dezguste de asemenea apărători, de care, în fapt, nici nu prea aveam nevoie. Cât de deosebită a fost purtarea prietenilor noștri francezi în 1781[139], când, în timpul unui marș de aproape șapte sute de mile din Rhode Island până în Virginia, prin cea mai dens populată parte a

țării, nimeni nu s-a plâns să-i fi dispărut vreo vită, vreo orătanie sau măcar vreun măr!

Căpitanul Orme, unul din aghiotanții comandantului, fiind și el rănit, fusese scos de pe câmpul de luptă împreună cu generalul, rămânând apoi lângă el până la moartea acestuia; mi-a spus că în prima zi Braddock păstrase deplină tăcere, iar noaptea a spus doar atât: „*Cine ar fi crezut așa ceva*?” În ziua următoare a rămas din nou tăcut, spunând doar la urmă: „*Altă dată vom ști mai bine cum să-i luăm*” – iar după câteva minute a murit.

Hârtiile secretarului, ca și ordinele, instrucțiunile și corespondența generalului au căzut în mâinile dușmanilor, care au ales și au tradus în franceză o parte din ele, tipărindu-le, pentru a dovedi intențiile ostile ale Angliei încă dinaintea declarării războiului. Printre aceste documente am văzut câteva scrisori adresate de general guvernului englez, în care scria lucruri frumoase despre marele serviciu pe care îl adusesem armatei sale și mă recomanda atenției guvernului. Și David Hume, care după câțiva ani a devenit secretar la ambasada britanică din Paris, iar apoi secretarul generalului Conway, când acesta a devenit ministru, mi-a spus că văzuse, printre documentele oficiale, scrisori de la Braddock care mă recomandau călduros{140}. Dar cum expediția se terminase în chip nefericit, serviciile mele n-au fost, se pare, socotite prea valoroase, căci aceste recomandări au rămas fără niciun folos pentru mine.

Cât despre răsplata primită de la general, nu cerusem decât un singur lucru – și anume să ordone ofițerilor să nu mai înroleze slugile noastre năimite și să le lase la vatră pe cele înrolate. Braddock a acceptat îndată și, la cererea mea, unii dintre ei au fost trimiși înapoi la stăpânii lor. Preluând comanda, Dunbar nu s-a mai arătat atât de generos. Când se afla la Philadelphia, în timpul retragerii – sau, mai bine zis, a fugii sale – l-am rugat să lase la vatră slugile a trei fermieri săraci din comitatul Lancaster, amintindu-i de ordinele răposatului general în această privință. El mi-a promis că, dacă acei fermieri vor veni la Trenton, unde se va afla peste

câteva zile, în marș spre New York, le va înapoia acolo oamenii ceruți. Ca atare, cei trei fermieri s-au dus la Trenton, cu osteneală și cheltuieli, dar acolo Dunbar nu și-a ținut promisiunea, spre marea lor pagubă și dezamăgire.

Îndată ce s-a răspândit vestea despre pierderea căruțelor și a cailor, toți proprietarii au dat năvală la mine pentru a-i despăgubi conform evaluării, așa cum mă angajasem. Cererile lor mi-au dat multă bătaie de cap, trebuind să le spun că banii se aflau la casierul armatei, dar că mai întâi trebuia obținut ordinul de plată de la generalul Shirley, și că scrisesem deja generalului în acest scop, dar el aflându-se la mare depărtare, nu putusem primi răspuns atât de repede, și le ceream să mai aibă răbdare. N-am reușit însă să-i mulțumesc, iar unii m-au dat chiar în judecată. Până la urmă generalul Shirley m-a scos din această situație îngrozitoare, numind împuterniciți care să examineze cererile de despăgubire și să aprobe plățile. Acestea s-au ridicat la aproape douăzeci de mii de lire, și m-ar fi ruinat dacă ar fi trebuit să le suport eu.

Înainte de a fi aflat vestea înfrângerii, veniseră la mine cei doi doctori Bond cu o listă de subscripție pentru acoperirea cheltuielilor privind organizarea unor mari jocuri de artificii cu care urma să fie primită vestea cuceririi fortului Duquesne. Luând un aer grav, le-am spus că, după părerea mea, va fi destul timp să pregătim sărbătorirea atunci când vom ști că avem ce sărbători. Ei au părut surprinși că nu le-am acceptat imediat propunerea. „Ce naiba”, a exclamat unul din ei, „doar nu vă închipuiți că fortul nu va cădea?” „Nu știu dacă va cădea sau nu, știu doar că desfășurarea unei campanii este un lucru foarte nesigur.” Le-am înfățișat apoi motivele mele de îndoială, iar ei au renunțat la subscripție, ceea ce i-a scutit de marele necaz ce l-ar fi avut dacă s-ar fi ajuns la pregătirea artificiilor. Unul din ei a spus mai târziu, cu un prilej oarecare, că nu-i plac presimțirile lui Franklin.

Guvernatorul Morris, care sâcâise necontenit Adunarea cu mesaj după mesaj înainte de înfrângerea lui Braddock, spre a o face să voteze legi pentru obținerea de fonduri în scopul apărării provinciei, fără a-i impune însă pe proprietari, și

respinsese toate proiectele care nu cuprindeau o asemenea clauză de scutire, și-a sporit acum eforturile cu mai mare nădejde de succes, căci primejdia și nevoia erau și ele mai mari. Totuși, Adunarea a rămas pe poziție, considerând că dreptatea e de partea ei și că ar renunța la un drept fundamental dacă ar permite guvernatorului să modifice legile fiscale. La una din aceste legi, care prevedea acordarea a cincizeci de mii de lire, amendamentul propus de guvernator se referea, de fapt, la un singur cuvânt. Proiectul de lege glăsuia: „Toate averile, mobile și imobile, urmează a fi impuse, *inclusiv* cele ale proprietarilor.” Schimbarea propusă era *exclusiv* în loc de *inclusiv*, – doar un cuvânt, dar foarte important. Când însă știrea dezastrului a ajuns în Anglia, prietenii noștri de acolo, cărora ne îngrijiserăm să le trimitem toate răspunsurile Adunării la mesajele guvernatorului, au pornit mari proteste împotriva proprietarilor pentru meschinăria și nedreptatea pe care o dovedeau dându-i guvernatorului asemenea instrucțiuni; unii au mers chiar atât de departe încât au spus că, împiedicând apărarea provinciei, proprietarii pierduseră drepturile pe care le aveau. Intimidați, aceștia au dat dispoziție perceptorului-general să adauge cinci mii de lire din veniturile lor la orice sumă s-ar vota de Adunare în acest scop.

Aducându-se acest lucru la cunoștința Camerei, deputații au acceptat contribuția ca participare la impozitul general și s-a prezentat un nou proiect de lege, cu o clauză de scutire, care a fost apoi votat. Prin această lege am fost numit în comisia ce urma să aprobe cheltuirea fondurilor – șaizeci de mii de lire. Luasem parte activă la întocmirea legii și la votarea ei și totodată elaborasem un proiect de lege pentru alcătuirea și instruirea unei miliții voluntare, proiect pe care Camera l-a aprobat fără mare greutate, căci avusesem grijă să lăsăm quakerilor libertatea de acțiune. Pentru a încuraja formarea acestei miliții, am scris un dialog{141} în care formulam și combăteam toate obiecțiile ce mi-am închipuit că s-ar putea ridica în legătură cu alcătuirea miliției; dialogul a fost tipărit și, după părerea mea, a avut un mare efect{142}.

În timp ce cele câteva companii de miliție erau formate și instruite în oraș și pe teritoriul provinciei, guvernatorul m-a convins să preiau apărarea frontierei de nord-vest, care era încălcată mereu de dușman, și să asigur protecția locuitorilor, recrutând trupe și construind o linie de forturi. Am acceptat această însărcinare militară, deși nu mă socoteam potrivit pentru ea. Am primit de la guvernator un mandat prin care mi se confereau puteri depline, ca și un teanc de numiri în alb pentru a încadra ca ofițeri persoanele pe care le voi socoti corespunzătoare. N-am întâmpinat prea mari greutăți la recrutare, astfel că în scurt timp aveam sub comanda mea cinci sute șaizeci de oameni. Fiul meu, care în războiul precedent servise ca ofițer în armata care urma să lupte în Canada{143}, îmi era aghiotant și, ca atare, de mare ajutor. Indienii incendiaseră Gnadenhut, un sat întemeiat de coloniști moravi, și masacraseră populația; locul era însă considerat bun pentru unul din forturi.

Pentru marșul într-acolo am adunat companiile la Bethlehem, principala așezare a moravilor. Am rămas surprins găsind-o într-o foarte bună poziție de apărare: distrugerea satului Gnadenhut îi făcuse pe locuitori să țină seama de primejdie. Principalele clădiri erau apărate de o palisadă; locuitorii cumpăraseră arme și muniții de la New York și adunaseră grămezi de pietre lângă ferestrele caselor lor înalte de piatră, care să fie aruncate de femei în capul indienilor ce ar fi încercat să pătrundă cu forța. Bărbați înarmați asigurau paza, înlocuindu-se metodic, ca în orice garnizoană. Stând de vorbă cu episcopul Spangenberg{144}, mi-am arătat surprinderea, căci știam că obținuseră de la parlament o lege prin care erau scutiți de serviciul militar în colonii și, ca atare, presupuneam că nu vor să poarte arme din motive de conștiință. El mi-a răspuns că nu era vorba de un principiu instituit, dar că, la vremea adoptării acelei legi, se credea că mulți dintre ei au asemenea scrupule. Cu acest prilej, totuși, spre surprinderea lor, și-au dat seama că doar puțini nutreau o asemenea idee. Se pare, deci, că ori ei s-au înșelat, ori au înșelat parlamentul; dar simțul realității, îmboldit de o

primejdie imediată, reușește uneori să învingă păreri vremelnice.

Era începutul lui ianuarie când am pornit la construirea forturilor. Am trimis un detașament spre Minisink, cu instrucțiuni să ridice acolo un fort pentru siguranța acelei regiuni de sus a țării, și un altul în regiunea de jos, cu instrucțiuni asemănătoare; eu însumi am hotărât să plec cu restul oamenilor la Gnadenhut, unde ridicarea unui fort părea de o și mai mare urgență. Moravii mi-au făcut rost de cinci căruțe cu care să transportăm uneltele, proviziile, bagajul etc.

Chiar înainte de plecarea din Bethlehem, unsprezece fermieri, izgoniți de indieni de pe plantațiile lor, au venit la mine cerându-mi arme de foc ca să se poată întoarce acolo și să-și aducă vitele. Am dat fiecăruia din ei câte o pușcă cu muniția respectivă. Nu ajunsesem prea departe când a început să plouă. Ploaia a continuat toată ziua, iar pe drum n-am găsit nicio casă în care să ne adăpostim, până ce am ajuns la locuința unui colonist german și ne-am îngrămădit cu toții, uzi leoarcă, în șopronul lui. Din fericire n-am fost atacați în timpul marșului, căci armele noastre erau de cel mai obișnuit soi și oamenii nu reușeau să le păstreze uscate. Indienii se pricep foarte bine la asemenea treburi, dar noi nu știam cum să procedăm. În aceeași zi, cei unsprezece sărmani fermieri amintiți mai sus au căzut în mâinile indienilor, și zece dintre ei au fost omorâți. Cel care scăpase a arătat că armele pe care le aveau el și tovarășii săi nu luaseră foc, fiind udate de ploaie.

A doua zi, înseninându-se, ne-am continuat marșul și am ajuns la satul pustiit, Gnadenhut. În apropiere se afla un gater, cu câteva grămezi de scânduri părăsite în jur, pe care le-am folosit ca să ridicăm niște barăci – treabă cu atât mai necesară în acel anotimp aspru cu cât nu aveam deloc corturi. Prima noastră grijă a fost apoi să înmormântăm cum se cuvine morții găsiți acolo.

În dimineața următoare am făcut planul fortului și l-am trasat pe teren, cu o circumferință de patru sute cincizeci și cinci de picioare; era nevoie și de o palisadă făcută din același

număr de pari, cu grosimea de un picior fiecare. Ne-am pus imediat pe treabă, cu cele șaptezeci de securi pe care le aveam, pentru a tăia copacii necesari; iar cum oamenii noștri erau îndemânatici în folosirea uneltelor, lucrul înainta cu mare repeziciune. Văzând cât de repede cad copacii, am avut curiozitatea să mă uit la ceas în clipa când doi oameni au început să taie un pin; în șase minute pinul era la pământ și, măsurându-l, am constatat că avea paisprezece inci în diametru. Din fiecare pin făceam trei pari lungi de optsprezece picioare, ascuțiți bine la unul din capete. În acest timp alți oameni săpau un șanț de jur împrejur, adânc de trei picioare, în care urma să fixăm parii. Am scos apoi coșurile căruțelor și, despărțind roțile din față de cele din spate, am obținut zece atelaje, cu câte doi cai fiecare, pentru adusul parilor din pădure. După ce aceștia au fost așezați la locurile lor, dulgherii noștri au făcut o platformă de scânduri de jur împrejur, pe dinăuntru, înaltă de vreo șase picioare, pe care să stea oamenii și să tragă prin creneluri. Aveam și un tun pivotant, pe care l-am montat la unul din colțuri și am tras imediat cu el o lovitură, pentru ca indienii să știe – de erau vreunii prin preajmă – că avem și așa ceva. Și astfel fortul nostru – dacă putem da un asemenea nume pompos modestei noastre palisade – a fost gata într-o săptămână, deși o zi din două ploua atât de tare încât nu puteam lucra.

Aceasta mi-a dat prilejul să observ că, atunci când sunt puși la treabă, oamenii se simt mulțumiți; căci în zilele când lucrau erau veseli și prietenoși, iar seara și-o petreceau cu voioșie, ca unii care făcuseră peste zi treabă bună; dar atunci când nu lucrau erau nervoși și certăreți găseau cusururi cărnii, pâinii etc. și se arătau mereu țâfnoși, ceea ce mi-a amintit de un căpitan de corabie, al cărui principiu era să-și țină mereu oamenii ocupați cu ceva, iar când într-o zi secundul i-a spus că terminaseră toate treburile și că nu mai avea ce să le dea de lucru, a răspuns: „Ei bine, atunci pune-i să lustruiască ancora!”

Acest soi de fort, deși tare modest, este o apărare suficientă contra indienilor, care nu au tunuri. Aflându-ne acum în

siguranță și având unde să ne retragem în caz de nevoie, ne-am aventurat în expediții de cercetare a ținutului înconjurător. N-am întâlnit niciun indian, dar am găsit pe colinele din jur locuri de unde urmăriseră activitatea noastră. Au un asemenea meșteșug în orânduirea acestor locuri, încât merită să fie amintit. Întrucât era iarnă, aveau nevoie de foc, dar un foc obișnuit pe suprafața terenului le-ar fi trădat poziția de la mare distanță. Au săpat deci mai multe gropi, de vreo trei picioare în diametru și puțin mai adânci; am văzut locurile unde tăiaseră cu securea mangal de pe niște bușteni arși în pădure. Cu acest mangal făcuseră mici focuri pe fundul gropilor, și am observat printre ierburi și buruieni urmele trupurilor lor, căci se așezaseră de jur împrejur, cu picioarele atârnând în gropi pentru a și le încălzi. Noi nu puteam descoperi aceste focuri după flacără, scântei sau fum; se pare că indienii nu fuseseră în număr prea mare și că și-au dat seama că eram prea mulți ca să ne poată ataca cu vreo șansă de reușită.

Aveam cu noi, ca preot militar, un zelos pastor prezbiterian, domnul Beatty, care mi s-a plâns că oamenii nu prea veneau să-i asculte predicile și rugăciunile. Când se înrolaseră li se promisese, pe lângă soldă și alimente, o cinzeacă de rom pe zi, care li se servea cu punctualitate, jumătate dimineața și cealaltă jumătate seara, și am observat că oamenii se prezentau cu aceeași punctualitate ca să-l capete. I-am spus deci domnului Beatty: „Nu este, poate, de demnitatea profesiunii dumneavoastră să faceți pe intendentul la rom, dar dacă ați vrea să-l împărțiți după rugăciune, îi veți avea pe toți în jur.” Domnului Beatty i-a plăcut ideea și, luându-și câteva ajutoare ca să împartă romul, s-a însărcinat cu această treabă, îndeplinind-o foarte mulțumitor, și toți oamenii veneau la rugăciune cu multă punctualitate. Am constatat, așadar, că o asemenea metodă este preferabilă pedepselor prevăzute în regulamentul militar pentru absențe de la slujba religioasă.

De abia terminasem treaba și procurasem din belșug provizii pentru fort, când am primit de la guvernator o

scrisoare prin care mă anunța că hotărâse să convoace Adunarea și dorea să particip și eu, dacă situația de la frontieră nu mai făcea prezența mea necesară acolo. De asemenea, prietenii mei din Adunare mă îndemnau prin scrisori să particip, de voi putea, la ședință, iar cum cele trei forturi pe care trebuia să le construiesc fuseseră terminate{145}, iar locuitorii erau mulțumiți să rămână la fermele lor astfel apărați, am hotărât să mă înapoiez, cu atât mai bucuros cu cât colonelul Clapham, un ofițer din Noua Anglie, călit în războaiele cu indienii, acceptase să preia comanda. I-am dat documentul de numire și, adunând garnizoana în careu, am pus să i se dea citire în fața trupei, prezentându-l pe colonel ca pe un ofițer care, prin priceperea sa în treburile militare, era mult mai potrivit decât mine să-i comande și, ținându-le apoi o scurtă cuvântare de îndemn, mi-am luat rămas bun. Am fost condus până la Bethlehem, unde am rămas câteva zile ca să mă odihnesc după oboseala prin care trecusem. În prima noapte petrecută într-un pat bun de-abia am putut ațipi, atât de mult se deosebea acesta de culcușul tare de pe podeaua barăcii noastre de la Gnadenhut, învelit doar cu o pătură sau două.

Aflându-mă la Bethlehem, am căutat să aflu câte ceva despre obiceiurile moravilor. Câțiva dintre ei mă însoțiseră și toți erau foarte binevoitori cu mine. Am constatat astfel că toți lucrau pentru folosul comun, luau mesele în comun, și se culcau în dormitoare comune, foarte mulți laolaltă. În dormitoare am observat răsuflători practicate în pereți la anumite distanțe de jur împrejurul camerei, chiar sub tavan, pe care le-am socotit judicios așezate pentru aerisire. Am fost și la biserica lor, unde am ascultat muzică bună, orga fiind acompaniată de viori, oboaie, flaute, clarinete și alte instrumente. Mi-am dat seama că la ei predicile nu se țin ca la noi, în fața tuturor enoriașilor, bărbați, femei și copii, ci pentru aceasta se adună, în grupuri separate, o dată bărbații însurați, altă dată soțiile lor, apoi tinerii, tinerele și, în sfârșit, copiii. Predica auzită de mine se adresa acestora din urmă, care veniseră și luaseră loc rânduiți în bănci, băieții sub

conducerea unui tânăr, învățătorul lor, iar fetele conduse de o tânără. Predica mi-a părut potrivită cu puterea lor de înțelegere și a fost ținută într-un chip plăcut, îmbiindu-i, ca să spun așa, să fie buni. Copiii se purtau foarte frumos, dar păreau palizi și nesănătoși, ceea ce m-a făcut să bănuiesc că erau ținuți prea mult în casă, nelăsându-li-se destul timp pentru joacă în aer liber.

M-am interesat de felul cum se fac căsătoriile la moravi, vrând să aflu dacă e adevărat că mirii se trag la sorți. Mi s-a spus că așa se procedează numai în cazuri speciale și că, în general, atunci când un tânăr vrea să se însoare, îi anunță pe bătrânii comunității și aceștia se consultă cu femeile mai în vârstă, care răspund de cele tinere. Cum bătrânii și bătrânele cunosc bine firile și înclinațiile tineretului aflat în grija lor, pot judeca cel mai bine care căsătorii sunt potrivite, iar hotărârea lor este îndeobște respectată; dar dacă, bunăoară, se întâmplă ca două-trei tinere să fie la fel de potrivite pentru un tânăr, atunci se trage la sorți. Am obiectat, spunând că dacă aceste căsătorii nu se fac lăsându-i pe tineri să se aleagă singuri, unele dintre ele pot fi foarte nefericite. „Dar asta se poate întâmpla”, mi-a replicat cel cu care stăteam de vorbă, „și dacă îi lași să se aleagă singuri”; ceea ce, într-adevăr, nu puteam contesta.

Întorcându-mă la Philadelphia, am aflat că asociația mergea ca pe roate, căci se înrolaseră mai toți locuitorii care nu erau quakeri și se împărțiseră în companii, alegându-și apoi căpitanii, locotenenții și sublocotenenții, potrivit noii legi. Am fost vizitat de doctorul B., care mi-a povestit strădania lui de a prezenta legea în culori atrăgătoare, punând în bună parte pe seama acestei strădanii rezultatele obținute. Eu avusesem naivitatea de a fi atribuit totul *Dialogului* meu; totuși, presupunând că ar putea avea dreptate, l-am lăsat cu părerea lui – lucru pe care îl socotesc cel mai bun de făcut în asemenea cazuri. Întrunindu-se, ofițerii m-au ales pe mine colonel al regimentului, și de data asta am acceptat. Nu mai știu câte companii aveam, dar erau cu toții vreo mie două sute de militari arătoși, și o baterie de artilerie cu șase tunuri de

câmp din bronz ce puteau trage – într-atât de bine se antrenaseră oamenii noștri – de douăsprezece ori pe minut. Când mi-am trecut în revistă regimentul prima oară, m-au condus toți până acasă și m-au salutat cu câteva salve trase în fața ușii, care au reușit să spargă mai multe piese de sticlă din aparatura mea electrică. Iar noul meu rang s-a dovedit cam la fel de fragil, căci toate funcțiile noastre au fost curând desființate prin abrogarea legii în Anglia.

În scurtul răstimp cât am fost colonel, având de făcut un drum în Virginia, ofițerii din regimentul meu s-au gândit că s-ar cuveni să mă conducă afară din oraș, până la Lower Ferry. Au sosit deci la ușa mea, tocmai când încălecam, vreo treizeci sau patruzeci, călări și în uniforme. Nu mă anunțaseră dinainte, căci i-aș fi împiedicat s-o facă, neplăcându-mi din fire alaiurile în nicio împrejurare. Am fost foarte supărat văzându-i, dar nu mai puteam evita să fiu însoțit. Situația a fost și mai mult agravată de faptul că, îndată ce ne-am pus în mișcare, și-au tras săbiile și au călărit astfel tot drumul. Cineva l-a informat în scris pe proprietar, care s-a ofensat foarte tare. Asemenea onoruri nu-i fuseseră acordate în provincie nici lui personal, când se afla acolo, nici guvernatorilor lui, și a afirmat că ele se cuvin numai prinților de sânge, ceea ce poate fi perfect adevărat, eu fiind pe atunci, și încă mai sunt, ignorant în chestiunile de etichetă legate de asemenea cazuri.

Această întâmplare prostească i-a sporit mult pornirea contra mea, care nici înainte nu era prea mică din pricina atitudinii mele în Adunare în problema scutirii de impunere a domeniului său, la care mă opusesem cu tărie și nu fără aspre reflecții asupra meschinăriei lui și a nedreptății ce voia să ne facă. M-a învinuit deci în fața guvernului că aș fi un mare obstacol în calea bunei desfășurări a treburilor de stat, împiedicând, prin influența mea în Cameră, formularea corectă a legilor fiscale, și a citat cazul cu ofițerii ca dovadă că intenționam să-i smulg cu forța conducerea provinciei. De asemenea i-a cerut lui Sir Everard Fawkener[146], ministrul poștelor, să mă concedieze din funcție, dar singura urmare a

fost o ușoară mustrare din partea lui Sir Everard.

În ciuda repetatelor conflicte dintre guvernator și Cameră, în care eu, ca deputat, aveam un rol destul de mare, relațiile dintre mine și acest domn, cu care n-am avut niciodată vreun diferend personal, au continuat să fie politicoase. M-am gândit uneori că această lipsă de ranchiună contra mea, pentru răspunsurile ce se știa că le formulam la mesajele lui, se putea datora unei deprinderi profesionale: el fiind jurist, privea probabil situația ca o ciocnire între avocații părților opuse într-un proces, adică el ca avocat al proprietarilor, iar eu al Adunării. Ca atare mă vizita uneori prietenește, ca să mă sfătuiască în chestiuni dificile, iar alteori, deși nu adesea, îmi cerea el mie sfaturi.

Am conlucrat astfel prietenește ca să obținem provizii pentru armata lui Braddock și, când a venit vestea teribilă a înfrângerii acestuia, guvernatorul a trimis în grabă după mine ca să ne consultăm în privința măsurilor de luat pentru a preîntâmpina părăsirea regiunilor dinspre graniță. Nu mai știu ce sfaturi i-am dat, dar cred că l-am îndemnat să-i scrie lui Dunbar și să încerce să-l convingă să-și așeze trupele pe frontieră, pentru a o apăra, până când, primind întăriri din colonii, va putea să continue expediția. Mai târziu, când am revenit de pe frontieră, guvernatorul ar fi vrut ca eu însumi să întreprind o asemenea expediție, cu trupe coloniale, pentru cucerirea fortului Duquesne, căci Dunbar și oamenii lui aveau altă misiune, și mi-a propus să mă numească general. Eu însă n-aveam o părere atât de bună despre aptitudinile mele militare pe cât pretindea el, și cred că, de fapt, își exagera adevărata părere, gândindu-se probabil că popularitatea de care mă bucuram va înlesni strângerea trupelor, iar influența mea în Adunare – votarea fondurilor pentru plata acestora, poate chiar fără a mai impune cu taxe pe proprietari. Negăsindu-mă prea dispus să preiau funcția, așa cum se așteptase, a renunțat la acest plan, iar curând după aceea a fost înlocuit în funcție de căpitanul Denny.

Înainte de a relata rolul jucat de mine în treburile publice sub noul guvernator, ar fi potrivit, cred, să spun aici câte ceva

despre creșterea reputației mele ca om de știință.

În 1746, aflându-mă la Boston, am cunoscut pe un anume doctor Spence{147}, de curând venit din Scoția, care mi-a arătat câteva experiențe de electricitate. Acestea nu erau făcute cu mare meșteșug, căci omul nu se prea pricepea, dar, fiind un lucru cu totul nou pentru mine, m-au surprins și mi-au plăcut în egală măsură. Curând după întoarcerea mea la Philadelphia, biblioteca noastră a primit în dar de la domnul Collinson{148}, membru al Societății Regale{149} din Londra, un tub de sticlă cu niște instrucțiuni pentru a fi întrebuințat la asemenea experiențe. Am folosit cu mare bucurie prilejul pentru a repeta ceea ce văzusem la Boston și, exersând mereu, am căpătat o mare dibăcie în executarea experiențelor descrise în instrucțiunile primite din Anglia, ba chiar am adăugat și unele noi. Spun exersând mereu, căci casa mi-a fost mai totdeauna plină, un răstimp, de oameni veniți să vadă aceste minuni{150}.

Pentru a împărți cumva povara cu prietenii mei, am pus să se sufle la atelierul nostru de sticlărie mai multe tuburi asemănătoare, pe care le-au cumpărat apoi ei, astfel că până la urmă am avut mai mulți experimentatori. Printre aceștia cel mai remarcabil era domnul Kinnersley{151}, un vecin al meu, om înzestrat, pe care, cum nu avea de lucru, l-am îndemnat să prezinte aceste experiențe pe bani și i-am alcătuit două conferințe în care experiențele erau astfel orânduite, încât cele precedente să ajute la înțelegerea celor ce urmau. În acest scop el și-a procurat un aparat arătos, în care toate micile piese pe care eu mi le făcusem destul de grosolan erau frumos fasonate de meseriași pricepuți. La conferințele lui venea un numeros public, care le asculta cu multă plăcere, iar după câtva timp domnul Kinnersley a făcut un turneu prin colonii, prezentându-le în toate capitalele și a strâns astfel destui bani. În insulele Indiilor de Vest, însă, experiențele s-au desfășurat cu greutate din cauza umezelii mari din atmosferă.

Întrucât eram îndatorați domnului Collinson pentru tubul trimis, m-am gândit că ar fi bine să-l informăm despre succesele obținute în folosirea lui și i-am scris mai multe

scrisori cuprinzând relatări despre experiențele noastre. El le-a prezentat la Societatea Regală, unde la început n-au fost socotite atât de importante încât să fie publicate în Analele Societății. O lucrare despre identitatea dintre fulger și electricitate, pe care o scrisesem pentru domnul Kinnersley, am trimis-o doctorului Mitchel[152] o cunoștință a mea și membru al Societății Regale, care mi-a comunicat că fusese citită, dar că specialiștii o luaseră în derâdere. Lucrările fiind însă arătate doctorului Fothergill, acesta le-a găsit prea valoroase pentru a fi trecute sub tăcere și a recomandat tipărirea lor. Domnul Collinson le-a dat atunci lui Cave[153], pentru ca acesta să le publice în revista sa, *Gentleman's Magazine*. Cave a preferat să le tipărească în broșură separată, cu o prefață de doctorul Fothergill. Pe cât se pare, editorul a văzut bine unde îi stă profitul, căci, cu adaosurile sosite mai târziu, lucrarea a ajuns la dimensiunile unui volum in-cvarto, din care a scos cinci ediții fără să aibă a plăti drepturi de autor.

S-a mai scurs, totuși, câtva timp până ce lucrarea a început să facă vâlvă în Anglia. S-a întâmplat ca un exemplar să cadă în mâinile contelui de Buffon[154], naturalist cu o binemeritată reputație în Franța, ba chiar în întreaga Europă, care l-a convins pe domnul Dalibard[155] să traducă lucrarea în franceză, ea fiind apoi tipărită la Paris. Publicarea ei l-a ofensat pe abatele Nollet[156], preceptor de fizică la Curte și îndemânatic experimentator, care elaborase și publicase o teorie a electricității ce se bucura pe atunci de o apreciere generală. La început abatele a refuzat să creadă că o asemenea lucrare venise din America, spunând că a fost născocită de dușmanii săi din Paris, care voiau să-i discrediteze sistemul. Mai târziu, când s-a convins că într-adevăr există la Philadelphia un om cu numele de Franklin – lucru de care se îndoise – a scris și a publicat un volum de Scrisori, cele mai multe adresate mie, în care își apăra teoria și nega autenticitatea experiențelor mele și a concluziilor desprinse din acestea.

La un moment dat am vrut să-i răspund abatelui, și

începusem chiar s-o fac; dar gândindu-mă că scrierile mele cuprindeau o prezentare a experiențelor, pe care oricine putea să le repete și să le verifice, și că dacă nu puteau fi verificate nu puteau fi nici apărate; ca și unele observații sub formă de ipoteze, înfățișate nedogmatic și deci neobligându-mă în niciun fel să le apăr; și dându-mi seama că o dispută între două persoane care scriu în limbi diferite s-ar putea lungi mult din cauza erorilor de traducere și, ca atare, a unei înțelegeri greșite – o mare parte din argumentele cuprinse într-o scrisoare a abatelui bazându-se pe o asemenea eroare de traducere –, am hotărât să-mi las lucrarea să se apere singură, considerând că e mai bine să folosesc timpul pe care mi-l îngăduiau treburile publice pentru a face experiențe noi, decât pentru a purta discuții despre cele făcute. Așadar, nu i-am mai răspuns domnului Nollet și n-am avut de regretat acest lucru, căci prietenul meu, domnul Le Roy[157], de la Academia Regală de Științe, a îmbrățișat cauza mea, combătând argumentele abatelui. Cartea a fost tradusă în limbile italiană, germană și latină, iar principiile pe care le cuprindea au fost treptat adoptate de fizicienii europeni, care le preferau celor propuse de abate, astfel că acesta a trăit ca să vadă sfârșitul școlii sale, cu excepția domnului B.[158] din Paris, adeptul și discipolul său apropiat.

Ceea ce a dat cărții mele un răsunet mai neașteptat, general a fost reușita uneia din experiențele expuse în ea, făcută la Marly[159] de domnii Dalibard și De Lor, cu scopul de a atrage fulgerul din nori. Domnul De Lor, care avea un aparat de fizică experimentală și ținea prelegeri în această ramură a științei, a repetat ceea ce numea el „experiențele din Philadelphia”. După ce ele au fost executate în fața regelui și a curții, s-au îngrămădit să le vadă toți curioșii din Paris. Nu voi mai lungi relatarea, descriind acea experiență fundamentală sau nemărginita plăcere pe care mi-a produs-o succesul unei experiențe similare pe care, curând după aceea, am făcut-o eu însumi la Philadelphia cu un zmeu, căci ambele pot fi găsite în lucrările de istorie a electricității.

Doctorul Wright[160], un medic englez, aflându-se la Paris, a

scris unui prieten al său, membru al Societății Regale, informându-l despre marele succes pe care îl aveau experimentele mele printre savanții din străinătate, care se mirau că scrierile mele nu fuseseră băgate în seamă în Anglia. La aceasta Societatea Regală a reluat în discuție scrisorile ce îi fuseseră citite, iar renumitul doctor Watson{161} a întocmit un succint rezumat al lor, ca și al celor pe care le trimisesem ulterior în Anglia pe aceeași temă, însoțindu-l cu câteva cuvinte de laudă despre autor. Acest rezumat a fost tipărit în Analele Societății, iar unii membri londonezi, printre care și foarte înzestratul domn Canton{162}, după ce au verificat experimentul de atragere a fulgerului din nori cu ajutorul unei vergele ascuțite la capăt, au adus aceasta la cunoștința Societății, care curând a reparat din plin lipsa de atenție cu care mă tratase mai înainte: fără ca eu să fi solicitat o asemenea cinste, am fost ales membru și s-a votat să fiu scutit de obișnuita cotizație, care se ridica la douăzeci și cinci de guinee, iar de atunci încoace am primit gratis Analele Societății Regale. În plus mi s-a conferit medalia de aur a lui Sir Godfrey Copley pe anul 1753, la predarea căreia președintele, lordul Macclesfield, a rostit un foarte frumos discurs în care mi-a adus multă cinstire{163}.

Această medalie din partea Societății Regale mi-a fost adusă de noul nostru guvernator, căpitanul Denny, care mi-a înmânat-o la o serbare dată de municipalitate în onoarea lui. Cu acel prilej el a vorbit în cuvinte foarte alese despre stima ce mi-o nutrea, arătând că mă cunoștea bine de multă vreme. După masă, când cei prezenți, așa cum se obișnuia pe atunci se îndeletniceau cu băutul, căpitanul m-a luat deoparte, în altă încăpere, și mi-a spus că prietenii săi din Anglia îl îndemnaseră să-mi cultive prietenia, căci eram un om în stare să-i dau cele mai bune sfaturi și să-l ajut în bună măsură să-și urmeze munca de guvernare; în consecință, dorea mult să se înțeleagă bine cu mine și m-a asigurat cu căldură de dorința lui ca în toate împrejurările să-mi facă orice serviciu îi va sta în putință. Mi-a mai vorbit mult, de asemenea, despre bunăvoința arătată de proprietari față de provincie și despre

foloasele ce le-am putea trage toți, și mai ales eu, dacă s-ar renunța la opoziția de până atunci împotriva măsurilor lor și s-ar restabili armonia dintre ei și popor, lucru la a cărui realizare nimeni n-ar putea contribui mai mult ca mine, și că puteam conta pe recunoștința și recompensele cuvenite etc. etc. Băutorii de la masă, văzând că nu ne mai întoarcem, ne-au trimis o carafă cu vin de Madera, din care guvernatorul s-a servit substanțial, devenind astfel și mai insistent în solicitările și promisiunile sale.

I-am răspuns cam în felul următor: că starea mea materială, slavă Domnului, era destul de bună, încât n-aveam nevoie de favorurile proprietarilor; că, fiind membru al Adunării, nici nu le-aș putea accepta; că, totuși, nu purtam proprietarilor vreo dușmănie personală și că, oricând se va dovedi că măsurile publice propuse de ei sunt spre binele poporului, nimeni nu le va îmbrățișa și sprijini cu mai mult zel decât mine, căci opoziția mea din trecut provenea tocmai din aceea că măsurile propuse erau vădit în interesul proprietarilor și în dauna populației; că îi eram mult îndatorat (guvernatorului) pentru stima ce mi-o mărturisise și că se putea bizui că voi face tot ce îmi stă în putință ca să-i ușurez cât mai mult guvernarea, nădăjduind totodată că nu adusese cu sine aceleași nefericite instrucțiuni care îl stânjeniseră pe predecesorul său.

El nu m-a lămurit în această privință, dar când mai apoi a avut de-a face cu Adunarea, s-a văzut că aceste instrucțiuni apăruseră iarăși; disputele s-au reînnoit, iar eu m-am manifestat cât se poate de activ în opoziție, redactând mai întâi o petiție de a ni se comunica instrucțiunile, iar apoi observații asupra acestora, care pot fi găsite în procesele-verbale de atunci și în *Historical Review*, pe care am publicat-o mai târziu{164}. Între noi însă nu s-a născut nicio dușmănie personală și ne aflam adesea împreună, căci guvernatorul era un om cult, care văzuse multe lucruri în lume, și avea o conversație foarte plăcută și interesantă. El mi-a dat primul de veste că vechiul meu prieten, James Ralph, era încă în viață, că era socotit printre cei mai buni scriitori politici din Anglia, că serviciile lui fuseseră folosite în disputa dintre rege și

prințul Frederic și că obținuse o pensie de trei sute de lire pe an; că nu prea avea reputație ca poet, căci Pope îi nimicise poeziile în *Dunciada* sa, dar că era considerat un bun prozator.

În cele din urmă Adunarea[165], constatând că proprietarii se încăpățânau să-i încătușeze pe guvernatori cu instrucțiuni ce dăunau nu numai drepturilor poporului, dar și intereselor Coroanei, a hotărât să se plângă regelui împotriva lor și m-a însărcinat pe mine să plec în Anglia pentru a prezenta și susține această plângere. Camera trimisese guvernatorului un proiect de lege prevăzând o sumă de șaizeci de mii de lire pentru uzul Coroanei (din care zece mii la dispoziția generalului comandant de atunci, lordul Loudoun[166]), dar guvernatorul, supunându-se instrucțiunilor primite, a refuzat categoric să-l accepte.

Mă înțelesesem cu domnul Morris, căpitanul vasului de cursă ce pleca din New York, asupra călătoriei mele și îmi trimisesem deja bagajele la bord când a sosit la Philadelphia lordul Loudoun cu scopul expres – mi-a spus el – de a se strădui să obțină o aplanare a conflictului dintre guvernator și Adunare, pentru ca serviciul Majestății Sale să nu sufere de pe urma acestor disensiuni. Drept care ne-a poftit, pe guvernator și pe mine, să ne întâlnim cu el, ca să poată astfel afla părerea fiecărei părți. Ne-am întâlnit deci și am discutat situația. Din partea Adunării am prezentat stăruitor o sumă de argumente ce pot fi găsite în documentele publice ale vremii, pe care le redactasem chiar eu și care sunt tipărite în procesele-verbale ale Adunării. Guvernatorul a vorbit în sprijinul instrucțiunilor sale, arătând că se angajase să le respecte și că ar fi o nenorocire pentru el să nu se supună; nu părea însă a respinge cu totul ideea unui asemenea risc dacă lordul Loudoun l-ar fi sfătuit astfel. Înălțimea Sa, totuși, nu l-a îndemnat la aceasta, deși la un moment dat am crezut că reușisem a-l convinge s-o facă; până la urmă însă a preferat să îndemne la ascultare Adunarea și m-a rugat insistent să intervin pe lângă deputați în acest scop, adăugând că nu va precupeți în niciun chip folosirea trupelor regale pentru paza granițelor noastre și că, dacă noi înșine nu vom continua să contribuim cu fonduri la

această pază, granițele vor rămâne expuse atacurilor dușmane.

Am înștiințat Camera de cele petrecute și, prezentându-le mai multe rezoluții redactate de mine, în care afirmam drepturile noastre și arătam că nu renunțăm să cerem aceste drepturi, ci doar suspendăm de nevoie exercitarea lor în cazul de față, lucru contra căruia protestam, deputații s-au învoit până la urmă să abandoneze sus-amintitul proiect de lege și să adopte altul, întocmit conform instrucțiunilor proprietarilor. Acest nou proiect a fost, firește, acceptat de guvernator, iar eu puteam acum să-mi încep călătoria. Între timp, însă, corabia plecase cu bagajele mele, ceea ce mi-a prilejuit o oarecare pierdere, singura mea răsplată fiind mulțumirile aduse de Înălțimea Sa, tot meritul pentru rezolvarea conflictului rămânând, desigur, în seama lui.

Lordul Loudoun s-a dus la New York înaintea mea, și cum ziua plecării vaselor de cursă depindea de hotărârea lui, iar acolo mai erau două asemenea vase, dintre care unul, spunea el, urma să pornească foarte curând, l-am rugat să-mi comunice data exactă, pentru ca să nu-l scap întârziind cumva. Răspunsul lui a fost: „Am dat de veste că va pleca sâmbăta viitoare, dar vă pot spune, *entre nous*, că dacă vă veți găsi acolo luni dimineața, îl veți prinde încă, dar să nu întârziați mai mult.” Din pricina unei întârzieri întâmplătoare la un bac, n-am putut ajunge decât luni la amiază și mă temeam foarte mult că vasul plecase, căci bătea un vânt bun. Curând însă am aflat, spre ușurarea mea, că era încă în radă și că nu va pleca decât a doua zi. V-ați fi închipuit că acum mă aflam pe punctul de a porni spre Europa, și așa am crezut și eu. Pe atunci însă nu cunoșteam prea bine firea Înălțimii Sale, printre ale cărei trăsături de căpetenie se afla *nehotărârea*. Iată câteva exemple. Era pe la începutul lui aprilie când am ajuns la New York, și cred că n-am pornit în călătorie mai înainte de sfârșitul lui iunie. În port se găseau de multă vreme două vase de cursă, reținute pentru corespondența generalului, care întotdeauna trebuia să sosească „mâine”. Între timp a mai venit un vas, fiind reținut și acesta, iar înainte de plecarea noastră era așteptat un al patrulea. Primul urma să plece al

nostru, care stătuse acolo cel mai mult. Pasagerii erau cu toții gata de drum, unii foarte nerăbdători, iar negustorii erau neliniștiți în legătură cu comenzile lor și cu dispozițiile ce le dăduseră pentru a-și asigura mărfurile de toamnă (căci era doar vreme de război), dar temerile lor nu contau, căci nu era gata corespondența Înălțimii Sale; iar oricine îl vizita îl găsea mereu la birou, cu pana în mână, și rămânea convins că lordul într-adevăr scrie multe scrisori.

Ducându-mă și eu într-o dimineață să-i prezint omagiile, l-am întâlnit în anticameră pe un oarecare Innis, un curier din Philadelphia, care venise de acolo special pentru a-i aduce generalului un pachet cu corespondență din partea guvernatorului Denny. Innis mi-a dat și mie câteva scrisori de la prietenii de acolo, iar eu l-am întrebat cu acest prilej când urma să se întoarcă și unde trăsese, ca să trimit niște scrisori prin el. Mi-a spus că i se poruncise să vină a doua zi la nouă ca să primească răspunsul generalului și că va pleca imediat după aceea. În aceeași zi i-am înmânat deci scrisorile mele. După două săptămâni l-am întâlnit în același loc. „Te-ai și întors așa de curând, Innis?” l-am întrebat. „Întors? Nu, încă nici n-am plecat!” „Cum așa?” „Am venit aici, după poruncă, în fiecare zi ca să iau scrisoarea Înălțimii Sale, dar încă nu e gata.” „Cum se poate una ca asta, căci dânsul scrie doar foarte mult, îl văd mereu la birou.” „Da”, mi-a răspuns Innis, „dar e ca Sfântul Gheorghe, *mereu călare însă niciodată pornind*.” Observația curierului era, se pare, foarte întemeiată, iar când am ajuns în Anglia, am aflat că domnul Pitt{167} explicase că unul dintre motivele pentru care acest general fusese îndepărtat și fuseseră trimiși în America generalii Amherst și Wolfe{168} era că *guvernul nu primea deloc vești de la el și că astfel nu putea ști care era situația*.

Această așteptare zilnică a clipei plecării, în timpul căreia cele trei vase s-au dus la Sandy Hook, alăturându-se flotei de acolo, i-a făcut pe pasageri să considere că e mai bine să se afle la bord, ca nu cumva vasele să plece în urma vreunui ordin neașteptat, lăsându-i astfel pe uscat. Am stat pe vas, dacă îmi amintesc bine, cam șase săptămâni, consumându-ne

proviziile și văzându-ne obligați să ne procurăm altele. În sfârșit, flota a înălțat pânzele, având la bord pe general cu toată armata lui, și a pornit spre Louisburg cu intenția de a asedia și a cuceri acea fortăreață. Toate vasele de cursă primiseră ordinul de a se ține pe lângă nava generalului, ca să ia mesajele acestuia atunci când vor fi gata. Navigam de cinci zile când, în sfârșit, am primit un mesaj că puteam pleca; vasul nostru s-a desprins atunci de flotă și a pornit spre Anglia. Celelalte două vase de cursă au fost reținute în continuare, au navigat până la Halifax, unde generalul a rămas câtva timp ca să-și antreneze oamenii în atacuri simulate contra unor întărituri imaginare, după care s-a răzgândit, nu a mai asediat Louisburgul și s-a întors la New York cu toate trupele și cu cele două vase de cursă și toți pasagerii lor! În lipsa lui, francezii și indienii cuceriseră fortul George, la granița provinciei, iar după capitularea acestuia, indienii masacraseră pe mulți dintre militarii garnizoanei.

Mai târziu l-am întâlnit la Londra pe căpitanul Bonnell, care comanda unul din cele două vase. Acesta mi-a spus că, după ce fusese reținut timp de o lună, i-a comunicat lordului că nava sa prinsese alge și scoici pe fund într-o măsură atât de mare, încât nu mai putea naviga rapid – lucru foarte important pentru un vas de cursă – și a cerut să i se dea timp ca s-o careneze și să-i curețe fundul. Generalul l-a întrebat cât timp îi trebuia. „Trei zile”, a spus căpitanul. Atunci generalul i-a răspuns: „Vă permit s-o faceți dacă puteți termina într-o zi, altfel nu, căci trebuie neapărat să plecați poimâine.” Și astfel domnul Bonnell n-a primit permisiunea, deși apoi a fost reținut în continuare, de pe o zi pe alta, vreme de încă trei luni.

Tot la Londra m-am întâlnit și cu unul din pasagerii lui Bonnell, care era atât de furios pe Înălțimea Sa că îl purtase cu vorba și îl reținuse la New York, ducându-l apoi la Halifax și înapoi, încât se jura că-l va urmări în justiție pentru daune. Nu știu dacă a făcut-o sau nu, dar paguba ce-i fusese adusă era, așa cum arăta el, foarte însemnată.

Mă minunam foarte cum ajunsese un asemenea om să i se

încredințeze un post atât de important ca acela de comandant al unei mari armate; aflând însă, ulterior, mai multe despre felul cum merg lucrurile în lumea asta largă și despre mijloacele de obținere și motivele de acordare a diferitelor funcții, m-am minunat mai puțin.

Generalul Shirley, care preluase comanda armatei la moartea lui Braddock, ar fi putut purta, cred eu – dacă ar fi rămas în funcție – o campanie mult mai bună decât cea din 1757 a lui Loudoun – care s-a dovedit nesocotită, costisitoare și peste măsură de rușinoasă pentru noi – căci Shirley, deși nu era militar de carieră, era un om inteligent și cu scaun la cap, gata să primească sfaturi bune de la alții, în stare să facă planuri judicioase și să le aplice repede și cu efect. Loudoun, în loc de a apăra coloniile cu marea sa armată, le-a lăsat expuse atacurilor, în timp ce el își pierdea vremea cu exerciții la Halifax. Astfel s-a ajuns la pierderea fortului George și la stânjenirea întregului nostru negoț, căci lordul Loudoun a interzis multă vreme exportul de mărfuri pe motiv că împiedica astfel aprovizionarea inamicului, dar în realitate pentru a le reduce prețul în favoarea diverșilor furnizori ai armatei, din câștigul cărora se zice – poate numai ca o bănuială – că se înfrupta și el. Iar când în sfârșit s-a permis exportul, omițându-se din neglijență să se anunțe aceasta și la Charleston, flota din Carolina a fost reținută la țărm încă trei luni, în care timp fundul vaselor a fost într-atâta de vătămat de viețuitoarele din apă, încât multe vase s-au dus la fund în drum spre Anglia.

Cred că Shirley s-a bucurat sincer când a fost scutit de o sarcină atât de anevoioasă, pentru un om neobișnuit cu milităria, cum este conducerea unei armate. Mă aflam și eu la recepția dată de orașul New York în cinstea lordului Loudoun când acesta a preluat comanda. Shirley, deși înlocuit, venise și el. Erau acolo foarte mulți ofițeri, orășeni și străini de partea locului, și cum se împrumutaseră scaune de prin vecini, printre acestea se afla și unul foarte mic, care i-a revenit domnului Shirley. Întrucât ședeam lângă el, am observat că avea un scaun prea mic și i-am spus: „Dar v-au dat un scaun

prea scund.” „N-are a face, domnule Franklin”, mi-a răspuns el, „găsesc că un scaun scund este mai comod.”

În timp ce mă aflam, așa cum arătam mai înainte, la New York în așteptarea plecării, am primit toate socotelile privind proviziile și celelalte lucruri ce le furnizasem lui Braddock, (câteva dintre aceste socoteli nu putuseră fi obținute mai curând de la diferitele persoane pe care le angajasem ca să mă ajute la această treabă). Le-am prezentat deci lordului Loudoun, cerând achitarea restului de plată. Generalul le-a dat spre cuvenita cercetare ofițerului cu intendența care, după ce a verificat fiecare articol cu documentul respectiv, le-a declarat corecte, iar Înălțimea Sa a promis să-mi dea un ordin de plată către casier pentru achitarea restului de bani. Acest lucru însă se tot amâna, și cu toate că mi s-a fixat deseori ziua când să vin să iau banii, n-am reușit să-i încasez. În cele din urmă, chiar înaintea plecării mele, lordul mi-a spus că, gândindu-se mai bine, hotărâse să nu amestece socotelile lui cu cele ale predecesorilor. „Iar dumneavoastră”, a conchis el, „odată ajuns în Anglia, va trebui doar să prezentați aceste socoteli la trezorerie și veți fi plătit imediat.”

I-am amintit atunci – dar fără efect – de cheltuiala mare și neașteptată la care fusesem obligat prin reținerea mea la New York un timp atât de îndelungat, ca motiv al dorinței mele de a fi plătit pe loc; iar când am remarcat că nu era drept să sufăr amânări și necazuri cu primirea banilor avansați, mai ales că nu luam niciun comision pentru serviciile mele, lordul mi-a răspuns: „O, stimate domn, nu e nevoie să ne convingeți că n-ați câștigat nimic. Cunoaștem mai bine aceste afaceri și știm că toți cei care aprovizionează armata găsesc cumva mijloace să-și umple și buzunarele lor.” L-am asigurat că nu era cazul cu mine și că nu câștigasem nici măcar o lăscaie, dar lordul mi-a arătat clar că nu mă crede; de fapt, am aflat mai târziu că mulți fac averi uriașe cu asemenea furnituri. Cât privește banii mei, nu i-am încasat nici până în ziua de azi, dar despre asta voi vorbi mai departe.

Căpitanul vasului de cursă se lăudase mult, înainte de plecare, cu iuțeala corăbiei sale; din păcate însă, când am ieșit

în larg, aceasta s-a dovedit, spre marele lui necaz, cea mai înceată dintre nave. După multe presupuneri în privința cauzei, aflându-ne aproape de un alt vas, aproape tot atât de leneș ca și al nostru – dar care, totuși, ne lăsa în urmă – căpitanul a poruncit tuturor marinarilor să vină la pupă și să stea cât mai aproape cu putință de vergeaua pavilionului. Eram cu toții, inclusiv pasagerii, vreo patruzeci de persoane. În timp ce stăteam acolo, corabia și-a iuțit mersul și în curând l-am lăsat pe vecin mult în urmă, ceea ce a arătat limpede tocmai ce bănuia căpitanul, și anume că nava era prea încărcată la provă. Se pare că toate butoaiele cu apă fuseseră așezate acolo; căpitanul a ordonat deci să fie duse mai în spate, după care vasul și-a redobândit iuțeala obișnuită, dovedindu-se cea mai rapidă navă din toată flota.

Căpitanul ne-a spus că o dată navigase chiar cu treisprezece noduri, adică treisprezece mile marine pe oră. Cum la bord se afla, ca pasager, căpitanul Kennedy din marina militară, el a susținut că acest lucru este imposibil, că niciun vas nu navigase vreodată atât de repede și că trebuie să fi fost o greșeală în divizarea saulei lohului sau în filarea lui. Cei doi căpitani au pus rămășag, urmând ca rezultatul să se hotărască atunci când va fi un vânt bun. Kennedy a cercetat riguros saula lohului și, declarându-se satisfăcut, a decis să arunce el însuși lohul. Ca atare, peste câteva zile, pe un vânt prielnic și tare, când căpitanul vasului, Lutwidge, a spus că după părerea lui nava înaintează cu treisprezece noduri, Kennedy a făcut proba și a recunoscut că pierduse rămășagul.

Am povestit cele de mai sus în sprijinul următoarei observații: S-a băgat de seamă, ca un neajuns în arta construcției de corăbii, că nu se poate ști niciodată, până la proba practică, dacă un vas se va dovedi rapid sau nu. Deseori s-a luat ca model o navă bună, dar cópiile, executate cu multă precizie, s-au arătat a fi foarte lente. Presupun că acest lucru se datorează, în parte, opiniilor diferite ale corăbierilor asupra încărcării, velaturii și conducerii unei nave. Fiecare are sistemul său propriu, așa că aceeași navă, încărcată după aprecierea și ordinele unui anumit căpitan, poate naviga mai

bine sau mai prost după ordinele altuia. De altfel, foarte rar se întâmplă ca un vas să fie construit, echipat și condus de aceeași persoană. Unul construiește nava, altul o echipează, iar un al treilea o încarcă și o conduce. Niciunul dintre aceștia nu poate obține foloase din cunoașterea ideilor și experienței celorlalți și, ca atare, nu poate trage concluzii juste dintr-o viziune de ansamblu.

Chiar și în manevrele simple de navigație pe mare, am observat adesea deosebiri de păreri între ofițerii care comandau carturi succesive, vântul fiind același. Unul voia ca velele să fie mai strânse, altul le voia invers, fără a părea că se bizuie pe vreo anumită regulă. Cred totuși că s-ar putea face o serie de experiențe, mai întâi pentru a afla cea mai bună formă a navei pentru o navigație rapidă; apoi, cele mai bune dimensiuni ale catargelor și cele mai potrivite locuri pentru acestea; forma și numărul velelor, ca și poziția lor în funcție de vânt; în sfârșit, așezarea încărcăturii. Trăim într-o epocă a experiențelor și cred că asemenea probe, făcute cu multă precizie și apoi combinate, s-ar dovedi de mare folos. Sunt convins, așadar, că nu va trece mult și se va apuca de ele vreun cercetător înzestrat, căruia eu îi doresc succes.

În timpul călătoriei am fost urmăriți de câteva nave, dar le-am depășit pe toate în viteză, și după treizeci de zile am putut face sondaje. Navigasem cu multă precizie și căpitanul socotea că ne aflăm atât de aproape de destinație, portul Falmouth, încât dacă făceam o cursă bună în timpul nopții, am fi putut ajunge dimineața la intrarea în radă, reușind astfel să scăpăm de corsarii inamici care adesea încrucișau lângă gura canalului. Ca atare, am ridicat toate pânzele pe care le aveam, iar cum vântul era foarte tare și prielnic, am înaintat cu multă iuțeală. Căpitanul, calculând poziția navei, și-a fixat ruta astfel încât – așa credea el – să trecem departe de insulele Scilly{169}; se pare însă că există acolo uneori un curent puternic în susul canalului St. George, care-i înșală pe navigatori și care a pricinuit pierderea escadrei lui Sir Cloudesley Shovell{170}. Acest curent a fost probabil și cauza celor întâmplate nouă.

Aveam un străjer așezat la provă, căruia i se striga adesea:

„Fii atent la ce se află în față”, iar el răspundea mereu: „Am înțeles”. Dar pesemne că i se închiseseră ochii de somn și răspundea, cum s-ar zice, mecanic, căci n-a văzut o lumină chiar în fața noastră, pe care velele i-o ascundeau cârmaciului și celorlalți marinari de cart. Lumina n-a fost văzută decât la o mișcare întâmplătoare a navei și a provocat o mare spaimă, căci eram foarte aproape de ea, iar mie mi-a părut cât o roată de căruță. Era miezul nopții și căpitanul nostru dormea dus, dar domnul Kennedy, sărind pe punte și văzând primejdia, a ordonat un viraj brusc al navei, cu toate pânzele sus – o manevră periculoasă pentru catarge, dar care ne-a scos din încurcătură și am scăpat astfel de naufragiu, căci mergeam drept spre stâncile pe care se afla farul. Această întâmplare m-a convins mult de utilitatea farurilor marine și m-a făcut să iau hotărârea de a sprijini construirea unui număr mai mare în America, dacă voi trăi ca să mă mai întorc acolo.

Dimineața s-a constatat prin diferite sondaje și alte mijloace că ne găseam lângă portul de destinație, dar o ceață groasă ascundea vederii noastre uscatul. Pe la ora nouă ceața a început să se ridice, părând să se înalțe deasupra apei ca o cortină de teatru și lăsându-ne să zărim orașul Falmouth, cu corăbiile din radă și câmpiile ce-l înconjurau. Era o priveliște foarte plăcută pentru niște oameni care atâta vreme nu văzuseră altceva decât fața monotonă a unui ocean pustiu, și ne-a bucurat cu atât mai mult cu cât acum scăpăm și de grijile izvorâte din starea de război.

Am pornit îndată cu fiul meu spre Londra, oprindu-ne doar puțin pe drum ca să privim pietrele de la Stonehenge, în câmpia Salisbury{171}, ca și casa și grădinile de la Wilton ale lordului Pembroke, cu foarte curioasele antichități adunate de el{172}. Am ajuns la Londra la 27 iulie 1757.

De îndată ce m-am instalat într-o locuință pe care mi-o procurase domnul Charles{173}, m-am dus să-l vizitez pe doctorul Fothergill, căruia îi fusesem recomandat cu căldură și ale cărui sfaturi în privința acțiunilor mele fusesem îndemnat să le solicit. Doctorul Fothergill era împotriva unei plângeri imediate către guvern și considera că mai întâi ar trebui luată

legătura personal cu proprietarii, care ar putea eventual fi convinși, prin mijlocirea și bunele oficii ale unor prieteni, să aplaneze lucrurile în mod amiabil. M-am dus apoi la vechiul meu prieten și corespondent, domnul Peter Collinson, care mi-a spus că John Hambury, marele comerciant din Virginia, ceruse să fie informat de sosirea mea pentru a mă putea prezenta lordului Granville{174}, care era pe atunci președinte al consiliului și dorea să mă vadă cât mai curând cu putință. Ne-am înțeles să mergem acolo împreună a doua zi de dimineață. Conform înțelegerii, domnul Hambury a trecut pe la mine și m-a dus cu trăsura lui la casa acestui nobil, care m-a primit cu multă amabilitate și, după o conversație despre starea de lucruri din America, mi-a spus: „Dumneavoastră, americanii, nutriți idei greșite despre natura constituției pe care o aveți; pretindeți că instrucțiunile date de rege guvernatorilor săi nu sunt legi și vă credeți liberi să le respectați sau nu, după plac. Dar aceste instrucțiuni nu sunt ca acelea ce se dau în mapă unui ministru trimis în străinătate pentru a-i dicta comportarea în vreo problemă măruntă de protocol. Ele sunt mai întâi întocmite de juriști care cunosc bine legile, apoi sunt examinate, dezbătute și uneori amendate în Consiliu, după care sunt sancționate de rege. Așadar acestea sunt, în ce vă privește pe dumneavoastră, legile țării, căci regele este LEGIUITORUL COLONIILOR”. I-am spus Înălțimii Sale că acest punct de vedere era nou pentru mine și că întotdeauna crezusem, în temeiul documentelor ce stabileau drepturile noastre, că legile urmau să fie făcute de Adunările noastre și apoi, într-adevăr, prezentate regelui pentru sancțiune, dar că odată ce aceasta a fost dată, regele nu mai putea să le schimbe sau să le revoce. Și tot așa cum Adunările nu puteau face legi permanente fără consimțământul regelui, nici regele nu putea face legi fără consimțământul Adunărilor. Lordul m-a asigurat atunci că mă înșelam profund. N-am fost însă de aceeași părere, și cum discuția cu Înălțimea Sa mă alarmase oarecum în privința sentimentelor ce le putea nutri Curtea față de noi, am așternut-o pe hârtie de îndată ce m-am întors acasă. Mi-am amintit atunci că, în urmă cu vreo

douăzeci de ani, o clauză dintr-un proiect de lege supus de guvern parlamentului prevedea că instrucțiunile regale să fie socotite legi în colonii, dar clauza respectivă fusese respinsă de Camera Comunelor, lucru pentru care i-am îndrăgit pe deputați ca prieteni ai noștri și ai libertății, până când comportarea lor față de noi în 1765 a arătat că pe cât se pare, îi refuzaseră acea prerogativă regelui numai ca să și-o rezerve lor înșiși[175].

Câteva zile mai târziu, după ce doctorul Fothergill vorbise cu proprietarii, aceștia au acceptat să se întâlnească cu mine în casa domnului T. Penn din Spring Garden. Conversația a început cu declarații reciproce de bunăvoință pentru găsirea unei soluții echitabile, dar cred că fiecare din părți avea ideile sale în ceea ce privește înțelesul cuvântului „echitabil”. Am trecut apoi la examinarea diferitelor noastre plângeri, pe care eu le-am enumerat în fața lor. Proprietarii și-au motivat atitudinea cum s-au priceput mai bine, ceea ce am făcut și eu în numele Adunării. Vederile noastre erau acum atât de diferite, încât păreau să excludă orice speranță de înțelegere. Am convenit, totuși, să le prezint în scris plângerile noastre, și ei au promis să le cerceteze. Am făcut, curând acest lucru, dar ei au transmis documentul avocatului lor, Ferdinand John Paris, care îi reprezenta în toate chestiunile juridice legate de marele proces ce îl aveau cu proprietarul coloniei vecine Maryland, lordul Baltimore, și care dura de șaptezeci de ani[176]. Acest avocat redacta de asemenea toate documentele și mesajele proprietarilor în disputa lor cu Adunarea. Era un om mândru și supărăcios și întrucât eu, în răspunsurile Adunării, tratasem de câteva ori documentele lui cu oarecare asprime, ei fiind cu adevărat slabi în argumente, dar tari în exprimare, îmi purta acum o dușmănie de moarte, iar cum aceasta se vădea la toate întâlnirile noastre, am respins propunerea proprietarilor ca noi doi să discutăm împreună plângerile prezentate de mine și am refuzat să tratez cu altcineva decât cu proprietarii înșiși. Atunci aceștia, la sfatul avocatului, au trimis hârtia procurorului general și adjunctului său. Nu am primit niciun răspuns vreme de un an

fără opt zile, în care răstimp am cerut deseori proprietarilor să-mi răspundă, dar mi se spunea doar că încă nu se primise avizul autorităților menționate mai sus. Care a fost acest aviz când, în sfârșit, l-au primit n-am aflat niciodată, căci nu mi l-au comunicat, ci au trimis Adunării un lung mesaj întocmit și semnat de F.J. Paris, în care avocatul reproducea documentul meu, se plângea de caracterul lui neprotocolar, socotind aceasta o impolitețe din partea mea, și prezenta o motivare șubredă a atitudinii proprietarilor, adăugând că aceștia ar fi dispuși să aplaneze diferendul dacă Adunarea ar trimite o *persoană înțelegătoare* care să trateze cu ei în acest scop (și sugerând astfel că eu nu eram un asemenea om).

Caracterul neprotocolar și impolitețea constau, probabil, din faptul că, adresându-le documentul, nu folosisem titlul pe care și-l asumaseră, de Proprietari Legitimi și Absoluți ai Provinciei Pennsylvania, pe care îl omisesem pentru că nu îl consideram necesar într-o hârtie menită doar să redea fidel în scris ceea ce în timpul conversației le comunicasem prin viu grai[177].

Dar cum în acest răstimp Adunarea îl convinsese pe guvernatorul Denny să promulge o lege prin care averea proprietarilor era impusă la fel ca și cea a populației – ceea ce constituia, de fapt, principala problemă în litigiu – nu s-a mai dat niciun răspuns la acest mesaj.

Când însă legea a ajuns în Anglia, proprietarii, sfătuiți de avocatul Paris, au hotărât să împiedice obținerea sancțiunii regale. Ca atare, au adresat o petiție regelui în Consiliu și s-a fixat o audiere, în care doi avocați ai lor urmau să atace legea, iar alți doi, angajați de mine, urmau să o susțină. Avocații lor au pretins că legea era menită să împovăreze bunurile proprietarilor spre a le cruța pe cele ale populației, și că dacă va rămâne în vigoare, iar proprietarii, care erau dușmăniți de popor, vor fi lăsați la discreția acestuia în fixarea impozitelor, atunci inevitabil vor ajunge la ruină. Noi am replicat că nu aceasta era menirea legii și că nu va avea nicidecum un asemenea rezultat; că evaluatorii erau oameni cinstiți și discreți, și că folosul la care s-ar putea aștepta fiecare din ei,

micșorând propriul lor impozit prin mărirea celui al proprietarilor, era prea neînsemnat pentru a-i determina să devină sperjuri. Acesta era, după câte îmi amintesc, conținutul spuselor noastre; în plus, am insistat mult asupra consecințelor dăunătoare ale revocării legii – căci banii, o sută de mii de lire, fuseseră deja tipăriți și cheltuiți în serviciul regelui, aflându-se acum în mâinile populației, iar o revocare i-ar fi făcut nevalabili, provocând ruina multor cetățeni și refuzul total al unor alocații viitoare –, arătând și egoismul dovedit de proprietari prin stăruința lor de a se lua o hotărâre cu urmări atât de catastrofale pentru toți. La aceasta lordul Mansfield{178}, membru al Consiliului, s-a ridicat și mi-a făcut semn să-l urmez în camera secretarului, în timp ce avocații noștri continuau să pledeze; acolo m-a întrebat dacă eram într-adevăr de părere că, prin aplicarea legii, nu se va aduce niciun prejudiciu averii proprietarilor. Am răspuns că eram convins de aceasta. „Atunci”, mi-a spus; el, „nu văd ce obiecții ați putea avea să întocmim un angajament în acest sens.” „Niciuna”, i-am răspuns eu. L-a chemat atunci pe avocatul Paris și, după oarecare discuții, propunerea Înălțimii Sale a fost acceptată de ambele părți; secretarul Consiliului a întocmit în acest scop un act, pe care l-am semnat împreună cu domnul Charles, împuternicit al provinciei pentru problemele curente, iar lordul s-a întors în sala Consiliului, unde în sfârșit legea a fost aprobată. S-au recomandat, totuși, unele modificări, iar noi ne-am angajat să le introducem într-o altă lege, dar Adunarea nu le-a mai socotit necesare; iar cum încă înainte de primirea aprobării Consiliului, se percepuseră deja, în baza acestei legi, impozitele pe un an, Adunarea a numit un comitet care să cerceteze felul cum s-au stabilit impunerile, din care făceau parte și câțiva buni prieteni ai proprietarilor. După o cercetare amănunțită, comitetul a raportat în unanimitate că impunerile se stabiliseră cu absolută nepărtinire.

Adunarea a considerat faptul că semnasem prima parte a acelui angajament drept un serviciu de seamă adus provinciei, prin care s-a asigurat valabilitatea banilor de hârtie ce se

difuzaseră deja în toată țara și, la întoarcerea mea, mi-a mulțumit oficial. Proprietarii erau însă furioși pe guvernatorul Denny pentru că promulgase legea și l-au destituit, amenințându-l totodată că îl vor urmări în justiție pentru încălcarea unor instrucțiuni pe care se obligase să le respecte. Dar cum el făcuse aceasta la îndemnul generalului și în serviciul Majestății Sale, și cum se mai bucura și de oarecare influență la Curte, nu s-a sinchisit de amenințările lor, care de altfel nici n-au fost puse vreodată în aplicare.

{1} Iată rețeta pentru producerea elegiei: Titlul elegiei: Încearcă să ai destule titluri gata făcute la îndemână; dar dacă te hotărăști să-l faci singur, ai grijă să nu omiți cuvintele Aetatis Suae (în latină – vârsta lui), ceea ce-l va înfrumuseța considerabil. Tema elegiei: Ia pe unul dintre vecinii care nu de mult au părăsit această viață; nu are importanță ce vârstă avea când a murit, dar ar fi cât se poate de bine dacă s-a stins pe neașteptate, ucis, înecat sau înghețat. După ce ai ales persoana, ia-i toate virtuțile și, dacă nu sunt de ajuns, mai împrumută până ce faci cantitatea necesară; adaugă apoi ultimele sale cuvinte, dacă este cazul. Potrivește-le la gust cu o mână sau două de expresii melancolice, ca îngrozitor, necruțător, crud, moarte crudă, soartă nefericită, ochi înlăcrimați etc. După ce ai amestecat bine toate ingredientele, pune-le în țeasta goală a unui tânăr de la Harvard (dar dacă n-ai una la îndemână, poți să te folosești și de-a ta); lasă-le să fermenteze acolo timp de două săptămâni, după care se vor face ca o pastă; scoate-o, și având gata pregătită o cantitate suficientă de rime duble, ca forță, torță; tremura, clătina; ne lasă, ne pasă; excelează, relatează; medici, predici, întinde totul pe hârtie și, dacă ai și o bucățică de latină să pui la un capăt, o vei garnisi de minune apoi, după ce ți-ai adăugat în coada numelui un Moestus Composuit (compusă într-o stare de melancolie), vei avea o excelentă elegie.

{2} Vezi: *În chestiunea scrisorilor Hutchinson*; *Negocierile purtate la Londra în vederea reconcilierii dintre Marea Britanie și coloniile americane*; *Jurnalul negocierilor pentru pace, cu Marea Britanie*.

{3} În iulie 1758, în timpul celei de-a doua șederi în Anglia, Franklin însoțit de fiul său William vizitează locurile de baștină ale tatălui său. Se opresc la Ecton, lângă Londra, unde mai exista vechea casă a bunicului său cunoscută sub numele de casa Franklin. Stau de vorbă cu oamenii din partea locului, citesc inscripțiile de pe pietrele funerare. Caută și rudele soției lui Franklin la Birmingham și, la înapoiere, vizitează o altă localitate în comitatul Oxfordshire, unde se afla o altă ramură a familiei. În urma acestei călătorii, Franklin face genealogia familiei sale pe care mai târziu o va publica.

{4} După presupunerile lui Josiah Franklin, tatăl lui Franklin, numele de Franklin ar fi desemnat o categorie anume – categoria oamenilor liberi – care în ierarhia socială se situa imediat după „gentlemeni”. În sprijinul acestei presupuneri vin unele documente ale vremii, precum și faptul că unul din personajele lui Chaucer în *Povestirile din Canterbury* este un „franklin”. Tot Josiah Franklin credea că nu ar fi fost exclus să se tragă din franci, să fie deci francezi la obârșie.

{5} Charles Montague, lord de Halifax (1661-1715), cunoscut om de afaceri și patron al artelor, membru al Societății Regale.

{6} Manuscrisul original nu conține versurile adresate de unchiul Benjamin lui Franklin. Totuși, numeroase ediții le citează. Leonard W. Labaree și Whitfield J. Bell, cei mai autorizați cercetători ai operei lui Franklin, cărora le datorăm și informațiile asupra persoanelor menționate în *Autobiografie*, presupun că versurile au fost adăugate ulterior. Mai târziu au fost descoperite și manuscrisele unchiului Benjamin, care cuprind trei poezioare închinate nepotului său. Dăm mai jos una din aceste poezioare, trimisă „omonimului meu la aflarea veștii că are porniri spre fapte războinice”: Crede-mă, Ben, meseria-i cu primejdie;/ Sabia-a distrus mulți, cum a dat la mulți nădejde;/ Prin ea mulți cad și mulți se ridică în zadar,/ Sărăcia-

o dă la mulți, bunăstarea la puțini, și-nțelepți ea face rar;/ Năpastă e orașelor, cu sânge umple glia;/ Mai mult, orgoliul îl hrănește, la fel și trândăvia./ Orașelor frumoase ce-acum cunosc splendoarea,/ Mâine, războiul le aduce nevoile și jalea./ Moșii distruse, corupție, schilozi și cicatrice,/ Iată cu ce vine războiul pe-aice.

{7} În Anglia, reforma bisericii ajunge la forma ei anglicană în cursul unui proces complex și nu întotdeauna pașnic, care începe din timpul lui Henric al VIII-lea prin separarea de Roma (Actul de Supremație votat de parlament în 1534) și continuă sub Edward al VI-lea. După interludiul sângeros pe care-l reprezintă domnia fiicei celei mai mari a lui Henric al VIII-lea, Mary Tudor, reforma este restaurată sub Elisabeta. Mulți considerau însă că reforma, așa cum s-a manifestat în Biserica Anglicană, a însemnat o formă de protestantism mult prea moderată. Era adevărat că reforma și-a găsit expresia în separarea completă de Roma, capul statului fiind și capul bisericii, în cea mai mare parte averile bisericii au fost secularizate, s-a introdus serviciul religios în limba engleză în locul celui în limba latină; dar, pe de altă parte, ierarhia bisericească rămăsese neatinsă, ceea ce nemulțumea pe cei care socoteau că reforma s-a oprit la jumătatea drumului. Biserica devine netolerantă nu numai față de catolici, ci și față de acești disidenți, cei care înțelegeau protestantismul într-un fel deosebit de Biserica Anglicană. Printre ei, se numărau în primul rând puritanii, care doreau ca biserica să renunțe la tot ce ar fi amintit de catolicism, și puneau un accent deosebit pe autoritatea supremă a lui Dumnezeu, natura coruptă a omului, predestinare, salvare prin grația divină. Pe de altă parte, prezbiterienii au introdus un sistem laic în organizarea bisericii. Datorită neconformismului lor, disidenții au fost persecutați și, din această pricină, mulți vor emigra în America. Primii sunt pelerinii de pe vasul Mayflower.

{8} Rege al Angliei (1660-1685). Domnia sa a cunoscut un val de persecuții active împotriva disidenților. Toți cei care oficiau o slujbă neconformistă erau pedepsiți cu închisoarea sau exilul. Represaliile erau de fapt reacția restaurației față de rolul pe care disidenții îl avuseseră în timpul revoluției.

{9} Noua Anglie era numele dat teritoriului din nord-estul Americii de Nord, pe care se întindea așa-numita corporație a orașelor din Noua Anglie. De fapt, ea cuprindea coloniile Massachusetts, Connecticut, New Hampshire și Rhode Island. Istoria Noii Anglii începe în 1620, când pelerinii de pe vasul Mayflower se stabilesc la Plymouth formând, după Virginia, a doua așezare de coloniști. Corporația orașelor începe să se dezvolte vertiginos, asigurându-și o poziție importantă în America de Nord, relația ei față de metropolă fiind oarecum deosebită de a celorlalte colonii. Corporația își dezvoltase prin Adunarea locală propriul ei organ de guvernare, care cu timpul s-a întărit mult în pofida prerogativelor guvernatorului regal. Neînțelegerile dintre Adunarea din Boston și guvernator sunt frecvente în secolul următor și câteva dintre ele sunt pomenite și în *Autobiografia* lui Franklin. Pe la mijlocul secolului al XVIII-lea criza devine atât de acută, încât rezolvarea ei va fi posibilă numai pe calea armelor.

{10} Cotton Mather (1663-1728) a fost unul dintre reprezentanții proeminenți ai puritanismului din Noua Anglie. Fiu al reverendului Increase Mather, de asemenea figură ilustră a timpului său, Cotton Mather a continuat activitatea tatălui cu un deosebit zel, încercând să întărească credința puritană într-o perioadă când autoritatea clerului slăbise. La declinul bisericii contribuise și procesul vrăjitoarelor de la Salem, unde și Cotton Mather a jucat un anumit rol. Cea mai importantă operă a sa, *Magnalia Christi Americana,* avea menirea să renască spiritul de

odinioară al Noii Anglii, evocând epoca de glorie a bisericii când clerul se bucura de puteri depline în guvernarea comunității. Deși în unele privințe dovedește multă naivitate, *Magnalia Christi Americana* este monumentală ca erudiție și rămâne una dintre cele mai prestigioase opere ale Americii coloniale. După cum mărturisește Franklin, cu prilejul unei vizite făcute lui Mather, această figură respectabilă a Bostonului, care nu pierdea niciun prilej ca să dea sfaturi, conducându-l la ieșire printr-un coridor îngust și jos, i-a dat următoarea povață: „Ești tânăr și ai lumea în față; apleacă-te când mergi, și nu te vei lovi". Este greu de știut ce efect au avut aceste cuvinte asupra lui Franklin; cert este că, deși n-a împărtășit convingerile religioase ale lui Mather, el s-a arătat receptiv la îndemnurile lui morale și umanitare.

{11} Sectă religioasă, fondată de George Fox pe la mijlocul secolului al XVII-lea. Li s-a spus „Quakeri", la început în glumă, după ce Fox afirmase că până și magistrații vor ajunge să *tremure* auzind cuvântul Domnului (în limba engleză *to quake* = a tremura). Persecutați în Anglia și Noua Anglie, s-au stabilit în Pennsylvania și New Jersey. Quakerii recunosc autoritatea Bibliei dar, spre deosebire de puritani, cred și în revelația divină; se opun individualismului, cultivând confesiunea publică, în care văd un mijloc de a împărtăși fraților lor experiența religioasă. Sunt cunoscuți în special pentru pacifismul lor; violența, mai ales războiul, le repugnă; de aici și dificultățile pe care le-a întâmpinat Franklin, consemnate în *Autobiografie*, încercând să le obțină sprijinul în chestiuni mai puțin pașnice. Convingerile democratice pe care-și bazează credința i-au făcut să disprețuiască rangurile și să se constituie ca o forță activă împotriva sclaviei și în favoarea multor reforme sociale.

{12} Profesor și pedagog cu principii noi, George Brownell a condus o școală de scriere și aritmetică la Boston între 1712 și 1734; s-a mutat apoi la Philadelphia unde, de asemenea, a deschis o școală.

{13} Piatra funerară a fost înlocuită cu un obelisc de granit, ridicat de primărie și cetățenii din Boston în anul 1927 „în semn de profundă venerație pentru memoria ilustrului Franklin și pentru a aminti generațiilor viitoare că el s-a născut la Boston". Epitaful scris de Franklin pe mormântul părinților săi a fost reprodus pe o placă de bronz.

{14} *Calea Pelerinului* este cea mai importantă operă a lui John Bunyan, preot puritan neconformist (1628-1688). *Colecțiile istorice* aparțin lui Nathaniel Crouch, care semna cu numele de Robert sau Richard Burton. *Viețile paralele* ale filosofului grec Plutarh (46-120 e.n.) conțin 23 de biografii ale unor mari personalități din Grecia, dublate de 23 de biografii ale unor personalități romane. *Încercare asupra proiectelor* aparține scriitorului englez Daniel Defoe (1660?-1731), autor al unor romane de renume ca *Robinson Crusoe* și *Moll Flanders*. Opera lui Defoe include, de asemenea, numeroase scrieri și pamflete, printre care *Un jurnal al anului ciumei, Un tur prin întreaga insulă a Marii Britanii, Negustorul englez desăvârșit*.

{15} Matthew Adams (m. 1753), negustor din Boston, colecționar de cărți, mai târziu simpatizant al ziarului lui James Franklin, *New England Courant*.

{16} Labaree și Bell precizează că aceste balade nu au fost identificate. George Worthilake, paznicul farului de pe insula Beacon, s-a înecat la 3 noiembrie împreună cu fiica și soția sa. Edward Teach (sau Barbă-Neagră) a fost un pirat vestit.

{17} Grub Street era numele unei străzi din Londra, locuită în secolul al XVII-lea de

scriitori obscuri, autori de istorii, dicționare și poezii de mâna a treia. În limba curentă, expresia „Grub Street” este folosită pentru a califica asemenea producții literare.

[18] Acest John Collins nu a fost identificat.

[19] Periodic englez care a apărut între 1 martie 1711 și 6 decembrie 1712 (în 1714 a fost reînființat, dar nu au mai apărut decât 80 de numere). Bucurându-se de sprijinul unor mari nume ale epocii, printre care Alexander Pope, el și-a datorat cu precădere popularitatea lui Richard Steele și Joseph Addison, care au contribuit în mod egal la ținuta lui literară. În paginile revistei erau tratate probleme de critică literară, estetică, precum și satira unor moravuri ale societății contemporane.

[20] Thomas Tryon (1634-1703). E vorba probabil de cartea sa *Marele păstrător al sănătății*, publicată în 1682.

[21] Edward Cooker (1631-1675), autor al unor cărți de aritmetică, dintre care cea mai cunoscută este cea publicată în 1678; John Seller este autorul cărților de marină *Pilotul englez* și *Compendiu de știința navigației*; Samuel Shermy a scos în 1669 *Revista marinarului sau Științele practice și matematice ale lui Shermy*. *Încercare asupra intelectului uman* este principala operă a filosofului englez John Locke (1632-1704). Port-Royal, mănăstirea de lângă Chevreuse în Franța, a devenit în secolul al XVII-lea centrul jansenismului, o mișcare din sânul bisericii catolice de care se leagă numele lui Cornelius Jansen (1585-1638) și al matematicianului și moralistului Blaise Pascal (1623-1662). *Arta gândirii* de Antoine Arnould și Pierre Nicole, la care se referă Franklin, apăruse în 1662 și fusese tradusă în englezește în 1687.

[22] James Greenwood, *Încercare de a scrie o gramatică engleză practică*, apărută în 1711.

[23] Xenofon (430-355 î.e.n.) a scris *Memorabilia* sub forma unui dialog între Socrate, al cărui elev a fost, și Critobol. Traducerea în engleză, menționată de Franklin, apăruse în 1712.

[24] Anthony Ashley Cooper, lord de Shaftesbury (1671-1713) a fost influențat de deism. Teoria sa despre simțul moral înnăscut este cuprinsă în principala sa lucrare *Caracteristici ale oamenilor, moravurilor, opiniilor și timpurilor*, publicată în 1711.

[25] Anthony Collins (1676-1729), teolog englez, prieten al lui John Locke, este autor al *Discursului despre cugetarea liberă*, în care expune principiul deist că la temelia credinței trebuie să stea rațiunea.

[26] Versurile citate sunt din *Eseu despre critică* de Alexander Pope (1688-1744), poet neoclasic englez, una din figurile cele mai importante ale literaturii engleze a secolului al XVIII-lea. Versul următor este din aceeași operă. În ceea ce privește ultimul cuplet, el nu este de Pope, ci face parte din *Eseu asupra traducerilor în versuri* de Wentworth Dillon, lord de Roscommon (1633?-1685).

[27] În realitate, primul ziar apărut în America (la Boston) a fost *Publick Occurences* (25 septembrie 1690); a fost însă suspendat după primul număr, deoarece apăruse fără aprobarea guvernatorului. *The Boston News-Letter* îi urmează la 24 aprilie 1704, *The Boston Gazette* la 21 decembrie 1719 și *The American Weekly Mercury* (Philadelphia) la 22 decembrie 1719. *The New England Courant* este al cincilea ziar apărut în America și unul din numeroasele ziare înființate în cel de-al treilea deceniu al secolului al XVIII-lea. Ziarul lui James Franklin ocupă un loc important,

deoarece încercând să fie instructiv și amuzant și nu numai o sursă de informații, publică, pe lângă știri, și versuri și bucăți umoristice. În jurul lui se grupează o seamă de intelectuali din Boston cu vederi largi și înclinări literare, tipografia lui James Franklin fiind un fel de club în care se poartă aprinse discuții despre noutățile științifice ale zilei și se comentează diferite încercări literare.

{28} Cred că acest tratament aspru și tiranic a contribuit la a-mi crea acea aversiune pentru puterea arbitrară, pe care am avut-o tot restul vieții mele. (N.A.).

{29} William Bradford este primul tipograf din Philadelphia și tot el fondează o tipografie la New York în 1693. Prima tipografie din America a fost însă aceea de la Cambridge (Massachusetts) în 1639, unde s-au tipărit primele legi și cărțile religioase necesare coloniei. Spre sfârșitul secolului, încep să se dezvolte ca centre tipografice importante atât Bostonul cât și Philadelphia și treptat apar tipografii și în celelalte colonii. În 1763, toate cele treisprezece colonii dispun de tipografii proprii. În general, se tipăreau legi, pamflete, mici volumașe de versuri și în special predici. Exista obiceiul ca ascultătorii să-și tipărească predicile care le plăceau mai mult și apoi să le împartă prietenilor. Costa însă destul de scump, așa că, în afară de un număr mic de cărți care au apărut în America, de regulă se retipăreau edițiile englezești. Se poate totuși vorbi de un anumit specific al producției editoriale în colonii: în timp ce în coloniile din nord predomina literatura religioasă, în sud întâietatea o avea literatura juridică, iar în cele din mijloc, literatura politică și beletristică.

{30} George Keith (1638-1716), misionar, quaker care mai târziu a revenit la anglicanism.

{31} Aquila Rose (1695-1723), poet minor, autor al unui volum de versuri, *Poeme pentru diferite ocazii*, publicat postum.

{32} Samuel Richardson (1689-1761), romancier englez cunoscut mai ales pentru romanele epistolare *Pamela* și *Clarissa Harlowe*. Franklin tipărește *Pamela* într-o ediție americană în anul 1744.

{33} Este vorba de doctorul John Brown (1667-1737), erudit și liber-cugetător. Aluzia la traducerea din Vergiliu se referă la un poem burlesc, *Scaronnides* sau *Prima carte a lui Vergiliu* de Charles Cotton (1630-1687).

{34} Andrew Bradford (1686-1742) fiul lui William Bradford, a publicat primul ziar din Pennsylvania – *The American Weekly Mercury*.

{35} Samuel Keimer (1688-1742), tipograf. La Londra a aderat pentru un timp la o grupare de fanatici religioși cunoscută sub numele de „profeții francezi”. În 1722 s-a stabilit la Philadelphia, unde a avut o vreme o tipografie, dar a dat faliment, plecând după aceea în insulele Barbados.

{36} Sir William Keith (1680-1749), guvernator al Pennsylvaniei (1717-1726). A fost înlăturat de proprietari, datorită politicii sale de apropiere față de Adunare, unde obținuse un mandat. Spre sfârșitul vieții s-a reîntors în Anglia, unde a fost întemnițat pentru datorii.

{37} William Burnet (1688-1729), fiul lui Gilbert Burnet, episcop de Salisbury. A fost guvernator al statului New York și New Jersey (1720-1728) și, timp de un an (1728-1729), guvernator al coloniei Massachusetts. A intrat în conflict cu Adunarea din Boston din pricina salariului pe care l-a pretins. În articolul pe care-l publică pe marginea acestei dispute, Franklin arată că Adunarea a procedat așa cum se

cuvenea în spiritul cartei, respingând pe drept, ca fiind abuzivă, pretenția guvernatorului Burnet.

{38} Dintre prietenii de tinerețe ai lui Franklin, James Ralph este singurul care a încercat, fără prea mare succes, să facă carieră literară. În schimb, colaborarea cu Henry Fielding în calitate de ziarist și dramaturg s-a dovedit mai fructuoasă. Se spune că scria atât de bine în favoarea opoziției, încât partidul de guvernământ s-a hotărât să-i plătească anual suma de 300 de lire pentru a-l face să tacă. A reînnoit prietenia cu Franklin în 1757, la Londra, când l-a ajutat în propaganda făcută în favoarea coloniilor.

{39} Schuylkill, afluent al râului Delaware; la confluența dintre ele este așezată Philadelphia.

{40} În poemul satiric *Dunciada* (în formă completă apărut în 1743), poetul Alexander Pope face unele aluzii puțin reverențioase la adresa poetului și gazetarului Ralph. În note mai ales, el ironizează incultura și lăudăroșenia lui Ralph („pe de-a-ntregul analfabet, nu știe nicio limbă, nici măcar franceza", „s-a socotit a fi mai presus de Addison").

{41} Andrew Hamilton (1676-1741), avocat, a fost președinte al Adunării din Philadelphia; s-a făcut cunoscut în special pentru apărarea ziaristului J.P. Zenger, acuzat de calomnie la New York în 1735. James Hamilton, Guvernator al Pennsylvaniei, Stephen Onion și William Russel Jr. au întemeiat uzina metalurgică Principio. Thomas Deham, negustor din Philadelphia, era coproprietar al vasului „Berkshire", cu care Franklin s-a înapoiat din Anglia.

{42} Colonia Pennsylvaniei avea un regim politic deosebit de cel al Noii Anglii. Fusese înființată de William Penn, care prin cartă regală primise drepturi de proprietar asupra provinciei ce avea să-i poarte numele. La moartea sa, drepturile de proprietar au trecut asupra urmașilor săi. Ei trăiau în Anglia, fiind reprezentați în colonii prin guvernatorii adjuncți, care aveau drept de veto asupra legilor și răspundeau atât față de proprietari cât și față de coroană. Ca și celelalte colonii, Pennsylvania își avea Adunarea proprie. De fapt, chiar William Penn prin Carta din 1701 acorda Adunării o seamă de puteri legislative importante. Cum proprietarii erau interesați în menținerea privilegiilor lor feudale și cum, pe de altă parte, Adunarea reprezenta noua putere economică a negustorilor în plină ascensiune, era firesc ca între Adunare și proprietari să existe multe disensiuni. Quakerii, care dominau Adunarea, n-au privit cu ochi buni reîntoarcerea urmașilor lui William Penn la anglicanism. Dar nemulțumirea Adunării era stârnită și mai mult de refuzul proprietarilor de a plăti impozit și de a participa la cheltuielile la care metropola supunea colonia. Conflictul pe această temă devine acut în timpul războiului cu Franța (1756-1763). Încercările repetate de a trece unele cheltuieli pe seama proprietarilor fac obiectul unor însemnări importante din *Autobiografia* lui Franklin.

{43} Stradă din Londra situată lângă catedrala Sf. Paul; a fost distrusă în timpul celui de al doilea război mondial.

{44} Vechi monezi de aur.

{45} Robert Wilkes (1665-1732), faimos actor comic englez.

{46} Stradă din Londra învecinată cu catedrala Sf. Paul. Se presupune că numele (Tatăl Nostru – în latină) s-ar datora meșteșugarilor de mătănii care locuiau acolo,

sau procesiunilor religioase care începeau rugăciunea înainte de a intra în catedrală.

{47} Cartier din Londra pe malul Tamisei, numit astfel după cavalerii templieri care au stat acolo în secolul al XIV-lea. Parte din edificii au fost mai târziu transformate în colegii destinate jurisconsulților și studenților în drept. În Temple se aflau două asemenea colegii: Inner Temple și Middle Temple; celelalte două sunt Lincoln's Inn și Gray's Inn.

{48} Samuel Palmer, tipograf londonez care a încercat să scrie o istorie generală a tiparului.

{49} William Wollaston a încercat să construiască în *Expunere asupra religiei naturale* o morală bazată pe rațiune.

{50} Există patru exemplare ale eseului *Disertație despre libertate și necesitate, plăcere și durere*, scris și publicat de Franklin la vârsta de 19 ani. Premisa de la care pleacă Franklin este bunătatea și înțelepciunea creatorului, care în mod necesar trebuie să se facă simțite în toate manifestările sale. Concluziile neagă liberul-arbitru și existența răului. Răul nu există, afirmă Franklin; ceea ce socotim o manifestare a răului este de fapt manifestarea unui alt principiu, durerea, care este însă compensată de principiul opus, plăcerea, creatorul arătându-se astfel egal față de toți supușii săi. Franklin a regretat mai târziu că a publicat eseul.

{51} Bernard de Mandeville (1670-1733), doctor născut în Olanda și stabilit la Londra, autor al unei satire în versuri despre josnicia naturii umane, *Stupul nemulțumit* sau *Mișeii deveniți cinstiți*, republicată cu un comentariu în proză – *Fabula albinelor* sau *Vicii particulare-foloase publice*. Scrierile lui au avut o mare influență asupra doctrinei utilitariste în secolul al XIX-lea.

{52} Henry Pemberton (1694-1771), doctor și scriitor; membru al Societății Regale. A scris *Impresii despre Sir Isaac Newton* și a îngrijit a treia ediție a cărții lui Newton – *Principia*.

{53} Isaac Newton (1642-1727), savant și filosof englez. A descoperit legea gravitației universale și a adus contribuții de valoare excepțională în domeniul matematicii și fizicii. Lucrările sale cele mai importante sunt: *Philosophiae naturalis principia mathematica* și *Optica*. Timp de 25 de ani a fost președintele Societății Regale.

{54} Hans Sloane (1660-1753), doctor, a fost președintele Colegiului Regal de Medicină și al Societății Regale. Renumit pentru bogata sa colecție de cărți, manuscrise și obiecte rare. Referirea la împrejurările în care doctorul Sloane a achiziționat punga de azbest conține o inexactitate. În realitate, Sloane nu s-a oferit să i-o cumpere, ci Franklin, în acea vreme un tânăr de numai 19 ani, s-a adresat celebrului om printr-o scurtă scrisoare (astăzi la Muzeul Britanic) informându-l că are în posesia sa unele obiecte de interes științific și oferindu-se să i le pună la dispoziție.

{55} Edward Young (1683-1765), poet englez cunoscut în special pentru volumul de versuri *Jeluirea, sau cugetări nocturne asupra vieții, morții și nemuririi*. Satirele lui Young au apărut între 1725 și 1728, bucurându-se de mare succes. Franklin face aluzie la satira a patra.

{56} John Watts, patronul unei mari tipografii din Londra, lângă colegiul Lincoln's Inn.

{57} Colegiul pe locul căruia se ridicase spitalul din Chelsea, construit de renumitul arhitect Christopher Wren. James Salter (Don Saltero), care fusese în slujba lui Hans Sloane, deschisese în Chelsea un fel de muzeu de curiozități.

{58} Pod peste Tamisa. Distanța pe care a parcurs-o Franklin este de aproximativ 6 kilometri.

{59} Melchisédeck de Thévenot, autorul manualului *Arta înotului*.

{60} William Wyndham (1687-1740), politician englez. A fost ministru de externe al Angliei și în această calitate s-a ocupat și de coloniile americane.

{61} *Jurnalul unei călătorii de la Londra la Philadelphia*. Însemnările lui Franklin dovedesc interesul său față de lumea înconjurătoare, față de întâmplările la care este martor. Consemnează cu grijă observațiile privind fauna marină, vremea. Pe alocuri le presară cu reflecții morale legate de faptele observate. Planul la care se referă Franklin nu s-a mai păstrat în manuscrisul *Jurnalului*.

{62} Patrick Gordon (1664-1736), maior în armata britanică, guvernator al Pennsylvaniei.

{63} Februarie 1726/7 – este limpede că Franklin își amintește anul exact. El dă însă data și după calendarul în stil vechi. Marea Britanie a adoptat calendarul în stil nou (gregorian) în anul 1752, când s-a corectat întârzierea de 11 zile și începutul anului a fost considerat 1 ianuarie. După calendarul vechi, anul începea la 25 martie.

{64} În universitățile engleze, studenții erau obligați să poarte robă. Astăzi ea este obligatorie numai în anumite ocazii.

{65} Thomas James avea cea mai mare turnătorie de litere în acea vreme.

{66} Deismul a încercat să construiască o religie rațională. Respingând revelația divină, laolaltă cu formele religiei instituționalizate, deismul consideră divinitatea un principiu rațional impersonal. *Disertația* lui Franklin despre libertate și necesitate, plăcere și durere se bazează pe o seamă de teorii deiste.

{67} Robert Boyle (1627-1691), chimist, unul dintre fondatorii Societății Regale din Anglia, a lăsat prin testament fonduri destinate unor prelegeri menite să întărească credința religioasă (Prelegerile Boyle).

{68} Prima parte a citatului, „orice există, este drept", îi aparține lui Pope (*Eseu despre om*) și nu lui John Dryden (Franklin citând din memorie). În broșura tipărită, Franklin reproduce corect citatul din piesa lui Dryden, *Oedipus*,: „orice există pornește din cauze drepte."

{69} Monedă de cinci shilingi în vechiul sistem monetar englez.

{70} Înființând clubul denumit JUNTO (la început numele clubului fusese „Șorțul de piele"), Franklin se inspira din numeroasele cluburi existente în Anglia, dar și din societățile de binefacere patronate de Cotton Mather. Unele din întrebările pe care le formulează cu un an mai târziu, în 1728, drept îndreptar pentru discuții, amintesc de cele zece întrebări ale lui Mather. Membrii clubului aveau datoria ca la fiecare întâlnire să fie pregătiți pentru a răspunde la 24 de întrebări. Spicuim câteva din aceste întrebări: – „În autorul citit în ultimul timp ați găsit ceva ce merită să fie comunicat clubului? – mai ales din istorie, morală, poezie, fizică, călătorii, mecanică sau alte domenii ale cunoașterii?"; – „Aveți vreo idee în

momentul de față despre felul în care JUNTO poate fi de folos omenirii, patriei, prietenilor sau membrilor săi?”; „Ce urmări nefericite ale lipsei de cumpătare ați observat sau v-au fost relatate; de asemenea, ale nechibzuinței, pasiunii, sau altor vicii și slăbiciuni?” etc. JUNTO va exista timp de aproape patru decenii. Activitatea acestui club, cu adevărat remarcabilă, se leagă însă de primii ani, când rolul său în viața cetățenească și culturală a Philadelphiei nu poate fi trecut cu vederea. Dintre membrii fondatori s-au remarcat Thomas Godfrey, care pentru invenția cvadrantului a fost ales membru al Societății Regale, Joseph Breintnal pentru experiențele în domeniul reflecției luminii și articolele despre aurora boreală și șarpele cu clopoței, apărute în Analele Societății Regale, Nicolas Scull pentru hărțile sale. Cei mai mulți membri ai clubului au avut funcții publice importante, în special în noile instituții pe care JUNTO le-a sprijinit, ca biblioteca, etc. De asemenea, Franklin și-a citit multe din îndrăznețele sale proiecte mai întâi în cadrul clubului, aducându-le astfel unele îmbunătățiri. Printre ideile supuse dezbaterii din JUNTO se numără cele legate de necesitatea banilor de hârtie, biblioteca publică, paza contra incendiilor. Într-o bună măsură și Societatea Americană de Filosofie s-a născut din JUNTO. Se pare că tot el a inspirat și regulamentul „Clubului de Vineri”, înființat de Herder și Goethe în 1791, anul în care apare prima ediție a *Autobiografiei*.

{71} *The American Weekly Mercury*.

{72} Articolele scrise de Franklin și semnate *Busy Body* (patru la număr) au apărut în *The Weekly American Mercury* în februarie și martie 1729. Ele dădeau sfaturi pe un ton plăcut, ironizau ușor unele manifestări ale concetățenilor, erau instructive și în același timp amuzante.

{73} Keimer a publicat primul număr din gazeta *Învățătorul universal în toate artele și științele* și *Gazeta Pennsylvaniei* la 24 decembrie 1728. Când au preluat-o, la 2 octombrie 1729, Franklin și Meredith i-au prescurtat numele în Gazeta Pennsylvaniei.

{74} O dată i-am împrumutat fiului său cinci sute de lire. (Notă marginală a autorului).

{75} Primul pamflet politic al lui Franklin, scris în 1729 când autorul avea vârsta de 23 de ani. Rămâne interesant nu numai pentru argumentul că dezvoltarea comerțului necesită circulația banilor, dar mai ales pentru ideea că adevărata măsură a valorii este munca. Karl Marx îi recunoaște meritul când îl numește pe Franklin unul dintre primii economiști, după William Petty, care a înțeles natura valorii.

{76} Este vorba de războiul dus de Anglia în colonii împotriva Franței (1756-1763), precedat de așa-numitul război indian (1754).

{77} Este vorba de Abel James.

{78} Franklin plănuiește să scrie *Arta virtuții* ca îndreptar moral pentru formarea oamenilor care să întemeieze Partidul Unit al Virtuții. Franklin nu-și va aduce la îndeplinire niciunul dintre aceste proiecte, deși 30 de ani mai târziu el încă speră să dea tiparului povețele sale despre virtute.

{79} Regii lângă care a stat Franklin sunt Ludovic al XV-lea căruia i-a fost prezentat în 1767, cu prilejul unei călătorii în Franța, Ludovic al XVI-lea care l-a primit la curte în mai multe rânduri, și probabil George al II-lea și George al III-lea ai

Angliei; la masă a fost invitat de regele Cristian al VI-lea al Danemarcei în 1768 la Londra.

{80} Doctrina religioasă a prezbiterienilor era calvinistă în esență, componentele ei de bază fiind predestinarea și osânda veșnică.

{81} Franklin își scrie liturghia personală ca urmare a nemulțumirii ce-o resimte față de predicile preotului prezbiterian din Philadelphia. Lucrarea începe cu „primele principii”, exprimând credința sa în ființa supremă aflată pe treapta cea mai de sus a ierarhiei divine. Căci, la această dată, Franklin își imaginează universul ca o ierarhie de sisteme, fiecare având propria sa autoritate divină. Liturghia lui Franklin este închinată ființei divine ce guvernează sistemul nostru și care, înzestrată cu atributele înțelepciunii și bunătății, știe să prețuiască și să se bucure de faptele de virtute ale supușilor ei. Liturghia propriu-zisă este formată din trei părți: adorația, lauda adusă Domnului, care se termină cu imnul lui Milton către creator (din *Paradisul pierdut*) și lectura unui fragment dintr-o carte menit să stimuleze virtutea morală; urmează rugămintea de a fi ferit de viciu, adică de lăcomie, ambiție, invidie etc. și de a dobândi acele calități pe care Franklin le prețuia în mod deosebit: sinceritatea, loialitatea, dreptatea, cumpătarea etc. Liturghia se încheie cu mulțumirea adusă Domnului pentru cele dăruite.

{82} Franklin se referă la versiunea engleză a lui Hierocles, care-și atribuia meritul de a prezenta unele precepte morale ale lui Pitagora, filosoful grec din secolul al VI-lea î.e.n. Sfaturile date urmăresc să încurajeze disciplina ascetică, considerată ca un mijloc de a dobândi perfecțiunea morală.

{83} „Caiețelul” este datat pe prima pagină cu 1 iulie 1733.

{84} Cu mici inexactități, versurile citate aparțin monologului lui Cato din piesa cu același nume de poetul englez Joseph Addison (1672-1719), publicată și jucată în 1713. Monologul are ca temă părerile lui Platon despre nemurirea sufletului.

{85} „*O, filosofie, călăuză a vieții*! *O, descoperitoare a virtuților și izgonitoare a viciilor*! *O zi trăită bine și după preceptele tale este de preferat unei veșnicii a păcatului*.” Citatul, într-o formă mai dezvoltată, se găsește în *Disputele Tusculane* (cartea a cincea), de Cicero (106-43 î.e.n.).

{86} Versurile citate sunt din *Iarna*, primul din poemele care aveau să alcătuiască *Anotimpurile*, cea mai cunoscută operă a poetului englez sentimentalist James Thomson (1700-1748).

{87} Nimic mai potrivit să-l fericească pe om decât virtutea. (Notă marginală a autorului.)

{88} Aceasta este o notă marginală a autorului.

{89} Gazeta Pennsylvaniei anunța apariția almanahului în decembrie 1732. Succesul a fost asigurat de la primul număr, care s-a vândut în trei ediții. A apărut anual până în 1758.

{90} Este vorba de *Calea spre belșug* sau *Vorba bătrânului Abraham*, culegere de maxime care, dintre toate scrierile lui Franklin, s-a bucurat de cel mai mare succes, fiind tradusă în numeroase limbi. Ca prefață la Almanah, ea apare în numărul pe 1758 și nu în cel pe 1757 cum, evident dintr-o greșeală de memorie, precizează Franklin. Culegerea a fost alcătuită de el în 1757, în timpul călătoriei spre Anglia.

{91} Franklin l-a trimis pe francezul protestant Louis Timothee, Lewis Timothy cum

s-a numit mai târziu, care a repus pe picioare Gazeta Carolinei și a tipărit legile provinciei.

[92] *Unele observații asupra atitudinii împotriva reverendului Hemphill, cu o apărare a predicilor sale* și *În apărarea observațiilor reverendului Hemphill*, publicate în 1735. Samuel Hemphill a avut o situație importantă în rândurile prezbiterienilor din Philadelphia.

[93] James Foster (1697-1753), preot englez disident; a publicat patru volume de predici.

[94] E vorba de Francis Folger Franklin, născut în 1732. Mai târziu Franklin a pledat în favoarea vaccinării, scriind o prefață la o broșură pe această temă. Celălalt fiu al lui Franklin, William (1731-1813), deseori menționat în *Autobiografie*, era copil nelegitim. A fost guvernator al coloniei New Jersey. În timpul revoluției a rămas credincios Angliei, pricinuindu-i din această pricină mari suferințe tatălui său și sieși, atrăgându-și persecuții din partea republicanilor. A fost chiar închis la închisoarea Litchfield din Connecticut. Cu Franklin s-a împăcat abia în 1784, dar întâlnirea dintre ei în Anglia, în 1785, a fost destul de rece. Franklin a mai avut o fiică, Sarah.

[95] Alexander Spotswood (1676-1740), colonel în armata britanică și guvernator al Virginiei.

[96] Comunicarea pe care a făcut-o Franklin membrilor clubului JUNTO în legătură cu măsurile de pază contra incendiilor a apărut în *Gazeta Pennsylvaniei* la 4 februarie 1735, sub forma unei scrisori trimise de un bătrân, intitulată *Paza orașelor împotriva incendiilor*.

[97] The Union Fire Company a luat ființă la 7 decembrie 1736, având scopul să apere de incendii proprietatea membrilor societății, dar și pe a celorlalți cetățeni; a ființat până în 1791.

[98] George Whitefield (1714-1770), preot anglican. A făcut numeroase călătorii în America, cutreierând toate coloniile și ținând predici care, în ciuda convingerilor sale conservatoare, se bucurau de un mare succes datorită capacității sale de a-și captiva auditoriul. Grație lui, a început în America prima mare renaștere religioasă, cunoscută sub numele de „Marea Deșteptare”.

[99] Litera scrisă rămâne (în limba latină în original).

[100] Reverendul Richard Peters (1704-1776) a deținut mai multe funcții, printre care pe cea de secretar al proprietarilor și de președinte al consiliului de administrație al Academiei. Relațiile cu Franklin s-au răcit când ei au ajuns în grupări politice opuse, Peters continuând să apere cauza proprietarilor.

[101] Lucrarea la care se referă Franklin a fost publicată în mai 1743 (și nu în anul 1744, cum greșit își amintește) cu titlul *Propuneri pentru încurajarea cunoștințelor folositoare în plantațiile britanice din America*. Făcând constatarea că greutățile materiale legate de întemeierea coloniilor fuseseră depășite, autorul atrage atenția că a sosit vremea ca și locuitorii Lumii Noi să-și aducă contribuția la cultivarea artelor frumoase și la dezvoltarea științei. Fără îndoială, afirmă Franklin, mulți coloniști au făcut observații interesante care, dacă ar fi supuse unei cercetări sistematice, ar putea duce la descoperiri spre folosul nu numai al coloniilor britanice ci și al întregii omeniri. Trăind însă izolați la mare depărtare unii de alții, ei nu au putința să-și comunice rezultatele, care se pierd astfel înainte de a ajunge

în patrimoniul științific al comunității. Societatea propusă de Franklin are tocmai menirea să împiedice o atare pierdere, să încurajeze, printr-o corespondență sistematică, schimbul de păreri în diferite domenii, începând cu plantele necunoscute și terminând cu experiențele ce aruncă lumină asupra naturii, lucrurilor, măresc puterea omului asupra materiei și sporesc confortul și plăcerea vieții. Centrul unei asemenea societăți urma să fie Philadelphia, iar secretar se oferea să fie chiar Franklin. Nucleul societății îl formau specialiști de renume din șapte domenii, menționați într-o scrisoare pe care Franklin o scrie în 1744, când societatea luase ființă la Philadelphia și ținuse chiar câteva întâlniri fructuoase. Cum cinci sau șase dintre membrii fondatori aparțineau și clubului JUNTO, și cum Franklin avea obiceiul să-și discute proiectele înainte de a le da curs, JUNTO este considerat în mai multe privințe părintele primei societăți științifice din America. În primul sfert de veac de existență, societatea nu s-a remarcat printr-o activitate deosebită. Schimbul de păreri preconizat de Franklin s-a fructificat numai în corespondența de interes științific dintre el și Cadwallader Colden, autorul *Istoriei celor cinci națiuni indiene*. Chiar dacă propunerea lui Franklin nu s-a tradus în viață în felul în care el a dorit-o decât mult mai târziu, ea rămâne interesantă pentru ideea de a crea o asociație culturală intercolonială.

{102} George Thomas (1695-1774), guvernator al Pennsylvaniei.

{103} *Adevărul curat, sau unele considerații serioase privind starea prezentă a orașului Philadelphia, de un negustor din Philadelphia* a apărut în 1747.

{104} George Clinton (1686-1761), guvernator al New Yorkului. Dintre persoanele care-l însoțesc pe Franklin, William Allen este o personalitate marcantă. Socotit cel mai bogat om din Philadelphia, el a fost și conducătorul partidului care-i sprijinea pe proprietari. Din această pricină mai târziu a ajuns să rupă relațiile cu Franklin.

{105} James Logan (1674-1751). L-a însoțit pe William Penn ca secretar în America în 1699. Figură politică de seamă, a reprezentat interesele familiei Penn aproape jumătate de secol. Om de largă cultură, posedând cea mai mare bibliotecă din America, a fost remarcat de savanți europeni de renume.

{106} William Penn (1644-1718), fiu al amiralului William Penn, quaker, a fost persecutat și deseori întemnițat pentru convingerile sale religioase neconformiste. În 1682, dobândind drepturi de proprietar în America, ca o recunoaștere a meritelor tatălui său, a organizat coloniile Pennsylvania, New Jersey și Delaware pe baza toleranței religioase și a libertății de conștiință. William Penn a dezbătut în scrierile sale probleme teologice, morale și politice. A stabilit relații pașnice cu triburile de indieni, ceea ce a constituit o trăsătură distinctivă a istoriei timpurii a Pennsylvaniei.

{107} Vezi procesele-verbale. (Notă marginală a autorului).

{108} Joc de cuvinte intraductibil: autorul folosește pentru ambele obiecte denumirea *fire-engine*, care în limba engleză înseamnă literal „mașină pentru foc”.

{109} Numele unei secte baptiste provenite din Germania.

{110} Organizarea unei școli superioare i se pare lui Franklin de o stringentă necesitate în acel moment. Deși în Philadelphia existau mai multe școli particulare, ea nu avea încă un așezământ de învățământ superior, lipsă ce se resimțea ca o rămânere în urmă față de alte colonii. Massachusetts își avea colegiul propriu încă din 1639; înființat sub auspicii puritane, el își datora numele lui John Harvard,

obscur absolvent al colegiului Emmanuel din Cambridge (Anglia), care după ce se îmbogățise în America donase jumătate din avere și întreaga bibliotecă noului colegiu. Virginia fondase colegiul William și Mary în 1693; câțiva ani mai târziu își începe existența în Connecticut universitatea Yale. Cam în aceeași perioadă în care Franklin își desfășoară campania pentru întemeierea universității se pun și bazele colegiului din New Jersey, devenit mai târziu Princeton. Rolul pe care l-a avut Franklin la întemeierea universității a fost în multe privințe hotărâtor. Printr-o scrisoare nesemnată, publicată în *Gazeta Pennsylvaniei* în august 1749, el inițiază acțiunea de strângere a fondurilor prin subscripții publice. Universitatea își deschide porțile la 1 ianuarie 1751 (data menționată de Franklin, 1749, este din nou inexactă). Până în 1756 el este președintele consiliului de administrație, după care este înlocuit datorită unor neînțelegeri cu membrii consiliului, în majoritate simpatizanți ai politicii proprietarilor. Sunt abandonate și propunerile sale, așa cum sunt formulate în broșura din 1749, universitatea dezvoltându-se după modelul clasic al universităților din Anglia. Propunerile rețin însă atenția, deoarece exprimă o concepție asupra învățământului care servește să definească concepția lui Franklin, în general. El se pronunță pentru un învățământ care să fie strâns legat de cerințele practice ale comunității, urmând ca școala să-i deprindă pe tineri cu tot ce este util și frumos. În mod deosebit subliniază Franklin importanța cunoașterii directe, aplicarea în practică a cunoștințelor dobândite. „În timp ce studiază istoria naturii”, se întreabă Franklin, „n-ar putea oare tinerii să învețe și să se deprindă să aplice unele cunoștințe de grădinărie, de plantare și altoire și, din când în când, nu s-ar putea face excursii la plantațiile din apropiere ale celor mai buni fermieri, pentru a observa metodele lor și a le discuta? A lucra mai bine pământul folosește la toată lumea și a te pricepe la agricultură nu este o înjosire pentru nimeni.” Desenul și sportul, în special înotul, atât de îndrăgit de Franklin, figurau printre disciplinele obligatorii, dovadă că în concepția lui Franklin instruirea tineretului însemna mai mult decât pregătirea pentru o profesie.

{111} Membru al unei secte religioase protestante, înființată la începutul secolului al XVIII-lea în Saxonia de către emigranți din Moravia. Exodul spre coloniile americane, în special spre Pennsylvania, s-a produs începând din 1735.

{112} Vezi procesele-verbale pentru precizare. (Notă marginală a autorului.)

{113} Franklin sprijină ideea înființării unui spital în două numere ale gazetei. De la început a fost membru în consiliul de direcție și când, la 28 mai 1755, s-a pus piatra de temelie a spitalului, Franklin a scris inscripția: *În anul lui Hristos, M D CCLV, Sub domnia fericită a lui George al II-lea* (*Căci el urmărea fericirea poporului său*), *Când Philadelphia înflorea* (*Căci locuitorii ei erau animați de spiritul obștii*). *Acest locaș, Prin mărinimia cârmuirii, Și a multor cetățeni, A fost întemeiat cu pioșenie, Spre mângâierea celor bolnavi și suferinzi. Fie ca Dumnezeul milostiveniei, Să-l binecuvânteze.* Franklin scrie și *Unele însemnări despre spitalul din Pennsylvania*, lucrare pe care o publică în anul 1754.

{114} Gilbert Tennent (1703-1764), prieten cu Whitefield, a jucat un rol însemnat în mișcarea „Marea Deșteptare”.

{115} Vezi voturile. (Notă marginală a autorului.).

{116} În ediția Labaree și Bell se face precizarea că propunerile lui Franklin nu figurează în lucrările Adunării din 1757, ci în cele din 1762, iar hotărârea privind iluminatul public a fost luată de Adunare în 1751 și reînnoită în 1756.

{117} Vauxhall Gardens, parc de distracții cu grădini celebre, astăzi cartier în Londra.

{118} John Fothergill (1712-1780), doctor englez, quaker. A întreținut legături strânse cu coloniile americane și a subvenționat o expediție în Georgia și Florida.

{119} Craven Street, stradă din Londra în apropiere de marile artere Strand și Charing Cross, unde Franklin a locuit timp de 15 ani (1757-1762 și 1764-1775). Aceștia sunt anii în care a trăit acolo, după expresia lui, „foarte fericit”.

{120} William Hunter, tipograf, a împărțit cu Franklin direcția poștelor. A publicat *Gazeta Virginiei*, almanahuri și *Jurnalul din 1753* al lui George Washington.

{121} Este vorba de Liga indienilor irochezi. În secolul al XVI-lea, la scurt timp după apariția coloniștilor, cinci triburi de indieni irochezi (Mohawk, Oneida, Onondaga, Cayuga și Seneca) au format confederația „celor cinci națiuni”, care a devenit a „celor șase națiuni” când în 1715 i s-a alăturat și tribul Tuscarora. Indienii irochezi au fost aliații englezilor în războiul pe care aceștia l-au dus împotriva francezilor.

{122} James Hamilton (1710-1783), fiul lui Andrew Hamilton; a deținut multe funcții importante, printre care și pe aceea de guvernator al Pennsylvaniei.

{123} Thomas Penn (1702-1775), unul din fiii lui William Penn, care a moștenit cea mai mare parte din teritoriul provinciei. S-a aflat deseori în conflict cu Adunarea din Pennsylvania, și de asemenea cu Franklin, din pricina refuzului de a plăti impozit. În ediția Labaree și Bell se precizează că în această împrejurare este vorba de John Penn și nu de Thomas Penn.

{124} James Alexander, avocat, politician și matematician, membru fondator al Societății Americane de Filosofie; Archibald Kennedy, autor de pamflete despre problemele din colonii, a deținut funcții importante.

{125} Planul pe care-l concepe Franklin la New York, în drum spre Albany, purta titlul *Sugestii în vederea unui plan de unire a coloniilor din nord*; cu unele modificări neesențiale, aduse cu prilejul dezbaterilor din cadrul comitetului însărcinat cu elaborarea documentului, el devine *Planul de unire adoptat de convenția de la Albany cu expunerea de motive pentru fiecare paragraf*. La Albany au participat reprezentanți a opt colonii: New Hampshire, Massachusetts, New Jersey, Pennsylvania, Maryland, Virginia, Rhode Island și Connecticut.

{126} William Shirley (1694-1771), guvernator al coloniei Massachusetts și o scurtă perioadă de timp comandant suprem al armatei britanice în războiul din America împotriva Franței și a indienilor. Planul lui Shirley la care se referă Franklin prevedea asigurarea fondurilor necesare campaniilor militare prin impozite fixate de parlamentul britanic. Coloniile urmau să trimită reprezentanți în parlament, formând împreună cu metropola un fel de uniune federală. Observațiile lui Franklin în legătură cu propunerile lui Shirley sunt cuprinse în *Trei scrisori către guvernatorul Shirley*. Ele rămân un document important, deoarece exprimă opoziția înverșunată a lui Franklin față de introducerea unor impozite de către parlament, care a constituit mai târziu unul din motivele izbucnirii Revoluției.

{127} Începutul *Satirei a zecea* a poetului satiric roman Iuvenal (60-130 e.n.).

{128} Acțiunile mele în timpul lui Morris-militare, etc. (Notă marginală a autorului.)

{129} E vorba de William Denny (1709-1765), guvernator al Pennsylvaniei.

{130} Thomas Pownall (1722-1805), a deținut multe funcții importante printre care și pe aceea de guvernator al coloniei Massachusetts. A scris *Administrația coloniilor*, în care exprima un punct de vedere favorabil coloniilor.

{131} Edward Braddock (1695-1755), general în armata britanică; toate campaniile sale din America au fost lipsite de succes, iar ultima, pentru capturarea fortului Duquesne, i-a fost fatală.

{132} Anunțul nu s-a aflat în manuscris, dar a fost inclus ulterior după afișele tipărite.

{133} Thomas Dunbar, colonel în armata britanică, a preluat temporar comanda după moartea generalului Braddock.

{134} Zahăr nerafinat, obținut din seva trestiei de zahăr prin evaporarea și scurgerea melasei.

{135} Ceai negru, de calitate inferioară, din ultima recoltă a sezonului.

{136} Un gallon are aproximativ 3,7 litri.

{137} Grup important de indieni cuprinzând mai multe triburi, care au alcătuit confederația celor cinci (mai târziu șase) națiuni. Înainte de colonizarea Americii locuiau în regiunile de pe coasta de răsărit a continentului. Rămășițele acestor triburi trăiesc astăzi în rezervații.

{138} William Shirley Jr., fiul guvernatorului William Shirley, ofițer în marina britanică, secretar al generalului Braddock.

{139} În anul 1781, o armată franceză sub comanda contelui de Rochambeau a venit în ajutorul lui George Washington.

{140} Filosoful, economistul și istoricul englez David Hume (1711-1776) a fost între 1763 și 1765 secretar la ambasada britanică din Paris. Se crede că l-a întâlnit pe Franklin la Londra în 1758-1759 și apoi la Edinburgh în 1760 și în 1771, cu care prilej au legat o strânsă prietenie. Generalul Henry Seymour Conway (1719-1795) a fost ministru de externe al Angliei.

{141} Dialogul și legea privind formarea miliției sunt publicate în numerele pe februarie și martie 1756 ale revistei *Gentleman's Magazine*. (Notă marginală a autorului.)

{142} Legea privind formarea miliției prevedea înrolarea voluntară și excepta pe quakeri și pe toți cei care se opuneau războiului din motive de conștiință. Textul legii și argumentele lui Franklin în sprijinul ei fuseseră publicate în *Gazeta Pennsylvaniei* la 18 decembrie 1755 sub titlul *Dialog între X, Y și Z*.

{143} În 1746-1747 au loc o serie de ostilități între colonii și trupele franceze. Se pregătește chiar o expediție împotriva Canadei, care n-a mai avut loc.

{144} Augustus Gottlieb Spangenberg (1704-1792), episcop morav, a trăit mulți ani în America organizându-i pe misionarii moravi.

{145} Unul din cele trei forturi a primit numele de Fortul Franklin.

{146} Everard Fawkener (1684-1758), ministrul englez al poștelor în acea perioadă.

{147} Doctorul Spence, citat de Franklin, a fost identificat în ultimul timp (ediția Labaree) ca fiind Archibald Spencer. El a sosit la Boston în 1743, și un an mai târziu la Philadelphia. În acest caz, anul în care l-a cunoscut Franklin ca și

ortografierea numelui sunt date greșit. Spencer ținea un fel de prelegeri însoțite de demonstrații, în care intrau elemente senzaționale ale ultimelor descoperiri din domeniul fizicii și medicinei.

{148} Peter Collinson (1694-1768), quaker din Londra, cunoscut pentru pasiunea sa pentru botanică și horticultură. A adus în Anglia multe specii exotice.

{149} Societatea Regală, cel mai înalt for de cercetare britanic cuprinzând toate domeniile, dar mai cu seamă științele naturii. A fost constituită în 1662 pentru stimularea cercetărilor; societatea este consultată în probleme științifice de către guvern de la care primește subsidii anuale. Printre președinții Societății Regale s-au numărat personalități remarcabile ca Pepys, Newton, lordul Rayleigh sau lordul Rutherford.

{150} Franklin și-a început experiențele prin anii 1746-1747, folosind metodele obișnuite în acea vreme – frecarea unui tub sau glob de sticlă. De aici importanța tubului trimis de Collinson. Tot Collinson a prezentat Societății Regale rezultatele experimentelor lui Franklin, în 1748.

{151} Ebenezer Kinnersley (1711-1778), colaborator al lui Franklin, a adus o contribuție însemnată la studierea electricității.

{152} John Mitchel, om de știință englez, a întocmit o hartă a Americii de Nord (1755).

{153} Edward Cave (1691-1754), tipograf englez, fondatorul revistei *Gentleman's Magazine*, unul dintre cele mai răspândite periodice din secolul al XVIII-lea. În *Gentleman's Magazine* se publică un articol despre descoperirile lui Franklin, în ianuarie 1750. Broșura tipărită de Cave avea titlul *Experiențe și observații asupra electricității, făcute la Philadelphia în America de către domnul Benjamin Franklin și comunicate în câteva scrisori domnului P. Collinson din Londra, membru al Societății Regale*. Ea apare în aprilie 1751. A fost socotită cea mai influentă lucrare pe care a produs-o America secolului al XVIII-lea, întrucât prezenta „principiile electricității”. Se știe că ideile lui Franklin nu au fost întru totul originale. Mulți dintre cei care au făcut experiențe în domeniul electricității înaintea lui observaseră asemănarea dintre fulger și scânteia electrică (de exemplu Newton, în 1716); Franklin însă are meritul important de a fi indicat și modul cum se puteau efectua cu succes experiențele.

{154} Georges Louis Leclerc, conte de Buffon (1707-1788), naturalist francez, autor al monumentalei *Istorii naturale*, compendiu al cunoștințelor naturii din vremea sa, presărat cu speculații și teorii ale lui Buffon.

{155} Thomas François Dalibard (1703-1799), fizician și botanist francez. Traducerea broșurii tipărite de Cave a apărut în anul 1752. Cu Dalibard, Franklin poartă mai târziu o asiduă corespondență și se bucură de ospitalitatea lui în timpul șederii la Paris.

{156} Jean-Antoine Nollet (1700-1770), principalul oponent al teoriilor lui Franklin, a studiat numeroase fenomene electrice.

{157} Jean Baptiste Le Roy (1719-1800), fizician francez, a manifestat interes față de descoperirile în domeniul electricității; a inventat primul generator practic și a perfecționat paratrăsnetul. Cu Franklin a legat o strânsă prietenie.

{158} „Domnul B”, la care se referă Franklin, socotindu-l adeptul și discipolul

preferat al abatelui Nollet, a fost Mathurin-Joseph Brisson (1723-1806), naturalist, autor al unui dicționar de fizică.

{159} La 10 mai 1752, Dalibard experimentează cu succes metoda descrisă de Franklin de atragere a fulgerului din nori și, după o săptămână, la 18 mai 1752, De Lor repetă aceeași experiență în fața regelui Ludovic al XV-lea, folosind o vergea de fier lungă de 30 m.

{160} William Wright (1735-1819), membru al Societății Regale, a susținut împotriva lui Buffon istoricitatea potopului biblic.

{161} William Watson (1715-1787), membru al Societății Regale; a susținut numirea lui Franklin ca membru al Societății Regale, prezentând scrierile lui Franklin în care acesta descria metoda, folosită apoi la Paris în iunie 1751; comunicarea nu s-a bucurat însă de atenția cuvenită.

{162} John Canton (1718-1772), profesor și doctor englez, membru al Societății Regale. A repetat și a verificat experiența din Franța asupra electricității.

{163} Godfrey Copley a lăsat suma de o sută de lire sterline pentru acordarea anuală a unei medalii de aur celor ce se disting prin contribuții deosebite la dezvoltarea științei. Medalia de aur nu a fost singurul semn de apreciere de care s-a bucurat Franklin după consacrarea sa ca om de știință. Regele Franței, Ludovic al XV-lea, i-a adresat o scrisoare de mulțumire, universitățile Harvard și Yale i-au conferit titluri onorifice; în 1756, Societatea Regală l-a ales membru fără îndeplinirea formalităților de rigoare, procedură nemaiîntâlnită, iar universitatea St. Andrew i-a decernat cu prilejul primei sale vizite în Scoția, în 1759, titlul de doctor, pe care l-a purtat cu multă mândrie. În 1762, universitatea din Oxford i-a acordat titlul de „doctor honoris causa”. La bătrânețe, Franklin își va aminti că peste douăzeci de colegii, universități și societăți științifice din numeroase țări ale lumii îl aleseseră membru sau îi acordaseră titluri științifice. George Parker, lord de Macclesfield (1697-1764), astronom, a fost membru al Societății Regale; a introdus în Anglia calendarul după stil nou (gregorian).

{164} Este vorba de *Privire istorică asupra constituției și guvernului din Pennsylvania*, lucrare elaborată în 1758 de avocatul londonez Richard Jackson, pe baza materialului furnizat de Franklin și de fiul său William, publicată un an mai târziu cu ajutorul lui James Ralph, prietenul de odinioară al lui Franklin. Cartea era îndreptată împotriva proprietarilor și a dat familiei Penn serioase motive de nemulțumire.

{165} Numeroasele rezoluții unanime ale Adunării – ce dată? (Notă marginală a autorului.)

{166} John Campbell Loudoun (1705-1782), comandant suprem al armatei britanice în America în 1756.

{167} William Pitt (1708-1778), om de stat britanic, a condus Anglia în timpul războiului împotriva Franței din 1756-1763. A încercat să prevină ruptura dintre colonii și Anglia.

{168} Jeffrey Amherst (1717-1797), general britanic; i-a urmat lordului Loudoun în calitate de comandant suprem al armatei și a obținut multe victorii în războiul împotriva francezilor. James Wolfe (1727-1759), general în armata britanică. I-a învins pe francezi în bătălia de la Abraham, dar a căzut în luptă, ca și comandantul francezilor, generalul Montcalm.

{169} Un grup de aproape 140 de insulițe, în sud-vestul Angliei.

{170} Cloudesley Shovell (1650-1707), amiral britanic, și-a pierdut viața și o parte din escadră lângă insulele Scilly.

{171} Pietrele de la Stonehenge, monument preistoric pe câmpia Salisbury din Anglia, în forma unui mare cerc de pietre megalitice, provenind din mileniul al doilea înaintea erei noastre după ultimele teorii.

{172} Wilton House, aparținând lorzilor de Pembroke, era renumită pentru arhitectura, picturile și obiectele sale antice.

{173} Robert Charles a fost secretar al guvernatorului Gordon din Pennsylvania și apoi delegat în Anglia al Adunării din Pennsylvania și New York.

{174} Lordul Granville (1690-1763), mare politician britanic, președinte al Consiliului Regal între 1751 și 1763.

{175} Este vorba de taxa timbrului (Stamp Act), pe care Camera Comunelor a votat-o în 1765 și a impus-o Adunării din colonii. O nouă lege votată în anul următor a mărit considerabil autoritatea parlamentului englez în colonii.

{176} Familia Penn a intentat un proces proprietarilor coloniei Maryland, lorzii Baltimore, ca urmare a unor neînțelegeri legate de frontiera dintre cele două provincii.

{177} Certurile dintre Franklin și Thomas Penn au fost frecvente în timpul șederii lui Franklin la Londra.

{178} William Murray Mansfield (1705-1793) a fost considerat cel mai mare jurist englez din secolul al XVIII-lea. A sprijinit o serie de măsuri menite să concilieze legile feudale asupra proprietății cu spiritul echității.